CARTIER POPULAR

AURELIU BUSUIOC

Spune-mi Gioni!

Roman

CARTIER book

Aureliu Busuioc

Spune-mi Gioni!

Aureliu Busuioc (1928, Cobâlca, azi Codreanca, județul Orhei – 2012, Chișinău), scriitor român. Își ia bacalaureatul la Colegiul „C. Diaconovici-Loga” din Timișoara. Urmează Școala Militară de Ofițeri Activi de Transmisiuni din Sibiu, pe care, în timpul examenelor de absolvire (1949), o părăsește, pentru a se alătura familiei, obligată de autoritățile sovietice de ocupație să se „repatrieze”. Se află în lagărul sovietic de filtrare de la Sighet (1949-1950). Este depanator-radio la un atelier din Chișinău, student la Institutul Pedagogic din Chișinău, apoi redactor la Editura de Stat. În 1955 debutează editorial cu placheta de poezii umoristice *Prafuri amare* și cu cartea pentru copii *La pădure*. Lucrează în presa timpului. Îi apar volumele de versuri *Piatra de încercare*, *Firicel de floare rară*, *Dor*, *Poezii*. În 1966 publică romanul *Singur în fața dragostei*. În 1969, la Teatrul *Luceafărul* din Chișinău îi este montată piesa *Radu Ștefan, întâiul și ultimul*, interzisă de autorități după câteva reprezentații. În 1973 îi apare romanul *Unchiul din Paris*, tradus peste un an în rusă, germană (trei ediții), slovacă, bulgară ș.a. În 1986 îi apare romanul *Local – ploi de scurtă durată*. Laureat al Premiului Național (1996). În ultimii 15 ani, publică romanele *Lătrând la lună* (1997), *Pactizând cu diavolul* (1999), *Spune-mi Gioni!* (2003), *Hronicul Găinarilor* (2006), *Și a fost noapte…* (2012).

„Aureliu Busuioc introduce în circuit proza urbană, proza modernă. Personajul lui este un tip cinic și ironic, limbajul e unul superior, fin, elegant, subtil, nuanțat. De la Singur în fața dragostei*, scriitura narativă din Basarabia nu a mai cunoscut atâta ironie și persiflare malițioasă pe seama cititorului, a personajelor și a scriitorului decât în romanele aceluiași autor scrise la începutul secolului XXI. E vorba de* Lătrând la lună, Spune-mi Gioni!, O sumă de cuvinte *și, mai ales,* Hronicul Găinarilor.”

Mircea V. Ciobanu

CARTIER
Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
Cartier Roman LLC, Fort Lauderdale, SUA. E-mail: usa@cartier.md
Suport juridic: Efrim, Roșca și Asociații
www.cartier.md

Cărțile Cartier *pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.*
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble și www.cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER
Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

Comenzi Cartea prin poștă
CODEX 2000, Str. Toamnei nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România
Tel./fax: (021) 210 80 51
E-mail: romania@cartier.md
www.cartier.md
Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier Popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu
Editor: Gheorghe Erizanu
Lectori: Mariana Pagu, Valentin Guțu
Cooperta seriei: Vitalie Coroban
Coperta: Vitalie Coroban
Credit fotografic: Roman Râbaliov
Design/tehnoredactare: Mircea Cojocaru
Prepress: Editura Cartier

Aureliu Busuioc
Spune-mi Gioni!
Ediția a IV-a, ebook, ianuarie 2016

© 2016, 2014, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Busuioc, Aureliu.
Spune-mi Gioni sau Învăţăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său: Roman în 3 părţi/Aureliu Busuioc. – Ed. a 4-a. –
Chișinău: Cartier, 2016. – 132 p. – (Colecţia „Cartier ebook”, ISBN 978-9975-79-909-6).
E-book.
1 disc optic electronic (CD-ROM): sd., col.; în conteiner, 13 x 13.
Cerinţe sistem: Windows 98/2000/XP, 64 Mb hard, E-Pub.
Titlu preluat de pe eticheta discului.
ISBN 978-9975-86-055-0.
821.135.1(478)-31
B 96

Aureliu Busuioc

Spune-mi Gioni!
sau
Învățăturile veteranului KGB Verdîkurov către nepotul său

Roman în trei părți

Ediția a IV-a

CARTIER book

Dedic această carte soţiei mele, Tanţi,
copiilor Mariana, Corneliu și Tania,
nepoţelei Sanda, care m-au răbdat atâta
și, posibil, mă vor mai răbda un pic.

Partea întâi

Ucenic

Sunt perfect con…

…știent, nepoate, care nici nu știi că-ţi sunt unchi și încerci zadarnic, seară de seară, să-mi spargi geamurile de sticlă incasabilă (aţâţat, firește, de taică-tu, bine cunoscut dușman al poporului!), de faptul că nu sunt un ticălos și un mizerabil. Te înţeleg prea bine, ești un nefericit al vremurilor, dar mai nefericit am fost eu, lepădat pe pământ de Cel de Sus (și nu de Satan, acesta e un corupător, creator e doar Domnul! Vezi, nu sunt ateu!), lepădat, zic, cu scârbă pe aceste meleaguri doar pentru echilibrul unei balanţe numai Lui înţelese și prezentând unele devieri încă din leagăn: gălăgios până la isterie, tiranizându-mi mama nu doar cu urlete interminabile lipsite de orice motivaţie, ci provocându-i și dureri fizice insuportabile, pentru că, neconform obișnuitului, mă născusem cu doi dinţi din faţă gata răsăriţi. Nu mai pomenesc de spălatul scutecelor – devenise ocupaţia de căpetenie a două bunici, să pui mâna-n foc că evacuam de două ori mai mult decât ingurgitam –, nici de penisul în permanentă erecţie, un fel de priapism infantil (și care n-ar fi putut prevesti pentru nimic în lume problemele de mai târziu!), din care pricină mama mă purtase o bună bucată de viaţă cu niște nădragi de tort, firește, veșnic uzi și verzi, ca să n-o ia în râs vecinele… (De altfel, acea condiţie a nădragilor mi-a și hotărât porecla din primii ani de școală: *Curverde*, modificată prin inversiune și poetizată (civilizată!) în *Verdifund* de un coleg, azi mare scriitor, dar schimbată pe loc de ceilalţi colegi în *Verdicur*.)

(Așa că lasă ieșirile tale copilărești, trecutul, oricare ar fi el, poate fi minţit, dar nu poate fi ucis. Nici chiar cu geamuri sparte. Mai bine ascultă și învaţă. Scara ce duce sus poate fi urcată cu ușurinţă, principalul e să nu eziţi nici la prima, nici la ultima treaptă, altfel ești pierdut.

Ai auzit vreodată de oameni care să-ţi vrea binele? Ai auzit, desigur, dar nu i-ai întâlnit.

Ei bine, azi ai această ocazie rară.

Astăzi, notează: astăzi sunt eu omul făcător de bine, și te-am ales pe tine, deși, o vreme, m-ai enervat…

Ascultă, ce poate fi mai folositor decât lecţia unui bătrân care-a avut tot și nu mai are ce pierde?…)

…Într-un cuvânt, eram pregătit pentru o viaţă cel puţin originală; în orice caz, diferită de a fratelui meu mai mare, Petru, bunicul tău, cel fără poreclă și fără prihană, premiant încă din clasa întâi și elev iubit al lui don' 'ţător Bazil, regăţeanul, care, împreună cu scorpia de nevastă-sa, basarabeancă de-a noastră și, probabil, cu strămoși pe la tătarii nogai, conducea ruina de lângă biserică, numită pompos „Școala Primară din satul Opăriţi, comuna Brunza".

(Pentru că, am uitat să-ți spun, la origine – ca și tine, de altfel! – sunt ţăran, născut într-o familie de ţărani, nici prea gospodari, nici prea coate-goale, din cei cărora rușii, când au venit, le-au spus mijlocași și i-au pus pe liste nici negre, dar nici albe, adică „să mai vedem". Iar dacă după felul cum scriu, după stil și vocabular vreau să zic, nu las impresia că n-aș fi un intelectual căcăcios, e pentru că nu m-ai ascultat încă până la capăt…

Așa că – răbdare, nu mă întrerupe, nu în orice zi se spovedește, nu în orice zi dă lecţii tinerilor veteranul Verdikurov.)

După șase ani de muncă (a lor, nu a mea!), am terminat patru clase, și asta după ce i-am spus lui Coriolanus (noi îi ziceam mai simplu – Cariciolanus) că dau foc școlii dacă taică-su mă mai lasă o dată repetent, așa că mai departe, spre mulţumirea ambelor părţi, am fost demobilizat la vatră.

— Bă don'le, i-a zis Bazil lui taică-miu, făcui și eu ce putui, mai departe poţi să-l dai la complimentară, la Brunza, dar nu te-aș sfătui: ăia ţi-l întorc legat. N-avuși noroc dă el ca dă Petrică…

Petre trecea într-a patra la Școala Normală din Iași, mare premiant, bursier, îl dusese la examene chiar Bazil. Ce mai: mândria școlii! Și a mamei. Și a lui taică-miu, care, după ce m-a căutat o bună bucată de vară și m-a găsit, în sfârșit, la stâna lui Căcăluș, unde înlocuiam câinele răpus în luptă nedreaptă cu patru lupi, mi-a tras o mamă de bătaie soră cu moartea și m-a închis pentru trei sau patru zile în hambarul cu niște butoaie pline rase cu grâu, fără o

bucată de pâine, numai cu un burlui de apă, în care am făcut prostia să mă piș imediat. Prostia, zic, pentru că bucata de brânză și lipia pe care mi le-a strecurat maică-mea pe ascuns refuzau categoric să intre pe gât fără ceva lichid, așa că mă înţelegeţi, după ce mi-am înghiţit propriul acid uric, nu mă mai speriaţi pe mine cu chimicalele prezente azi în toate alimentele… Și chiar să fie adevărate cobelile doctorilor cu cancerigenele și alte urgii? Ce importanţă mai au toate la șaptezeci și șapte de ani? Spanac!… (Ca să nu mai vorbim de urinoterapie, m-aș putea considera unul din inventatorii ei! Glumesc.)

După cea de-a doua scatoalcă, încasată la trei sau patru zile, cum am spus, pentru motivul că spurcasem grâul în care am dormit îngropat, s-au întâmplat cele ce trebuiau să se întâmple…

Tata era om cu ceva carte încă de la rusul cel vechi, făcuse vreo doi ani de școală bisericească, în orice caz, înjura de sfinţi și superiorii lor cu multă știinţă, așa că avea tot dreptul să se fălească cu Petre. (Mama îl și vedea director în locul regăţeanului!) De urât aveau de ce să mă urască, le dădeam destule motive și-apoi, potrivit legilor Celui de Sus, nu se poate fără o balanţă a binelui și răului în natură, câtă dragoste, atâta ură, vedeţi dumneavoastră, dar cazul meu cred că era totuși unul special: odată, cum stăteam ascuns în cotruţă după nu mai știu ce șotie, mi-am ascultat părinţii discutând. Despre mine. Când anume mi-au pus bazele existenţei. Cât privește anul și luna se înţelegeau. Nu se puteau hotărî doar asupra zilei. Vorba e că tata, mare nebăutor, vestit în sat pentru asta, insista că lucrurile se petrecuseră anume la beţia aceea, singura din viaţa lui; mama se crucea pe toţi dumnezeii (deși i se puteau citi în glas unele ezitări!) că nu-l lăsase.

— Cum o fi, cum nu, conchise tata, e al nostru și trebuie să ne purtăm crucea până la capăt…

Desigur, cuvintele lui nu se putea să nu-mi dea ceva speranţe.

Dar iată că la o jumătate de august, luna cea mai slobodă a plugarilor, când nici de băut nu se prea bea, din lipsă de combustibil, nici de lucrat nu se prea lucrează, din lipsă de obiect, m-a umflat taica de-o aripă și m-a aruncat în trăsură, bineînţeles, după ce mama mă trecuse prin câteva albii de apă ce nu se mai

limpezea și mai ales după ce spărsesem nasul lui Cariciolanus cel arţăgos, dar slab de vână:

— Măi băieţel, gata, s-a terminat cu volnicia. Dacă n-am putut eu face om din tine, au să încerce alţii. Am să te dau ucenic la târg, și după ce schimbi vreo două-trei piei… După ce deprinzi o meserie… Știi, care-i brăţară de aur!

Și dădu bici cailor.

Mama, care pe ascuns, știu eu, mă jelea, n-a scos un cuvânt, doar câteva lacrimi însoţite de o cruce măruntă peste capul meu, și încă din mersul căruţei.

— Dacă încerci să fugi, zise tata când ieșeam din sat, te ucid!

Mai mult nu scoase o vorbă până la hanul din marginea orașului unde ajunserăm după vreo bune zece ore de drum, spre seară.

Nu știu ce-ar fi făcut alţii, poate-ar fi urlat, poate într-adevăr ar fi sărit din trăsură și și-ar fi luat lumea-n cap, cât mă privește pe mine…

„Bravo! mi-am zis, norocul tău, Taranţabule! Acuma începe adevărata volniţă!”

(Aici trebuie să fac o paranteză și să precizez. Nu-i târziu niciodată… Mă scriam în documente Ion Taranţabu, de fapt și de drept Tarabanţu: unul din străbunicii mei, soldat într-un regiment de dorobanţi ai lui Cuza, a trecut Prutul la o beţie (ori la furat!) și s-a lipit pe veci de străbunica, dându-i și ei numele. Alţii zic că i-ar fi rămas de la „tărăboanţă”, așa zic cei de peste Prut roabei! Pas de alege! Mai apoi însă, când a fost cu războiul și tata n-a găsit nimic mai bun decât să se însoare, dascălul l-a scris Taranţabu. Și așa a rămas, cu toate că știau toţi: ajutorul popii e un idiot care suferea de boala schimonosirii cuvintelor, și nu numai la vorbire, ci și în scris. Că nu în zadar trecea și el prin documente drept Puioţ, deși până și copiii îi ziceau pe dreptate Puţoi… Chiar și la slujbe cânta din strană „Doanme milușteee…” de-și dădeau coate până și babele cele surde.

Dar astea toate așa, printre altele. Cât privește numele meu de acum, care nume te și împiedică să mă știi de neam, despre el – la vremea lui.)

A doua zi…

…de dimineaţă, după ce hrănisem bine ploşniţele la han o noapte întreagă, m-a luat tata de-un cot și i-am tras un marș prin tot orașul, ca să ne oprim până la urmă în faţa unei magherniţe zoioase, cu scările în jos și deasupra ușii cu o bucată de tablă ruginită pe care scria cu litere ameţite: „La Bratu, Cizmaria de Lux”.

Trebuie să recunosc cinstit că nimeream „la târg” pentru prima oară și, deși mă străduiam din răsputeri să nu arăt a mocofan speriat de grandoarea caselor cu câte două, ba chiar și trei etaje, de trotuarele pavate cu cărămidă roșie sau asfaltate și de uliţele ferecate cu calupuri de granit, arătam anume așa, uluit și îngrozit în același timp. La început dădeam ziua bună tuturor trecătorilor, unii dintre ei întorcând capul să-și amintească de unde mă cunosc, alţii răspunzându-mi indiferent, mecanic, până nu m-a pișcat tata de umăr: „La Opăriţi trebuia să dai bineţe la toţi oamenii, nu aici, tolomacule!” Zecile de birje conduse de moscali bărboși, cu nasurile roșii, strigând la caii lor împopoţonaţi într-o limbă pe care n-o înţelegeam, m-au impresionat profund, dar lovitura de graţie mi-au dat-o tramvaiele: clinchetul semnalelor pe care le acţionau la tot pasul, ca să prevină căscăunii care treceau peste linii, aminteau clopotele bisericii de la Brunza, așa cum se auzeau ele la stâna lui Căcăluș, și recunosc, la început, chiar mi-am făcut de vreo două ori semnul crucii, până nu m-a luat tata în râs: „Biserica asta se cheamă trambai, duce oameni, ţăranule!” Nu mi-a trebuit multă gândire ca să hotărăsc: meseria mea viitoare va fi să plimb oameni cu o hardughie din astea!

Cizmăria de lux a lui Bratu era o încăpere scundă, la subsol, murdară și întunecoasă, în care după o vreme, cât să se obișnuiască ochiul, puteai număra vreo patru mogâldeţe pe niște scăunele joase, niște inși nici tu tineri, nici bătrâni, cu calapoade de fier lucios între

picioare, cu niște ciocane încârligate în mâini și toţi cu ţintișoare mărunte strânse între buze.

N-a ridicat nimeni privirile când am intrat. Doar dinspre poliţele din fund, pline cu zeci de încălţări scâlciate și murdare, s-a desprins o arătare cu un șorţ de piele roasă peste burta destul de mare și cu gura întinsă până la urechi sub niște ochi mărunţi, negri pe o faţă nerasă:

— A, domnu' Taranţab! Ai adus pe baiat!? Bine ai venit!

Tata m-a lăsat în prag ca să strângă mâna papucarului:

— Bine te-am găsit, jupâne Berl. L-am adus. Ori mi-l faci om, ori îmi întorci pielea lui, mi-a prinde bine pentru căpute…

Jupânul Berl începu să râdă:

— De ce așa, domnu' Taranţab, de ce sperii pe copil? Parcă nu ţi-am făcut ciubote faine din niște vechituri? Și din baiat facem lucru nou și bun! Nu-i așa, baiat? Cum te cheamă?

Ura faţă de jupân, ură absolut intuitivă, m-a cuprins încă de la început și a devenit conștientă și definitivă îndată ce, retrași într-un colţ al magherniţei, am fost nevoit, timp de vreo zece minute, să-mi ascult statutul de viitor membru (ucenic) al colectivului „Cizmariei de Lux".

Aveam să învăţ meseria trei ani, după care încă doi trebuia să lucrez în atelierul lui, ca din câștigul meu să-și retragă banii cheltuiţi cu învăţătura. De două ori pe an, de Paștele ovreiesc și de Hanukka, tata avea să-i aducă cinci găini vii și un miel așijderea. Aveam să fac curat în magherniţă și tot în ea să dorm (ca un fel de paznic, pentru care am să capăt o dată pe lună și niște bani de buzunar).

— Ei, știi dunita, nu mulţi, ca să nu se strice băiatul…

De mâncat aveam să mănânc de trei ori pe zi împreună cu ceilalţi trei mai mărunţi în grad la un birt de alături. Calfa, domnul Zisu, mânca numai cușer, așa că lua masa la stăpân acasă, deasupra atelierului.

La despărţire, tata m-a plesnit cu palma peste frunte:

— Ai auzit bine? Nici boierii n-o duc așa… Dar dacă…, n-a precizat ce anume… Vin și-ţi rup capul!

Și dus a fost.

N-a avut ocazia să-mi rupă nimic, aveam să ne întâlnim abia peste unsprezece ani, când cel care putea rupe capete eram eu…

Orice s-ar zi…

…ce, dar sunt o mulţime de lucruri pe care le facem fără să ne gândim la urmări, sau, mai bine, fără să intuim cel puţin că urmările pot fi faste. E ca un fel de tombolă a sorţii cu bilet câștigător unul la mie, de care treabă, dacă ţi-a picat, afli hăt peste ani.

Creadă alţii ce-or crede, eu astăzi știu că biletul meu a fost norocos, și chiar dacă n-a avut soarta grijă și de bătrâneţile mele, nu mă plâng: am trăit cum nici să visez nu-mi puteam permite când, să zicem, o făceam pe câinele la stâna lui Căcăluș…

Au început toate cu fuga mea spontană de la jupânul Berl…

(Principalul e să nu eziţi. Niciodată!)

N-am reușit să ud decât de cinci ori salteaua de paie putrede, pișată bine și de alţi ucenici înaintea mea, nu reușisem măcar să-i știu pe nume pe ceilalţi trei ciocănari cu tecsuri între buze, adică mai mult muţi chiar și la birtul ticălos unde luam, chipurile, masa, niște lături călduţe, pentru care Berl plătea reparând fără bani încălţările ţâţoasei „patroane”, care, cică, ne hrănea, că s-a și trezit în mine (nu putea să nu se trezească!) „conștiinţa de clasă”. (Aveam să aflu mai târziu că anume așa se numește!)

(Sunt, la sigur, un revoluţionar înnăscut, și dacă natura sau Dumnezeu – Cel care nu este, dar începe să existe puţin câte puţin, ce să-i faci, vârsta! – m-a înzestrat cu anume semne particulare, a făcut-o ca să atragă atenţia lumii asupra persoanei mele, personalitate încă de la începuturi. Dar să nu se creadă că mă laud…)

Oricum, la cincisprezece ani neîmpliniţi, e greu să-ţi imaginezi că fără niciun act de identitate, fără un domiciliu stabil și, mai cu

seamă, fără dorinţa de a te întoarce acasă (unde știai prea bine ce te așteaptă!) ești un nimic, un simplu păduche pe care-l poate lua între unghii oricine.

Cum, de altfel, s-a și întâmplat.

Nu e nevoie să precizez că plecarea mea de la „Cizmaria de Lux", în toiul nopţii, la drept vorbind, neașteptată și pentru mine (m-a trezit o adevărată armie de ploșniţe când se străduiau să mă întoarcă pe partea cealaltă!), n-a fost chiar nevinovată: am vărsat două căldărușe cu pap peste raftul cu ghetele gata reparate, am împrăștiat prin atelier toate tecsurile și cuiele de pe măsuţele meșterilor și calfei, am făcut pe toţi pereţii ceea ce nu reușisem să fac pe saltea, mi-am ales o pereche de încălţări mai acătării și, cum jupânul închidea ușa pe din afară, am spart unul din gemuleţele ce dădeau în stradă, la nivelul trotuarului, și m-am strecurat în lumea liberă de unde fusesem adus.

Doamne! Niciodată n-am mirosit aer mai proaspăt decât putoarea cojilor de pepeni, a resturilor de mâncare și a mortăciunilor de care era plină strada mizerabilă cu cizmăria ei de lux!

M-am dat în spatele unei borne, neștiut de ce îngropată chiar în faţa atelierului, și m-am chiorât spre „apartamentul" jupânului Berl: nicio mișcare, nicio umbră. Habar n-aveam încotro s-o iau. În josul străzii, la vreo două colţuri, se legăna ușurel un felinar, plimbând periodic pe caldarâm o pată galbenă de lumină. „Nu, mi-am zis, nu-i drumul meu! Numai fluturii caută lumina, ca să-și ardă aripile! Oamenii caută locul ascuns, pe om îl apără întunericul!" La deal nu se vedea nicio lumină. Și am ales dealul. Dar se vede că și sergentul acela de stradă, care mi s-a proţăpit drept în faţă la primul colţ, nu gândea ca fluturii…

— Stăi! a urlat ca un disperat. Stăi că trag!…

N-a fost nevoit nici să repete, nici să tragă: un val de sânge m-a izbit în cap, iar picioarele mi s-au făcut de lut.

— De unde, boseacule, și încotro? La furat, ai?…

Aveam limba lipită de cerul-gurii și n-o puteam dezlipi: mă și vedeam pe mâinile tatei, gata să-și ispășească prin jertfa lui Avraam păcatul de a mă fi conceput la beţie.

— Adică la furat, zici…, rânji sergentul care-mi venea cam până la umeri, dar avea pistol la brâu. Haida, fă stânga-mprejur și ia-o înainte la circă. O să te-nvăţ eu cum se fură. Și să știi că trag fără somaţie dacă-ncerci s-o ștergi. Trag bine, n-ai grijă…

De unde-aveam eu să știu că mă-mpunge în spate cu degetul și că-și ţine ţigările în tocul armei?…

Comisarul, ori cine-o fi fost, dormea cu capul pe masă, vreo doi sergenţi sforăiau și ei cu capetele-n piept pe niște scaune scâlciate.

Paznicul meu așteptă o vreme până să îndrăznească:

— Hm… hm… don' 'omisar, un individ… să trăiţi…

Comisarul ridică încet capul și deschise un ochi:

— Cine ești, mă puţă? Hoţ sau cine?

Și către sergent:

— L-ai percheziţionat?… Ce mi-l servești așa? Dacă-i înarmat?…

Sergentul mă izbi cu faţa la perete și începu să mă buzunărească. Aveam o monedă de douăzeci de lei, mi-o strecurase mama la plecare, și o sulă de cizmărie, din acelea strâmbe, nici nu mai știu de ce-o luasem din atelier. O apucă cu grijă de mânerul lustruit ani de zile și o depuse pe masă, în faţa comisarului.

— Armă albă… Și un pol…

— Mda…, făcu șeful strecurându-și polul în buzunar. Cum te cheamă și ce cauţi noaptea pe străzi? Ai?

În lungul drum spre poliţie avusesem destul timp să-mi fac un plan. Dar limba mă asculta cu greu.

— Mă cheamă Ion Taranţabu, din satul Opăriţi, comuna…

— Dă-o-n-zda-mă-sii de comună, zi, ce cauţi noaptea prin oraș? Ai vrut să dai lovitura, ai?

— Ba nu, m-am oprit cu tata la hanul „La murgu"… Și am vrut să văd orașul, că n-am mai fost… Și m-am rătăcit…

— Și te-ai rătăcit, mocofane… Bă Șchiopule, ia măsoară-i sula, are peste șapte centimetri?…

Sergentul se apucă să mă dezbumbe la pantaloni.

— Nu aia, idiotule, arma albă, canalie!

Canalia luă sula de pe masă:

— Are vreo patru… Poate cinci santime…

Comisarul mă ţintui cu privirea cel puţin un minut…

— Nu trage la articol… Te duci cu el, Șchiopule, la hanul numit și verifici ce-a declarat.

— E în altă circă, don' 'misar…

— Am zis: te duci, verifici și, dacă nu minte, îi dai două picioare-n cur și revii la post. Executarea!

— Am înţeles, să trăiţi!

Sergentul mă apucă de mânecă, cu tot cu carne, și mă trase spre ușă.

— Stai! strigă șeful. Încă nu mi-a plătit somnul stricat.

Se ridică de la masă, era o namilă, și se opri în faţa mea:

— De ce nu lași oamenii să doarmă, pezevenchiule?

Am mai luat eu palme, și de la tata, și de la străini, dar cele două de atunci îmi mai ard și acum obrazul…

La vreo două colţuri de la comisariat, sergentul mă opri:

— N-ai minţit, mă, că stai la hanul cela?…

— Să-mi sară ochii, don' căpitan…

— Apoi uite, o ţii tot pe strada asta și dai drept în păducherniţa ta! Dar stai, nu te grăbi… Ordinul superiorului… Întoarce curul!

N-aș putea spune că au fost grozave loviturile, dar fuga la care-am pornit după ele a fost din cele mai strașnice…

După vreo alte două colţuri am schimbat direcţia și nu m-am oprit decât după ce-am observat că sunt tot mai joase casele, tot mai nepavate drumurile și tot mai dărăpănate gardurile.

Am petrecut noaptea într-o glugă de hlujani și încă înainte de a se lumina de ziuă, după miros, am înţeles că nimerisem în împărăţia tăbăcarilor.

Se vede că-mi era ursita să nu mă desprind chiar așa ușor de ciubotari și materia lor primă…

Soarele era cam…

…de vreo două suliţe când m-a trezit o nu știu ce moșcodeală în glugile de alături.

Probabil, era o urmare a viselor, posibil ca pricina să fi fost întâlnirea din ajun cu legea, dar am sărit ars: mi s-a năzărit că mai sunt la stână și nu m-am sculat la vreme să dau oile la strungă. Căcăluș, măcar că era becisnic și calic de-un picior, avea mână grea și iute…

Din câteva glugi și dintr-o șură dărăpănată, în spatele unei case scunde, cu acoperiș de stuf, mă priveau posomorât vreo zece perechi de ochi.

(Uite-aici, băiatule, stau în faţa calculatorului: l-am cumpărat cu o sumă neînsemnată de la un golan, probabil e de furat – dar ce mai importă, dacă mă servește! –, stau, zic, aplecat peste tastele lui și scriu, scriu pentru tine, ca să te văd sus, vezi, sângele apă nu se face! Dar uneori uit unele lucruri și, ca să nu mă repet, mă întorc la cele scrise… Bătrâneţea… Și iată la ce mă gândesc: deosebirea dintre om și mașină e că mașina nu uită nimic… De ce vrei să i te asemeni? De ce nu uiţi, de ce nu-ţi scoţi din cap prostiile pe care ţi le bagă taică-tu? Tot ce s-a făcut – s-a făcut spre bine și, dacă ar fi fost mai puţini deștepţi ca el, nu s-ar fi distrus aiurea tot ce s-a durat cu atâtea jertfe! Auzi, am spus „jertfe”, nu cum e la modă să li se spună acum. Dacă tot ești la litere – judecă și tu: a fost o crimă sau o jertfă îngroparea Anei în zidurile mănăstirii? Aia e! Și mă trec fiorii când mă gândesc ce edificiu am fi înălţat dacă n-ar fi fost ei, deștepţii… Ce operă de artă au distrus!

Dar citește, nepoate, citește!)

Drept spun, m-a cam luat cu năbădăi când, în clipa următoare, m-am trezit înconjurat de cinci sau șase zdrenţăroși, curat sperietori de grădină, care de care mai becisnic, să-l pui la pământ pe fiecare cu stânga, dar…

N-aveai nevoie de cine știe ce fantezie ca să-ţi dai seama că făceau parte din tagma milogilor, din cei pe care-i întâlnești la toate colţurile, și mai ales pe la pragurile bisericilor, veneau destui și pe la iarmaroacele din Brunza, dar una-i să-i vezi câte unul invocând cerul ca să-ţi stoarcă banul și cu totul alta e să nimerești într-o adunătură de-a lor…

Cel mai răsărit, un lungan rezemat în cârje, cu un fel de halat peticit și murdar de sub care i se zărea desculţ un singur picior, făcu un salt spre mine și îmi scuipă papucii:

— Ei, cântă: cine ești și de unde mă-ta ai apărut?

Nu făcea impresia să fie o urare de bun venit…

— Eu… Astă-noapte…

Nu știam ce să spun, eram destul de speriat.

Ologul rânji:

— Tu… Astă-noapte… Ești de-ai lui Răpănosu? El te-a trimis?…

Nu înţelegeam nimic, dar mă pricepeam că nu-i a bine.

— Care răpănos? Eu sunt din satul Opăriţi, comuna Brunza… N-am avut unde să…

Ologul pufni de râs:

— Bine, bine, opăritule, asta se vede, da’ tu spune cine mă-ta te-a trimis? Că așa, de florile mărului, n-ai mai nimerit tu aici. Cine?

Fără să mă slăbească din ochi, scoase de sub zdreanţă o brișcă cu prăsele de os, o deschise și prinse să-i încerce ascuţișul cu degetul mare de la stânga.

O băgasem pe mânecă. Începea să-mi fie dor de palma comisarului…

— Adică taci, gagelule? Atunci să te vedem cum ai să taci fără limba ceea spurcată!

Ologul făcu un semn din cap și doi zdrenţăroși de-ai lui mă înșfăcară rapid de mâini și mi le suciră la spate.

Cred că a fost pentru prima dată când am aflat că am și eu lacrimi. Mi-au ţâșnit ca dintr-un furtun, în timp ce gura, fără știrea mea, prinse să urle:

— Spun!… Spun tot!… Nu trebuie…

Ologul zâmbi strâmb, zdrenţăroșii îmi slăbiră încheieturile.

— Hai dar, ciripește!

— Am fugit de la jupânul Berl…

Mai pe înţeles, mai cu noduri le-am spus toată povestea, care, nu știu de ce, i-a înveselit grozav.

— M-am priceput eu de la început că nu ești orășean de-al nostru… Și zici că i-ai pișat cizmăria? Bravo!… Da’ de ce n-ai făcut-o și la sticleţi?

— Acolo și-a stropit nădragii! zise unul din suita ologului spre marele haz al tuturor.

Ologul părea să fie un fel de vătaf al milogilor, pentru că la un semn al lui râsetele încetară brusc:

— Și-acuma ce faci? Te-ntorci la Brânza aia a ta?

Mă înspăimânta numai gândul unei eventuale întoarceri acasă.

— Atunci rămâi cu noi, rânji el. Îţi rupem o mână, ceva, un picior, îţi punem la punct glasul și trai, nene! Mai ceva ca la perciunosul tău! Nu te uita, asta-i locuinţa noastră de vară, dar, de cum dă frigul, avem și acoperiș, și căldură…

Mi-a fost de ajuns o singură clipă să mă văd sprijinit în cârje, zdrenţăros și cu paie în cap, behăind la cine știe ce colţ de stradă: „Fie-vă milă de un biet calic călcat de tren…”, că mi-a năvălit tot sângele în cap:

— Nu!…, am urlat ca un disperat! Vreau la mama…

Ologul zâmbi:

— Treaba ta, dar ia te uită ce pierzi…

Scoase din sân ceva rotund, învelit într-o cârpă murdară. Dezlegă încet colţurile peticei și luă în palmă un fișic gros. Erau numai hârtii de câte o mie.

Nu mai văzusem atâta bănet în viaţa mea. Chiar când vindea poama ori grâul, tata nu aducea acasă nici a zecea parte.

— Ei, îţi sticlesc ochii? ologul rânji mulţumit, dar se schimbă brusc la faţă și se grăbi să-și înghesuie averea la loc în sân: pe drum se apropia cu pași întinși un străin.

— Vine don’ Ghiţă, șopti speriat un zdrenţăros.

— Văd, făcu ologul, trudindu-se să-și încheie treanţa.

Don’ Ghiţă era un vlăjgan spilcuit, cu cizme de iuft, pălărie tiroleză și mustăcioară trasă pe oală.

Se opri ca la vreo zece metri de milogi, de parcă s-ar fi temut să respire cu ei același aer.

— Lung dormiţi, manglitorilor! Voi dormiţi, norocul doarme…

— Nu dormim, don' Ghiţă, să trăiţi! Iaca, avem…

Vlăjganul se pocni, nerăbdător, cu cravașa peste cizmă:

— Nu mă interesează ce-aveţi. Te așteaptă jupânul, Chiţorane.

— Dar azi…, începu vătaful.

— Te-așteaptă jupânul, repetă sec lunganul, se-nvârti pe tocuri să plece, dar reveni brusc: Văd o mutră nouă, făcu el privindu-mă scurt.

— Tocmai de el vorbeam, zise vătaful. S-a rătăcit la noi și…

— Rătăcit, zici? Veniţi amândoi.

Scuipă printre dinţi în praful drumului și plecă.

— Hai, ce-aștepţi! se răsti vătaful la unul dintre zdrenţăroși. Jupânul nu așteaptă!

Cel apostrofat se repezi la vătaf, îi ridică halatul și prinse să descingă niște curele. Peste câteva clipe ologul se sprijinea pe pământ cu două picioare.

— Îmbătrânesc, la naiba, se văită vătaful. Începe să-mi amorţească…

Apoi către mine:

— Hai!

N-avea niciun rost să protestez; erau mulţi și răi. Și-apoi… Odată ce nu știam încotro s-o apuc și ce să fac, nu era totuna dacă m-ar fi dus spre necunoscut picioarele mele sau ale unui fals olog?

Am luat-o în urma vătafului fără să ezit, dar și fără să știu că făceam atunci primii pași spre un viitor la care nici măcar n-aș fi putut visa!

Mai pe…

…scurt, contra unui colţ în grajd, a trei mese pe zi și, principalul, contra lipsei de interes a poliţiei faţă de umila mea persoană, dar cu un consemn: să nu trec de perimetrul acareturilor, aveam datoria să mă îngrijesc de toaleta și hărnicia unei namile de Pinzgau orb, precum și de altă alergătură în timpul liber. Orice încălcare a consemnului ori nerespectare a poruncilor lui jupân Costică sau ale persoanelor ce-l reprezentau însemna, în cel mai fericit caz, deportarea în „raiul" de la Opăriţi…

N-aveam de ales, nu eu puneam condiţii…

— Și vezi, zise jupân Costică, la mine comedia cu Berl nu trece, îţi rup boașele!

Jupânul era un spân scund și destul de bine hrănit, cu ceva șomoioage de păr roșu și aspru adus de la urechi peste șaua tigvei golașe, cu niște ochi mărunţi, afundaţi în rădăcina unui nas scurt și cârn, și pleoapele fără urmă de gene. Iar după cum stăteau drepţi în faţa lui vătaful calicilor și don' Ghiţă, nu prea părea să fie pâinea lui Dumnezeu.

— Ai înţeles tot, Taranţabule? mă ispiti jupânul. Ori poate să-l caut pe taică-tu, să ne înţelegem cu dânsul?

Era singurul lucru din lume pe care nu mi l-aș fi dorit: tata știa să se ţină de cuvânt…

— Adică facem așa: tu, Chiţorane, și ai tăi vă vedeţi de meserie, gata cu calul… Ai adus?

— Adus, jupân Costică, adus, sări vătaful. Numai că săptămâna asta, ca un făcut…

— Slăbește-mă cu săptămânile tale, mai inventează și altceva, ori vrei să te caut iar de păduchi?

Vătaful se făcu alb ca varul:

— Să-mi crape ochii, jupâne, dacă am…

Probabil, ascultam prea atent și curios dialogul, pentru că jupânul îl întrerupse pe milog și i se adresă lui don' Ghiţă:

— Du pe domnișorul la locul lui și fă-i școala. Iar mie: cum ai să munci, așa ai să mânci, opăritule. Înţeles?

Să nu-l fi văzut, ai fi putut jura că vorbește o femeie sau un copil, atât de subţire îi era vocea.

Nu era nevoie de cine știe ce minte ca să înţeleg unde și în ce nimerisem. Și primul gând care-mi trecu prin cap era să folosesc restul deșteptăciunii ca să scap și din asta…

Tăbăcăria și casa jupânului Costică formau un tot întreg, ca la nemţii din Brunza: un fel de pătrat cu o latură în lanul de porumb tăiat, cu alta în râul lat de vreo șapte-opt metri, ce despărţea argăsăriile de restul orașului, și cu celelalte două – una în ulicioara nepavată, cu numele „Triumfului", și cu ultima – un gard înalt de vreo trei metri – tocmai hăt în uliţa paralelă. De altfel, toate locurile neocupate de clădiri erau păzite de garduri asemănătoare.

Printr-o portiţă aproape nevăzută în peretele casei intrarăm într-un gang ce sfârșea în cea de a doua curte. După putoarea care-ţi tăia brusc respiraţia, nu era greu deloc să înţelegi că anume aici are loc procesul acela ce se numește argăseală sau dubeală, sau tăbăcire. Și, într-adevăr, mărturie stăteau vreo zece căzi uriașe și cam tot atâtea gropi feţuite cu cărămizi înnegrite de timp și leacuri. Iar în mijlocul lor…

— Iaca și fabrica ta! zise don' Ghiţă, împungând cu cravașa într-un stâlp gros și nu prea înalt, de care se bălăbănea agăţată un fel de oiște. Dar mai întâi să-ţi arăt motorul.

În grajd, la intrarea noastră, nechezară mărunt trei cai.

— Uite-l, întinse vechilul cravașa spre un Pinzgau zdravăn cât o zi de post. Ăsta ţi-i motorul, și să nu dea Domnul să pui biciul pe el, că te mănâncă jupânul. Nu prea vede el, adică nu vede deloc, dar își cunoaște meseria. Ai mai umblat la cai?

Aveam doi, mă duceam uneori cu ei la păscut de noapte cu fratele Petrică. Se-ntâmpla să ne luăm la întrecere cu alţi băieţi, de fapt numai eu, Petrică nu ieșea din vorba tatei; dar, după ce-am gonit odată iapa, că mai n-a dat tignafesul în ea, tata nu mă mai lăsa nici să mă uit la bidiviii noștri…

— Aha, umblat…, zisei eu.

— Atunci scoate-l și pune hamul pe el. Uite-l, pe perete, în dreapta.

M-am strecurat tremurând pe lângă namilă, mă îngrozea gândul că, dacă-și lasă copita pe piciorul meu, nu-mi mai aflu loc decât în banda Chiţoranului și dezlegai ștreangul. Într-adevăr, avea sărmanul albeaţă pe amândoi ochii, dar călca sigur și apăsat. Hamul cântărea cât un sac bun cu grăunţe, abia reușii să i-l ridic până la grumaz, dar se vede că o mai păţiseră și alţii: calul își plecă singur capul.

— Îi zice Ducipal, făcu don' Ghiţă, ieșind din grajd. Ei, bănuiești unde-l înhami?…

Cercul bine bătătorit din jurul stâlpului vorbea de la sine.

— Bravo, zise vechilul. Dar mai departe aștepţi să-ţi trimit meșterul, înţeles?

Și, absolut pe neașteptate, mă lovi cu cravașa peste spate, o lovitură pe cinste.

— De ce? îl întrebai de îndată ce-mi reveni răsuflarea.

— Mai întrebi o dată și nu te mai așezi pe scaun o săptămână. Să fim înţeleși… Și plecă bătând toba cu cravașa peste cizmele lustruite lună…

Don' Ghiţă era, cum aveam să aflu mai târziu, un nepot de-al jupânului și avea pe suflet moartea unui milog.

Meșterul era…

…sau după o beţie soră cu moartea, sau client permanent al lui Bachus: duhnea de la el, de ţi se apleca. Numai Căcăluș putea să-l întreacă, și acela o dată pe săptămână, când venea Buric Bălţanu după brânză și-i lăsa, pe lângă bani, și două sticle de secărică pe care baciul le golea înainte ca negustorul să ajungă la șleah cu șareta lui jerpelită. (Dimineaţa, să te ferească sfântul, fugeau și oile din calea lui, dar noi, adică eu și cei trei mânzărari, așteptam vizitele lui Buric cu nerăbdare: cât zăcea lemn baciul, puteam mânca urdă pe săturate, să ne ajungă pe-o săptămână, altfel ne ţinea în post negru zgârca de stăpân…)

Cu tot damful lui îngrozitor, meșterul s-a dovedit a fi om blând și răbdător. În trei zile cât a stat cu mine să mă instruiască, m-a umplut de școală și de sfaturi și, cine știe, dacă m-aș fi ţinut măcar de una din poveţele lui, n-aș fi ajuns unde-am ajuns… Ori, mai bine zis, dacă i-aș fi urmat sfatul, poate-aș fi ajuns și eu azi un pârlit de șomer, fără știinţă de carte, fără căpătâi, să scormonesc prin lăzile de gunoi ale bogătanilor voștri. Vreau să zic că nu întotdeauna un sfat de bine îţi prinde bine. Dar despre asta – mai încolo.

Aparatul menit să transforme pielea de la grumazul bovinelor în material de talpă era cât se poate de simplu: pe un ax vertical din lemn de frasin, îngropat solid, se fixa cu patru cuie bucata aleasă, apoi se aducea în dreptul ei „oiștea” – la un capăt cu „motorul”, adică Pinzgaul, iar la celălalt cu un sistem de cercuri metalice și un butuc din același lemn dur, care presa, încetul cu încetul, pielea, subţiind-o și lustruind-o. Din când în când, trebuia să mai dai și apă cu niște săpun puturos, o suflai din gură! – ca nu care cumva să apară crăpături sau, Doamne ferește! să se rupă. „Bucuria” unui ciclu dura cam cincisprezece-douăzeci de minute. După socoteala jupânului, într-o zi de muncă trebuia să dau cel puţin patruzeci de

bucăţi, „la mai mult nu rezistă Ducipal”; cât privește rezistenţa mea – nu se punea la socoteală…

„Dacă se oprește cumva Ducipal, lasă-l așa cam la un minut. După – îl tipărești ușor pe crupă, el înţelege. Dar ferească sfântul să pui biciușca pe dânsul! Te omoară jupânul! Și încă una: nu te așezi nici pe-o clipă. Doar de-amiază, după ce dezhami calul și-l adapi. Când o să-ţi aducă și ţie de-ale gurii. Altfel e de rău. Și nu uita: să ai încă de dimineaţă o vadră cu apă, să-ţi clătești gura de săpunul cela, să nu umbli cu nădragii în mână toată ziua…”

„Domnul meșter” – că n-am mai izbutit să-i aflu numele – la vreo săptămână după instructaj, n-a mai venit la lucru și, cât l-au căutat toţi, nu l-au mai găsit. „Se vede că bea pe undeva”, mi-a repetat de vreo sută de ori catehismul acesta, dar principalul sfat pe care mi l-a dat a fost totuși primul. M-a luat frumușel de mână și m-a dus în fundul curţii, lângă o sclipuire din scânduri groase lipită de gard, cu o ușă blocată cu un zăvor de fier și un lacăt cât toate zilele:

— Ia dă mai aproape butucul cela, suie pe el și cată înăuntru. Hai, că nu are acoperiș!…

Nu bănuiam ce vrea să-mi arate și m-am conformat.

Nimic neobișnuit: o încăpere de vreo trei pe trei, un lighean mare plin cu apă în mijloc și niște boarfe aruncate într-un colţ mai puţin luminat. În loc de tavan sau acoperiș – o plasă de metal.

Și chiar în clipa în care am întors capul să-l întreb pe meșter ce-a vrut să-mi arate, am simţit mai degrabă decât am văzut trei umbre aruncându-se în plasă, trei rânjete de colţi galbeni și… nici măcar un mârâit. Atâta – în fracţiunea aceea de secundă cât mi-a trebuit să-mi rup mâinile de pe scândurile peretelui și să mă pomenesc pe spate în colbul curţii…

— Ai înţeles, băieţel? zâmbi meșterul în timp ce mă ajuta să mă adun. Să te ferească Dumnezeu să nimerești în colţii lor. Nu mai rămâi om. Dacă mai rămâi…

Începu să tușească. O tuse uscată, urâtă, cu șuierături și ochi ieșiţi din orbite. Se așeză cu greu pe butucul de lângă cușca dulăilor și aprinse o ţigară.

— Asta mi-a mai rămas, flutură el ţigara pe sub nasul meu. Să

nu te-apuci de tutun. La munca asta – asta-i moartea. Ți-au spus unde ai casa? Nu? Hm… Lângă Ducipal. În ungherul cela cu hamurile, ai o saltea și o pătură. Apoi să știi: de cum strigă stingerea don' Ghiţă, un pas afară să nu faci – dă drumul la javre. Are să-ţi spună și el și să-l crezi. În grajd dulăii nu intră, Ducipal nu-i rabdă. Dar în ogradă ei îs stăpâni. Numai de don' Ghiţă ascultă, nu știu nici de jupân, nici de altcineva. Asta s-o ţii minte. Altfel…

N-am crezut niciodată că o muncă așa de ușoară poate fi atât de obositoare. De fapt, ce făceam? Stăteam în picioare la marginea cercului pe care-l desena Ducipal de sute, de mii de ori; calul își știa bine rolul: o dată pe oră se oprea singur, îl lăsam așa vreun minut-două, suflam peste bucata în lucru porcăria ceea de apă cu săpun (cred că o bucată de căcat ar fi lăsat în gură un gust mai plăcut!), apoi îl tipăream pe crupă. Când viitoarele pingele arătau gata, le scoteam și puneam în loc alt material. Și tot așa din zori, când don' Ghiţă striga că a închis fiarele, iar lucrătorii, că erau vreo șapte, veneau la gropile și căzile lor, și până pe la chindii, când ne adunam cu toţii la măsuţele rotunde aduse chiar lângă puturoasele de căzi ca să mâncăm. (Ce-i drept, mâncarea nu era proastă, de două-trei ori pe săptămână aveam și carne – unii clienţi aduceau pieile cu tot cu animale!) Apoi urmau adăpatul de seară, ţesălatul lui Ducipal și stingerea. De fapt, prăbușirea fără conștiinţă pe salteaua de paie și trezirea ca după moarte la îngânatul nopţii cu ziua, o deșteptare fără amintirea vreunui vis, fără pofta ceea de mișcare pe care-o simţeam nu numai acasă, dar și la stâna lui Căcăluș. Și totul în nemaipomenita putoare de descompunere, ce se răspândea din gropile cu argăseală.

La început, cam de trei-patru ori pe zi, mă trezeam cu don' Ghiţă în spate, pășea neauzit, ca pe puf, mă trezea brusc o lovitură de cravașă și nici nu mai trebuia să mă întorc să văd cine-a dat. Lua câteva din pieile presate și le cerceta lung, dar numai o singură dată a aruncat una cât colo, în fundul grajdului.

— O să ţi-o punem la socoteală, ţigane! după care au mai urmat vreo trei cravașe.

Nu știu ce m-au ars mai tare, loviturile biciuștii sau cuvintele de ocară, pentru care la Opăriţi ne-am fi luat la cuţite.

— Nu-s ţigan! i-am strigat.

N-a zis nimic, s-a întors și a plecat.

Dar nu-s eu omul să înghită cu una, cu două asemenea porcărie. Am deshămat calul, l-am dat la iesle și m-am întins pe saltea. Afară era mare alergătură, toţi lucrătorii ieșeau și intrau pe poartă la fiece minut – îl căutau pe meșterul care nu se mai arătase de câteva zile. Se vede că știa lucruri la care alţii nu se pricepeau și tăbăcăria stătea fără mișcare.

Nimerisem într-o mizerie serioasă. Dacă la început mi se păruse că am dat și eu de un liman salvator, acum înţelegeam prea bine ce mă așteaptă pe viitor. Și nu vedeam decât o singură ieșire: să plec. Și să plec fără întârziere. Oriunde, undeva într-un sat la argăţie sau la vreo stână, poate la oierii de la munte, poate tot acolo la doborât pădure sau la scos sare, oriunde, numai nu în orașul pe care încă nu-l puteam înţelege și care nu-mi putea da nimic fără să am document la mână; oriunde – numai nu acasă, unde știam prea bine ce mă așteaptă… Sau, Doamne, cum de nu m-am gândit niciodată, cum de nu mi-am amintit niciodată de tabloul acela cu vaporul din cancelaria lui Bazâlache, de marinarii ceia care spală puntea, oare de-atâta treabă nu-s bun și eu? Simţeam cum mi se urcă la cap ceva ca o lumină curgătoare, ca un semn venit din altă lume ca să mă îndemne și să-mi dea tărie.

Am sărit în picioare voinic și hotărât: era poate prima oară că știam dinainte ce am de făcut. Era și timpul: dacă îmi aminteam bine, anume la începutul lui septembrie mă născusem, așa că aveam proaspăt împliniţi șaptesprezece ani, cu puterea și sănătatea Cel de Sus nu mă obijduise, ce-mi mai trebuia?

Ca din nicăieri don’ Ghiţă răsări în pragul grajdului.

Nu aveam nimic pe suflet, nici măcar o trăistuţă cu vreo petică ceva. Niciun semn care-ar fi dat de înţeles ce-am pus la cale. Atunci cum de s-a priceput?

— Uite ce-i, flăcăule, începu vechilul, după care lăsă o pauză lungă și scoase o hârtie din buzunar. La chestura poliţiei municipale, adică a orașului, adică la poliţie, ca să înţelegi și tu, a sosit o hârtie trimisă de postul de jandarmi din comuna Brunza, în care se spune că individul Ion Taranţabu, născut în satul Opăriţi, de

șaptesprezece ani, înălţimea un metru optzeci-optzeci și cinci, constituţia atletică, faţa ovală, părul negru, ochii căprui, semne particulare – o cicatrice de aproximativ cinci centimetri deasupra spâncenei stângi – de la vreo bătaie, nu? Sau de la vreo căzătură? Cred mai degrabă că e de la vreo bătaie… În sfârșit… insul numit mai sus a dispărut în orașul nostru de pe data… cutare… de la cizmăria domnului Boruh Bratu, care a depus și el o plângere contra numitului că i-a furat mai multe bunuri și i-a devastat atelierul. Chestura l-a dat pe individ în urmărire, adăugând că respectivul poate fi periculos – e înarmat cu o sulă și un ciocan, ambele instrumente de cizmărie…

Vechilul se opri să-și tragă sufletul, dar continuă să mă privească fix.

Nu cred să fi putut citi prea multe pe mutra mea: de cum intrase, stăteam încremenit ca un copleș prins la furat mere în grădina vecinului.

— Așadar, frate Ionică, cred că așa te dezmierdau acasă, suntem doi care știm despre ce și despre cine-i vorba. Făcu iar o pauză lungă-lungă. Dar, înţelegi tu, numai unul dintre noi poate trage foloase din tărășenia asta. Și acela-a-a…, o lungi el, ești tu!

Era un artist, un adevărat artist! Mă simţeam gol-pușcă în faţa lui și, dacă aș fi încercat să vorbesc, probabil că n-aș fi putut scoate un cuvânt. Ce înseamnă totuși să trăiești la târg, unde oamenii cresc mai mult cu vorba decât cu treaba, știu să ţi-o aducă din condei așa că te fac praf. Nimic de mirare că tolomacii noștri abia când se întorceau de la oraș pricepeau cu cât, nu și cum, au fost păgubiţi.

— Văd după mutra ta că nu înţelegi. Atunci să-ţi explic eu.

Nu puteai pricepe niciodată dacă zâmbește sau rânjește. De data asta presupun că zâmbea:

— Eu… eu ce câștig pot avea? Numai satisfacţia că am băgat la mititica un individ periculos, că l-am răzbunat pe jidanul cela, că tu, de-acolo, de la ocnă, ai să-i plătești pagubele, și nu părinţii tăi care nu-s vinovaţi cu nimic, doar că te-au adus pe lume… Nicio para, poate doar o mulţumire din partea scumpei noastre patrii.

Iar făcu o pauză interminabilă.

— Hm… Pe când tu… Un colţișor cald, un loc de muncă… Poate

și ceva parale… Iar când se mai limpezesc apele, că toate se limpezesc odată și odată, un document la mână că ești Ion Căcărează, invalid din naștere, cu care nici poliţia, nici altcineva n-are nimica. Bineînţeles, cu o condiţie: un an de zile nu ieși din curtea asta. Într-un an de zile părinţii, care știu ce poamă ești, te îngroapă. Fratele, de la școala normală, dacă nu vine din întâmplare pe aici, te uită. Iar poliţia… vorba ceea: ai bani, ai poliţia! Îmi ridică ușurel bărbia cu cravașa de care nu se despărţea niciodată și mă privi drept în ochi: Așa-i că te-ai răzgândit să mai fugi? Lasă prostiile, nici marinar nu te ia nimeni, nici la Legiunea Străină – nu le plac cei care se pișă în pat…

Am început să tremur ca de boală neagră: ticălosul ăsta știa să citească gândurile!

— Ei? Ți-ai înghiţit limba?

(Nu trebuia să semnezi și tu scrisoarea aceea. Ce te deranjează pe tine că suntem vecini de bloc? Ți-am făcut, eu personal, vreun rău? Te-ai născut în șaptezeci și cinci, acasă, în Moldova ta, părinţii tăi n-au dus-o greu în Kazahstan, erau copii când s-au întors. Aici taică-tu a luat-o niţel razna, dar de boala lui nu-i vinovată puterea. Poate doar bunicul tău, fratele meu, să fi avut ceva de îndurat, dar numai astfel putea să-și ispășească nelegiuirile naţionaliste. A murit și el acasă, a avut o înmormântare normală, am fost de faţă. Ce-i drept, să fi fost alte vremuri, trebuia băgată la dubă toată „trista adunare”, dar știi bine, adică ai auzit, că Brejnev o lăsase, din păcate, mai moale. Să fi fost mai hotărât – cine știe dacă am fi ajuns în mocirla de azi…

Aţi trimis scrisoarea sus de tot, aţi crezut că în două-trei zile voi fi umflat pe sus și dus… Unde? În Siberia? Nu mai este a noastră, și, Doamne, ce ne-ar mai prinde bine! Adresantul nici n-a citit-o. De fapt, nici n-a văzut-o: răspunsul vi l-a dat un coleg de-al meu, mai tânăr. Te miră? Cum de-a ajuns acolo? Dar sunt peste tot. Și, sincer vorbind, nici nu s-ar putea fără ei. Ei sunt echilibrul, și nu ţipălăii entuziaști băgaţi în toate „posturile de răspundere”, ei, cei școliţi, sunt singurii în măsură să facă ceva, nu să flecărească… Fii atent, ei sunt vinovaţi că au slăbit chingile, dar tot ei fac totul ca să-și repare greșelile. Și au să le repare. Așa că, încă o dată, fii atent: nu-ţi pune semnătura pe orice hârţoagă. Ori nu știi vorba: „Numele prostului – pe toate gardurile!”

P.S. Nu-ţi spune nimic faptul că jumătate dintre locatari au refuzat să semneze? Până și în constituţia voastră scrie: „Nimeni nu poate depune mărturie contra sa”.)

Câte zile și…

…nopţi au urmat n-aș putea spune. Una? O sută?…

Toate ca una.

Culcat – sculat. Culcat – sculat…

Ziua eram și eu un Ducipal pășind mereu pe propriile urme spre nicăieri, nu eram în stare să încheg ceva întreg: un plan de evadare sau măcar unul sfârșit cu ștreangul de gât. Seara, abia întins pe salteaua ceea care nu voia să se mai usuce, nici nu începeam bine să-mi potrivesc pătura sub cap, că mă și prăbușeam într-un somn (sau într-o prăpastie?) din care mă aburcam abia în zori, mai ucis decât mă culcasem…

Mânzărarii lui Căcăluș mă învăţaseră, la începutul verii, un lucru pe care, ziceau ei, trebuie să-l știe fiece bărbat care are ceva în cap și altceva între picioare – onania. (Ce-i drept, îi ziceau altfel, mai ţărănește.)

— D-apoi cum, măi, să treci de șaisprezece ani și să nu știi treaba asta?! se minunau ei. Cum să stai departe de lume și de femei? Să tânjești? Da’ în armată, când te-or lua, ce-ai să faci?…

Ca bărbat ce mă socoteam, cu ceva în toate părţile, nu puteam să nu încerc și eu „leacul de tânjală”, numai că pentru ceea ce lor le lua un minut-două mie îmi trebuia o bună jumătate de ceas, de făceam cârcei la mâini.

— Ehe, prietene, se cruceau ei, ai să ai mare trecere la văduve! Nici nu bănuiești cu ce bogăţie te-a procopsit Domnul!…

Procopsit-neprocopsit, un lucru nu-l puteam înţelege: de ce nu-mi vine și mie să dau ochii peste cap ori să fug de două ori pe zi după leasa strungii, mai departe de ochii lui Căcăluș?

Nu, nu știu cum o fi fost pentru armată sau pentru văduve leacul, dar pentru pușcăria lui jupân Costică și don’ Ghiţă nu făcea nici două parale. Un chin nou adăugat la celelalte…

Mi-au venit minţile la cap pe neașteptate și de unde nici nu m-am gândit să-mi vină.

În curtea din fund, cea cu gropile, căzile și grajdul, nu creștea niciun copac, adică ce copac – nici iarbă de leac nu creștea. Singura arătare mai verde era coroana unui nuc rătăcit de cealaltă parte a gardului, cu vreo două-trei crenguţe trecând peste sârma ghimpată ce încununa ocolul. Arunca un pic de umbră și peste curtea noastră, dar numai la apusul soarelui, când și așa se mai răcorea aerul. Însă verdele-i verde, din când în când îţi mai odihneai ochii pe el.

M-a fulgerat așa într-o dimineaţă, când am luat seama că printre frunzele ce se legănau în vântișorul abia simţit s-au strecurat și niște pete galbene.

„Ehe-he, Ionică, mi-am zis. Iaca și toamna la ușă! Și tu la ce te gândești? Să-ţi plângi de milă, să te vaieți o iarnă întreagă?…”

La drept vorbind, în unele clipe de luciditate, când se mai oprea Ducipal să-și tragă sufletul, sau seara, când îi făceam toaleta, mă gândeam la felul în care aș putea s-o șterg pe neobservate, noaptea. Dar abia acum, când ajunsesem să înţeleg că schimbarea vremii nu mi-i prietenă deloc, gândindu-mă la amănunte, mai înţelegeam că fuga propriu-zisă nu rezolvă aproape nimic. Sar gardul, foarte bine! Și mai departe? Unde mă duc? În glugile de unde m-au scos milogii? La „Cizmaria de Lux”? Sau poate iau așa vreo șosea să mă ducă unde m-or duce ochii? Singura scăpare era trenul. Nu mersesem cu dihania asta niciodată, dar știam câte ceva: linia ferată trecea chiar între Opăriţii noștri și Brunza. Pricepeam bine că nu un mărfar mă scapă – te-au prins și s-a zis cu tine… Trebuia un tren în care să mă urc cu bilet, cu mutra unui călător în drum spre portul Constanţa, la rude, sau spre București, la școală, la Liceul „Sfântul Sava”. (Pe care se lăuda Baziloi că l-a terminat! Altfel de unde aveam să știu că este?)

Dar pentru atâta lucru, care mi se părea sigur sută la sută, trebuiau bani. Poate nu chiar mulţi, din auzite știam că trenul are clase și că pentru cei alde mine se cuvine clasa a treia, dar… Buzunarele mele nu mai simţiseră niciun leu cu bortă după polul acela de la mama pe care mi-l confiscase comisarul bătăuș…

Situaţia părea fără ieșire, dar Dumnezeu e mare, din când în

când îşi mai arunca ochii şi spre mine.

Într-o bună dimineaţă, cum începusem cu Ducipal ameţeala ceea fără sfârşit, vine la mine don' Ghiţă. Fără să mă atingă cu cravaşa, cum îi era obiceiul, îmi ordonă să dau calul în grajd şi-mi aruncă în braţe nişte boarfe.

— Schimbă-te, pramatie. Arăţi ca o sperietoare. Într-o clipă să-mi fii gata.

Nu ştiu ale cui să fi fost hainele, că nu erau noi, dar mi se potriveau turnate.

„Taci, m-am gândit, Ionică: ai fost înaintat în grad!"

— Ia te uită, ai început să semeni a om! se prefăcu a se mira vechilul. Iată ce ai de făcut: te duci la Chiţoranu, cred că n-ai uitat drumul, şi-i spui să-ţi dea ţie ce are de dat, eu nu mă pot duce, sunt foarte ocupat. Ai înţeles? Într-un picior să-mi vii. Şi ce-ai să aduci să-mi dai mie, să nu te vadă nimeni…

În mijlocul curţii cu casa stăteau în picioare şi vorbeau ceva jupânul Costică şi o arătare cum nu mai văzusem în viaţa mea: o domnişoară cu rochie de mătase roz, până la genunchi, cu pălărioară roşie şi pantofi cu tocuri, dar, mai ales, cu o faţă albă ca laptele, părul roşcat şi o pereche de ochi de să te bage în boale. A fost prima oară (azi pot spune – şi ultima…) când la vederea unei femei am simţit că mă arde sub limbă şi mai cu seamă în partea de jos a pântecelui.

Am tras cu coada ochiului cum a întors capul spre mine şi m-a privit aşa până am ajuns la portiţă.

— Cine-i tânărul? a întrebat cu un glas ca de cântăreaţă.

Am reuşit să mai prind câteva vorbe:

— Ajutorul meu.

— E de-aici, din mahalaua voastră?

— Ba nu, e ţăran…

În drum bâzâia motorul unei maşini albastre…

Glugile de porumb nu mai erau, la marginea câmpului gol stăteau, singuratice, în toată mizeria lor, căsuţa cu acoperiş de stuf şi şura feţuită cu lut, reşedinţele bandei de milogi.

În pragul casei, turceşte, în jurul unui foc de găteje, stăteau roată toţi calicii Chiţoranului. Unul, pe care-l văzusem atunci fără o

mână, le avea acum pe amândouă, și, de fapt, era ceva nou în felul cum se ţineau.

— Bună la boieri! am încercat să glumesc.

— Acuma se vede că tu ești boierul…, zise vătaful. Te-au făcut șef?

— Pe dracu'… Mi-a dat vechilul ţoalele, chiar acuma mi le-a dat.

— Aha, zise Chiţoranu. A venit fiica lui Rosenberg, am auzit mașina. Nu vor să se facă de rușine, să aibă slugi dezbrăcate… Cum să pierzi așa client!

Nu înţelegeam mare lucru.

— Da' ce-i aici de înţeles? Rosenberg e om mare. Are magazine, tipografii… Cumpără piei scumpe de la jupân… Iar fie-sa, care-i cu tipografia, nu rabdă să aibă de-a face cu orice prăpădit. Iaca, te-au îmbrăcat până pleacă prinţesa, să nu strâmbe din nas!…

Ah, cu câtă poftă mi-aș fi luat lumea-n cap chiar atunci, dar în buzunarele hainelor nu pusese nimeni o para…

— Chiţorane, i-am tăiat eu pofta de vorbă, m-a trimis don' Ghiţă…

— Poţi să nu-mi spui după ce… Aruncă o privire asupra cetei și mă luă de mânecă. Hai mai la o parte, la două vorbe.

Părea interesant totul: nu mai era Chiţoranu pe care-l cunoscusem, autoritar și crud.

— O duci rău, flăcăule, așa-i? Poţi să nu-mi răspunzi, știu eu… Am avut un frate acolo unde ești tu acu. L-a băgat Ghiţă în pământ. Mai întâi, l-a ţinut trei zile în groapa cu argăseală, de nu l-am mai putut cunoaște. Numai că spărtura din cap nu s-a argăsit… Ei și? Să mă fi dus la tribunal, la poliţie, dar cine stă de vorbă cu un civil fără carte și fără hârtii?… Și fără martori… Toţi sunt cumpăraţi, toţi dorm cu frica-n sân. Păzește-te, băiatule, că ei de-aiștia caută – fără tată, fără mumă, fără căpătâi.

Mă cântări o vreme din ochi:

— Nu te putem ajuta cu nimica. Ajută-te singur, fugi. Fugi unde te-or duce ochii. Dar acuma să ne ajuţi tu. Vrei?

Cel intrat la ananghie îi înţelege ușor pe cei aflaţi în aceeași situaţie.

— Uite-aici fișicul ăsta: sunt șapte mii de lei. I-l dai și-i spui că restul îl are mâine, nu puteam să-i trimit doi săculeţi cu mărunţiș. Să-i zici că ai văzut și tu sacii…

— Și dacă vine el?…

— Nu vine. Până-i duduca Riva acolo, nu vine nici în ruptul capului! Prostul, își închipuie că poate pune mâna pe ea și mai ales pe banii ei! Ai înţeles?

— Și dacă vine diseară?

— Las' să vie! O să fim, he-he, departe… Nu mai avem ce face aici. Lui jupânul dă-i, lui Ghiţă dă-i, la poliţiști dă-le. Cu ce rămânem? Ia uite la Mugur și la Gavrilaș: amândoi se cer însuraţi. Cum să-i însori, cu curul gol? La noi nu se fac nunţi fără salbe de cocoșei… Ia uite la Persicuţa: dacă-și îndreaptă piciorul și își scoate petica ceea de la ochi, nu afli mireasă mai frumoasă! Cu ce s-o măriţi? Fără suta de mii nu ţi-o ia nici Arvinte-nebunul, că aista-i pe drept cam scrântit… Plecăm, frate! Ne ducem cu șatra în altă parte; nu-ţi mai spun unde, ca să nu te scapi cu vorba…

Hotărârea am luat-o într-o clipită:

— Merg cu voi!

Chiţoranu mă privi lung:

— Adică ţi-a ajuns cuţitul la os… Nu se poate, flăcăule… Nu se poate. În primul rând, dacă nu te întorci repede, pornește el în căutare. Și ne găbjește pe toţi. Și în al doilea… nu ești tu de-ai noștri… Prea târziu să te faci de-ai noștri… Hai, tu fă-o la deal. Și pândește o zi ori o noapte ca să-ţi iei și tu valea. Iar noi…, se întoarse spre ceata care stătea tăcută în jurul focului:

— Haida, băieţii tatei!

(Vasăzică, am rămas cu un singur nepot. Că și taică-tu tot nepot îmi cade. Îmi pare rău că ai rămas fără el. Și mie parcă mi s-a rupt ceva din suflet. Sângele, vorba ceea, apă nu se face… Dar un fost coleg mi-a adus ziarul cela al vostru – „Studentul liber" –, în care scrii despre noi, „siguranţa rusească", cum zici tu. Ei zi, ce te avânţi în treburi în care nu ești competent? Ori e vorba de o epidemie a incompetenţei? Cum fac cei de sus, faceţi și voi, ăștia mai mititei? Zi, ce puteai să știi tu despre „KGB", dacă în '90, când tu aveai abia cincisprezece ani, noi eram efectiv desființaţi? Și ce puteai înţelege în '83, când aveai abia opt ani? Când taică-tu a dat pe ascuns interviul acela ziaristului

italian, care ne scăpase de sub observaţie pe vreun ceas (și pentru care responsabilul cu macaronarul a fost alungat din organe!), zi și tu, ce om sănătos la cap putea răspunde așa cum a răspuns taică-tu la întrebarea provocatoare a italianului: „Vă simţiţi un scriitor român în exil?" Ei cum, care putea fi reacţia noastră când am citit în „Corriere…" și am ascultat la „Europa…" asemenea aiureli debitate de un scriitor sovietic: „Nu mă simt un scriitor român în exil. Sunt un scriitor român deportat într-un colţ mai îndepărtat al Țării și păzit cu strășnicie de gardieni și controlori străini…" Putea un om în toate minţile, și ce om – un scriitor! –, să facă o declaraţie care punea la îndoială o mulţime de lucruri, și toate de maximă importanţă: existenţa naţiunii moldovenești, existenţa statului moldovenesc, existenţa limbii moldovenești și existenţa libertăţii de creaţie în URSS? Nu cred că în alte părţi ar fi fost tratat cu asemenea omenie ca la noi. Ar fi fost aruncat la temniţă fără nicio vorbă! La noi s-au ocupat de el medicii: a fost internat – nu cum scrii tu – la „casa de nebuni", ci într-o modernă clinică de psihiatrie, de unde, după opt ani de îngrijiri, a fost externat perfect sănătos. Cum poţi tu arunca zoaie pe capul celor care, în fond, i-au salvat viaţa? Pe capul meu… Despre ce urmări ale „tratamentului inuman" din clinică vorbești? Cu ce drept? Ești medic? Dacă l-ar fi sfâșiat un câine turbat sau l-ar fi călcat trenul, tot noi, kaghebiștii, am fi fost de vină?

Desigur, durerea pierderii este mare și o împărtășesc cu toată sinceritatea, dar un bărbat nu trebuie să-și piardă controlul nici în cele mai tragice împrejurări, nepoate…)

N-avea niciun Dumnezeu să mă grăbesc. M-am oprit și am întors capul spre dânșii: în frunte cu Chiţoranu, în șir indian, au coborât spre râu și au luat-o în lungul apei, spre apus. La început li se vedeau doar capetele, apoi au dispărut după niște tufe de sulfină. Noaptea fusese brumă, prima brumă a anului, se vede că de-aia făcuseră focul cela.

La bruma asta trebuia să mă gândesc și eu…

Planul a luat naștere pe neașteptate. Oricum, tot cocea el în mintea mea, fără să-mi dau seama.

Adică pregătesc scăriţa lângă cușca câinilor. Dacă mă urc pe ieslea lui Ducipal, văd pe sub streașina grajdului curtea casei ca în palmă. Câinii circulă încolo și încoace toată noaptea, dar stau mai mult la poartă. Și nu hamăie. Pândesc momentul când câinii abia au trecut în bătătura jupânului, sar de pe iesle și din trei salturi ajung

la scăriţă. De pe ea – pe cușcă, apoi mă prăval peste gard în… În ce?… În buruieni? În sticle fărâmate?… Trebuie să arunc o privire. Naiba știe ce-o fi de ceea parte.

Am scos fișicul cu bani din buzunar și l-am desfăcut: erau paisprezece hârtii de câte cinci sute. O avere! (Cum naiba adunau atâta bănet numai cu „Faceţi-vă milă și pomană…”?) Am strâns la loc patru hârtii, le-am legat cum erau și le-am pus în buzunar. Celelalte zece le-am înfășurat mai sus de glezna stângă, le-am legat cu un căpeţel de aţă și am tras ciorapul peste ele. Apoi am luat-o cu pas moale către casă…

Îngerul acela roz…

…mai stătea în mijlocul curţii, aşa cum o lăsasem, dar de data asta în faţa unei măsuţe cu zeci de petice de piele de toate culorile. Alături de ea – don' Ghiţă și jupânul, lăudându-și, bineînţeles, marfa. Am rămas nemișcat în portiţă, neluat în seamă. Prinţesa lua o bucăţică de piele, o frământa, o mirosea, o ducea mai departe de ochi întorcând-o în fel și chip, apoi făcea același lucru cu următoarele. Jupânul întorcea ochișorii de pe faţa lui spână după cum se întorceau și mostrele, don' Ghiţă nu-și lua privirile de la duducă. Ea fu prima care mă observă. Îmi zâmbi ca o floricică:

— Ia te uită, domnule Ghiţă, ţi-a venit ajutorul.

Vechilul întoarse capul spre mine și-mi făcu semn, încruntat, să curăţ locul.

— Așteaptă-mă la tine… în cabinet…

Mirosul de la „cabinetul" meu nu răzbea în curtea casei, ușa de la gangul ce dădea spre gropile cu argăseală era mereu și bine închisă.

— Ia vino încoace, băiatule, făcu îngerul. Cum te cheamă?

— Ion! și eu, și vechilul răspunserăm în aceeași clipă.

Duduca râse ușurel:

— Ia să-mi spui tu, Ionică (la „Ionică" era să cad!), bejul acesta s-ar potrivi pentru coperţile unei cărţi de poezii?… Poezii de dragoste?…

De poezie parcă mai auzisem, coperţile, deh! – le mai înţelegeam, dar nu știam ce să fac cu „bejul"…

Vechilul îmi făcu din cap, dar nu-l pricepui – că da, că nu…

— Păi da, sughiţai eu, s-ar potrivi…

— Vezi, domnule Ghiţă, ciripi ea, un ochi proaspăt!… Spune mai bine că nu aveţi cantitatea necesară!

— Vai de mine, domnișoară Riva, e plin depozitul. Poate doar…

— Să le sortăm după nuanţe…, făcu jupânul. Vi le trimitem în trei zile. Iar șevreta roșie o puteţi lua chiar acum…

Vechilul profită de ocazie ca să-mi facă semn s-o șterg imediat, lucru pe care încercai să-l și fac, dar prinţesa mă prinse din zbor:

— Să-mi aducă Ionică baloturile la mașină!

Și vechilul, și jupânul făcură mutre lungi.

— Ai auzit? vechilul o luă spre casă. Hai cu mine…

Casa avea două intrări – una se vede că era a jupânului cu neamurile, cealaltă dădea într-o sală mare, plină cu mese la care roboteau vreo șase lucrători. Trecurăm prin sală fără să ne oprim și intrarăm într-o altă încăpere, care părea să fie depozitul. Don' Ghiţă îmi arătă pe poliţe două baloturi cât toate zilele:

— Pune-le jos.

Nici nu reușii să las pe podea primul balot, că mă și pocni cravașa:

— Ei? Ai adus, mă bejule?

— Adus, scâncii eu. Lovitura fusese serioasă. Scoasei din buzunar pacheţelul și-l întinsei. Vechilul îl desfăcu. Frunzări hârtiile o dată, a doua oară, deschise gura să spună ceva, dar nu spuse nimic. Mă privi cu niște ochi sălbatici:

— Banii… Unde-s banii?

— Păi, atâţia-s, au zis că n-au reușit să schimbe mărunţii. Îi schimbă azi. Am văzut și eu sacii… Doi saci…

Don' Ghiţă mă luă de guler:

— Și ei… Chiţoranu unde-i?

— Păi, au plecat la treabă…

Vechilul tremura de indignare.

— Las' că pun eu mâna pe tine, guzgan nenorocit!… Am să fac toval din pielea ta!

Dar cravașa o repezi pe spatele meu:

— Ia balotul și fuga la mașină!

Domnișoara Riva se așezase lângă șofer.

— Nu ţi-i greu, Ionică? Pune-l în spate, pe banchetă. Mai este un pachet?

Din când în când, numai mama îmi mai spunea „Ionică", și când a fost asta!…

La cel de-al doilea balot veni cu mine și vechilul.

— Ia asta, Ionică, zise duduca și-mi împinse ceva în mână. Să fii sănătos. La revedere, domnule Ghiţă.

Don' Ghiţă se aplecă până la pământ și stătu așa până ce mașina dispăru, lăsând în urmă un nor de praf de nu ne vedeam unul pe altul.

Desfăcui palma să văd ce-mi strecurase îngerul, dar în aceeași clipă hârtia nimeri în laba vechilului.

— Hm…, făcu el. Cinci sutare! Cum ai vrăjit-o, ţigane? Pe mine nu vrei să mă farmeci?

Izbucni într-un râs cu hohote și mă altoi iar de câteva ori.

— La lucru, pezevenchiule! Și nu uita să-ţi scoţi hainele.

— Dar banii?… Că mi i-a dat mie…

Îmi ridică bărbia cu coada cravașei și rânji:

— Ești chelner? Iei bacșiș? La lucru!…, și strecură bancnota în buzunar.

Ajuns în grajd, primul lucru pe care l-am făcut a fost să-mi sumec pantalonul și să leg peste banii ascunși o legătoare, de parcă aș fi protejat o rană. Apoi am prins să mă schimb. Și chiar la timp: don' Ghiţă apăru în prag.

— Greu te mai miști, ţigane. Hainele astea le spânzuri lângă hamuri și le învelești cu ceva să nu se colbuiască. Ai să le îmbraci când am să-ţi spun eu. Și, hai, dă-i drumul.

A plecat fără să mă lovească. Dar bucuria cea mare era că-mi lăsa ţoalele. Ar fi pus mâna pe mine primul poliţai dacă m-aș fi arătat în „costumul" de lucru… L-am condus pe Ducipal până la locul lui și, până să-l prind la oiște, am luat o scăriţă cu care coborau lucrătorii în căzi, am rezemat-o de gard lângă cușca javrelor, am luat seama dacă nu-i nimeni pe aproape și în câteva clipe am putut descoperi că dincolo de gard nu se afla nimic, decât vreo două-trei tufe de scaieţi. Atâta doar că va trebui să tai sârma ghimpată întinsă pe coama gardului ca să nu-mi fac hainele ferfeniţă. Am lăsat scăriţa uitată acolo unde o sprijinisem și am pornit-o cu Pinzgaul în drumul nostru cel fără sfârșit.

A fost una din zilele acelea care nu mai trec odată. Masa de seară mi s-a părut și ea fără capăt. Argăsarii, de felul lor nu prea

vorbăreţi, se întinseseră la un taifas pe cinste. Cum altfel, nu în fitece zi vine fata lui Rosenberg la o tăbăcărie! Să-i fi ascultat, aș fi aflat o mulţime de lucruri interesante, dar aveam gândurile mele, mai bine zis – gândul. Doar cu jumătate de ureche am prins câte ceva. Că adică face tot ce-i dă prin cap, banii tatei ar scoate-o și din iad, că din pușcărie au scos-o. Că, cică, s-ar fi înhăitat cu nu știu ce prieteni care-și zic unul altuia „tovarăși” și ar lupta, chipurile, ca toţi sărăntocii să câștige bine. Aici mi-am amintit și eu de cele cinci sutare ajunse în buzunarul vechilului și nu i-am mai ascultat, ca să nu-mi stric inima… Am întins cât am putut toaleta lui Ducipal, îmi părea rău că mă despart de animalul acesta blând, care, după toate semnele, ţinea la mine; am sărit pe ieslea lui de vreo zece ori, ca să mă conving că în curtea casei nu mai este nimeni, că don’ Ghiţă dăduse drumul la câini și că repede, foarte repede trebuie să se întâmple cel mai de seamă eveniment din viaţa mea. Am așteptat totuși încă vreo două ceasuri, ca să-i știu pe toţi afundaţi în somnul acela adânc din care nu te mai trezește cu una-cu două te miri ce mișcare sau zgomot. Era ora unu, bătăile ceasului de la catedrala pe care nici măcar n-o văzusem se auzeau limpede în nopţile de toamnă, când m-am căţărat pe iesle pentru ultima dată. Câinii se vânzoleau la portiţă, n-aveau obiceiul să latre, nu se prea vedea dacă sunt toţi trei, dar știam că umblă totdeauna în haită. Era momentul potrivit. Purtasem o vreme în cap ideea să pun foc la plecare, dar nici Ducipal, nici ceilalţi doi căluţi pe care vizitiul-grăjdar îi cocolea de două ori pe zi, ori mai des, când pleca undeva jupânul, nu purtau nicio vină pentru starea mea. Cu hainele cele noi subsuoară, luai cleștele de scos caiele, ca să tai sârma de pe gard, trasei aer mult în piept și, din câteva salturi, mă și trezii pe treptele scăriţei. De-acolo – pe cușcă și chiar la timp: dulăii încercară zadarnic să mă apuce – nu ajungeau. A fost problemă de un minut să retez sârma – m-am întors cu spatele și, agăţat cu o singură mână de creasta gardului, mi-am dat drumul în gol.

Ce mai ţin minte a fost glasul vechilului „Bravo, ţigane!”, pe urmă prinsoarea unui clește de foc cuprinzându-mi partea de jos a trupului și un urlet sălbatic, care, bineînţeles, era al meu…

Apoi n-a mai fost nimic…

(Cum îţi place, nepoate? Poate asta o să te mai trezească. Sper că urmărești vânzoleala din sferele politice. Ai scris în articolul cela al tău că „revoluţia își mănâncă copiii" – știu că gândul nu-ţi aparţine, dar fie. Ce zici însă de mâncărimea dintre liderii voștri „democraţi"? Așa-i că-i greu la împărţit plăcintele? Cum poate exista un stat fără servicii speciale care să-l apere? Ai voștri au avut prima grijă să ne desființeze. Bun… Nu zic, au fost și printre ai noștri câțiva care-au greșit. Leapădă-te de dânșii. Dar să pui cruce pe-un organ fără să creezi altul în schimb… Și s-o faci cu competenţă, nu cum aţi făcut-o voi… Închipuie-ţi că ai da afară rinichii dintr-un cetăţean ca să-l scapi de dureri de cap!… Cine alţii ar putea arăta cu degetul la hoţi, profitori și corupţi decât oameni de-ai noștri? Aha, știți prea bine încotro ar fi arătat degetul? Și nu vă convine… Atunci de ce faceţi atâta gălăgie, de ce strigaţi în gura mare „prinde hoţul!", nu se vede de la o poștă că cei care strigă sunt chiar hoţii? Sigur, a fost un gest de „fairplay" că aţi revenit asupra interzicerii comuniștilor. Numai că în politică nu se umblă cu gesturi frumoase. Să ne fi lăsat la locul nostru – v-am fi sfătuit să nu faceţi prostia asta. Și nu doar din pricină că și noi am avut multe să tragem de pe urma lor, nu. Ci pentru că în perioade ca acestea, de „tranziţie", cum numiţi voi debandada asta, când sărăcia majorităţii e un fapt real – numai populiștii pot avea priză la mase. Și unde găsești un partid mai populist, mai mincinos decât ăsta, al comuniștilor acestora noi? Așa că ţine minte, băiatule, ce-ţi spun eu: ei au să câștige, ei au să vă doboare. Primele semne le și aveţi… Și vai de capul vostru: neobolșevicii știu să se răzbune! În ce ne privește – n-ai grijă, cu experienţa noastră, cu școala noastră a supravieţuirii n-o să ne prăpădim. Mai ales că suntem! Suntem peste tot!

Eu, oricât de ciudat ţi s-ar părea, ţin la tine! Și aș vrea foarte mult să ai în vedere sfaturile mele, chiar dacă ţi se par cam oportuniste. Dar și oameni mai înţelepţi decăt mine au spus că moravurile depind de vremuri. Crezi tu că maximalismul tău tineresc (o să treacă!) poate învinge vremurile?…)

Când am deschis ochii, nu știam ce-i cu mine și unde mă aflu. Am încercat să sar în picioare. Lumina zilei mă făcea să cred că am întârziat cu sculatul și vechilul nu ierta așa ceva. Dar la prima mișcare, un junghi ca de foc mi-a străbătut trupul dintr-un capăt în altul și m-a trântit înapoi cu un urlet de durere. Cred că mi-am pierdut cunoștinţa, pentru că atunci când am deschis iar ochii, asupra mea stăteau aplecate două umbre, încetul cu încetul prefăcându-se în mutra lui don' Ghiţă și a lui Barbăroș, veterinarul care venea din când în când la jupân să ia, chipurile, probe de piei

pentru analize; de fapt, ca să bea câte-o jumătate de sticlă de secărică… Pleoapele mi s-au închis de la sine, nu mai simţeam durerea aceea grozavă, am lăsat capul pe-o parte și nici n-am încercat să mă mișc. Mi se părea la un moment dat că plutesc în aer, apoi că mă prăbușesc brusc, dar chiar în clipa când trebuia să mă strivesc de pământ, ceva mă ridica iar în înălţimi. Eram conștient, ori mi se părea că sunt conștient, în orice caz, auzeam ce vorbesc cei doi, dar n-am deschis ochii.

— I-am injectat morfină, zise veterinarul. Nu mai simte durerea. Dar…

— Ce „dar”? făcu vechilul. Vrei să zici că-i rău?…

— Nu-i bine, don’ Ghiţă… Ți-am spus, eu sunt veterinar. Are nevoie de un doctor uman. Dar după câte înţeleg… În orice caz, cu boașele lui s-a zis, cel puţin cu una… Nu m-aș mira nici de penis… Norocul lui că nu i-a rupt artera! Principalul e să nu scăpăm o infecţie. Iar pentru asta… Don’ Ghiţă, căutaţi un doctor. Altfel putem s-o păţim amândoi…

— Pe dracu’ s-o păţim! Cine-l știe și cine-l caută?… În orice caz – un accident…

— Rău câine, zise veterinarul.

— Ba bine că nu! Dacă nu eram eu afară, îl făcea bucăţi. Și l-am prevenit doar! Dacă nu ieșeam eu să-mi fac nevoile…

Minţea!

Vechilul întoarse privirea spre mine. Tocmai deschisesem ochii și mi-a prins privirea. Îl luă de mânecă pe veterinar.

— Ioane, zise el, Ioane, mă auzi?

Îl auzeam, auzisem tot ce vorbiseră, dar nu prea eram în stare să pun vorbele lor cap la cap. Și nici chef să stau de vorbă cu ei nu aveam. Am închis ochii.

Vechilul făcu câţiva pași spre ușă.

— După morfina asta a dumitale aude ceva? Înţelege?…

Se îndepărtaseră prea tare și vorbeau în șoaptă. Nu i-am mai auzit.

Apoi m-a izbit o lumină puternică în faţă și am înţeles că au deschis ușa și au plecat.

Nu prea înţelegeam ce se petrece cu mine: parcă aș fi fost beat.

Nu puteam nicicum să-mi adun gândurile, eram într-o stare pe care acum aș numi-o euforie. Deși auzeam perfect totul, nu puteam aprecia corect lucrurile. Undeva în subconștient mă rodea ceva, dar factorii externi nu erau în măsură să mă îngrozească. Ei și ce dacă au zis ei că stau rău, mă simt bine. Ei și ce dacă îmi amintesc că am urlat de durere, nu mă doare. Trebuia să încerc să mă scol totuși. Și să aflu unde sunt.

Încercarea de a mă ridica n-a reușit: mușchii păreau niște fire de lână. Mă gâdilau plăcut, dar refuzau să-mi execute ordinele. Dar capul îl puteam întoarce în toate părţile.

Aha, mâinile puteau pipăi și pipăiră nenorocita de saltea atât de cunoscută. Privirile însă îmi spuseră că nu mă aflu în grajd: eram alături, în încăperea unde se păstrau panourile pe care se răstigneau pieile la uscat. Dar panourile lipseau, probabil fuseseră scoase ca să-mi facă loc mie. Asta însemna… Însemna că într-adevăr nu stau chiar bine… Da' nu mă doare nimic!

— Durerile au venit spre seară. La început surde, în tot corpul, apoi au prins să se adune la rădăcina picioarelor, și atât de puternice, încât gemetele au început a se preface în strigăte.

Vechilul și veterinarul au dat năvală în încăpere ca la pojar.

— Acuși… acuși…, strigă veterinarul și-mi înfipse în braţ o seringă cu un ac cât toate zilele. Acuma te lasă…

Rămase lângă mine o vreme. Durerea trecea ca luată cu mâna. Apoi se apropie de vechilul rămas în ușă și-i șopti:

— Trebuie un chirurg… Mult n-o s-o ducem cu morfină și carbol, nu-i animal. Eu nu mai vin, n-am chef să…

Don' Ghiţă îl înșfăcă de piept:

— Ba ai să vii! Ai să-mi stai lângă dânsul până mi-l pui pe picioare, măcar pe patru!…

— Don' Ghiţă, nu-i al meu, nu pot…

— Ba ai să poţi! Pe vizitiu cum l-ai lecuit?

— Păi, una-i să pui un picior în ghips și alta să coși un om din bucăţi…

Vechilul scuipă furios pe podele și ieși afară. Veterinarul se apropie de mine, se așeză pe un scăunaș, ridică pătura, potrivi ceva în locul care mă durea și-mi făcu din ochi:

— Rabdă, băiatule, o să treacă…

Glasul lui nu mi se părea prea sigur. Observai cu coada ochiului că pătura-i plină de sânge.

— Domnu' doctor, ce am? Că eu nu pot să văd, mă doare când vreau să mă scol…

— Cine dracu' te-a rugat să te pui cu dihania ceea? Zi mulţam că nu te-a ucis de tot… Când ai să vrei… când ai să te ceri afară… nu răbda, dă-i drumul unde ești, pe urmă schimbăm așternutul…

Se ridică, trase pătura la loc și deschise ușa. „Ticăloșii dracului", bombăni el înainte de a ieși.

Pe la miezul nopţii veni iar.

— Nu te-a durut?

— Parcă nu…

— Uite, mai facem o injecţie. Și dimineaţă încă una. Te-ai pișat?

Nu știam, nu simţeam locul. Așa, ca un fel de umezeală lipicioasă, dar din care pricină nu știam.

Îmi ridică pătura și clătină din cap.

— Da-a… Să nu te ţii, bine?

Asta nu mai trebuia să mă înveţe el…

Dimineaţa, am simţit că mă ia cu fierbinţeală, apoi cu un frig de-mi clănţăneau dinţii în gură.

Când au intrat amândoi la mine, tremuram de se clătina tot grajdul. Nu prea înţelegeam ce se petrece, aveam capul plin de câlţi.

Veterinarul nu spuse o vorbă, îmi pipăi fruntea și îmi băgă iar acul cela în braţ.

— Cum? întrebă vechilul.

— E o crimă ce facem, dom'le, mârâi veterinarul. Dacă vrei să…

— Nu vreau nimic! strigă vechilul. Vreau să-l dau pe mâna poliţiei. E căutat! Să-l lecuiască ei!…

Când deschideam ochii, începea să mi se învârtă capul ca o morișcă. Dacă-i închideam, începeam să mă prăbușesc într-o groapă fără sfârșit. Câţi ani au trecut de-atunci, dar, când îmi amintesc zilele acelea, mă ia cu năbădăi… Nu mai înţelegeam ce vorbesc, în rarele clipe când îmi recăpătam cunoștinţa, îi auzeam că vorbesc, dar nici nu mă mai străduiam să-i înţeleg. Mă cuprindea o adevărată euforie de faptul că plutesc ușor, fără griji…

Cei doi discutau aprins, ca și cum s-ar fi luat la harţă.

Dar se vede treaba că îngerul meu păzitor e un băiat de treabă: din câte încurcături nu m-a scos!

Într-o clipă de trezie, când mi se părea că cei doi se vor lua la bătaie, se auzi de-afară un claxon lung, apoi încă unul, neîntrerupt.

Don' Ghiţă se opri cu pumnul ridicat în aer.

— Paștele mă-sii! Au adus-o dracii… Și veterinarului: Dispari!

Nu știu cât timp să fi trecut, în orice caz, făceam eforturi nebune să nu-mi pierd cunoștinţa, bănuiam cine-a venit. Zadarnic însă încercam să mă ridic, să mă târăsc până în curtea casei, să-i strig, să mă rog să facă ceva, să mă scape, nu reușii decât să mă răstorn de pe salteaua pe care stăteam parcă lipit. Și să mă prăbușesc în uitare…

Îngerul a strigat…

…și strigătul a fost salvarea mea.

Primul lucru pe care l-am văzut când mi s-au dezlipit ochii a fost un cer suriu, care, încetul cu încetul, s-a colorat în alb, apoi s-a prefăcut într-un tavan înalt, cum nu mai văzusem decât în noaptea aceea la circa de poliţie. Când am dat să mă ridic, să văd unde anume sunt, m-a fulgerat prin șale și prin șira spinării un junghi, de mi-am trântit într-o clipă capul înapoi pe pernă. Și am făcut-o la timp, pentru că cineva deschidea ușa. Sub pătura cu care, probabil, eram învelit am pipăit cu degetele să știu dacă nu-s ude paiele și, spre marea mea mirare, am descoperit nu doar că nici nu miroase a paie, dar că mai este și o învelitoare peste saltea; mai târziu aveam să-i spun cearșaf.

Cel sau cei care intrau nu călcau pe pământul gol, încălţările lor ţocăneau pe podele de lemn. Asta însemna că nu sunt în încăperea cu panourile, se prea putea să mă aflu la vreun spital, poate chiar al poliţiei, și cel mai bun lucru pe care-l puteam face era să nu deschid ochii, să mă prefac mai departe orfan, să întârzii cât mai mult discuţia cu cei care mă găbjiseră.

Erau doi. S-au apropiat de patul meu, unul mi-a pus mâna pe frunte, apoi mi-a prins mâna stângă de la încheietură. Mi-a ţinut-o o vreme, pe urmă mi-a lăsat-o ușurel pe pătură.

— Febra a mai scăzut, răsună o voce de bărbat. Pulsul aproape de normal… Posibil că peste scurt timp o să se trezească. Dar…

— Dar ce?

Era glasul ei! De atâta surpriză era cât pe ce să deschid ochii.

— Nu ţi-am promis nimic, Riva dragă. Și nu pot să-ţi promit nici acum. M-ai chemat târziu…

— Imediat ce l-am descoperit!

— Da… Cine i-a dat primele îngrijiri cred că a fost sau o babă,

sau un potcovar. Simţi? Și acum mai miroase a fenol! Nu vreau să intru în amănunte, dar au fost rănite organe foarte importante și… cum să le zic… bărbătești. A pierdut mult sânge, a pierdut, de asta sunt sigur, tot ce-i definește sexul… Să fi venit cu două-trei ore mai târziu, l-aș fi expediat direct la morgă. Sper că știi ce înseamnă sepsisul? Sau cangrena…

— Dar e tânăr, unchiule Iuliu! Arăta foarte robust înainte de… înainte de asta…

— Pe asta contez și eu. Poate să-l salveze propriul organism, eu nu pot garanta nimic. Asta-i realitatea. Am să mai vin diseară. Acuma plec. Am s-o trimit pe Larisa, ea știe ce să facă, am să-i dau toate instrucţiunile. În caz de ceva… ai telefonul meu.

Mai puse o dată mâna pe fruntea mea, apoi îmi ridică pleoapele. Le ţineam încordate.

— Curând o să-și revină. Larisa o să fie aici într-un sfert de oră… dacă-mi dai mașina.

Când au pornit-o spre ușă, am întredeschis ochii. Ea era într-o rochie albastră, avea părul roșcat prins la ceafă ca o coadă de cal. El era mai scund, cu o pălărie care-i acoperea părul sur și cu niște haine de care nici directorul Bazil nu purta. Am închis ochii chiar în clipa când ea, înainte de a trage ușa, și-a întors capul să mă mai privească o dată.

Adică…

Adică aveam ce cântări. Fusesem, vasăzică, între viaţă și moarte, adică ce fusesem? Mai eram! Și pricina se dovedea a fi una: vechilul cu câinele lui. Mă apucase de boașe, poate și mai rău, dar nu se dă bătut de-o javră, fie ea și o dihanie cum erau jigodiile lui Ghiţă, un flăcău voinic ca mine. Adică asta explica de ce nu pot să mă ridic, de unde durerile acelea nebune pe care veterinarul mi le scotea cu injecţii pentru cai, de ce doctorul domnișoarei clatină din cap când vine vorba să mă lase ori nu să trăiesc!

Dar nu știu ei câtă vână am! Și tata bătea în mine ca-ntr-un snop de secară, numai eu știu cu câte capete sparte m-am ales din contrările cu flăcăi mai mari ca mine și cu câte ei, numai Căcăluș stie cum a dat cu furca-n mine când m-a prins la putina cu brânză noaptea, cum mi-a spart umărul de vreo cinci santime și-apoi s-a

speriat atât de tare, că m-a rugat în genunchi să nu spun la nimeni și să mănânc brânză și caș dulce până a da din mine și cum s-a prins rana în trei zile, de-a rămas numai semnul…

Nu simţeam cine știe ce durere, dar la cea mai slabă mișcare mă apucau niște junghiuri, de prăpădenie. Dar capul puteam să-l întorc. Cu coada ochiului puteam cerceta aproape toată încăperea. Era o cameră nu prea mare, curată, aproape goală, doar două scaune și o măsuţă cu tot felul de sticluţe și pacheţele, probabil, doctoriile mele. Iar de sub pătură atârna până la un borcănaș un maţ subţire de cauciuc roșu din care picura, din când în când, un lichid întunecat. Mi-au trebuit minute bune până să pricep că era răutatea ce curgea din mine…

Când s-a deschis ușa, am fost luat prin surprindere, n-am mai reușit s-o fac pe adormitul. A intrat domnișoara Riva, iar în urma ei – o femeie mai în vârstă cu un fel de cufăraș în mână.

— A-a, făcu prinţesa, ne-am trezit! Cum te simţi, poţi vorbi?

Cred că puteam vorbi, dar mi se tăiase glasul.

— Nu-i nimic, ciripi ea, stai liniștit. Doamna este infirmieră, o să aibă grijă de tine. Nu vorbi, dă numai din cap: știi ce ţi s-a întâmplat?

Bineînţeles că știam, treaba era dacă știe și ea.

Între timp, infirmiera își scoase pardesiul și rămase într-un halat alb.

— Domnișoară Riva, trebuie să-i schimb pansamentul. Poate veniţi mai târziu?

— Da, da, am plecat. Totul are să fie bine, Ionică.

Și ieși…

Infirmiera luă de pe măsuţă o mână de pastile și mi le întinse cu un pahar de apă.

— Bea.

Apoi trase un scaun lângă pat, puse pe el cufărașul și-l deschise. Dădu pătura la o parte și mă privi atent.

— Mda… Are să te doară un pic… Dar suntem oameni mari, nu?

Nu știu dacă aţi avut vreodată ocazia să fiţi jupuiţi de viu. Cam așa mi s-a părut schimbarea pansamentelor. Am apucat un colţ de pătură și mi l-am afundat în gură ca să nu urlu, dar de gemut nu

cred să fi gemut așa mama când m-a făcut, mai bine nu mă făcea…

— Acuma ai să dormi, făcu sora cu o voce calmă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic neobișnuit. Când dormi, crești. Și după o pauză: poate-o să-ţi crească și ţie…

Umblase la cele mai tainice locuri ale trupului meu, dar nu aveam puteri nici măcar să mă rușinez.

Doamna Larisa își trase scaunul lângă măsuţă, scoase din cufăraș o carte și se apucă de citit. Pe vremea aceea nu-mi prea închipuiam cum pot oamenii să citească de bunăvoie. Și tot minunându-mă de treaba asta, m-a luat somnul.

M-am trezit cu becul de pe tavan arzând – o mare noutate pentru mine – și la jupânul Berl, și la jupânul Costică lămpile erau cu gaz. Infirmiera mai citea, dar, când m-a văzut deschizând ochii, s-a ridicat.

— Ei, cum stăm, flăcăule? Te mai doare? O să punem termometrul. Ține-l bine. Eu mă întorc acușica.

Abia acum am luat seama că în clădirea în care mă aflu lucrează o mașină sau ceva asemănător. Lampa de pe tavan tremura abia simţit, din când în când prindeau să zăngănească paharul și sticluţele de pe masă. Și mai era un bâzâit continuu, așa mai auzisem la moara călugărilor de lângă Brunza; ce-i drept, acolo se auzea mai tare. Stăteam în pat cu capul la fereastră, era numai una, dacă dădeam mai tare ochii peste cap, puteam distinge vârful unui plop cu câteva frunze galbene clătinându-se abia-abia. Dar îl puteam observa scurt timp, datul ochilor peste cap nu-i cine știe ce bucurie, mai ales când îţi simţi și trupul rupt în toate părţile.

Aveam ceva fierbinţeală, simţeam eu, și acasă am păţit odată așa ceva, ardeam și tremuram de-a sărit mama să strige că-i piere odrasla, că a prins la friguri, dar baba-doftoroaie, pe care a chemat-o, a liniștit-o: „Niciun fel de friguri, de la pântece se trage buba, a crăpat prea multe zarzăre verzi coplejul”. Și mi-a turnat pe gură niște spurcăciune, de n-am mai putut mânca nimic vreo două zile. Și nu m-a luat nici dracul…

De ce-ar trebui să mă ia acum?

La drept vorbind, undeva în adâncul meu, mă gândeam și la un sfârșit tragic, la vestea care odată și odată are să ajungă și la

Opăriţi. Mă gândeam la mama, singurul om care mă avea de om și pe mine, cum are să-și amintească multă vreme de băiatul cela al ei dus de acasă și pierit departe, printre străini, că nici mormântul nu i-l știe nimeni. Și mă apuca așa un cârcel în gât, dar, din fericire, știam să mă opresc la vreme…

Și apoi – fata asta. Acum aveam timp destul să mă gândesc și la dânsa. Ce-o fi având ea cu mine, de ce atâta grijă pentru un băiat aproape necunoscut, de ce m-a adus aici? Încercam să leg cele auzite de la tăbăcari în seara aceea cu cele ce mi se întâmplau și nu prea reușeam. Bine, să zicem că sunt niște oameni care fac ce fac ca să fie mai bine pentru cei săraci, că o fi și ea dintr-aceia, dar atunci de ce nu ies în drum să strângă toţi milogii și să-i umple de parale? Ori așteaptă mai întâi să-i rupă câinii?

Nu puteam pricepe și pace, și-apoi și cu mine se întâmpla ceva: ba mă simţeam gata să mă ridic, să mă mai dezmorţesc, ba începea un fel de slăbiciune nemaipomenită, și nu atât în trup, deși nici el nu mă lăsa în pace, cât în cap. Un fel de vârtejuri că nici de gândit nu mă mai simţeam în stare.

(Știu că te cam plictisești, nepoate: a dat în mintea copiilor bătrânul ăsta, n-o mai termină odată cu poveștile lui. Dar anume asta urmăresc – să nu iei drept povești cele ce-ţi scriu. Orice tânăr la un moment dat se află la o răscruce și trebuie să hotărască în ce direcţie s-o apuce. Dar fără să ezite, anume să hotărască! Sigur, cazul meu ar putea părea netipic – a coborât o zână din înalturi și l-a scos din mocirlă. Dar lucrurile nu stau chiar așa. Cu mult înainte de întâmplarea asta nenorocită, hotărâsem că soarta mea nu este a unui milog supus vremurilor și stării lui sociale, supus jugului cu care era obișnuită clasa lui. Eram, bineînţeles, tânăr și absolut clei în ale cunoștinţelor, un necioplit aproape analfabet, dar cu instinctul protestului în sânge, cu voinţa de a depăși cu orice preţ soarta semenilor. Altfel, fără îndoială, aș fi rămas în magherniţa lui Berl să-mi câștig o cocoașă, o tuberculoză și invidia tovarășilor de la Opăriţi („Ia te uită, a ajuns orășan!”), altfel aș fi îndurat un an-doi putoarea gropilor lui jupân Costică și cravașele lui Ghiţă, ca până la urmă să mă plimb călare pe Ducipal… Dar n-a fost să fie! Era un Partid care se gândea și la mine, și nu m-am împotrivit când mi-a întins mâna. Da, instinctiv, dar fără să ezit!

Acuma spune-mi și tu: te-ai născut om sovietic, ai avut o copilărie fără griji, ţi-ai petrecut vacanţele prin tabere cu colegii și prietenii. Da, n-au avut

părinţii iahturi şi palate, nu te-ai lenevit prin Franţe şi Elveţii, dar nici ceilalţi ca tine n-au avut. În schimb, ai avut ce îmbrăca, ce mânca, ce învăţa. Ai fi avut un loc de muncă după studiile gratuite, dacă ar fi fost cazul – ai fi avut toţi doctorii ţării la căpătâi. Gratis. Acum ai ce mânca în fiecare zi? Ai cu ce-ţi cumpăra o haină mai la modă? Eşti sigur că ai să găseşti un loc de muncă după ce termini universitatea? Şi mai spune: cât ai fost în ţara aceea mare pe care aţi distrus-o, ţi-a scos cineva ochii cu bunicul şi părinţii tăi? Te-a arătat cineva cu degetul: fiu de duşman al poporului? L-a arătat pe taică-tu? Ba bine că nu – şi scriitor a ajuns, şi două cărţi a scos… Dacă n-ar fi dat interviul acela… Nici bunicul tău, într-adevăr duşman, judecat şi condamnat, n-a rămas pe drumuri după ce a fost reabilitat (deşi n-ar fi trebuit să fie!). De ce nu te gândeşti, de ce nu vrei să înţelegi că viitorul tău nu poate fi altul decât slugă la vreun vechil alde Ghiţă, ajuns acum mare om de afaceri cu banii furaţi din munca noastră, a tuturor oamenilor sovietici?…

Da, băiatule, Uniunea nu mai este, dar este fondul ei de aur, oamenii, cadrele care hotărăsc totul. Partidul care a rămas se joacă cu populismul, nu mai este cel care înainte de toate punea adevărul în fruntea lucrurilor, dar suntem noi, noi, care o să ridicăm din ruine tot ceea ce a fost bun şi frumos, sovietic! Alătură-ni-te! Până nu-i târziu…)

Au intrat toţi trei: domnişoara, infirmiera şi doctorul. Nu mai avea niciun rost să mă prefac că dorm. Ba chiar am încercat să zâmbesc.

— O-ho! făcu doctorul, mergem mâine la cinema? şi-mi apucă stânga de la încheietură.

Nu ştiam ce-i cinemaul, nu ştiam ce să-i răspund.

Infirmiera îmi luă termometrul.

— Cât? întrebă doctorul.

— Treizeci şi opt.

— Normal? întrebă domnişoara.

— Pentru el, da. Mai mult decât normal. Aş spune – neaşteptat!

Îmi lăsă mâna să cadă pe pătură:

— Uluitor, Riva! Iată ce înseamnă un organism crescut natural şi nu prea alintat cu binefacerile civilizaţiei. Pariez că n-a folosit niciodată medicamente. Iar mie: Ai luat vreodată bunghi?

Nu luasem niciodată.

— Să sperăm că a trecut criza. Cred că a trecut… Nemaipomenit…

— Știam eu ce poţi tu, unchiule! făcu ea.

— Dumnezeu, nepoţico. Domnul Iehova, nu eu! râse el. Și acum, la revedere. Larisa știe ce are de făcut. Ne vedem mâine… Nasul sus, flăcăule!

Infirmiera ieși cu doctorul. Domnișoara Riva trase scaunul lângă patul meu.

Îmi îndreptă pătura.

— Cum te simţi, Ionică?

— Bine…

— Ei, bine! Poate – mai bine… Mai rabzi tu până la bine… Ia zi, de ce te-ai băgat la câinele cela, parcă te-au prevenit?

— Don' Ghiţă v-a spus?

— D-apoi cine… E adevărat că te caută poliţia pentru că ai furat nu știu ce de la un cizmar?

Începeam să înţeleg despre ce-i vorba.

— Tot el v-a spus?

— Tot. Și mi-a mai spus că i-ai furat și lui cinci mii de lei, i-a găsit tocmai când ţi-a pus hainele ca să te aduc aici… Zicea că-i aveai legaţi la picior…

Am simţit că-mi năboiește sângele în cap. Nici nu mai puteam desclești gura. Ticălosul dracului! Îmi închipui câte i-a mai spus numai ca să mă lase acolo, să-i dau socoteală pentru banii milogilor… Într-o cadă, la dubeală m-ar fi pus! Îmi vâjâia capul și în josul pântecelui au început să mă taie junghiurile.

— Ionică! Ioane!…, parcă mă striga cineva de departe, și a trecut o vreme până mi-am dat seama că mă strigă ea.

— Nimic, domnișoară, nu-i nimic… N-am furat…

— Adică m-a minţit?

— Erau banii pe care i-a furat el de la o ceată de cerșetori. I-am luat eu ca să pot fugi de-acolo…

— Interesant…, făcu ea. Foarte interesant… Ia povestește-mi cum a fost. Totul, de la început!

Era a treia oară când povesteam istoria vieţii mele: o dată – milogilor, a doua oară – jupânului Costică și vechilului.

Nu m-a întrerupt. M-a ascultat cu ochii încruntaţi, din când în când bătând toba cu degetele pe marginea scaunului.

— Vrei să te întorci acasă?

Numai asta nu!

— Nu-i trebuiesc nimănui la Opăriţi… Vreau să mă duc în lume, am să-mi găsesc eu norocul…

Ea zâmbi:

— Mai întâi fă-te sănătos. Nu se știe niciodată unde stă norocul… Poate chiar aici. Știi unde te afli?

— La matale acasă?

Ea râse scurt:

— Ei, nu chiar. La o tipografie. Tipografia lui taică-meu. Știi ce-i o tipografie? Nu? O fabrică de cărţi. Unde se tipăresc tot felul de cărţi.

Se vede că asta era planida mea – să se răzbune pe mine cărţile pe care le făcusem ferfeniţă la școala lui don' director Bazil de la Opăriţi…

Abia peste vreo trei…

…săptămâni am simţit pământul, adică podeaua, sub picioare. Până atunci mi se permitea doar să stau de câte două ori pe zi pe marginea patului și nu mai mult de zece minute. Încolo – temperatura, doctoriile, masa, pansamentele (și clisma – cu toată rușinea!); o dată la două-trei zile, domnul doctor Iuliu, doamna Larisa – din ce în ce mai rar, și aproape zilnic – Stăpâna.

În scurta mea viaţă nu avusesem niciodată ocazia să lenevesc atâta – ba la fân, cu tata (două-trei cozi de furcă pe spinare!), ba la vreo încăierare cu flăcăii (cinci-șase vânătăi și câte-un dinte lipsă), ba la furat harbuji, ba la copt porumb noaptea sau la prășit ziua, ba hoinăreală curată, fără nicio ţintă… Variante aveam suficiente, dar pauzele între ele erau prea scurte ca să am timp să mai scotocesc prin mine, prin capul acesta totdeauna gata de orice prostie. Acum, chiar să fi vrut, n-aș fi putut să nu mai cad din când în când pe gânduri. Nu că m-aș fi condamnat pentru cele făcute, dar simţeam, începeam să simt că prea mă lăsam dus de ape. Ei, cine m-ar fi oprit să-i spun atunci vechilului „nu merg cu tine”, cine m-ar fi oprit s-o iau la sănătoasa când m-am trezit în mijlocul cerșetorilor acelora, m-ar fi ajuns din urmă vreun calic? Și ce m-a oprit să-i spun tatei în ziua aceea de august: „Gata, tată, mi-au venit minţile la cap. Ai aici două braţe tinere și voinice de care, of! cum mai duce lipsă gospodăria noastră. Dar nu mă mai bate, sunt copilul tău… Mă doare!” Ori s-o fi șters omenește de la jupânul Berl, un sărăntoc și el, care-și câștiga cu greu bucata de pâine, dar nu s-a sfiit să mă ia ucenic, deși tata îl prevenise ce poamă sunt… Se vede că totuși aveam ceva draci în mine, care mă ghionteau să nu fiu ca alţii. Cu gândul acesta mă împăcam foarte repede cu mine însumi, numai că șederea prea lungă în nemișcare mă întorcea mereu și mereu la aceleași întrebări. Să fi fost discuţiile cu prinţesa pricina? Se tot

străduia mereu să-mi vorbească de lucruri mari, nu le înţelegeam întotdeauna, dar ceea ce zicea ea despre oamenii bogaţi care-şi bat joc şi sug măduva din cei oropsiţi nu era chiar greu de înţeles. „Eşti o jertfă, îmi tot cânta ea, ce-ai făcut este reacţia instinctivă a exploatatului faţă de exploatator.” (Bineînţeles că a pierdut ceva vreme ca să-mi explice unele cuvinte, dar a reuşit.) Numai că toată chestia asta uneori mă făcea să rânjesc: cum adică, tu şi taică-tu, care aveţi magazine şi fabrici, maşini şi palate, nu sunteţi exploatatori? Ba sunteţi – şi instinctul meu de exploatat trebuie să-mi zică să vă iau de gât. Aşa trebuie să te înţeleg? Odată chiar i-am spus lucrul ăsta, desigur, mai moale, mai pe ocolite. A râs, al dracului de frumos mai ştia să râdă, şi m-a liniştit:

— Vezi care-i clenciul – orice mişcare politică are nevoie de oameni învăţaţi care s-o îndrepte pe linia cea bună. Iar învăţătură pot căpăta numai oamenii mai bogaţi, care au cu ce s-o plătească. Iar unii dintre ei, cei mai deştepţi, ajung să înţeleagă că e nedreaptă o societate unde cei puţini îşi bat joc de cei mulţi şi oropsiţi. Iată Rusia, vecina noastră, a fost transformată într-un adevărat rai al celor săraci. Au făcut acolo o revoluţie, adică i-au dat peste cap pe bogătani, le-au luat bunurile şi le-au împărţit la cei lipsiţi. Apoi în fruntea acelei revoluţii au fost oameni bogaţi, nobili şi boieri, care au pus nu numai vorba, dar şi fapta pentru binele celor obijduiţi de soartă. Am să-ţi aduc cărţi speciale unde ai să poţi citi despre toate astea. Dar mai întâi fă-te bine.

Perspectiva cititului nu mă prea entuziasma, dar asta nu m-a împiedicat să merg înainte cu lecuitul. Durerile nu mai erau aşa de cumplite, doar când mă săltam ca să mă aşez pe muchia patului, mă lua cu ameţeli şi junghiuri de mai mare dragul. Dar treceau cu încetul şi ele…

Tare mai voiam să văd ce se face acolo unde-şi băgase colţii jigodia vechilului, dar nici sora, nici doctorul nu mă lăsau să mă uit când îmi schimbau pansamentul. Când lipseau ei, încercam să arunc o privire, dar în afară de un maldăr întreg de tifoane nu se vedea nimic. Doar vârful maţului celuia prin care se pişă bărbaţii. Şi trebuie să recunosc că m-a prins o mare bucurie când l-am zărit: mă temeam că va trebui să mă duc afară cu treaba mică în pirostrie, ca

femeile… Mare rușine…

Într-o după-amiază, chiar când simţeam că încep să mi se lipească ochii, pentru că mă hrănea domnișoara pe cinste, vine dumneaei la mine:

— Ionică, zice, după câte am înţeles, nu ţi-i mare dor de casă. Nici atâtica? Bine. Atunci iată la ce ne-am gândit noi: rămâi să lucrezi la tipografie. Are să-ţi placă, și un ban bun ai să câștigi. Dar pentru asta trebuie să ai buletin de identitate. Fără el nu se poate… Ce zici?

Aș fi sărit în sus dacă n-aș fi fost beteag.

— Dar de unde să iau buletinul cela? Cine mi-l dă?

— Ei, de asta nu-ţi face tu grijă… Banii fac tot! Peste vreun ceas are să vină aici un domn de la Biroul Populaţiei, are să-ţi pună câteva întrebări și ai să semnezi niște hârtii. Cum ai vrea – să rămâi cu numele tău sau să-ţi găsim altul?

Eh, mă gândii, de nu m-ar mai chema Taranţabu, de care râd toţi când îl aud! Ridicai din umeri.

— Poate rămânem la Tarabanţu, așa cred că are să fie mai ușor. Merge?

Parcă eram într-un gând.

— Și să n-ai grijă, cu poliţia și cu jupânul cela căruia i-ai… hm… i-ai sfinţit… cizmăria aranjăm noi…

Drept zicea Baziloiul cela când ne dădea cu vergeaua la palme de ne luau năbădăile: „Bă animalule, fiecare om are îngerul lui păzitor, care-l ferește de rele, dar tu n-ai, că ești vită!”

Acum aveam înger păzitor, adică eram și eu om…

Iarna se nimerise cu zăpadă multă și ger destul. Nu se mai auzea de afară ţocănitul potcoavelor pe caldarâm, în locul lor răsunau din când în când clopoţei și era lucru de mirare, mai aveam vreme până la Crăciun ca să pornească copiii cu steaua. Cum știam din ajun că a venit ziua să mi se scoată pansamentele și să fac primii pași prin odaie, n-am stat mult pe gânduri, m-am săltat ușurel pe muchia patului, apoi, sprijinit de spătar, m-am ridicat și în picioare. Nu mă durea nimic, atâta doar că mă trăgea în jos piciorul drept, de parcă ar fi luat cineva și mi-ar fi scurtat pielea de pe pulpă. Șchiopătând, sprijinit în scaunul făcut cârjă, m-am îndreptat spre fereastră. Era

îngheţată. Am suflat binișor până am curăţat un ochi ca de-o palmă și mi-am aruncat privirile în stradă. Era toată albă, numai pe lângă case și cărărui de-un cot și pârtie de sănii prin mijlocul drumului.

Din când în când se arăta câte un căluţ, nu întotdeauna grozav, dar cu arcul hulubelor plin de zurgălăi, și în spatele lui, cât să-i atingă picioarele, o sanie neagră, lăcuită, cu un vizitiu bărbos, îmbrăcat în burnuz albastru, și pe banca din spate – ba un domn, ba o pereche, acoperiţi până la nas cu o prelată miţoasă. Adică aceștia-mi erau colindătorii! Știu orășenii să se veselească… Numai că și noi, cei de la Opăriţi, nu stăteam iarna cu mâinile-n sân. Aveam vreo treisprezece ani, dar mă ţineam mai mult printre premilitari (când aveau ei chef să mă accepte!), pentru că pe semenii mei îi întreceam cu un cap, și iată, zic, cum dăduse prima ninsoare, dar una pe cinste, vin la mine câţiva flăcăi, să luăm sania noastră, a tatei adică, pentru că are tălpige de fier și lunecă mai cu spor. Era spre seară, mama robotea prin casă, iar tata plecase cu treburi la nu știu ce prieten.

Nu m-am lăsat rugat, mi-am pus cojocelul și am ieșit de nici nu m-a văzut mama. Am scos pe sus sania din șură, ca să nu lăsăm urme, iar pe drum ne-am înhămat la ea s-o urcăm în dealul cu momâia, unde să ne încărcăm și să-i dăm drumul la vale. Și era o mamă de vale! Trecea prin tot satul și se sfârșea la cealaltă margine, într-o râpă. Ce-i drept, în drumul ei mai stătea și casa popii: casa – în fundul bătăturii, iar acareturile – în faţă.

Ne-am încărcat toţi, eram vreo zece nebuni, luasem și oiștea pentru cârmă, și i-am dat drumul. Să fi fost oameni cu cap, mai frânam noi, dar așa am lăsat-o să zboare. Cred că o mai împingeau și chiuiturile noastre, așa că nici n-am luat seama cum am ajuns în dreptul popii, de unde trebuia s-o luăm niţel spre stânga. O fi cotit greșit cârmaciul, dar într-o clipă am culcat la pământ gardul de lănteţi al sfinţiei sale și am intrat cu toată viteza în ușa beciului. Norocul nostru, al celor mai mulţi, a fost că gârliciul s-a dovedit a fi mai îngust decât sania, dar conţinutul ei, adică noi, ne-am pomenit buluc pe grămada de cartofi cu care duhovnicul nostru își mângâia posturile. Și zic „cei mai mulţi” pentru că unul, Fane al lui Mutu, s-a ales cu noroc mai puţin: a dat cu capul în fundul unui butoi, dar

lucrul acesta l-am aflat mai târziu. Adică a doua zi.

Bubuitura fusese puternică, nu putea să n-o audă părintele, așa că prima grijă a fost nu să ne numărăm vânătăile și să ne lingem rănile, ci să ne înghesuim la ieșire și să ne luăm tălpășiţa, lăsând acolo și sania, și camaradul pătimit. Chiar săream gardul, ori ce mai rămăsese dintr-însul, când din fundul curţii răsună vocea aceea care umplea biserica la liturghii și vecernii: „Hoţii! Hoţii!”.

Era la mintea cocoșului că n-aveam nicio șansă să recuperăm sania, așa că ne-am răspândit care încotro ca puii de potârniche. Ai mei dormeau, numai mama mi-a șoptit de pe cuptor: „Când ai să te astâmperi odată, Ionică!”. Am pipăit într-un colţ gavanosul cu borș, am pus o mână de huște într-o petică și mi-am lipit-o de frunte, unde simţeam eu că lucrurile nu stau chiar bine…

Dimineaţă, abia se luminase, îl strigă la poartă pe tata primarul.

— Unde ţi-i sania, gospodarule?

Tata o ia din prag drept la șură:

— Doamne ferește! Mi-au furat-o, domnule primar.

— Nu cred… Mai bine întreabă-l pe gliganul cel tânăr, poate știe el unde se află?

Când a intrat tata în casă, eu eram de-acum în spatele ei, cu cojocelul în spate, numai în izmănuţe și desculţ. Nu simţeam frigul, simţeam mai degrabă frânghia aceea udă cu care avea să mi se măsoare dosul, dar îmi mai rămăsese o picătură de minte să mă strecor în grajdul vacii. M-a găsit mama, când a venit la mulsoarea dintâi.

— Na ciubotele, pantalonii și cușma… Mare pedeapsă a lui Dumnezeu mai ești și tu pe capul nostru, Ionică… Până mănâncă tat-tu, ia-o prin grădină la bunelul. Și să nu te arăţi vreo două zile…

Bunelul mă înţelegea, că nici el, cum mărturisea singur, nu fusese ușă de biserică în tinereţe.

Fane al lui Mutu a zăcut vreo două săptămâni, de-au adus și doctor la dânsul, iar prietenii râdeau că, dacă se lovea cu curul, și nu cu capul, putea să moară…

Când s-a deschis ușa și a intrat toată compania, eu mai stăteam la fereastră, cufundat în amintiri.

— Ia te uită! zise doctorul Iuliu. Singur? Și cum a fost? Ușor?

— Ușor…, minţii eu.

— Acuși o să vedem. Riva, revino peste un sfert de oră. Scoatem pansamentele.

Domnișoara îmi făcu semn cu mâna și ieși.

— Hai, zise doctorul. Culcat.

Infirmiera se apucă să taie tifonul.

— Nu doare?

Nu mă durea. Eram curios să văd ce o să se arate în locul pansamentului.

— Așa, făcu chirurgul. Totul cicatrizat. Mai sunt încă nișteva coji, să nu le rupi… Și acum te poţi pune pe șezute să-ţi vezi gospodăria.

La început n-am înţeles mare lucru, decât că în partea dinăuntru a pulpei drepte îmi lipsea o bucată cât să bagi un pumn. Gaura era acoperită cu o pojghiţă roz care făcea creţuri când mișcam piciorul. Abia apoi am luat seama că acolo unde atârna punga cu doi bani nu mai rămăsese mare lucru, doar un ban și niște bucăţi de piele creaţă și neagră, presărate ici-colo cu niște cojiţe și mai negre. Iar treaba aceea pe unde se scurgea răutatea din trup arăta ca un cârlig cu vârful îndreptat spre gaura din pulpă.

O vreme am rămas mut, nu-mi puteam crede ochilor. Apoi am apucat cu amândouă mâinile cârligul acela și am început să trag de el ca un apucat.

— Ei, ei! strigă doctorul. Vrei să rupi și ce-a mai rămas?

Am ridicat ochii la el, așteptând parcă să-mi spună că nu-i adevărat ce văd, că am chiorât, că am vedenii… El însă îmi puse mâna pe cap:

— Nu-i nimic, băiatule, ai să te obișnuiești. Mai bine vezi, când ai să ai timp liber, roagă-te lui Domnul Iehova să dea sănătate celor care au inventat sulfamidele… Că ele te-au scos de la groapă…

Am închis ochii strâns ca să-mi ascund lacrimile.

— Hai, câţiva pași! Să vedem dacă n-ai uitat să mergi.

Șchiopătam. Dacă nu mă lăsam din mers pe piciorul rănit, mă durea.

— O să-ţi treacă. Ai să mai fugi după fe…

Dar se opri. Tuși și continuă:

— Ai să mai fugi după fel de fel de lucruri…

Mă așezai pe marginea patului. El se așează alături.

— Dragul meu, totu-i bine. Putea să fie rău… Dacă nu era Riva… Iar acum, că te-ai mai liniștit, aș vrea să-mi spui: simţi în tine așa vreo schimbare după cele întâmplate? Ai vise cu… prieteni ori cu… fete…

Poate-oi fi avut eu, dar nu ţineam minte niciodată ce-am visat.

— Atunci s-o luăm mai de-a dreptul: noaptea, ori chiar ziua, ţi se încordează scula asta… sula?…

Poate-o fi fost și așa ceva, dar cum să știi, dacă te doare toată partea de jos?…

— Am o schimbare, domnu' doctor, dar mi-i rușine…

El râse:

— Uite, asta s-o știi pentru totdeauna: nu trebuie să te rușinezi de doctori. Cum să te lecuiască dacă nu știu ce ai?

— Apoi nu mai fac pe mine noaptea. Că de mic aveam beteșugul ăsta. Acuma n-am mai făcut niciodată.

— Ei, vezi? Vasăzică, nu-i rău fără bine. Acuma te lăsăm. Riva știe ce-aveţi de făcut mai departe. Și fii… fii bărbat: nu-ţi băga toate prostiile în cap!

Doamna Larisa strânsese tot calabalâcul lor doctoricesc în cufărașul de care nu se despărţea niciodată, apoi se apropie de mine și-mi puse mâna pe cap:

— Cu bine, Ioane. Mi-a plăcut să am grijă de tine…

(Aici, dragul meu nepot, fac o paranteză, dar nu pentru a discuta teme la zi, e o continuare a biografiei mele, numai că voi atinge lucruri care-au hotărât mult în viaţa mea, dar lucruri pe care evitam să le discut – sau chiar să mă gândesc la ele! – la vremea lor. De aceea, n-am să intru în amănunte, însă câte ceva trebuie să știi, altfel n-ai să înţelegi care-i filosofia unei vieţi închinate cauzei, închinate unui ideal. – E drept, cauza a venit mai târziu, a fost o alegere conștientă, dar idealurile se nasc și trăiesc împreună cu noi!

Într-una din zilele când mă mai tăvăleam în pat, luptându-mă cu niște dureri sălbatice, mai bine zis, într-o zi când mă simţeam ceva mai bine, am surprins o discuţie a doctorului cu asistenta sa. Credeau că dorm.

— Nu înţeleg deloc capriciul acesta al Rivei. Iar taică-su îi caută în coarne…

— Lucru foarte simplu, Larisa: exces de hormoni! Băiatul e bine făcut.

Ceva proaspăt… O fi vrut fata ceva variaţie… Dar s-a întâmplat ce s-a întâmplat și mă tem că o așteaptă o mare deziluzie… Cu toată părerea de rău, măcar că mi-i nepoată, dar nimfomania e de faţă.

— Dar cum rămâne cu prostiile celea – circul din faţa prefecturii, compania aceea de derbedei cu care s-a înhăitat? Fata lui Rosenberg arestată și ţinută trei zile în beciul poliţiei? Mă iertaţi că vă întreb, dar…

— Nu ești singura care se întreabă. Aceiași hormoni, Larisa! Exces de energie prost dirijată. Să fi avut de mică o mamă care să se ocupe de ea…

N-am înţeles mare lucru din vorbele lor, dar unele le-am ţinut minte. Și iată, după ce mă ridicasem în picioare și îmi petreceam ultimele zile în odaia de la tipografie – domnișoara mă anunţase că o să mă mut la un lucrător de-al ei, tipograf, nu mai am de ce mă teme, buletinul de identitate era gata – nefalsificat – cum zicea ea! –, vine într-o după-amiază, închide ușa cu cheia – lucru pe care nu-l făcuse niciodată – și-mi zâmbește cu gura până la urechi:

— Ghici, Ionică, ce te-așteaptă!

Drept spun, m-am speriat. Ochii îi ardeau, părea că a păţit ceva la cap.

Nu știam ce să fac, ce să-i spun și am trântit primul lucru care mi-a venit pe limbă:

— Domnișoară Riva, ce înseamnă cuvântul „nifomanie”?

Ea începu să râdă:

— Nim-fo-ma-nie… L-ai auzit de la unchiul meu! Așa-i? Acuși ai să vezi.

Din câteva mișcări își dezbumbă halatul albastru cu care umbla prin tipografie și rămase în faţa mea goală cum o făcuse mă-sa.

Eram aiurit. Mai văzusem eu femei goale. Odată mânzărarii lui Căcăluș m-au luat cu ei la pârâul ce trecea prin apropiere de stână și din care mai prindeam uneori ţipari, m-au pus să mă tupilez în niște tufari și mi-au făcut semn să tac și să mă uit înspre bulboana cu ceva stuf pe margini. Pe celălalt mal stăteau goale-goluţe câteva femei din sat și se uscau la soare. Mânzărarii s-au pus pe loc să facă ceea ce mă învăţaseră și pe mine, dar se vede că nu le-am fost ucenic bun. Femei goale? Ei și ce? N-am simţit deloc nevoile lor, m-am sculat să plec, dar se vede că muierile observaseră ceva mișcare, pentru că au început să ţipe de prăpădenie. Nu mai spun cum au stat de vorbă cu mine mânzărarii…

Acuma însă… N-am simţit căldura ceea ce-mi potopise pântecele atunci, când am văzut-o dintâi în curtea lui jupân Costică, nici focul acela ce-mi uscase limba în gură. Poate era totul prea neașteptat?

Ea însă aruncă pătura cât colo și se repezi peste mine ca apucată.

— Hai, băiatule… Ia-mă, Ionică… Ești ţăran voinic, hai… hai…

Își freca sânii de faţa mea, simţeam că mă înăbuș, voiam să-i spun că mă

omoară, dar nu mă lăsa să deschid gura… Apoi s-a săltat, m-a privit cum trag aer în piept ca un disperat și a prins să mă mângâie pe frunte:

— Tu poţi, băiatule, poţi… Un ouţ mai ai, îţi ajunge. Hai, Ionică…

A stat așa câtăva vreme, apoi s-a întins alături oftând și m-a prins cu mâna de ce mă temeam eu mai tare.

Nu puteam să scot o vorbă. Se vede că rupsese una din cojiţele acelea de care zicea doctorul, pentru că mă ustura.

Apoi și-a desprins mâna de locul cu pricina și a sărit din pat.

— Păcat…, șopti ea. Păcat…

Dintr-o mișcare își puse halatul, încheie toţi bumbii și își îndreptă părul.

— Știi, Ionică… Poate-i mai bine așa. Păcat… Dar e mai bine. Pentru cauză, în orice caz.

Se apropie de pat, mă privi de sus și zâmbi de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic:

— Bun venit, Ion Tarabanţu, în celula de partid ce poartă numele „Clara Zetkin”. Acum vor fi reprezentate într-însa toate clasele și păturile sociale!

Se învârti pe tocuri și descuie ușa.

…Abia peste vreo cincisprezece ani, când trebuia să mă însor cu orice preţ, un doctor-androlog mi-a spus că neputinţa mea se datorează unui stres (cum i se zice azi!) foarte puternic și că, în principiu, lucrurile s-ar putea pune la punct. Dar e o procedură de lungă durată. Cum însă nu mă deranja clenciul – am căutat și am găsit altă soluţie.

Dar despre asta – la vremea ei…)

Casa lui…

…Onufrii Moscalenco, zeţarul care avea să-mi fie gazdă, se afla în partea de sus a orașului, diametral opusă raionului cu tăbăcăriile. Deși în suburbie, se afla foarte aproape de tipografie, la cincisprezece minute de mers chiar și pentru mine, care șchiopătam vizibil. Era în mijlocul unei grădini destul de îngrijite, se vedea și de sub zăpadă, nevasta gazdei vindea în sezon verdeţuri la piaţă. Să nu fi fost vilele simandicoase aflate la o zvârlitură de băţ și care punctau capătul civilizat al orașului, aș fi spus că mă aflu acasă, la Opăriţi. Tavanul se sprijinea pe grinzi vopsite în roșu, ferestrele erau mici și chioare, o sobă încălzită din odaia vecină dădea ceva căldură, iar tot mobilierul era o masă cu patru scaune și o laiţă acoperită cu un covor mănăstiresc pe care se odihneau una peste alta vreo cinci perne.

În geamantanul pe care mi-l dăduse încă la tipografie domnișoara aveam un costum și o pereche de bocanci (paltonul îl îmbrăcasem), ceva albituri și, principalul, un plic în care se aflau un caiet gros, câteva creioane și o cărticică subţirică, cum mai văzusem încă la Opăriţi în casa nu mai ţin minte a cui.

Cu scrisul și cititul nu mă prea aveam bine, adică ce bine! – nu mă împăcam deloc –, și am recunoscut lucrul ăsta cu inima deschisă.

De data asta nu mi-a mai zâmbit. Ba chiar a făcut o mutră foarte serioasă:

— N-ai de ce să te lauzi. Știam lucrul ăsta și fără tine, după cum vorbești. Numai că fără un pic de carte nu ai ce căuta nici la tipografie, nici în compania noastră în care m-am grăbit să te primesc…

Nu mai vorbise așa cu mine niciodată. Dar imediat o lăsă mai moale:

— Cum ai să tipărești cărţi fără să știi ce faci? Cum ai să discuţi cu prietenii noștri fără să înţelegi ce vorbim?… Ia broșurica asta! și-mi întinse cartea pe care acum o scoteam din plic. Citește-i titlul. Tare!

Am buchisit literele în minte și abia apoi i-am turnat-o: „Geneveva di Baraban”…

Ea începu să râdă:

— Încă o dată!

Abia la a treia încercare am nimerit-o.

— Ei, vezi? Ai o săptămână să mi-o citești. Iar în caietul ăsta ai să-mi scrii toate cuvintele pe care nu le știi… Ne-am înţeles, nu?

Ce puteam să-i răspund repede? Să nu-și facă nicio grijă… Acuma însă griji îmi făceam eu.

Onofrei – așa i se zicea la lucru – îmi dăduse un ceas ca să mă deprind cu noua locuinţă, după care aveam să luăm cina. Nu ne știam prea bine, mai precis – nu ne știam deloc. Altfel nu m-ar fi tratat ca nu mai știu ce mare mahăr. Nu mi-au trebuit decât vreo două minute ca să mă deprind cu viitorul meu bârlog. Paltonul – într-un cui, costumul – pe speteaza unui scaun, iar restul – în geamantan, și geamantanul – într-un colţ al odăii.

Am pus cărţulia pe masă, am tras un scaun și mi-am înfipt ochii în cele două cuvinte necunoscute tipărite pe copertă: „Genoveva” și „Brabant”.

Ce puteau să însemne? Și chiar dacă însemnau ceva – cum puteau să mă facă mai deștept?

Fixam cartea ca un viţel poarta nouă și la un moment dat au început gândurile s-o ia aiurea. Că da, m-a scos din mare nevoie duduca, dar de ce – nu prea puteam ști, poate doar pentru chestia ceea (care nu m-a interesat niciodată și nu i-a reușit!) sau ca să mă facă membru în cealaltă chestie, despre care iar nu-mi spusese ce înseamnă. Ori doar pentru a face o faptă bună (era să-i zic „creștinească”!)… Dar eu aveam un plan al meu, gândit și giugiulit multe zile și nopţi la rând! Să plec, să-mi caut norocul în lume! Și ce timp potrivit ar fi fost anume acum, fără un vechil cu haita lui de câini, fără poliţia pusă pe urmele mele de jupânul Berl…

Dar și fără bani… Fără un sfanţ în buzunar!…

M-a coborât cu picioarele pe pământ lătratul câinelui din curte. După întâmplarea ceea, nu puteam auzi o javră lătrând fără să mă cutremur. M-am repezit la fereastră. Onufrii o întâmpina la portiţă pe ea.

Dumnezeule, m-a fulgerat parcă, asta ar mai trebui: s-o șterg cu hainele ei, cu cheltuielile ei, cine știe prin ce cadă cu argăseală m-aș fi murat acum dacă n-ar fi fost ea, îngerul meu păzitor. Era, acum îmi dau seama, prima oară când aveam mustrări de conștiinţă nu pentru fapte, ci pentru gânduri! (Mai târziu, când i-am povestit ce idei dăduseră peste mine în seara aceea, ea m-a asigurat că a fost clipa cea mai importantă din viaţa mea: clipa când s-a trezit în mine conștiinţa de clasă. Dar eram de acum și eu pregătit politicește: am remarcat că facem parte din clase diferite, antagoniste. „O, nu, a parat ea, cei care au îmbrăţișat aceeași doctrină nu pot fi antagoniști! Comuniștii fac parte dintr-o singură clasă – partidul!”)

Ne-am așezat la masă trei – eu, Onufrii și ea. Soţia gazdei, o femeie plinuţă, fără o vârstă precisă pe faţă, făcea în permanenţă naveta între odaia unde întinsese masa și bucătărie, deși, la drept vorbind, nu prea avea cine știe ce bucate. Discuţia noastră părea să n-o intereseze, se vede că era obișnuită cu asemenea vizite, lucru care s-a și dovedit mai târziu a fi anume așa.

Domnișoara venise pe jos, o birjă în suburbii era un eveniment pentru localnici, iar evenimentele se comentează:

— Greu drumul, zise ea, zăpadă multă anul acesta, dar conspiraţia trebuie să fie conspiraţie! Am venit, Onufrii, ca să lămurim băiatului niște lucruri pe care el nu le înţelege încă.

Nu voi să mănânce, nu refuză însă un pahar de vin.

— De-acum, Ioane, începu ea, te pregătești să intri în partidul comunist. Dar aș vrea să aflu: știi tu ce-i un partid?

Am dat din cap cam nesigur – la Opăriţi, eu, în orice caz, nu auzisem de așa lucru. Ceva parcă adiase în discuţiile argăsarilor, dar prea puţin ca să înţeleg despre ce-i vorba.

— Ei, bine, cu asta o să începeţi. Onufrii are să-ţi fie învăţătorul. Ai să înveţi cum ai învăţat să spui „mama” manifestul partidului, statutul, ai să citești biografia tovarășului Stalin… Știi cine-i?

Am recunoscut cinstit că habar n-aveam. Onufrii aruncă o

privire uluită spre duducă.

— Ai să afli tot de la învăţătorul tău. Ce nu știi – întreabă, să nu te rușinezi. Nu uita că ţi se face o mare cinste: ești primul reprezentant al ţărănimii truditoare în celula noastră! Un plugar care a gustat din plin „binefacerile” capitalismului.

— Bine, domnișoară Ri…

Ea mă opri la jumătatea cuvântului:

— Nicio „domnișoară”. Noi ne spunem unul altuia „tovarăș”. Bineînţeles, când nu sunt străini de faţă… Iar acum hai să vedem cum te-ai aranjat.

Onufrii plecase de la masă și asta mă băgă în sperieţi: dacă începe iar ceea ce-a făcut la tipografie?… Ea însă nici măcar nu-și aruncă privirea prin odaie, își trase un scaun și luă în mână cărticica cu Genoveva.

— Ioane, făcu ea, poate nu știi, dar am rămas fără mamă încă de la naștere. M-au crescut tata și o mătușă cam aiurită. Nu cred să fie pe lume un tată mai bun. A făcut pentru mine tot ce poate face un om. Un om bogat. Și unul din lucrurile pe care și le-a dorit mai mult a fost să mă înveţe să cânt la pian. Maică-mea fusese pianistă… Mi-a luat o profesoară și iată: baborniţa mă lovea peste degete când nu le ţineam corect, săptămâni la rând mă punea să repet tot felul de game, adică sunete fără nicio melodie. O dată, măcar o dată să-mi fi cântat ceva, un cântecel, ca să văd și eu ce poate face un pian, de ce trebuie să mă chinui cu învăţatul notelor! N-a făcut lucrul ăsta. Și nici eu n-am mai învăţat să cânt… Știi de ce ţi-am spus lucrul ăsta? Pentru că, mi se pare mie, și tu ai păţit-o la fel cu învăţătura: „Mama toarce, tata taie lemne, vaca paște, cocoșul cântă”. Așa-i? Dar niciodată nu a luat învăţătorul o carte din care să vă citească lucruri pe care nu le știaţi, ceva despre călătorii, despre animale sau flori neștiute… Lucruri care se pot scrie numai învăţând literele. Așa-i?

Parcă mi-l înviase în faţa ochilor pe don’ ’ţător Bazil: „Citește, măgarule!” Și tu dă-i, literă cu literă: „Bî-O-U”… Iar alături stă poza cu o vacă. Și tu dă-i pe dreptate: „Vacă”. Vacă-i mă-ta, boule! Întinde palma!”

Al dracului domnișoara, adică tovarășa, cum le mai prindea pe

toate!

— Iar acum ascultă. Am să-ţi citesc eu câteva pagini, ai să vezi că merită truda să citești și tu, tot.

Și a început să citească.

Cum mai știa să-și moaie glasul unde trebuia, să-l facă aspru dacă cerea așa povestea, să tot stai s-o asculţi. Chiar dacă nu-ţi erau pe înţeles multe cuvinte, povestirea toată nu rămânea neînţeleasă.

Ajunsese chiar la locul acela cu traiul în pădure a bietei Genoveva, cel mai interesant și dureros loc, când închise cartea.

— Ei, ce zici? Mai departe te descurci singur?…

Trebuia să citesc fiecare frază de două-trei ori. Prima dată ca s-o buchisesc, apoi s-o citesc liniștit și s-o înţeleg. Mă înfuriam la tot pasul că nu pot afla mai repede ce se întâmplă mai departe, că nu pot participa cu durerea mea la chinurile gingașei ducese, dar n-aveam încotro: trebuia să descifrez buche cu buche… Din când în când, mă opream ca să visez la ziua în care voi citi și eu așa ca duduca, apoi îmi luam seama și mă repezeam cu mânie asupra rândurilor pe care nu voisem ori nu putusem să mi le fac prietene încă de la școală. Ajunsesem cu munca pe la un sfert de cărţulie, când cineva bătu ușurel și deschise ușa.

Era Onufrii.

— Ehe, flăcăule! Așa nu merge! Departe n-ai să ajungi dacă n-ai să dormi nopţile! Hai la mâncare și s-o întindem la tipografie. Dar să știi că acolo n-am să te las să dormi…

(Uneori, când îmi aduc aminte și mă gândesc la prima carte din viaţa mea pe care am citit-o dintr-un capăt în altul și nu o singură dată, mă cuprinde un sentiment de rușine: auzi tu, povestea suferinţelor unor aristocraţi, a unor dușmani de clasă să mă facă nu doar să deschid ochii spre lectură, dar și să mă oblige și pe mine, om chinuit de orânduirea capitalistă, să sufăr alături de ei, să-i compătimesc! Dar mă liniștește repede gândul că, dacă n-ar fi fost nenorocita de Genoveva, cine știe de-aș mai fi ajuns la Manifest sau la Cursul scurt… Și-apoi, până și tovarășul Lenin, până și tovarășul Stalin au spus că trebuie să luăm chiar și de la filosofii reacţionari ceea ce au avut ei bun. Ba chiar și meseria mea de mai târziu, maistru-linotipist, n-ar fi fost posibilă fără cititul cărţuliei aceleia. Ia încercaţi să descifraţi un rând cules la linotip, unde literele sunt pe dos, dacă niciun rând din abecedar nu-l puteţi citi ca lumea!

Ce-i drept nu-i păcat: bun învăţător şi priceput am avut în persoana Rivei Rosenberg.)

Linotipul adus de tatăl Rivei din Germania era un aparat nou pentru tipografiile din oraș. Nu mai trebuia să stai în picioare, aplecat peste casetele cu litere, să respiri otrava lor de plumb și să-ţi umble degetele ca niște furnici de fiecare dată la o altă despărţitură, cu altă literă. Așezat frumușel pe un scaun, apăsai cu un deget pe clapa cu litera indicată, ca o secretară la mașina de scris, cu ochii la manuscrisul din stânga. Rândul, când era gata, cădea singur la locul lui până forma pagina, apoi venea la rând pagina următoare.

Zeţarii se minunau la început de așa mașină, apoi au început să cadă pe gânduri. Două-trei linotipuri erau chiar prea multe pentru o tipografie ca a noastră, și, în cazul că se mai aduce vreunul, cum rămâne cu ei? Afară? Pe drumuri?…

Eram ucenicul lui Onufrii, de fapt, ucenici eram amândoi, numai că lui i-au fost de ajuns vreo două săptămâni ca să se descurce în toate șmecheriile aparatului, progresele mele erau mai mici din pricini cunoscute, dar totuși progresam. Riva nu mai putea de bucurie. În primul rând, pentru că se anunţau comenzi mari, în al doilea rând, pentru că taică-su îi promisese să mai aducă un linotip și, în general, să modernizeze întreprinderea. Probabil că acesta a și fost motivul pentru care a lipsit de acasă vreo trei zile, lucru cu care își cam obișnuise neamurile, dar stârnind de data asta ceva panică.

— Nu se mai prăpădește ea, zâmbi ironic Onufrii, le-aș spune eu la cine-o pot găsi, dar de ce să le stric hulubașilor giugiuleala?…

După cele întâmplate cu mine, n-o mai ţineam de icoană, dar vorbele lui Onufrii m-au atins aproape dureros. Începeam să înţeleg vorbele acelea ale doctorului Iuliu. Se zice că așa ar arăta gelozia…

A patra zi, a apărut de dimineaţă și a adunat în cabinetul ei zeţarii. Peste vreo oră s-au întors toţi cu mutre destul de posomorâte.

— Nu era încotro, zise Onufrii. Trebuia să se întâmple și asta; din șapte zeţari vor rămâne trei. Pe ceilalţi zice că poate o să-i aranjeze pe la magazinele și fabrica de olane ale lui tat-su… Poate… Dar i-a lăsat să hotărască singuri cine pleacă, cine

rămâne…

Tipografia lucra numai ziua, încă nu începuse tipăritul ziarului cu care abia se duceau tratative. Noaptea, la intrare dormea un paznic, și ce altceva ar fi făcut? În zece ani de când se lucra, n-a fost nicio încercare de spargere; hoţii nu-s prea ahtiaţi după hârtii dacă nu-s bilete de bancă…

Era începutul lui aprilie, o primăvară rece, târzie, eram în colectiv de trei luni, mai aveam de ucenicit cam tot pe-atâta și mi se părea (adică, ce mi se părea? eram sigur) că l-am prins pe Dumnezeu de barbă. De aceea, m-am cutremurat, ca și Onufrii, în dimineaţa când am descoperit linotipul sfărâmat.

Duducăi i-au dat lacrimile când a văzut dezastrul, dar a interzis să fie chemată poliţia.

— Să hotărască tata…

Domnul Rosenberg nu s-a lăsat mult așteptat. Era un bărbat înalt, cu trăsături fine și un început de chelie bine mascat. A examinat mașina din toate părţile fără să scoată un cuvânt, apoi i s-a adresat lui Onufrii:

— Ce zici, bătrâne?

— Mi se pare că cel care-a făcut-o și-a închipuit că toată puterea linotipului stă în clape…

Rosenberg râse:

— Cam așa… Dar poate consultăm mai întâi un mecanic?

Cum domnul Rosenberg avusese grijă să aducă odată cu mașina și ceva piese de rezervă, mecanicul schimbă clapele de gutapercă în două zile.

Poliţia n-a mai fost anunţată, Riva credea că autori ai vandalismului pot fi niște copii și dădu dispoziţia să se pună zăbrele la ferestruica de la toaletă, pe unde intrase sau intraseră sălbaticii.

Singurul care nu-și găsea liniștea era Onufrii. Luase întâmplarea ca un afront adus propriei persoane.

La vreo trei zile îmi zice:

— Mâine-dimineaţă am să mă întârzii un pic, vezi să nu mă faci de râs.

Într-adevăr, a venit cam aproape de prânz. Avea la un ochi o vânătaie de mai mare dragul.

— Mi-a sărit o despicătură aseară, când tăiam lemne.

Mi-a luat locul la linotip. Eu stăteam, de obicei, alături, ca să-i deprind mișcările. Un ceas-două pe zi mă lăsa pe mine să culeg.

— Te-am auzit aseară cum tăiai lemne în pat…

El prinse să râdă.

— Un comunist nu lasă faptele rele nepedepsite. Am ghicit imediat cine-i autorul…

— Zeţar? Eşti sigur?

— Aproape… Din cei concediaţi.

— Dar numele lui?

— Din păcate, din celula noastră.

Știam că sunt doi zeţari în organizaţie.

— El te-a altoit?

— Mai întâi i-am explicat cine au fost luddiții. Apoi i-am explicat că nu poţi opri locomotiva progresului făcându-ţi nevoile între șine… Apoi i-am arătat cum trebuie să arate mutra unui luddit în zilele noastre.

— Văd că ţi-a explicat și el…

— O singură dată… Nu, băiete, dacă fiecare comunist are să-și facă de cap cum vrea el… Nu se poate fără disciplină. Mâna proletarilor trebuie să fie sigură. Încă nu știu burghezii ce-i așteaptă când o să punem mâna pe putere.

— Și… și Rosenberg intră pe listă?

— D-apoi cum, el cu ce-i mai bun?

— Și… și… Dar Riva?

— Riva nu! Ea s-a ridicat peste interesele de clasă! Ca și Lenin!…

Peste o săptămână, trebuia să aibă loc ședinţa celulei. La Onufrii acasă, seara târziu, ca de obicei.

Pentru mine trebuia să fie ședinţa a doua.

Prima la care fusesem chemat a avut loc în casa unei mătuși de-a lui Tintiuc, paginatorul, undeva lângă bariera Iașilor. Locurile mi s-au părut oarecum cunoscute. Într-adevăr, cu două case mai la vale se afla hanul în care trăsesem cu tata când m-a adus la cizmăria lui Berl.

Eram de toţi nouă bărbaţi și cinci femei. Bărbaţii, împreună cu

Riva, ne-am înghesuit într-o odaie, femeile – surori și soţii de-ale celor prezenţi – au rămas în cealaltă împreună cu mătușa lui Tintiuc, să joace cărţi și să-și mai scarpine limbile.

— Așa trebuie, îmi explică în șoaptă Onufrii. În caz că dă peste noi poliţia – ne-am adunat la o mică petrecere!…

Că era vorba de-o petrecere se vedea și după masa din odaie, cu un samovar bâzâind ca un bondar, după paharele și cele două sticle de vin desfundate, dar mai cu seamă după patefonul cu placa pusă, dar nepornită, ce aștepta răbdător pe un scrin înnegrit de vreme.

Onufrii propuse de la bun început să pornim ședinţa cu *Internaţionala*, dar Riva protestă:

— Vecinii sunt prea aproape, iar imnul partidului ori se cântă tare, ori nu se cântă deloc!

Cel care a condus adunarea era Onufrii.

— Tovarăși, a început el, azi o să schimbăm un pic ordinea de zi. După câte vedeţi, avem aici o faţă nouă. Este Ion Tarabanţu, tânăr plugar, trecut prin toate chinurile pe care le-au inventat capitaliștii. El vrea să ne fie tovarăș, și propun să fie primit candidat în marele nostru partid. Are recomandaţii de la mine și de la tovarășa Riva. Scoală-te, tovarășe Ion! Aveţi întrebări?

Cinci din cei de faţă lucrau împreună cu mine. Pe ceilalţi cinci nu-i știam. Anume unul dintre ei propuse:

— Să-și spună autobiografia!

Progresasem mult în ale lexicului, potrivit părerii lui Onufrii, dar la asemenea cuvânt încă nu ajunsesem. Am deschis gura și aș fi rămas cu ea căscată lungă vreme, dacă nu m-ar fi salvat Riva:

— Nu trebuie să te sfiești, toţi suntem de-ai noștri. Povestește-ţi viaţa așa cum a fost. Unde te-ai născut, când… Tu știi mai bine!

Nu mai ţin minte cum m-am bâlbâit, în orice caz, după toate n-a urmat decât o singură întrebare:

— Ce studii ai, tovarășe?

Era același necunoscut. Aș fi preferat să tacă… Mai târziu am aflat că îl chema Anatol și era student la viticultură.

— Patru clase la școala primară din satul Opăriţi, comuna Brunza…

— Cam puţin, făcu studentul.

— În ultimul timp a făcut progrese mari, sări Onufrii.

— Același lucru l-am scris și eu în recomandaţia mea, adăugă Riva.

S-au ridicat nouă mâini pentru primirea mea. Studentul s-a abţinut…

În drum spre casă i-am spus lui Onufrii că nu mi-a prea plăcut tovarășul Anatol, i-aș fi strâns cu mâna mea cravata de la gât.

Onufrii pufni în râs:

— Ăștia, școliții, nu se pătrund prea repede de duhul revoluţionar. Și eu am numai patru clase! Și tovarășul Kalinin mi se pare că nu are mai multe ca tine… Bine că nu te-au întrebat dacă ai împlinit optsprezece ani…

Asta m-a liniștit: nu oricine se poate compara cu tovarășul Kalinin… Iar optsprezece ani aveam să-i împlinesc curând, în toamnă.

De fapt, am cam luat-o înaintea evenimentelor. După raportul Rivei despre situaţia internaţională și sarcinile comuniștilor în lumina gravelor încălcări ale democraţiei de către dictatorul Carol și slugile lui, au urmat discuţii aprinse. Onufrii s-a repezit asupra lui Tintiuc, acesta, chipurile, nu face mare lucru ca să orienteze sindicatele, unde se află ca trimis al partidului, pe linia comunistă. Tintiuc i-a ripostat că asta ar mai trebui, să se declare acolo ca membru al unui partid interzis încă din douăzeci și patru și să le impună punctul lui de vedere. Riva l-a susţinut: totul trebuie făcut cu atenţie și fără grabă. Acum, după dizolvarea tuturor partidelor, ar trebui să ne gândim cum să introducem un tovarăș al nostru în Frontul Renașterii Naţionale, pentru a avea cât mai multe informaţii și, eventual, pentru ceva sabotaj.

După câte înţelegeam eu, nu s-a ajuns la o unanimitate de păreri, dar, ca să fiu sincer, deși nu pricepeam tot, mi-a plăcut grozav atmosfera tovărășească din celulă și savuram dinainte ședinţele următoare. Nu s-a băut niciun pahar de vin, doar vreo câteva de ceai, patefonul n-a mai cântat, pe străzi era liniște, portiţa n-a scârţâit niciodată…

Am părăsit casa mătușii lui Tintiuc câte unul, perechile – câte doi, la intervale de câte cinci-șase minute. Era cea dintâi lege a

conspiraţiei.

Peste vreo trei sute de metri, l-am așteptat pe Onufrii și am pornit spre casă împreună. Uliţele erau pustii – trecuse de miezul nopţii. În centru, fără să ne oprească, ne-a strigat un sergent de stradă:

— Treji, domnilor, treji?

Eu o băgasem pe mânecă. Onufrii însă începu să râdă ca de o glumă grozavă:

— Beţi, domnule sergent! Beţi criţă!

— Noapte bună, domnilor! ne ură el.

Ca să vezi, trebuia să devin *tovarăș*, ca să fiu făcut *domn!*…

În dimineața zi…

…lei când trebuia să ne strângem la Onufrii, acesta ne chemă într-un colţişor mai „umbros” al tipografiei și ne anunţă că adunarea se amână cu o zi. Nimeni nu întrebă nimic, mie însă Onufrii îmi răspunse scurt:

— Așa trebuie!

De cum ne întoarserăm acasă după lucru, era pe la sfârșitul lui aprilie și soarele mai strălucea, Onufrii nici nu-și salută nevasta care robotea în grădină și intră cu mine în camera mea.

— Adună aici pe masă tot ce ai de citit! Tot! Tipărit sau scris de mână. Caută-te prin buzunare, controlează-ţi geamantanul, un capăt de hârtie să nu rămână…

— Ce s-a întâmplat?…

— Pe urmă îţi spun. Hai!

A luat fiecare cărticică, a scuturat-o, mi-a aruncat pe masă doar broșurica ceea cu ducesa nenorocită:

— Asta s-o ţii aici.

Apoi a plecat cu tot ce adunasem și s-a întors cu un cărţoi legat în tartaje negre. Era o Biblie.

— Vrei să mă fac popă? l-am întrebat.

— O să glumim pe urmă… Treaba-i că diseară e cu putinţă să avem oaspeţi. Ori de la siguranţă, ori de la poliţie… Ține minte bine: n-ai să fii speriat, n-ai să faci scandal. Răspunzi cum trebuie la toate întrebările… Să ai Biblia deschisă la… la psalmii lui David. Citește câte ceva, ca să ţii minte.

— Dar de unde știi că o să ne vină…

Onufrii râse:

— Am acolo spionul meu!… Așa, ia să vedem dacă n-am uitat nimic.

Ședinţa celulei fusese fixată pentru ora unsprezece. Pe la zece,

când se întunecase de-a binelea, Onufrii se pregăti de plecare.

— Păi cum, m-am speriat eu, mă lași singur?

— Nicio grijă. Mă duc să-i întorc din drum pe cei trei pe care n-am reușit să-i previn.

— Parcă erau patru!

— Al patrulea știe…

M-am așezat la masă, am luat Biblia și am început să citesc. Nu aș spune că m-au cucerit psalmii așa cum mă cucerise la vremea ei ducesa, dar sunau frumos. Un lucru mă mira: iată un rege, stăpânul tuturor stăpânilor, dar câte păcate trebuie să fi avut ca să-și ceară atâta iertare de la Dumnezeu? Ce să mai spun de mine, un păcătos care la aproape optsprezece ani n-a făcut nimica bun pe lume!

Învăţasem vreo doi psalmi pe de rost când s-a întors gazda.

— În regulă, zise el. Eu am să mă culc, așa fac oamenii cu conștiinţa curată. Iar tu stai și citește. Tineretul învaţă…

— Dar au să vină la sigur?

— Cine-i știe… După socotelile mele, cred că da…

Când s-a deschis portiţa și câinele a început să scheaune de prăpădenie, lovit cu ceva probabil, era trecut de douăsprezece. Bătăile din ușă păreau s-o spargă.

— Deschideţi! Deschideţi în numele legii!

Onufrii, în izmene, fu izbit până în ușa mea, care se dădu de perete.

Erau doi civili și patru poliţiști. Cu lanterne.

— Ce s-a întâmplat? strigă Onufrii. Ce înseamnă asta?

— Unde-s ceilalţi? Unde-s tovarășii? se răţoi unul dintre civili. Aprinde lampa!

Pe masa mea ardea o lampă. Nevasta lui Onufrii sări din pat în cămașă de noapte și nu putea nimeri chibritul.

— Vedeţi în grădină, în pod, în pivniţă, peste tot! ordonă civilul poliţiștilor. Iar voi – adunarea în odaia asta și așezaţi-vă.

— Ce înseamnă asta? strigă Onufrii.

— Ai să vorbești când am să te întreb. Înţeles?

Veni de afară un poliţist:

— Nimeni, domnule. Nici ţipenie! Nici în pivniţă, nici în pod…

— Au șters-o, boule. Au spălat putina. Ce-aţi păzit, de ce sunteţi

buni?

Poliţistul rămase în poziţie de drepţi și nu scoase o vorbă.

Civilul își trase un scaun, se așeză și aprinse o ţigară.

— În casa mea nu se fumează, făcu Onufrii.

Civilul aruncă pe podea chibritul și scutură scrumul de la ţigară pe masă.

— Vasăzică, domnule, sau tovarășe, Moscalenco… Ți se pare că ne-ai tras clapa… Te înșeli… Unde se cacă vulpea, rămân urme… Tii, ce mai pute! Uite aici, am mandat de percheziţie… Iar poliţistului care mai păstra poziţia: Cheamă-ţi ortacii. Începem.

Civilul își cercetă cu o privire lungă armia de mogâldeţe în uniforme cafenii, cu mutre adormite:

— Adică așa: fiecare peticel de hârtie – la mine pe masă. Nu scăpaţi niciun colţișor necercetat. Spintecaţi tot ce vi se pare suspect. Executarea!

Cel de al doilea civil se luă de odaia mea. Desfăcu laiţa până la scânduri, pipăi pernele aproape să le rupă, sfâșie căptușeala geamantanului.

Era, probabil, subalternul primului. Se uită la acesta cu niște ochi în care se citea dezamăgirea:

— Nimic!…

— Nimic nu piere fără urmă!… Dar astea? și luă din faţa mea cărţulia cu Genoveva. Cine-i curva asta? Nevasta lui Stalin?

Pe prima copertă a cărţii era un desen cu tânăra în trenţe, în desișul pădurii. Am hotărât că e cazul să scot și eu o vorbă:

— E ducesa de Brabant. O tânără aristocrată care a avut de…

— Lasă-mă cu școala, mai știm și noi câte ceva. Iar asta? O, Biblia! Aţi hotărât să vă călugăriţi?

— Psalmii regelui David sunt cea mai bună odihnă pentru suflet, făcui eu plin de cuviințenie.

— Nu mă înnebuni, râse civilul. Ia cântă-mi și mie unul!

Nu m-am lăsat rugat. Am tras adânc aer în piept, rugându-mă în sinea mea Domnului să mă ajute. Fusesem cu școala de câteva ori la biserică și mai ţineam minte glasurile dascălului Puioţ (de fapt – Puţoi).

— Psalmul treizeci! am anunţat. Apoi: „Te voi înălţa, Iehova,

căci m-ai mântuit. Și n-ai lăsat pe neprietenii mei să se bucure de mine. Iehova, Dumnezeul meu, strigat-am către tine și m-ai vindecat. Iehova, scos-ai din iad sufletul meu. Păstratu-mi-ai viaţa, ca să nu mă cobor în groapă. Cântaţi lui Iehova, cei cuvioși ai săi!”

— Gata! urlă civilul. Mi-ai odihnit sufletul! Dar nu mă duceţi pe mine cu zăhărelul! Se uită la Onufrii și arătă spre mine: Cine-i fonful ăsta?

— Chiriașul meu. Ucenic la tipografie.

— La Rosenberg?

— Acolo.

— Nu se mai astâmpără curvuliţa jidanului. Se vede că i-a plăcut beciul poliţiei… Adună toţi golanii la tipografia lui tat-su. Și mie: Buletinul!

Scoase din buzunar un carneţel și copie ceva din buletinul meu.

Apărură în ușă civilul și mai-marele poliţiștilor:

— Nimic, domnule. Nicio bucată de hârtie cât să te ștergi…

Civilul scoase pachetul de ţigări. Era gol. Îl făcu mototol și-l aruncă pe podele.

— Bine, Moscalencule. Se vede că ai mâncat ceva căcat când erai mititel. Dar norocul nu stă pe loc: data viitoare să știi că nu-mi scapi.

Făcu semn subalternilor și se pregăti să plece.

Onufrii îl opri în ușă:

— Domnule șef, poate măcar acuma îmi spuneţi de ce mi-aţi întors casa cu fundul în sus?

Domnul șef îl privi furios:

— Întreab-o pe mă-ta.

Și plecă.

Nevasta lui Onufrii, care nu scosese o vorbă, se repezi în odaia lor.

— Doamne-Dumnezeule, urlă ea! Mi-au răsturnat amândouă paporniţele cu mărar și pătrunjel… Dumnezeu să vă blesteme, spurcaţilor… Of, of, Onufrii, când ai să te astâmperi și tu odată… Mi s-a terminat toată răbdarea…

Onufrii mă tipări pe umăr:

— Ai fost la înălţime… Făcu un semn cu capul spre camera

vecină: Ai grijă să nu te însori!

(Dimineaţă, am ieșit în oraș după cumpărături. De obicei, mă aprovizionez la alimentara de lângă noi, magazin modest, dar multe-mi trebuie mie? Azi însă am hotărât să mai văd cum se schimbă orașul și mi-am început excursia cu „supermarketul" despre care au trâmbiţat atâta ziarele. Ce să-ţi spun? O expoziţie frumoasă, m-am oprit la toate standurile. Am examinat cu atenţie toate soiurile de caşcavaluri și salamuri, dar cu aceeași atenţie mi-am examinat și buzunarul. Mă tem că aș mânca numai două zile pe lună dacă ar fi să cumpăr ceea ce mi-i pe gust… Și am o pensie bunișoară, spre deosebire de absoluta majoritate a pensionaţilor… Ce zici? În magazin lume puţină, dar selectă: cucoane îmbrăcate cu rochii și costume de pe care atârnă numele firmei, mirosind a parfumuri franţuzești, unele cu picioarele nespălate, altele, probabil, cu păduchi sub coafurile potrivite, desigur, pentru baluri, nu pentru piaţă… Barosani cu piepturile umflate de teancurile de dolari, tunși chilug, copia exactă a clienţilor pe care îi păstram cu grijă în închisoarea instituţiei noastre… Ce să-i faci, democraţii voștri, scursurile pe care le-aţi lăsat să ne fure, dar și să vă fure. Însă ce vorbesc eu: lucrurile acestea sunt firești pentru o ţară care a fost lăsată pe mâna patrihoţilor…

Altceva însă m-a scos din sărite.

Vitrinele erau prea frumoase, prea apetisante ca să nu cad și eu pradă poftei. Am făcut niște calcule în gând și mi-am zis că, dacă iau o sută de grame din roquefort-ul care-mi place grozav, n-o să fac o spărtură prea mare în buget. M-am apropiat cu teamă de vânzătoarea gătită ca o păpușă, mă gândeam că se poate supăra că am deranjat-o pentru așa fleac. Și ce să vezi: cum m-a ascultat zâmbind cu gura la urechi, tot așa mi-a zâmbit și când s-a chinuit să taie bucăţica de caşcaval. Am întrebat-o, din curiozitate, ce s-ar întâmpla dacă i-aș cere cinci grame. „Din păcate, mi-a zis, cântarele noastre nu pot măsura decât de la zece grame în sus, dar am găsi noi o soluţie!" Și tot timpul acesta continua să zâmbească. Am luat cumpărătura și, după ce m-am depărtat la vreo trei pași, am întors capul s-o văd. Unde mai era zâmbetul ei! Dar observând că o privesc, și-a lipit repede pe mutră același surâs fals.

M-am oprit pe la vreo zece tejghele, am rugat vânzătoarele să-mi arate zeci de cutii, pachete și sticle fără să cumpăr ceva. Și toate mi-au zâmbit la fel ca prima. Un zâmbet contrafăcut, lipit pe feţele lor, nu și pe ochii speriaţi de gândul că ar putea fi aruncate în stradă la primul capriciu al patronului.

Și vreau să știi, nepoate, m-a prins un dor nebun de vremile acelea când oamenii își trăiau viaţa firesc, fără prefăcătorie, fără să se înjosească numai ca să fie pe placul cuiva. Voi numiţi lucrul acesta nostalgie… O vânzătoare

atunci, pe vremile acelea, te mai putea și trimite într-un loc dacă o scoteai din sărite. Și tu puteai face la fel! Dar asta ce însemna? Însemna că trăiam într-o obște democratică, unde toţi oamenii erau egali. Unde – fii tu ministru sau măturător – erai egalul celei de la tejghea sau al celui de la biroul oricărui departament. Asta era adevărata democraţie și vai de capul celuia care nu înţelegea acest lucru…)

Ședinţa pe care o amânase Onufrii n-a mai avut loc nici a doua zi, nici în zilele următoare. Motivul a fost cât se poate de serios.

În dimineaţa de după descinderea copoilor, Onufrii ne-a adunat pe toţi membrii celulei în cabinetul Rivei:

— Tovarăși, vreau să vă previn asupra unui mare pericol. Dar am s-o iau de la început. Mai ţineţi minte scandalul cu linotipul? M-am gândit mult și, după socotelile mele, ieșea că a făcut treaba ceea zeţarul Radu. Dacă n-ar fi fost tovarăș de-al nostru, am fi putut să-l dăm pe mâna poliţiei. Dar nici paguba n-a fost chiar mare, nici tovarășa Riva n-a avut pretenţii, așa că am hotărât să stau eu de vorbă cu dânsul, tovărășește. Omul a recunoscut că el a făcut-o, era disperat că a rămas fără lucru și n-a găsit nimic mai bun decât să pună mâna pe o rangă de fier. I-am zis că n-o să-l denunţăm, dar el, foarte obraznic, mi-a răspuns că nu-i pasă și a început să ne înjure pe noi toţi. Ei, nici eu nu m-am putut stăpâni și i-am ars vreo câteva palme.

— Foarte urât, făcu Riva. Dacă ajung comuniștii să se bată între ei…

— Asta-i cam așa, zise Onufrii. Numai că un comunist adevărat… Într-un cuvânt, i-am trimis vorbă despre ședinţa noastră, aveam de gând să-i cer scuze acolo, ba mă așteptam ca și el singur să povestească totul și să-și facă autocritica. Dar cu două zile înainte de adunare a venit chiar el la mine. Și-a cerut iertare pentru cele comise, m-a rugat să rămână totul între noi și m-a anunţat că nu poate veni la ședinţă pentru că fabrica de hamuri, unde s-a angajat, îl trimite pe câteva zile la Huși, să preia o comandă.

Sincer vă spun – m-am bazat mai mult pe vigilenţa mea politică. Nu mi-a plăcut cum vorbea, ochii îi fugeau în toate părţile. Și-apoi m-a mirat faptul că este trimis să preia o comandă anume el, care lucra la fabrica ceea abia de vreo două săptămâni. Și nu m-am

înșelat, din păcate. Ne-a vândut… Altcum n-aveau de unde să știe copoii despre adunarea noastră…

Se lăsă o liniște apăsătoare.

— Eu cred că trebuie să facem așa, vorbi Riva. În primul rând, s-o terminăm aici cât mai repede. A doua: dacă are cineva ceva literatură… Într-un cuvânt, în caz că ni se face o vizită aici, nu trebuie să se găsească nimic compromiţător. Și a treia: trebuie să ne gândim ce facem cu Radu. Îl excludem sau cum procedăm? Onufrii, tu ești secretarul…

— Trădarea trebuie pedepsită. Cred că așa ceva nu s-a mai întâmplat… Iar următoarea ședinţă… O să fiţi anunţaţi.

Din cabinetul Rivei, aflat într-un colţ mai izolat al tipografiei, ieșirăm pe rând, ca de la o adunare ilegală… Cum, de fapt, și era!…

…Prin noiembrie al aceluiași an, chiar eu aveam să culeg la linotip o scurtă notiţă pentru „Faptele diverse” ale „Cuvântului basarabean”, ziar care de câteva săptămâni se tipărea la noi. „Ieri a fost descoperit în apele pe jumătate îngheţate ale râului Bâc cadavrul unui individ, probabil, înecat. Din surse demne de încredere aflăm că semne de violenţă pe trupul lui Vasile Radu, muncitor necalificat la fabrica de hamuri, în vârstă de patruzeci de ani, căsătorit, cu trei copii, n-au fost descoperite; în schimb, la autopsie au fost găsite în stomacul decedatului cantităţi importante de spirt metilic. Se știe că această otravă duce la orbire, pierderea orientării și, de cele mai multe ori, la moarte. După spusele familiei, numitul căzuse în ultimul timp în patima beţiei. La chestura municipiului nu ni s-au comunicat niciun fel de date, motivând refuzul cu trimitere la interesul cercetărilor. Oare nu prea face abuz de secrete glorioasa noastră poliţie? E a doua moarte violentă din orașul nostru în această toamnă…”

(Se poate întâmpla ca mai târziu să uit câte ceva, de aceea am să mai ignor o dată cronologia. (Ce să-i faci, bătrâneţea nu ţine cont de meritele oamenilor!)

Vorba e că în vara lui patruzeci, după eliberare, am fost chemaţi într-o bună zi eu și Onufrii la Comitetul judeţean. Ne-am prezentat la ora indicată, secretara însă ne-a prevenit că avem de așteptat vreo oră-două, avea loc o ședinţă neprevăzută a biroului. Ce aveam să facem? Ne-am așezat amândoi

pe-o bancă în coridor și așa, din vorbă în vorbă, mă întreabă Onufrii dacă îmi mai amintesc de fostul nostru zeţar Vasile Radu…

— Ba bine că nu! Ticălosul cela care era să ne îngroape pe toţi?

— El. Numai că „era să ne îngroape pe toţi” e cam exagerat. Ce știa el? Că ne adunăm din când în când, că citim câte ceva cam interzis. De altfel, era undeva tipărită vreo listă cu cărţile interzise? Nicăieri! Altceva – ioc! Numai eu și cu Riva ţineam legătura cu Centrul și cu emisarii de peste Nistru. Tu știai ceva despre asta? Habar n-aveai. Singurul pe care l-ai cunoscut a fost acela de la MOPR. Așa că mare rău nu putea să ne facă. Doar să ne pună pe lista cu suspecţi ai siguranţei. Mai departe totul depindea de vigilenţa și hâtria noastră… Dar cei de la Centru au hotărât că un renegat nepedepsit e foarte periculos: odată ce a trădat, devine neapărat informator – fie al poliţiei, fie al siguranţei. Oricum, câte ceva din metodele și șmecheriile noastre știe, așa că… Într-un cuvânt, trebuia lichidat… Cu orice preţ!

La început, Centrul nici n-a vrut să audă de mine – secretar al unicei celule de partid din capitala unei provincii!… Dar, în cele din urmă, planul meu le-a plăcut și s-au lăsat convinși.

Treaba era simplă: în ultimul timp, băiatul se cam pusese pe băut. Se vede că îl rodea totuși amintirea nesăbuirii comise și o stingea în pahar… Nu mi-a fost greu să aflu în ce crâșmă întârzie, nici ce băutură înghite. Bea omul mai ales lichide tari! Iar noi, știi foarte bine, foloseam la spălatul matriţelor linotipului spirt metilic… Am preparat o „secărică” din trei sferturi de spirt și restul ceai slab și l-am așteptat la ieșirea din „taverna mohorâtă”. Abia a treia zi a vizitat-o și către miezul nopţii a ieșit cam pe trei cărări. Ne-am întâlnit „întâmplător”. N-aș spune că l-a bucurat grozav surpriza, dar nu mi-a întors spatele. Am început să mă plâng de nedreptatea oamenilor, că de vreo trei zile am fost și eu concediat… A mormăit ceva, dar n-am înţeles nimic, era foarte beat. Am scos din buzunar sticla, am strâns cât am putut de tare buzele și m-am prefăcut că înghit.

Am pus sticla înapoi:

— Uite-așa, i-am zis, douăzeci de ani de muncă s-au dus dracului într-o zi… Nu i-am plăcut Rivei…

El tăcea. Mergea împleticindu-se, din când în când se izbea și în mine…

Eram gata să-l înghesui într-un colţ și să-i torn cu forţa băutura pe gât. El însă se opri deodată, mormăi iarăși ceva neînţeles, întinse mâna și-mi scoase sticla din buzunar. Era s-o scape, abia am prins-o.

— Dă…, făcu el.

— Vrei și tu un gât?

— Porci…, zise el. Toţi… Dă…

Am scos dopul și i-am întins-o atent să n-o scape iar. A tras vreo trei gâturi bune. A scuturat din cap de m-am speriat – n-o fi simţit ceva? El însă a întins iar mâna: „Dă… încă… ”

L-am împins spre malul Bâcului. Acolo a băut tot ce mai rămăsese.

În jurul nostru – nici ţipenie.

Stătea sprijinit de mine; să-l fi lăsat liber, ar fi căzut. Dar am rămas așa câtva timp, ca să-l ia cât mai adânc băutura.

— Și cum o mai duci tu, Vasile?

Nu sunt sigur că a încercat să-mi răspundă, nu sunt sigur măcar că m-a auzit.

L-am întors cu faţa spre apă, nu s-a împotrivit, și i-am dat brânci.

A căzut ca un lemn, a spart cu mutra pojghiţa de gheaţă ce începea să se lege și către mijlocul râului, la mal era mai groasă, partea de sus a trupului a dispărut sub apă, picioarele, mai bine zis, labele cu bocancii, i-au rămas pe mal.

Nu știu, adică n-am văzut să se fi zbătut sub apă, au răzbit la suprafaţă doar câţiva bulbuci. Am așteptat vreo cinci-șase minute, nici n-am încercat să-i împing în apă și picioarele – mi s-a părut mai natural pentru un beţivan să se înece așa – și am plecat spre casă.

Străzile erau pustii, doar în centru mi-au trecut calea vreo trei birje cu cheflii și un acordeonist.

Mai departe… Mi se pare, chiar tu ai cules pentru ziar informaţia cu „accidentul”…

Am scris acuma despre asta, pentru că mai încolo nu știu ce să se fi întâmplat cu Onufrii, nu ne-am mai întâlnit niciodată, nici de auzit de el n-am auzit…)

Anii treizeci și…

…opt și treizeci și nouă (până la asasinarea lui Armand Călinescu) au fost nu doar liniștiţi, ci și foarte productivi. Bineînţeles, pentru mine. Onufrii luase în serios rugămintea – sau ordinul? – Rivei și se ocupa cât se poate de intens de instruirea mea politică: îmi aducea tot felul de broșuri, seară de seară discutam pe marginea lor, mai citeam și împreună. După Genoveva, pe care pot și azi spune că o știu pe de rost, am rugat-o pe Riva să-mi mai dea ceva asemănător și ea nu s-a lăsat mult rugată: m-a bucurat cu un întreg geamantan de literatură nepolitică, cum îi zicea ea. Sigur, dragostea dintâi este ce este, mi se părea că ceva mai mult nu se poate. Până n-am dat de „Mama” lui Gorki și mai ales de „Așa s-a călit oţelul”, pe atunci într-un singur exemplar, manuscris încă netrecut prin tipografie. Foile erau slinoase și rupte pe la margini, se vede că trecuseră prin multe zeci de mâini. Mi se părea că n-o să am în viaţa mea o zi mai fericită decât la ședinţa ceea de partid, când, la rugămintea Rivei, am făcut un rezumat al romanului cu unele comentarii personale. Și când Riva m-a lăudat pentru, cum a zis ea, succesele nemaipomenite obţinute în domeniul învăţăturii.

— Iată, tovarăși, un exemplu demn de urmat. Iată ce înseamnă partidul: un tânăr aproape analfabet, un fiu al satului umilit și exploatat de moșieri ajunge să prezinte în faţa noastră o lecţie cum nici profesorii mei de la liceu n-o puteau ţine!

Ce-i drept, pe Riva o vedeam tot mai rar. Era mereu plecată ba la București, ba la Iași, ba chiar și la Cracovia (de unde s-a întors cu vreo patru zile înaintea atacului hitleriștilor!). În lipsa ei, tipografia rămânea sub grija bătrânului Friek, șeful legătoriei (care, dacă-i la o adică, o cam conducea și în prezenţa Rivei!), un om chibzuit, care uneori mai tempera gesturile tinerei, în stare, de-o vorbă, să lege în marochin roșu o cărţulie de poezii aiurite, copilărești ale unui fost

coleg de școală… Mare câștig nu aducea tiparniţa, dimpotrivă, dar domnul Rosenberg voia cu orice preţ să-și vadă fiica, cu licenţă în franceză la Universitatea din București, s-o vadă, zic, în treabă, fapt care ar mai fi protejat-o de ieșirile ei nu chiar ortodoxe…

Știa taică-su sau nu de preocupările ei politice? Mai degrabă da, o scosese odată din mâna poliţiei pentru participarea la o manifestaţie destul de anemică din faţa Prefecturii de Hotin (fusese adusă de acolo într-un vagon cu pușcăriași și închisă în beciurile chesturii), se vorbea că salvarea fiicei l-ar fi costat ceva capital, era după evenimentele de la Tatarbunar, dar tot gura satului spunea că bătrânul privește lucrurile foarte senin: „Are să mai crească și au să-i vină minţile la cap!”

Am rămas paf când am aflat că moștenitoarea-comunistă a două fabrici, una de olane și alta de bomboane, a vreo patru magazine, a unei tipografii și două case frumușele are peste treizeci de ani! O credeam de vârsta mea, cel puţin așa arăta. Se mai vorbea mult și despre aventurile ei amoroase, nu întotdeauna de cea mai bună calitate, dar, ca să-ţi spun drept, lucrul nu mă interesa cum nu mă interesau nici alte discuţii pe teme asemănătoare, la modă printre tinerii de la noi.

În rest – ce să-ţi spun? Cum stăteam zi și noapte aplecat asupra cărţilor, de mă lua la trei păzește până și nevasta lui Onufrii: „Mai lasă cetitul, Ioane, ai să-ţi pierzi minţile! Iaca, un băiat de-al vecinilor n-a ajuns la Costiujeni?” Să-ţi povestesc cum, în sinea mea, poate fără să-mi dau seama, mă minunam și eu de ce face băiatul acela care nu aducea decât necazuri părinţilor, de schimbarea ce avea loc în haimanaua ceea gata de orice prostie și repetentul repetenţilor? Ar fi plictisitor…

Aș vrea să amintesc doar două evenimente mai demne de luat în seamă. Cel dintâi – o întâlnire neașteptată. Chiar la tipografie.

Tocmai îmi pregăteam linotipul să mă așez la lucru, când auzii în spatele meu o voce ce mi s-a părut foarte cunoscută:

— Domnișoara Riva nu-i pe-aici?

M-am întors încet spre ușa de unde pornise întrebarea și privirile ni s-au întâlnit.

Era don’ Ghiţă.

Nu mi s-a mai părut atât de înalt ca la tăbăcărie, ori poate mai crescusem eu. Pe câteva clipe m-a privit că mirat, că speriat, apoi și-a scos pe mutră zâmbetul acela superior cu care mă trata cu doi ani în urmă:

— Așa, vasăzică, domnule… hm… domnule, am uitat cum îţi zice, ne-ai părăsit? Ce păcat…

Aveam în mână o cheie de douăzeci și șapte. Primul meu gând a fost să-l miruiesc în numele tatălui. Cred că mi-a simţit și el intenţia, pentru că s-a retras vreo doi pași:

— Sper că o să ne mai revedem, nu?

M-am așezat la linotip și i-am aruncat peste umăr:

— O să ne revedem neapărat! Neapărat…

Nu știam atunci că revederea era aproape…

Al doilea eveniment a început cu o notiţă pe care trebuia s-o culeg pentru ziar. Era vorba de o vizită pe care absolvenţii Școlii Normale din Iași trebuia s-o facă colegilor absolvenţi de la școala noastră. La început n-am dat prea mare atenţie celor culese, puţine-s oare plimbările acestea cu tămbălău și lăutari, vor tinerii să se mai bucure că au scăpat și ei la pâine. Apoi nu știu cum mi-am adus aminte de fratele Petru. Am socotit pe degete opt ani, erau exact atâţia de cât avea el nevoie pentru absolvire!

M-am înţeles cu Onufrii, ocupat de câteva zile cu examinarea noului linotip, și am găsit înţelegere deplină. Bineînţeles că am invocat alt motiv, nu era cazul să-i vorbesc de Petru, cine-l mai știe ce-o să-i dea prin cap băiatului, era un om al ordinii și disciplinei, oricum, în ziua sosirii ieșenilor eram și eu la gară. Lume multă pe peron, fanfara școlii cânta pe rupte, flori, domnișoare, iar în centru, grămadă, un grup de tineri care, se vedea de la o poștă, nu erau încă prea daţi cu costumele civile și cravata.

După multe îndoieli, hotărâsem să stau mai la o parte, amestecat în mulţimea de gură-cască. Nu ne văzuserăm de mai bine de cinci ani, de la ultima lui vacanţă petrecută împreună, nu puteam bănui care-i va fi reacţia la întâlnirea cu fratele considerat, desigur, mort. Cinci ani! Nu eram cel puţin convins că o să-l recunosc după atâta amar de vreme, cum, foarte posibil, nu m-ar fi putut recunoaște nici el…

Eram destul de departe, dar l-am văzut imediat. Coborâse al treilea. Stăteau acum toţi oaspeţii grămadă, cu faţa spre mulţime, ca să asculte cuvântările de bun sosit ale gazdelor. El își plimba curios privirile peste noi și la un moment dat mi s-a părut că și-a fixat ochii pe mine. S-a întors, i-a șoptit ceva unui coleg și s-a desprins din grup. S-a oprit drept în faţa mea. M-a privit lung, lung:

— Ești tu sau strigoiul tău?

N-aș spune că m-au luat fiorii când m-a cuprins în braţe, anii șterg multe, dar când nu au ce șterge…

— Ionică-Ioane… Măcar știi că era să ai mormânt la Opăriţi? Dacă nu era dascălul care s-a jurat că te-a văzut viu… Dacă nu zicea mama că nu te crede mort până nu-ţi vede mormântul… Ce-ai făcut tu, Ioane?

Era treaba mea ce făcusem. Scăpasem lumea de o pramatie. Și n-aveam de gând să mă duc la Opăriţi ori măcar să trimit vorbă să-i liniștesc… Cum m-au șters din amintire când m-au dus de acasă, așa șters voiam să rămân… Fără îndoială că nu-și aduc aminte de mine nici de Crăciun, nici de Bobotează! Ah, câtă dreptate avea Engels când scria despre idioțenia vieţii de la ţară! Sau Lenin, care consideră clasa ţăranilor bântuită de fatalism – „Domnul a dat, Domnul a luat…” – neînstare de ceva serios dacă nu se aliază cu cea muncitoare sub conducerea acesteia!

Petre mă privi neîncrezător.

— Văd că nu umbli pe străzi cu cerutul. Asta-i bine. Poate ţi-ai găsit un rost? Uite-i, ai mei se pregătesc de plecare, trebuie să te las. Spune-mi, unde te pot găsi?

— Chiar așa de tare îţi trebuie să mă găsești?

— Ioane, măcar o dată în viaţa ta poţi fi om? Trebuie să vorbim, trebuie să ne întâlnim numaidecât!

Niciodată, când eram mai mici, nu lua parte la jocurile mele. Nu mai vorbesc de șotiile de mai târziu… Ce să mai spun de vremea atacurilor nocturne la bostănării sau de altele? Stătea cu cartea în mână câtu-i ziulica, totdeauna gata să-i șoptească tatei sau mamei cam pe unde mă pot găsi…

— Am să te caut eu…

— Numaidecât, Ioane! Noi o să fim cazaţi la internatul școlii

normale!…

S-a repezit spre grupul care părăsea gara.

— Să mă cauţi numaidecât!…

— Bine, bine…

Aveam să-l văd…

Ehe-he, peste câţi ani aveam să-l văd?!…

A mai fost o întâmplare, tristă, chiar foarte tristă, n-ar trebui s-o uit. În vara lui treizeci și nouă am pierdut un membru al organizaţiei noastre, pe Anatol Bâzu, studentul care s-a abţinut atunci când am fost primit în partid, proaspăt absolvent al facultăţii de viticulură. Avea el o temă pe marginea căreia putea să discute ore în șir: realizările extraordinare ale unui învăţat sovietic – Miciurin. Cartofi altoiţi pe roșii, mere pe salcâmi și câte alte minunăţii! Visul lui era să-l cunoască pe acest mare savant și să lucreze sub îndrumarea lui. Cercetările acestea, după părerea lui, puteau conduce la salvarea omenirii de la viitoarea foamete globală. Când am aflat din ziare că „pe când încerca să treacă înot Nistrul spre partea sovietică, numitul Anatol Bâzu a fost împușcat de grănicerii ruși, la malul românesc fiind adusă de apă doar bocceluţa cu hainele și documentele transfugului, cadavrul fiind abătut, probabil, spre malul advers”, nu ne venea să credem. În primul rând, eram siguri că a fost împușcat de grănicerii români. În al doilea rând, eram mai mult decât convinși că încercase omul să-și realizeze visul. Alt motiv nu avea. Onufrii a reușit să obţină prin MOPR o sumă frumușică pe care a înmânat-o, ca din partea colegilor lui Anatol, mamei acestuia.

Și iată că am ajuns și la ziua aceea cu evenimentul de la care au început multe…

După dizolvarea partidelor politice în treizeci și opt (al nostru era în afara legii din douăzeci și patru…) și instaurarea așa-zisei dictaturi carliste, premier a fost numit Armand Călinescu, figură marcantă la ţărăniști, un occidentalist convins și la fel de convins adversar al Germaniei hitleriste. Respectiv, adversar al Gărzii de Fier, contra căreia luase măsuri represive severe. Lucrul, firește, nu putea fi pe placul legionarilor, care-au făcut ce-au făcut și, în septembrie treizeci și nouă, l-au asasinat pe un pod din centrul

Bucureștilor. Măsurile luate de autorităţi au fost imediate și dure. Și am aflat acest lucru nu din ziare – al nostru nu apărea în ziua aceea, altele n-aveam posibilitatea să le citesc, ci pe viu. Adică…

Într-un cuvânt, la rugămintea unui redactor al ziarului, în dimineaţa aceea m-am urcat în tramvai ca să mă reped până la reprezentanţa agenţiei de știri „Havas”, de unde să ridic ultimele știri ce aveau să apară a doua zi. În drumul său, tramvaiul trecea pe lângă Parcul Catedralei. Abia trecând intersecţia dinaintea grădinii, vatmanul încetini mersul și chiar opri. Eram pe platforma din spate, pasageri nu prea mulţi, căscam ochii la puţinii nourași albi, tomnatici, care pluteau agale pe un cer neobișnuit de albastru, când simţii că mă ghiontește cineva:

— Ia te uită! Mămulică!…

Mă aplecai și eu peste bara ce bloca ieșirea dinspre carosabil.

Sub un castan cu frunzele abia pălite de respiraţia toamnei ce începea, direct pe asfalt, în colţul parcului zăceau câţiva bărbaţi în cele mai nenaturale poze. De fapt, erau cadavre de bărbaţi. Cu hainele sfâșiate la piept, unde pătrunseseră gloanţele, plini de paie și pământ, zăceau expuși privirilor curioșilor din ce în ce mai mulţi pe trotuarul de vizavi. O cucoană vomita, sergenţi de stradă alungau copiii.

Unul dintre ei se repezi la vatman:

— Circulă, boule! Lasă lumea să-i vadă!…

Erau trei sau patru, nu i-am mai numărat. Prins de trunchiul copacului, atârna un carton cu ceva scris, din care, în prea scurta oprire a tramvaiului, nu reușisem să descifrez decât cuvântul „legionari”…

Știam deja de uciderea lui Călinescu în ajun, lumea aștepta răspunsul autorităţilor, acum știam care este riposta. (Mai târziu am aflat că măsuri asemănătoare fuseseră luate și în restul orașelor din ţară.)

În aceeași seară, Onufrii ne-a adunat la o locuinţă conspirativă de la marginea orașului, în apropierea abatorului, unde călcau mai rar oamenii poliţiei și siguranţei, chiar și cei ai jandarmeriei.

— N-avem mai mult de un ceas, începu Onufrii. Știţi care-i starea din oraș și din ţară. Îi dau cuvântul tovarășei Rosenberg.

Riva scoase din geantă o foiţă de hârtie, o privi o clipă apoi o rupse:

— Ne aflăm, zise ea, într-o situaţie pe care am putea-o numi aproape revoluţionară. Criza puterii este de faţă, masele însă, din păcate, nu sunt pregătite suficient pentru lovitura decisivă. O bună parte din vină ne aparţine și nouă: prea ne-am orientat spre teorie și am neglijat practica… Centrul este de părere totuși că ceea ce se întâmplă acum ne ușurează nouă munca. Antilegionarismul puterii (fără voia ei!) este și al nostru. Deși sunt restricţii stricte în ce privește adunările de masă – cine va îndrăzni să oprească o manifestaţie contra Gărzii de Fier? Sau contra fascismului? Iată sarcina noastră: la Tighina, unde pe vremea ţarismului a avut loc cel mai strașnic pogrom, o asemenea acţiune ar fi foarte potrivită. Este o ocazie unică de a strecura, inteligent și cu măsură, ideile noastre. Va fi nu doar un protest contra legionarilor, vom putea vorbi și de antisemitism, și de ideile noastre, ale celor ce pot aduce dreptatea în lume… Cred că aţi înţeles ce v-am spus… Centrul este de părere ca această acţiune să fie organizată și condusă de un membru al organizaţiei noastre care n-a avut conflicte cu puterea, nu figurează pe listele de suspecţi ai siguranţei. Cred că e corect așa…

Se lăsă o liniște adâncă, sunt sigur că în timpul acesta fiecare spera să fie el cel ales.

— Ne-am sfătuit și între noi, și cu Centrul și am ajuns la concluzia că cel mai potrivit ar fi tovarășul Ion Tarabanţu… Ia patru tovarăși de aici, ceilalţi – de pe loc.

Nu trebuie să-ţi mai spun cât de fericit eram.

De mai bine de doi ani în mijlocul tovarășilor nu primisem nicio însărcinare mai importantă. Și în general toată activitatea organizaţiei se limita mai ales la ședinţe, fie mascate sub formă de „ceaiuri dansante”, cu patefonul gata de muncă, la care, din fericire, nu fusese pus niciodată, fie la învăţătură individuală – adică lectura materialelor de partid, firește – teoretice…

Eram tânăr, eram un dușman al exploatării omului de către om, aveam exemplul unui Pavel Korceaghin și al altor revoluţionari care nu pregetaseră să se sacrifice pentru biruinţa comunismului, eram,

mai pe scurt, un revoluţionar în care se ascundea o tonă de energie ce se cerea folosită!

…Acţiunea fusese fixată pentru începutul lui octombrie, într-o duminică – zi de mare iarmaroc și târg de vite. Tovarășii din Tighina ne-au întâmpinat la gară, modest ca să nu bată la ochi, și ne-au condus spre piaţa primăriei, pe unde trebuia să treacă majoritatea orășenilor în drum spre și dinspre cele două centre de negoţ duminical.

Ne-am înșirat în faţa primăriei conform planului bine chibzuit din timp și am desfășurat ruloul de pânză albastră (culoarea o alesesem special!) pe care, cu litere roșii, era scris: „Moarte legionarilor! Jos fascismul! Jos antisemitismul!” Ce-i drept, ultimul slogan nu l-am etalat de la început, ar fi putut fi un motiv pentru poliţiști să se lege anume de cuvântul acesta, poliţia nu excela prin mare dragoste faţă de semiţi…

În câteva minute se adunară în faţa noastră cel puţin o sută de oameni. Stăteam tăcuţi, cum ne și puseserăm la cale dinainte, trebuia numaidecât să urmeze ceva. Cum s-a și întâmplat. Își făcu loc prin mulţime un civil slab, probabil, tuberculos, cu pălăria trasă pe ochi, însoţit de vreo cinci gardieni.

Se opri în faţa mea:

— Ce-i cu circul ăsta, domnilor? Cine v-a permis? Nu știţi că orice adunări sunt interzise?

— Și să-i lăsăm pe bandiţi să-și bată joc de Majestatea Sa? Să ne ucidă miniștrii?

Argumentele mele îl puseră pe gânduri pe pirpiriul agent.

Duse două degete la pălărie:

— Domnule… hm…

— Tarabanţu, îl ajutai eu, după care făcui, probabil, greșeala vieţii mele: fără ca el să mi-l ceară, îi întinsei buletinul.

— Domnule Tarabanţu Ion, susţinerea mea și felicitările mele pentru gestul dumneavoastră patriotic… Dar vedeţi, legea… Interdicţia adunărilor. Nu se specifică ce fel de adunări… Personal, cred că în acest oraș care-i un focar de… În sfârșit, în orașul acesta n-ar strica un pic de mișcare patriotică. O să dau telefon superiorilor… Sper să vă permită…

Ocoli grupul nostru însoţit de vreo doi gardieni și intră în clădirea primăriei.

Atâta ne și trebuia. Dintr-o mișcare, desfăcurăm până la capăt pânza, lucru care trezi pe loc aplauzele mulţimii.

Tighina era și pe vremea aceea un oraș cu o numeroasă populaţie rusă și evreiască, xenofobia și antisemitismul legionarilor (parţial și ale administraţiei!) nu puteau să nu nască antipatia acestei categorii de orășeni.

Am trecut în faţa grupului și am început să-mi ţin cuvântarea bine repetată acasă, dar și măiestru scrisă de un întreg colectiv. Nu era lungă, dar dădea peste bot și capitaliștilor, și dictaturii carliste, deplângea soarta muncitorilor și ţăranilor. Am fost întrerupt de vreo două ori cu aplauze. Ajunsesem la fraza: „Dar este un loc în lume, este o ţară unde exploatarea omului de către om a fost lichidată, a fost lichidată sărăcia, lichidată a fost și clasa lipitorilor – moșierii și aristocraţii. Țara aceasta nu este departe, e peste râul care se vede și de aici, din locul acesta unde mai domnesc toate relele lumii nedrepte…”

Cu coada ochiului luasem seama că pe la jumătatea frazei ieșise pe ușa primăriei agentul cel binevoitor și încremenise în capul scărilor. Îl înţelegeam perfect: pentru gafa comisă nu-l așteptau nici pe departe cununi de laur.

Am continuat să vorbesc, dar civilul se repezi la poliţiști, le strigă ceva, apoi cu toţii se năpustiră asupra noastră. Ca din pământ mai apărură câţiva agenţi, ba chiar și niște jandarmi, pânza fu făcută ferfeniţă, vreo doi dintre tovarăși fură imobilizaţi, copoiul împreună cu doi jandarmi veneau direct spre mine. Cineva, probabil chiar agentul, trase un foc de revolver în aer, mulţimea începu să ţipe și să se îmbulzească în toate direcţiile.

Scenariul nu prevăzuse așa ceva.

Și în „Mama” lui Gorki, și în „Așa s-a călit oţelul” eroii nu ezitau să apeleze la fugă sau la alte tertipuri pentru a scăpa de arest ori ocnă. N-avea niciun rost să fiu original. N-am așteptat să tăbărască ei asupra mea. M-am repezit direct în firavul agent, l-am trântit pe asfalt, cu dreapta am reușit să umplu de sânge mutra unui jandarm, celălalt se dădu instinctiv la o parte. M-am repezit în mulţime, am

luat-o pe o stradelă îngustă care s-a dovedit a fi o fundătură, am sărit peste un gard din vergi de fier împletite, cred că am călcat un câine, am trecut în goană pe lângă o matroană întinsă în mijlocul curţii pe un șezlong, am ocolit casa cu toate ţipetele cucoanei, am pătruns într-o grădină încă verde, am sărit și gardul grădinii, ca să nimeresc pe o stradă mai largă, bine pietruită. M-am oprit pe o clipă nu ca să-mi trag sufletul – ca să mă orientez. Dacă aș fi luat-o spre Nistru, eram pierdut. Am pornit în susul străzii în pantă ușoară: nu duc spre râuri pantele. Am mai sărit gardul paradit al unei case ce părea părăsită, prin grădina neîngrijită și lungă și am nimerit, în cele din urmă, pe o uliţă fără caldarâm. Și am înţeles că sunt într-o suburbie a orașului. Piciorul calic nu mă durea deloc. Goana mă îmbăta. Strigătele „Prindeţi banditul! Prindeţi hoţul!” rămăseseră departe în urmă, nu se mai auzeau deloc. Nu degeaba aveam experienţa atacurilor la harbuji, bostănăriile din Opăriţi și Brunza erau, de obicei, arendate de bulgari și ăia nu știau mila…

Pe uliţele nepietruite grupuri mici de copii se jucau în colb, casele sărăcăcioase, găinile scurmând pe sub garduri și câinii jigăriţi în căutare de ceva mâncare vorbeau mai degrabă de un sat păcătos decât de marginea unui oraș. Ultimele gospodării urcau pe coasta unui deal.

Nu aveam de unde să știu orașul acesta; eram aici pentru prima dată. Dar știam că este situat în apropierea unei păduri masive. Am întors privirea îndărăt, spre drumul parcurs, și în zare mi s-a arătat șerpuind calm Nistrul. În cealaltă zare foșnea, probabil, pădurea.

Abia atunci am înţeles că goana luase sfârșit.

Un sfârșit bun…

Drumul spre…

…casă, adică vreo șaizeci de kilometri, a durat trei zile. Trei zile de foame potolită abia cu câteva mere din livezile deja culese, trei zile de somn iepuresc prin rarele căpiţe de fân, trei nopţi de frig. Oricum, afară era octombrie…

Bănuiam, mai bine zis, eram sigur, că sunt căutat. Prostia cu buletinul care, după idioata mea părere, trebuia să ne câștige încrederea ușura munca copoilor. Îmi și imaginam descinderea zbirilor siguranţei acasă la Onufrii, posibil și la tipografie; mă liniștea însă gândul că nu aveau ce găsi, legile conspiraţiei erau sfinte pentru noi.

Era în miez de noapte când am zărit luminile orașului. Mă orientam destul de prost, mai ales noaptea, mă și gândeam să-mi caut un colţișor mai discret, bineînţeles în câmp, și să încerc ziua să iau legătura cu ai mei, deși lucrul era riscant, dar contururile unei clădiri masive și joase mă luminară: mă aflam în apropierea abatorului. Adică în apropierea casei conspirative unde avusesem ultima adunare.

Stăpânii casei erau niște ruși, el – birjar, ea – muncitoare la abator, o pereche fără copii, oameni în etate. Nu cred să fi fost membri ai organizaţiei, dar simpatizanţi erau la sigur: nu-și pune nimeni de florile mărului casa la dispoziţie pentru adunări ilegale… Pe de altă parte, eram aproape sigur că niciunul dintre tovarășii arestaţi n-ar fi fost în stare să trădeze adrese și nume… În orice caz, n-aveam încotro, trebuia să risc.

N-a fost deloc ușor să mă descurc în labirintul de ulicioare cu maghernițe dărăpănate, dar în cele din urmă găsii casa. Birja era în curte, deci și stăpânul acasă. Am bătut ușurel la portiţă și-mi răspunse lătratul furios al unui dulău. Aveam noroc mare la câini, mă urmăreau peste tot. De data asta lătratul îmi fu de ajutor. Se

deschise ușa casei și din întuneric se auzi un bas profund:

— Cine acolo?

— Eu… (N-aveam cum să-mi strig numele. Probabil, nici nu i-ar fi spus nimic.)

Omul însă veni la portiţă. Încercă să-mi distingă trăsăturile prin întuneric.

— A… Tu acesta!

— Eu…

El trase zăvorul de la portiţă.

— Repede intră!

În casă mă duse de mână în camera unde avusese loc adunarea, ridică un pic mucul lămpii care abia pâlpâia.

Avea o barbă mare, probabil cănită, fără perii suri pe care ar fi trebuit să i-i dea vârsta.

— Bine că venit aici, făcu el. Rău la tine…

Ieși în camera vecină și se întoarse imediat cu un ziar.

— Citește!

Era „Bessarabskoe slovo”. Nu prea știam rusește… El încercă să-mi traducă cum putu un articol nu prea întins de pe prima pagină. Într-un cuvânt, se vorbea despre ieșirea comuniștilor de la Tighina, despre un funcţionar și trei jandarmi care avuseseră de suferit, despre un comunist din capitala provinciei și doi de pe loc arestaţi și, bineînţeles, despre „șeful bandei” care reușise să fugă. Alături, într-un chenar, se anunţa o recompensă substanţială pentru cei care ar fi predat omul sau ar fi oferit poliţiei date despre „periculosul bandit și comunist Ion Tarabanţu”…

— Da, constată încă o dată bărbosul. Ce facem?

— Iertaţi-mă, cum să vă numesc?

— A… Eu Afanasi Ivanovici, haholca mea este verișoară la Anufrei.

— Afanasi Ivanovici, ar trebui să-i dau de știre lui Onufrii. Cred că el…

— Nu spune. Eu acuma plec la el. Este birja!

Și, fără să mai scoată o vorbă, ieși în curte, înhămă, deschise poarta și dădu bice calului.

Se deschise ușa și din camera vecină apăru „haholca” cu o

farfurie de borș aburind, o puse pe masă și mai aduse un călcâi uriaș de pâine.

— Mănâncă, mănâncă, tare slab mai ești.

Și azi mi se pare că n-am mâncat în viaţa mea ceva mai gustos. A repetat de două ori du-te–vino cu farfuria.

— Și chiar așa vă trebuie vouă să vă puneţi cu puterea? mă ispiti ea.

— Trebuie, mătușă. Trebuie, altfel…

— Apui și Onufrii zice că trebuie. Însamnă că-i așa…

Cu capul pe masă, dormind, așa m-au găsit Onufrii și cumnatu-său.

— Ai mare noroc, Ioane, zise Onufrii în timp ce încercam să mă dezmeticesc din somn. Dar trebuie să facem așa ca să-l ai și mai departe. Centrul consideră o bună reușită acţiunea de la Tighina, s-a scris în ziare, au scris și cele sovietice, avem această informaţie. Păcat că ai făcut copilăria cu documentul… Dar oricum s-ar fi aflat…

Era îmbrăcat într-un costum negru, cu cravată. A luat seama că-l privesc mirat.

— Dacă oprea vreun copoi birja? Conspiraţia! Cine se leagă de un domn bine care se întoarce în zori de la o gagică?

Mai aveam ceva de învăţat de la el…

— Acum trebuie să-ţi găsim o ascunzătoare mai sigură și să ne gândim la niște documente noi. Centrul ar vrea să te aibă mai aproape. Suntem cam puţini… Am în vedere – cam puţini oameni de acţiune… Probabil, bănuiești ce ţi se incriminează…

În jurisprudenţă eram cam slab. Știam eu că nu mi se pregătește o masă mare, dar…

— Pentru ultraj adus unui funcţionar public – de fapt, nu prea înţeleg cât de public poate fi un agent al siguranţei ca acela pe care l-ai lăsat cu o comoţie cerebrală gravă! – pentru ultraj te așteaptă cel puţin cinci ani de muncă silnică… Pentru propagandă comunistă și tulburarea ordinii publice… Ce să mai vorbim! Cred că ai să respecţi instrucţiunile pe care le vei primi – niciun act de eroism… până la noi dispoziţii…

Vreo cinci zile am rămas la primitorii mei haholi, cu bărbosul

am băut în vremea asta cel puţin un litru de ţuică pe care o fabricau singuri, în secret, nevastă-sa a jertfit și un cocoș de prăsilă ca să mă omenească.

Apoi a urmat ceea ce fără Riva ar fi fost imposibil: în plin centrul orașului, într-o casă cu cel puţin cinci camere, s-a găsit și un loc pentru ascunzătoarea mea. La o văduvă, colegă de liceu cu Riva, rămasă cu casa moștenire, dar fără niciun ban. M-am sfiit s-o întreb pe inimoasa mea tutoare cât l-au costat pe taică-su, capitalistul Rosenberg, ascunzătoarea sigură a unui proletar-comunist și tăcerea gazdei… N-am părăsit casa până în martie, aproape cinci luni. Era prima dată în viaţa mea că vedeam, nu, nu doar că vedeam! că trăiam ca un burghez! Să fi putut povesti celor de la Opăriţi… Nu cred că m-ar fi crezut că poate curge apă caldă și rece din robinete, chiar în casă! Că în caz de nevoie nu trebuie să ieși afară, că poţi face mâncare fără să aţâţi focul în plită și că în casă poate fi cald fără sobe…

Riva și Onufrii veneau foarte rar să mă vadă, mai ales Onufrii, care m-a vizitat doar de două ori ca să-mi aducă ceva literatură „mai complicată”, cum zicea el, și mai puţin bătătoare la ochi în caz de ceva. Riva, în schimb, nu putea trezi niciun fel de suspiciuni: cum să nu se viziteze colegele între ele?!

Gazda, o urâţenie de femeie, arătând mai bătrână cu zece ani decât Riva, nu mă prea plictisea cu discuţiile, mai precis nu mă lua în seamă decât ca să-mi spună de trei ori pe zi că pot lua masa în bucătărie și să fiu atent, să nu trec prea aproape prin dreptul ferestrelor. Cred că nu lucra nicăieri, pentru că ieșea foarte rar din casă, mai ales ca să facă piaţa ori până la brutărie.

Dar a fost să fie așa că anume ceea ce da mai puţin de bănuit a hotărât finalul.

Într-o bună zi, cum încercam să mănânc supa subţirică și chiftelele de cartofi ale urâtei, am luat seama la geanta ei cu chingă, atârnând de spătarul unui scaun. Din poșetă se zăreau colţurile unei hârtii împăturite, dar suficient de deschise ca să se poată observa începutul unui cuvânt tipărit cu litere de-o șchioapă: RE. Fără să mă gândesc la faptul că a cerceta conţinutul unei poșete străine este un gest urât, am scos hârtia și am desfăcut-o. Ceea ce am citit mi-a dat

un pic de tremurici. Negru pe alb, pe foaia destinată, probabil, lipitului pe garduri scria:

RECOMPENSĂ
Două sute cincizeci de mii de lei recompensă
celui ce va indica locul unde se ascunde sau alte
date care ar duce la prinderea individului
ION TARABANȚU,
bandit periculos și inamic al statului.

Urmau semnalmentele mele.

Am împăturit cu grijă hârtia și am pus-o la loc, cum o găsisem. Posibil să fie împrăștiată printre cetăţeni, o fi luat-o și urâta și a pus-o automat în geantă. Poate chiar ca să mi-o arate și mie. În orice caz, diseară, mi-am zis, cum își anunţase Riva vizita, ar trebui să-i spun și ei despre descoperire.

Ei au sosit însă înaintea Rivei. Au deschis ușa fără să bată, au pășit neauzit, unul cu revolverul în mână m-a sfătuit să nu fac prostii, celălalt mi-a tras mâinile la spate și le-a prins în cătușe. M-au așezat pe un scaun până mi-au răscolit camera și chiar în geamantanul meu au pus toate cărţile și hârtiile.

M-au condus pe lângă gazda care mi-a evitat privirile, iar unul dintre ei i-a spus tare și distinct, ca să aud și eu, desigur:

— Dumneavoastră, doamnă, nu aveţi voie să părăsiţi domiciliul, veţi primi citaţie ca să daţi seama pentru ascunderea unui criminal periculos!

Să fi fost cum a spus-o, ar fi arestat-o pe loc! Totul era cusut cu aţă albă, pentru ca doamna să iasă basma curată…

Când m-au urcat în mașină aplecându-mi brutal capul, am reușit totuși s-o observ pe trotuar, mergând spre vremelnica mea ascunzătoare, pe Riva…

Mai departe ce să-ţi spun? Nimic interesant. M-au bătut, da. Dar cu bătaia eram dat de mic. Nu le-am spus nimic, n-am trădat pe nimeni. Mi-au găsit patru capete de acuzare. La începutul lui iunie, când nu mai aveam urme de vânătăi, m-am trezit în faţa tribunalului militar. De ce militar? Doar nu fusesem nicio zi în armată… Nu mi-a explicat nimeni nimic. Am cerut un avocat și ei,

la rândul lor, m-au întrebat dacă nu doresc o salată de ananași.

Procurorul nu s-a obosit prea tare – cam la un sfert de oră. Totul era știut dinainte.

Dar nici eu nu m-am lăsat mai prejos. Când am auzit sentința: trei ani temniță grea și zece ani muncă silnică, am început să joc tananica și să fluier.

— Cred că e nebun, făcu procurorul.

— Posibil, posibil…, îl susținu unul dintre judecători, adunându-și hârțoagele de pe amvonul lor. La ora patru, Alex?

— La patru…, răspunse procurorul.

În celula ceva mai mică decât o privată normală am fost dus cu cătușe la mâini și la picioare.

Aflasem ceva folositor totuși din pronunțarea sentinței: data. Eram în paisprezece iunie anul 1940. Am început să fac semn pe perete pentru fiece zi trecută. Nu știam dacă voi face cei trei ani de temniță aici sau voi fi dus în altă parte… Repetam de câte zece ori pe zi, în gura mare, *Manifestul*, nu am făcut niciodată vreo greșeală. Probabil, îl învățase pe de rost și gardianul care-mi tot umplea cu ochii lui bulbucați vizorul de la ușă.

Era seară, chiar foarte seară, când se deschise ușa și intră… Riva!

Nu-mi venea să cred ochilor, am împins mâinile înainte ca să alung o vedenie.

— Avem două minute, zise ea. Nu dispera. Și Kotovski a reușit să fugă din închisoarea asta… Vorbea în șoaptă. Dacă vei fi mutat… și de sub escortă se fuge. Să știi că nu te-a uitat nimeni…

— Dar… dar cum ai răzbit aici?

— Banii și femeile răzbesc peste tot.

— N-am să pot niciodată să…

— Gata mieunatul… Tata pleacă mâine la Istanbul, e vorba de un contract. Se întoarce la sfârșitul lunii… Atunci vom mai vedea noi, mi-a promis…

Lăsă pe patul meu câteva bancnote:

— Gardianul de azi – dar numai el! – o să-ți cumpere de-ale gurii. Așteaptă și nu dispera!

Mă sărută în grabă pe obraz și ieși.

Mă ridicai să scobesc răbojul pe zid: era douăzeci și patru iunie anul una mie nouă sute patruzeci.

Sfârșitul părţii întâi

Partea a doua

calfă

În celulă era…

…o duhoare de nesuferit. În ajun fusese o zi caldă, chiar foarte, și toată ventilaţia încăperii o lua asupra sa doar o ferestruică de două palme, cu gratii groase, până la care nici măcar nu puteam ajunge. De cu seară parcă mă luase somnul, nu mă deranja „așternutul”, adică cele două scânduri masive și late fixate solid pe niște suporţi de piatră (la Opăriţi dormisem eu și pe o grapă cu cuiele întoarse în jos!), dar pe la miezul nopţii parcă îmi pusese cineva juvăţul la gât și trăgea de el ca nebunul… M-am trezit ud leoarcă, udă era și pătura subţirică pe care o făceam mototol și mi-o băgam sub cap în loc de pernă. Uneori, când gardianul deschidea vizorul, se mai făcea parcă un piculeţ de curent, mai intra și ceva aer proaspăt, dar nici el nu-l ţinea deschis prea mult, probabil începeau să-i lăcrimeze ochii. Am controlat prepusul, era corect. Și de aceea, de fiecare dată când auzeam deschizându-se mica gaură din ușă, începeam să fac tot felul de giumbușlucuri ca să-mi forţez paznicul să mă examineze mai îndelung… Dar în noaptea asta nu deschisese vizorul nimeni, deși pe coridoare răsunau pași mai mult ca de obicei.

— Apoi dacă nu știi, cam asta-i temniţa grea, stai singur în celulă câţi ani ţi se cuvin, mă lămurise cu o zi înainte gardianul Gavril, cel cumpărat de Riva ca să mă aprovizioneze. Vorbea prin vizorul fără sticlă, cheile de la celule erau la gardianul-șef al sectorului, de unde am dedus că ea îi plătise pe mai mulţi ca să ajungă la mine în noaptea aceea. Tot prin gemuleţul acesta îmi strecurase Gavril și bucata de salam și niște cornuleţi.

— Am luat cârnaţi mai subţiri, ca să încapă, se scuzase el.

Din spusele lui știam că temniţa grea de la noi e floare la ureche pe lângă cele de la Jilava sau Gherla, mă sfătuia să mă rog de Dumnezeu ca să nu fiu permutat.

Încercam să respir adânc și des, reușisem să dau de un ritm

potrivit și să calmez oarecum spasmele ce-mi strângeau gâtlejul, când, pe lângă pași, începură să se audă uși trântite, strigăte și înjurături. Primul gând care-mi dădu prin cap nu putea să mă îmbărbăteze: probabil, o vânzoleală la fel fusese și în septembrie, când au fost împușcaţi legionarii… Vreo evadare era exclusă, ar fi urlat sirenele de alarmă. Altceva nu putea fi, și mă temeam să mă gândesc la asta, decât că a venit și rândul nostru… Cuvântarea lui Carol, care vizitase orașul luna trecută, conţinea, după spusele Rivei, ameninţări foarte prost mascate la adresa celor ce sapă la temelia statului.

Se luminase de ziuă, nici nu luasem seama, și, când am auzit tropăit de bocanci grei pe betonul coridorului, dar mai ales când a început să se învârtă cheia ceea uriașă în broască, mi-am făcut semnul crucii și m-am ridicat în picioare: pe mine n-or să mă ia cu una, cu două. Singura mea armă erau cătușele, dar vai de grumazul celuia pe care am să le încolăcesc.

A intrat gardianul și s-a oprit în prag ca să facă loc altuia, civil. Acesta avea în mână niște instrumente al căror rost nu-l înţelegeam; în orice caz, nu armă de foc.

— Ce-i? l-am întrebat pe gardian. Gata? La execuţie?

— Stai jos, prostule… Care execuţie? O să-ţi scoată cătușele… Nici nu știi ce noroc a dat peste voi…

Abia atunci am observat că civilul era cel care-mi pusese cătușele după tribunal.

— Ce s-a întâmplat? Poate-mi spuneţi și mie?

— O să-ţi spună domnul comandant… O să vă cheme pe toţi la careu și o să vă spună…

Purtasem puţin timp cătușele, aveam abia ceva roșeaţă mai sus de glezne și un pic de zgârieturi la mâini, le mișcam mai mult, alţii făceau răni adânci și urâte. Cu timpul, le-aș fi avut și eu… Gardianul și meșterul „fierar” lăsaseră ușa deschisă. Nu-mi plăcea, putea să fie o cursă… Am scos capul abia-abia, toate ușile de pe coridor erau date de perete, pe ici-colo se mai iţeau și alţi îndrăzneţi.

În sfârșit, unul dintre deţinuţi păși în coridor. Rămase acolo clătinându-se încordat, se vedea de la o poștă că așteaptă un glonţ,

dar nu se întâmplă nimic. Era unul din tovarășii de la Tighina, luase și el cinci ani de ocnă…

Apoi, ca la o comandă, coridorul se umplu de lume și voci. În capătul lui era o fereastră zăbrelită și înaltă, de la care se vedea curtea – careul. Un deţinut se ghemui la baza ei, altul i se urcă în spate:

— Fraţilor, urlă el după câteva clipe. Careul e plin de lume! Nu se vede nici urmă de gardieni!…

Prin mulţime trecu un murmur. Apoi răsună o voce:

— Afară! Să ieșim afară!…

Închisoarea era un adevărat labirint de coridoare, fundacuri, ganguri. Ai fi putut rătăci prin ele mult și bine.

— După mine! strigă cineva. Eu știu ieșirea!…

Era, se vede treaba, un vechi cunoscut al pușcăriei, când fusesem adus de la tribunal și așteptam să ni se pună fiarele, el se spovedea unui vecin:

— Sunt cu atricolul… nu mai ţin minte care… Am intrat noaptea pe fereastră la o cucoană să împrumut ceva lovele și am păcătuit: am regulat-o și am cam strâns-o de gât. Se vede că nu i-a plăcut; dacă-i plăcea, nu eram aici a treia oară…

Toţi ne aruncarăm ca niște bezmetici în urma lui. Atunci am înţeles și eu ce înseamnă turma! Să ne fi dus într-o prăpastie – l-am fi urmat fără îndoială.

Careul era numai „pijamale vărgate”. Într-adevăr, niciun gardian, niciun șef. Se formaseră grupuri, cei de drept comun, un singur grup, discutau ceva aprins tot arătând spre noi, politicii. În cele din urmă, se desprinseră din ceata lor vreo trei și se apropiară de noi:

— Domnilor, voi ăștia… voi știţi tot… Ce-i asta?

În aceeași clipă se deschise ușa din plasă de metal de la intrarea în careu și un gardian bătrân, se zicea despre el că e cel mai omenos, strigă:

— Domnilor! Poarta e deschisă! Sunteţi liberi!

Tot atunci am văzut dintâi cum poate mulţimea să-și calce în picioare semenii. Am sărit peste vreo trei căzuţi, probabil definitiv. Unul dintre ei era gardianul cel omenos…

(Dragul meu nepot! Astă-seară, chiar când scriam rândurile de mai sus, mi-a telefonat un vechi tovarăș de la organizaţia noastră pe care o hulești și tu, desigur, în necunoștinţă de cauză, și mi-a spus că e mai mult ca sigur că vom avea un nou președinte. Adică un secretar de comitet central va înlocui un alt secretar, numai că acesta, noul, a fost și la Moscova în asemenea calitate. Adică tot comunist, dar de rang mai înalt. Ție nu-ţi spune nimic acest lucru? Nu înţelegi că mișcarea voastră, chipurile, de „eliberare naţională", e condusă de șmecheri și profitori, nu de politicieni? N-aveţi politicieni, băiatule! Nu se compară absolvenţii academiilor de partid cu absolvenţii „Vocii Americii"… Singura asemănare dintre ei este că ai să-i vezi și pe unii, și pe alţii lăfăindu-se în niște palate cu slugi și mașini la scară, atâta doar că unii, primii, au să conducă mai departe cum au condus, iar ceilalţi au să se întoarcă (sau au să fie întorși) de unde au plecat (dacă n-au furat destul)…

Ca să fiu sincer cu tine, pot să-ţi spun că nici mie nu-mi place dragostea asta de confort excesiv a noilor comuniști, nu-mi place nici faptul că odraslele lor fac parte din altă clasă socială – bancheri și afaceriști, cu atât mai mult cu cât anume „lăfăiala" conducerii a dus la prăbușirea marii Uniuni Sovietice. Ce să-i faci! După ce Hrușciov ne-a dat pe noi, organizaţia noastră, pe linie moartă, n-a mai avut cine veghea la morala noastră adevărat comunistă. Andropov, săracul! El ar fi putut drege lucrurile, dar n-a avut zile… Ceilalţi… Știi și tu. Dar sunt sigur că nu s-au sfârșit pe lumea asta Andropovii! Și atunci? Atunci tu ce-ai să faci? Dacă scrii, și am citit orice rând scris de tine, că eticul, morala trebuie să guverneze politicul, de ce ești dincolo de baricada care apără anume aceste principii? Îi critici pe comuniști? Critică-i sănătos, nu mai sunt comuniștii de altădată, gata de orice sacrificii pentru biruinţa dreptății și echităţii. Dar critică persoanele, nu și ideile! Sunt sigur că în adâncul tău trăiesc anume aceste idei. Îmi închipui ce comsomolist exemplar ai fi fost dacă te nășteai cu câţiva ani mai devreme… Cugetă, gândește-te bine la cele ce-ţi scriu… Fii mai realist!)

Abia ieșiţi pe poarta închisorii, cei vreo două sute de deţinuţi se opriră brusc: pe strada ce cobora spre centrul orașului înainta în întâmpinare cu pas gimnastic, scandând ceva încă neinteligibil și agitând flamuri roșii, o mulţime și mai numeroasă.

Încetul cu încetul, începeau să se descifreze tot felul de slogane: „Trăiască partidul lui Lenin și Stalin!", „Slavă Armatei Roșii eliberatoare", „Trăiască Uniunea Sovietică!" și altele. Mai aproape de poarta închisorii, mulţimea începu să cânte *Internaţionala*. Se vedea cât colo că sunt puţini cei care știau cuvintele, dar asta nu-i

împiedica pe neștiutori să intoneze melodia cât îi ţinea gura.

„Dumnezeule-Doamne! am strigat. Oare chiar să fie așa? Oare chiar au venit?…”

Încetul cu încetul, aproape pe neobservate, cei de drept comun, tot felul de manglitori, ucigași și violatori se strecurau afară din mulţime și se făceau nevăzuţi, ca până la urmă să rămânem doar noi, vreo șaizeci-șaptezeci de politici. Eram toţi în „pijamale vărgate” – o adevărată herghelie de zebre, cei mai mulţi cu ochii plini de lacrimi, unii plângând de-a binelea:

— Tovarăși! Libertatea, a venit eliberarea!

În câteva clipe, grupurile s-au făcut unul, așa cum se unesc picăturile de ulei pe tigaia încinsă.

Onufrii era în salopetă, așa cum pornise la muncă; bătrânul Friek era și el de faţă, cu veșnica lui haină lustruită de ani și petice de saftian ros la coate – toţi cu bucăţi de panglică roșie prinse cu ace la piept. Riva… Cu toată căldura de afară, Riva îmbrăcase peste rochie o scurtă de piele neagră, încinsă cu o curea lată, din buzunar i se zărea mânerul „nagant”-ului pe care îl observasem odată întâmplător în sertarul biroului… Ea sări prima la mine și mă sărută pe amândoi obrajii de parcă ar fi vrut să mă muște:

— Viu, Ionică! Viu și liber… Eliberat!… Am ajuns, iată…

Onufrii îmi apucă amândouă mâinile și mi le scutură să le smulgă din umeri:

— Începe viaţa nouă, băiete! Am biruit!

Cunoscuţi, necunoscuţi se îmbrăţișau, se pupau de parcă s-ar fi știut de ani de zile și se revăd după o despărţire îndelungată.

În faţa porţilor închisorii stăteau îngropate două borne de piatră care, probabil, voiau să simbolizeze ceva. Pe una din bornele acestea se ridică un cetăţean înalt și slab, îl văzusem de câteva ori la tipografie; Onufrii îmi spusese că e profesor la nu știu care liceu și simpatizant al revoluţionarilor, deși nu este membru de partid.

— Tovarăși! tună el, avea o voce pe care nu ai fi bănuit-o în trupul lui deșirat. Să mergem în centru, la primărie! De la ora nouă vor intra în oraș trupele sovietice!

— Gata cu primăria! strigă cineva. Și-a trăit traiul, și-a mâncat mălaiul!

Mulţimea izbucni în hohote de râs, dar porni, pestriţă, la vale, pe strada pe care urcaseră cei ce aduseseră vestea eliberării.

Răsunau lozinci, cântece și urale, de undeva apăru un ţigănaș cu un acordeon, încerca să zică, destul de fals, melodii rusești, din cele ce mai ascultam la aparatul de radio al Rivei.

La prima intersecţie, cu o stradă îndrăgită de cei cu buzunar mai gros, Riva ne apucă de mănecă pe mine și pe Onufrii.

— Ia staţi! Ia priviţi acolo!

Peste câteva case, pe strada cu pricina, staţiona un automobil descoperit și un ins în uniformă militară de campanie tot intra pe portiţă și revenea cu valize și boccele.

— Ăsta-i comandantul închisorii, șopti Riva cu glas sugrumat. Se pregătește să-și ia tălpășiţa… Ia hai la dânsul! Tovarăși, strigă ea către cei din jurul nostru, ia haideţi să-i urăm drum bun comandantului închisorii!

Ajunserăm la mașină chiar în clipa când domnul comandant ieșea cu alte două valize. În pragul cochetei vile stătea o matroană grasă, cu un mantou de blană aruncat peste braţ – probabil soţia.

El depuse geamantanele pe trotuar și-i zâmbi Rivei ca unei vechi cunoștinţe:

— A, domnișoara Rosenberg! Nu vă refugiaţi?…

Domnișoara Rosenberg se apropie de el și, dintr-o mișcare, îi rupse un epolet cu trei trese (era colonel), apoi pe al doilea.

— Ce faci, duduie? Ai căpiat? Datorită mie, îţi poţi lua și protejatul…

Duduia îi repezi un picior în boașe.

Între timp, în jurul mașinii se adunaseră mulţi dintre cei porniţi spre primărie.

Ofiţerul se trânti pe vine, ţinându-se de pântece.

— Domnișoară…, gemu cel lovit.

— Asta nu-i treabă, sări un fost deţinut. Să-ţi arăt eu cum se dă la moacă, cum ne dădea el…

Matroana din prag scoase un ţipăt și dispăru în interiorul vilei.

— Nu te amesteca, zise Riva. Am eu socotelile mele cu domnul colonel.

Domnul colonel se ridică în picioare, se îndreptă din umeri.

Avea privirile unei fiare încolţite.

— Domnișoară… Te-ai culcat cu mine, ziceai că ţi-a plăcut… Ori nu…

Riva nu-l lăsă să continue. Scoase brusc pistolul din buzunar, i-l sprijini în pântece și trase. Reculul armei era, probabil, prea puternic pentru mâinile ei gingașe și arma se izbi în sus, aproape să i se rupă din palmă. Colonelul o privi mirat, deschise gura, de parcă ar fi vrut să spună ceva, și se lăsă moale pe trotuar.

— Bravo! urlă cineva din mulţime. Eu l-aș fi spânzurat, zbirul naibii…

— Să mergem, făcu Riva foarte liniștit. Repede se face nouă…

Mulţimea își reluă drumul început; șoferul, care stătuse tot timpul încremenit la volan, porni motorul și o rupse din loc.

Unul dintre purtătorii de „pijama”, probabil, dintre cei de drept comun, se dădu lângă comandantul care mai zvâcnea, urină pe el, apoi apucă cele două valize rămase în drum și o luă la fugă…

În oraș domnea o…

…panică de nedescris. Pe toate străzile, din fiecare a doua sau a treia casă ieșeau bărbaţi și femei, copii cu valize și rucsacuri, cu boccele pe care le încărcau în mașini și căruţe, în birje sau chiar în roabe, unii pornind spre drumul Ieșilor sau Hânceștilor, alţii spre gară. Din magazinele cu vitrinele și ușile sparte săreau și o luau la goană, deși nu-i urmărea nimeni, tot soiul de indivizi, desigur, și din cei de sub hainele cărora, noi-nouţe și cu etichetele preţurilor atârnând, se vedeau și „pijamale”. În josul străzii pe care mergeam, aproape de vărsarea ei în strada principală a orașului, un grup de foști deţinuţi și civili alergau fluierând și huiduind în jurul unui individ rămas doar în izmene, și pe acelea ţinându-le cu mâinile ca să nu-i cadă.

— Cum, ai fost închis și nu-l știi? se minună unul dintre gonași pe care-l întrebasem. E intendentul pușcăriei… El ne hrănea, dar acuma o să-l hrănim noi.

Cel gonit sări într-o curte cu poarta larg deschisă. Gonașii îl urmară. Nu mai puteam vedea nimic. Peste câteva clipe însă, se auziră câteva împușcături și curând grupul de urmăritori ni se alătură.

Strada principală era înţesată de lume. Niciun tramvai, nicio mașină, nicio birjă. Pe ambele trotuare stăteau cu gâturile întinse, ca să nu piardă cumva spectacolul apropiat, mii de cetăţeni, adică nu chiar cetăţeni: indivizi care pierdeau o cetăţenie fără s-o aibă încă pe alta, atât de avizi de a nu scăpa cele ce se vor întâmpla, încât nici nu luau seama la cei care, în spatele lor, goleau magazinele sau, unde era cazul, improvizau mici chefuri cu băutură pe gratis.

Cu greu ne făcurăm loc să intrăm în clădirea primăriei.

— Comitetul este în sala mare, o îndrumă pe Riva unul dintre

foarte mulţii inși care umpleau coridoarele.

— Care comitet? se miră ea, dar nu mai aștept răspunsul.

În sala de festivităţi a fostei primării abia ne puturăm băga. Dar de la masa lungă unde până mai ieri prezidau tot felul de adunări primarul și alţi notabili Onufrii și Riva fură observaţi:

— A, iată-i și pe tovarășii Moscalenco și Rosenberg. Cel de la masa cu postav verde era un tip rotofei, cu început de chelie, pe care nu aveam să-l mai întâlnesc… Tovarășii deţinuţi au fost eliberaţi?

— Da, strigă Onufrii. Din păcate, și toţi hoţii și ucigașii…

— Nu-i nimic, zise rotofeiul. Mulţi dintre ei au fost închiși pe degeaba. Știm bine ce era judecata burgheză… Cu ceilalţi o să vedem… Tovarăși, iată-i, pe ei i-aţi ales în comitet, tovarășii Moscalenco și Rosenberg. Treceţi în prezidiu… Eu am fost ales președintele comitetului provizoriu, dacă nu aveţi nimic împotrivă…

Nici Riva, nici Onufrii nu aveau nimic împotrivă.

…Riva hotărî că locul ei este pe străzile așezării, și nu în cabinetele fostei primării. Eliberatorii trebuie să intre într-un oraș civilizat, și nu într-un furnicar dezlănţuit. Se oferi în fruntea uneia din numeroasele patrule ce trebuiau să curme orice acte de huliganism din partea armatei ce se retrăgea și a localnicilor dornici să se înfrupte din „slobodă” – lozinca preferată a străzii. Același lucru îl făcu și Onufrii.

Sosirea eliberatorilor se amânase pentru orele după-amiezii, riscam să nu putem asista la triumfala lor intrare, dar dorinţa de a-i întâmpina omenește era mai însemnată.

Riva mă luă în patrula ei.

— Ne-a picat raionul gării, am nevoie de tine. Mulţi încă nu înţeleg să se supună ordinelor unei femei…

În jurul gării și pe peron era o debandadă de nedescris: pleca ultimul tren cu fugari. Oamenii se călcau în picioare unii pe alţii, sălile gării și peronul erau pline de bagaje fără stăpân de care te împiedicai la tot pasul, în vagoanele jerpelite, scoase, probabil, din atelierele unde ar fi trebuit reparate, se intra pe geamuri, mamele își strigau copiii, copiii urlau disperaţi, bărbaţii împingeau femeile

de pe scări ca să intre ei în tren… Reușiserăm cu chiu-cu vai să păşim pe peron, când, chiar alături de noi, un căpitan se lăsă în pirostrii lângă zidul staţiei, scoase din buzunarul tunicii un revolver şi îşi trase un glonţ în tâmplă. Nimeni nu luă în seamă scena.

Riva se aplecă, luă revolverul căzut lângă militar şi mi-l întinse.

— Ţine-l, măcar atâta faptă bună a făcut soldăţoiul… N-avem ce căuta aici, n-o scoate la capăt niciun regiment…

O luarăm în lungul străzii ce sfârşea în şoseaua de unde ar fi trebuit să apară trupele sovietice. Întâlneam la tot pasul soldaţi, unii fără arme şi fără centuri, păşind nedumeriţi şi speriaţi, apoi un grup păşind de voie cu un locotenent bătrân în frunte. Toţi fără arme, doar comandantul cu o carabină atârnându-i de umăr cu ţeava în jos.

Riva îi opri:

— Arma, ofiţerule!

— E proprietatea armatei române… Nu avem ordin să ne lăsăm dezarmaţi!

— Apoi eu îţi ordon, făcu vesel unul dintre tinerii cu care se completase patrula, strungar la un atelier mecanic, şi-i smulse carabina din mână.

Bătrânul locotenent nu se opuse, întrebă:

— Suntem liberi să plecăm?

— Până la viitoarea întâlnire, şi-i smulse un epolet.

De pe o stradă lăturalnică, mai precis, dinspre regimentul de infanterie, se arătară cinci militari. Ofiţeri. Cel mai mare în grad, un locotenent-colonel, ducea în mână un tricolor înfăşurat pe bastonul portdrapel.

Riva îi opri cu un semn:

— Azvârle cârpa, ofiţer!

Ofiţerul se încruntă:

— Nu pot, doamnă. E drapelul ţării mele!

— Iar eu îţi spun: aruncă-l!

— Nici mort, doamnă.

Riva scoase din buzunar „nagant”-ul şi i-l spijini în stomac:

— Ultima şansă! Ei?…

Împuşcătura urmă imediat. Ofiţerul căzu cu faţa în jos, peste

drapel. Ceilalţi o luară la fugă.

— Vreau să nu-mi mai tremure mâna când trag, zise Riva foarte simplu. Vreau să-mi tremure inima când știu ce-au făcut ei cu evreii noștri!

Gestul ei și vorbele mi s-au părut cam teatrale. Dar era și euforia victoriei.

Pe măsură ce înaintam, locurile începură să-mi pară cunoscute. Și, deodată, mă luminai: eram în regiunea tăbăcăriilor!

— Știu, zâmbi Riva, am fost aici de câteva ori. Ce-i drept, cu mașina… Ți s-a făcut dor de locurile tinereţii zbuciumate?

— Chiar foarte! Foarte dor! Mergem?…

Poarta tăbăcăriei lui jupân Costică era închisă. Dar dincolo de gardul înalt se simţea mișcare. Nechezatul vesel al lui Ducipal acoperi alte zgomote.

Bietul de el, mai trăiește! Și mă ţine minte…

Deschise portiţa chiar don' Ghiţă. Rămase o clipă uluit peste poate și încercă s-o trântească, dar reușisem să pun piciorul.

— A-a, strigă el parcă bucuros, tu erai, Ionică! Intră, intră să luăm câte-o ţuică la botul calului.

Vocea îi tremura și ochii îi fugeau în toate părţile. În cele din urmă, o observă și pe Riva:

— Și dumneavoastră aici, domnișoară? Intraţi, intraţi, ce surpriză!…

Ducipal era înhămat la o șaretă plină ochi cu boccele, necheza încet, de parcă ar fi încercat să râdă. Înhămaţi erau și cei doi cai de la trăsura cu roţi ca la birje, nezgomotoase, cu care umbla stăpânul. Rândașul căra valize și legături, pe care le trântea la întâmplare în vehicul.

De cum văzu intrând în curte cei șase voinici din patrulă, jupânul Costică dispăru în casă. Rândașul aruncă în colbul curţii cele două valize pe care le târa spre trăsură și se rezemă de peretele casei.

Don' Ghiţă rămase în mijlocul curţii. Nu știa ce să facă cu mâinile.

— O ţuiculiţă, domnilor? Un vinișor? întrebă el cu glas nesigur.

Riva dădu să spună ceva, dar eu i-o luai înainte:

— Am venit, don' Ghiţă, să te întrebăm dacă știi ce simţi când îţi rup câinii coaiele.

Ghiţă se făcu alb la faţă:

— Dar… dar a fost… a fost o întâmplare… Un accident… Domnișoară Riva, spuneţi-i!

Domnișoara Riva se întoarse cu spatele și se apropie de Ducipal. Acesta necheză încet de tot, ca un murmur.

Ghiţă se dădu câţiva pași înapoi și se opri în zidul casei. Probabil, voise să nimerească ușa.

Expresia de pe mutra lui, ochii cu priviri de sălbăticiune ar fi fost, mi se păru atunci, o răsplată potrivită pentru tot ce-mi făcuse mizerabilul, poate aș mai fi putut adăuga câteva perechi de palme, dar, pășind spre dânsul, călcai pe ceva tare, probabil, o piatră, și prin piciorul calic îmi trecu un junghi de foc. Băgai mâna în buzunar să prind mușchii contractaţi de durere și simţii răceala metalică a revolverului.

— Apoi uite ce simţi, făcui eu aproape fără să mă gândesc la cele ce aveau să urmeze, scoasei revolverul rămas armat de mâna sinucigașului și-l îndreptai spre partea cea mai de jos a pântecelui vechilului. Trei focuri, unul după altul, îl împinseră în perete, apoi urmă un urlet și vechilul se lăsă în genunchi.

— Să mergem, zise Riva.

Gemetele și urletele lui don' Ghiţă ne urmăriră până dincolo de ulicioarele strâmbe și pustii ale tăbăcarilor.

— Bravo, făcu într-un târziu șefa patrulei, ai făcut ce trebuia. Să nu eziţi niciodată când ai de rezolvat ceva serios!

— Poate-ar fi trebuit să-l arestăm… Să fie judecat…, făcu tânărul strungar.

— Știi, îl întrerupse Riva, multe revoluţii n-au avut loc ori au leșinat numai pentru că se găsesc întotdeauna umaniști ca tine…

Strungarul nu mai zise nimic…

La fosta primărie era un du-te-vino neîntrerupt. Se întorceau patrule, plecau patrule. O femeie, se vedea că venise de undeva de prin suburbii, cerea să i se facă dreptate: un vecin profitase de „slobodă" și-i furase două găini. O patrulă adusese un colonel îmbrăcat de paradă sub motivul că nu vrea să se dezarmeze. Dar

chiar în clipa când președintele provizoriu începu să stea de vorbă cu militarul, ca să lămurească condiţiile de eliberare a teritoriului Basarabiei de către ocupanţii români, prin mulţime porni un vuiet surd, prefăcându-se tot mai înţeles în „Vin! Vin!!!” și urale.

Pe strada principală a orașului înaintau încet, cu grijă să nu calce entuziaștii care le săreau în cale cu strigăte de bucurie, mai întâi câteva tancuri, apoi o coloană de camioane încărcate cu soldaţi sovietici. Un vlăjgan dăduse foc unui tricolor și fugea strigând în faţa camioanelor, dar îi luă foc și cămașa și bietul începu să se tăvălească pe caldarâmul de granit, la picioarele mulţimii care nici nu-l lua în seamă.

Tancurile stopară mersul în Piaţa Mitropoliei și Arcului de Triumf. Camioanele mai înaintară o vreme, până se arătă, între ele, și un automobil negru, semănând cu un „Ford” din anii douăzeci, care se opri la primărie.

Pe trotuarul din faţa clădirii fostei administraţii românești și tăind colţul cu intrarea stătea aliniat tot comitetul provizoriu organizat ad-hoc, cineva adusese o tavă cu o pâine din cele albe cu covrig și o solniţă dublă, cu păhărel pentru scobitori. Președintele comitetului, cu tava în mână, făcu doi pași înainte, în timp ce din „Ford”-ul prăfuit coborî un tip bondoc, cu o tunică militară fără însemne, cu cizme din foaie de cort și un chipiu aproape militar, dar cu cozoroc moale, urmat de trei militari cu tot felul de pătrăţele și dreptunghiuri la petliţe.

Președintele începu să vorbească ceva, eram prea departe ca să-l aud, bondocul rupse covrigul de pe pâine, îl muie în sare și începu să mestece. Apoi, fără să scoată o vorbă, dădu la o parte gazdele adunate buluc în faţa ușii și intră în clădire urmat de militari. Președintele comitetului sări în urma lor, membrii comitetului, ba și oameni de pe stradă se înghesuiră să intre și ei.

Eram cam departe, Riva și Onufrii erau înăuntru când reușii, si eu să-mi fac loc. Bondocul nu intră în sala de festivităţi, întrebă ceva peste umăr și se îndreptă spre cabinetul primarului. Prin ușa rămasă deschisă îl văzui cum trage scaunul și se așază, apoi cum sare în sus și ridică mâna cerând liniște:

— Ce, tună el, zaraz aţi adunat aici să acupaţi loc de

canducători? Ia hai afară! Afară!…

Pe feţele tuturor celor ce umpluseră cabinetul trecu mai întâi o umbră de zâmbet – începe totul cu o glumă! Și președintele comitetului provizoriu, probabil, se pregăti să continue în aceeași cheie, dar bondocul se făcu stacojiu și urlă:

— Afară! Eu singur am să chem!…

În câteva clipe, clădirea fostei primării rămase goală. Norocul meu că eram printre ultimii, așa că am reușit să ies printre primii, fără pierderi. Mai târziu aveam să aflu că toţi cei care trebuiau să ocupe ceva funcţii erau, în majoritatea lor, sosiţi cu trupele, cât privește localnicii privilegiaţi – erau și ei desemnaţi din timp.

Cu greu dădui de Onufrii și Riva. Ridicau din umeri amândoi, nu înţelegeau parcă ce se petrecea.

— Are dreptate, zise într-un târziu Onufrii. În asemenea situaţii tulburi se găsesc mulţi șarlatani ce ţi se bagă sub piele.

— Trebuie să stăm pe aproape, făcu și Riva. Probabil, vom fi chemaţi. Presupun că Centrul a informat despre tovarășii demni de încredere…

În stradă se desfășura un adevărat carnaval. Soldaţii și ofiţerii coborâţi din camioane fraternizau cu localnicii, îmbrăţișări, schimb de mici obiecte, cuţitașe, piepteni, oglinzi. Nu se înţelegeau toţi, limba gesturilor completa fericit rusa, cei care vorbeau româna (nou-sosiţii o numeau „moldovenească”) se împiedicau de foarte multe expresii și cuvinte de-ale orășenilor, de altfel, mai târziu, limba oficială avea să fie mare motiv de neînţelegeri, mai ales în sfera politicului. Românii, vreau să zic, moldovenii de pe partea stângă a Nistrului, împrumutaseră, cu anii, numeroase cuvinte din rusă, le adaptaseră nevoilor proprii și se îndepărtaseră astfel substanţial de limba pe care o vorbeau basarabenii…

O duduiţă spilcuită și foarte nostimă încerca zadarnic să dialogheze cu un tânăr ofiţer rus în franceză. La toate întrebările sau afirmaţiile ei el se adresa la cei din jur „Șto ona govorit?” și, deși nu se prea găseau traducători, faptul nu i-a împiedicat să plece împreună spre grădina publică…

Am așteptat în faţa primăriei până pe înserat. N-am fost chemaţi, n-a întrebat nimeni de noi. Uniforma mea de pușcăriaș nu

părea să producă o impresie grozavă nici asupra orășenilor, nici asupra militarilor și civililor sosiţi, care ieșeau și intrau necontenit în clădire.

— Îmi închipui câte au pe cap bieţii de ei, zise Riva. Auziţi ce mai împușcături prin oraș? Ce debandadă pe la periferii? Ce s-a întâmplat azi poate purta numele de „revoluţie” și după orice revoluţie e greu să restabilești ordinea…

Am hotărât să ne ducem la casele noastre și să ne întâlnim a doua zi dimineaţă.

Pe strada paralelă celei centrale se retrăgea regimentul de roșiori. Soldaţii ruși stăteau de ambele părţi ale străzii și priveau – fie cu indiferenţă, fie zâmbind – tot felul de scene. Fără să se implice.

O matroană se repezi cu o găleată de lături la un ofiţer călare pe un roib arţăgos și încercă să i-o arunce în faţă:

— Gata, strigă ea, acum n-ai să mă mai trezești noaptea cu alarmele tale!

Lângă un morman de carabine scurte, săbii și baionete, un soldat descălecă, își scoase arma și o aruncă pe grămadă, apoi își descinse sabia, o sărută și o depuse alături de armă. Când se întoarse, calul lui pleca prins de dârlogi cu un bărbos clătinându-se vizibil.

— E calul meu, strigă tânărul militar. Sunt călăraș cu schimb!

Bărbosul se opri și râse:

— O să învăţam la birja!

Soldatul o luă în urma camarazilor, plângând…

…Mașa, nevasta lui Onufrii, ne pregăti un cazan cu apă clocotită și ne invită în bucătăria de vară să ne spălăm.

— Slavă Domnului că nu vi s-a întâmplat nimic, făcu ea. Cum crezi, Onufrii, rușii au să mă lase să mai vând zarzavat?

— Nu, rânji Onufrii, rușii mănâncă numai carne de iepure!

La început am vrut să dau pe foc ţoalele pușcăriei, dar Onufrii nu m-a lăsat.

— Dacă s-au pierdut documentele – cum ai să dovedești că ai fost deţinut politic?

Nu eram deloc supărat pentru lipsa de atenţie din partea noilor

autorităţi; avea dreptate Riva, era mai important să se restabilească ordinea și să se evite sabotajul sau alte lucruri mai rele.

În hainele mele, ferite cu grijă de Maşa ca să nu se prăfuiască, mă simţeam mai în largul meu. Hainele de deţinut politic nu pot fi lungă vreme la modă…

Am așteptat-o pe Riva mai bine de-un ceas lângă „comitetul împlinitor orășenesc”, cum suna noua firmă agăţată peste noapte pe ușa fostei primării. În cele din urmă, se ivi. Arăta rău, chiar rău de tot.

— Azi-noapte, pe la miezul nopţii, au venit patru militari și mi-au propus să părăsesc locuinţa. „Va fi, ziceau ei, sediul unui comisariat.” „Și cu mine cum rămâne? i-am întrebat. Cel puţin o cameră îmi puteţi lăsa!” Nici n-au vrut să stea de vorbă. Chiar m-au amenințat! „Burjuica naibii” – așa mi-au spus. Puteau să mă și aresteze… Le-am spus că sunt comunistă… Au râs… Pe la două noaptea am ajuns la unchiul Iuliu, doctorul, numai cu un geamantănaș cu ceva schimburi și vreo două rochii. În casa lui erau cazaţi vreo zece oameni. Chiar și în cabinet… I-au propus ca astăzi să ducă toate aparatele și instrumentele la spital: „În Uniunea Sovietică, i-au spus, medicina particulară nu se practică”. Acuma stăm cu el în fosta bucătărie…

— Era prea mare casa voastră, o liniști Onufrii. Cu timpul, au să se lămurească… Sigur că au să-ţi recunoască meritele faţă de partid. Fără îndoială…

În holul fostei primării se aflau acum două mese așezate de ambele părţi ale încăperii, trei militari și o tovarășă în haine militare și ea, dar fără însemne de grad. Stăteau de vorbă și scriau.

Unul dintre militari se ridică să ne întâmpine:

— Tovarășul președinte are o ședinţă. Dacă aveţi probleme importante…

— Suntem trei comuniști din ilegalitate, zise Onufrii. Vrem să știm cum putem fi folositori pentru noua orânduială…

— Noua orânduială, zâmbi militarul, are să vă cheme neapărat după ce se vor pune la punct toate treburile statului. Vă rog, la tovarășa: are să vă scrie numele și adresele…

Riva era gata să spună și ea ceva, Onufrii însă o prinse de

mânecă:

— Riva, ei nu rezolvă nimic… Să așteptăm.

Încetul cu încetul…

…orașul se liniștea, reglarea de conturi între vecinii certăreţi sau între patroni și slugile care se considerau furate și batjocorite încetase. Anunţuri lipite pe toate gardurile obligau populaţia să predea armele rechiziţionate de la ocupanţii români, orice încălcare a ordinii și disciplinei socialiste avea să fie pedepsită cu strășnicie. Orașul însă era plin de lacrimile celor strâmtoraţi în locuinţele lor pentru a caza o adevărată armie de militari și funcţionari, care avea să pună pe roate administraţia provinciei, ce, se zvonea, va deveni în curând republică socialistă….

Radio București transmitea, ore la rând, chemările rudelor către cei rămași în Basarabia să revină în ţară. La centrele special create pentru a se înscrie doritorii de plecare se formau cozi lungi și triste. Nu toţi puteau înţelege fericirea de a trăi într-o ţară nouă, unde nu mai există exploatarea omului de către om, unde domnește dreptatea.

Firește, puteau fi înţeleși cei care-și pierduseră rudele, dar în aceste rânduri se mai aflau și mulţi dintre acei care nu reușiseră să se refugieze și, simţindu-se cu musca pe căciulă, căutau să scape cât mai curând de eventuale pedepse. Din cauza aceasta, lucrurile se mișcau încet, fiecare cerere era minuţios examinată.

Cu Riva ne întâlneam din ce în ce mai rar, dar spre sfârșitul lunii lui cuptor ne trezirăm cu ea într-o dimineaţă, radiind de bucurie:

— Am fost chemată la Comitetul Orășenesc. În ce privește calitatea noastră de membri de partid în România – veștile nu sunt chiar îmbucurătoare, vom putea fi primiţi în VKP(b) doar în ordinea stabilită pentru toţi, fără recunoașterea stagiului. În schimb, am fost trimisă la muncă… Unde credeţi? La editura pentru manuale școlare, în calitate de redactor în secţia de limbi străine! O sarcină politică de mare importanţă, cum mi s-a spus…

Onufrii își ajuta soţia la grădinărit, Maşa continua să vândă la piaţă zarzavaturi fără nicio oprelişte, deşi nu întotdeauna cu bani… Onufrii își vizitase o dată tipografia; era plină de oameni noi, noul director îl sfătuise să încerce mai sus, poate capătă o trimitere anume la ei, chiar au nevoie de un linotipist calificat.

În ce mă privește – hotărâsem să nu fac un pas până nu voi fi chemat acolo unde-mi lăsasem numele și adresa…

Și cred că am avut dreptate să procedez astfel. Comunist, deţinut politic, muncitor-tipograf… Chiar să nu interesez pe nimeni?

Am fost chemat împreună cu Onufrii pe întâi august. Fără să mi se dea alte amănunte, mi s-a propus ca a doua zi să mă prezint în piaţa centrală, unde va avea loc o mare manifestare populară. Și să fiu numaidecât îmbrăcat cu „pijamaua vărgată” de deţinut politic. Era, oricum, un început… Același lucru i se propuse și lui Onufrii, dar, când aflară că ortacul meu nu fusese închis, îl sfătuiră să se ducă la comitetul de partid…

Onufrii se întoarse acasă, aşteptă până seara vreo veste de la comitet, nu sosi niciuna, și atunci el se aşeză la masă, în camera mea, luă câteva foi de hârtie și întinse pe ele o întreagă nuvelă.

— Le scriu celor de la comitetul de partid. Tot ce cred despre ei și mai ales despre atitudinea lor faţă de oameni. Am lucrat în ilegalitate, m-am expus la tot felul de pericole, chiar și viaţa mi-am pus-o în numele cauzei, și acum să mi se dea aşa cu piciorul? Mâine, știu precis, va avea loc mitingul închinat formării Republicii Sovietice Moldovenești, oare eu n-am contribuit cu nimic la aducerea acestei zile?

L-am sfătuit să mai aştepte. Probabil, era vorba sau de vreo greșeală, sau o fi încurcat ceva vreun conţopist.

N-a vrut să mă asculte. Noaptea târziu s-a repezit spre centru ca să dea la cutie scrisoarea.

— Să-mi răspundă în scris! Și lui tovarășul Stalin am să-i scriu, să știe cum lucrează comuniștii pe care i-a trimis la noi…

Nu-ţi mai scriu despre explozia de entuziasm, despre uriașa bucurie cu care a fost întâmpinată vestea că suntem și noi cineva, că suntem o republică sovietică socialistă, egală în drepturi cu celelalte paisprezece surori, au fost oaspeţi de peste tot. În ce mă

privește, am stat de vorbă cu mulţi dintre ei și, măcar că nu știam rusește decât foarte puţine cuvinte, ne-am înţeles de minune și am petrecut împreună până a doua zi în zori.

Apoi a venit șapte august…

(A ajuns și la urechile mele, nepoate, vestea că ai câștigat o bursă și în toamnă vei pleca în America la nu știu care universitate. Să înnebunești, nu alta. Până acum vreo șapte ani ne uitam unii la alţii prin cătarea puștilor, acum se plimbă pe la noi ca vodă prin lobodă și, ca să vezi, cât de generoși sunt – din când în când mai permit și unora dintre ai noștri să intre la ei în state la învăţătură. Adică, la spălare de creieri; adică, la pepiniera de creștere a agenţilor de influenţă. Nimic de mirare, și românii fac același lucru cu noi…

Te miră, probabil, că vorbesc despre comuniști ba de bine, ba de rău. Nu trebuie să te miri: vorbesc uneori ba despre comuniștii adevăraţi, din păcate, tot mai puţini, ba despre cei care au început să crească precum buruienile pe un pământ gras după ce s-a luat de capul nostru, al securităţii, Hrușciov. Regret că trebuie să recunosc, dar cei care se bat acuma pentru putere (și au să pună mâna pe ea, fii sigur!) sunt urmași de-ai burtosului chel, care a ridicat temelia distrugerii unei ţări uriașe, cu realizări uriașe! El s-a lins pe bot cu Eisenhower, apoi s-a lăsat pus cu botul pe labe de puștanul de Kennedy! Ia te uită mai atent în programul lor: nici tu luptă de clasă, nici tu măcar aluzie la măsuri de protecţie contra ideologiilor străine. Și, principalul: nicio vorbă despre noi, cei care am apărat cuceririle Revoluţiei și le-am dezvoltat! Ca și cum am fi a cincea roată la căruţă… Numai prietenie, numai spioni puși în capul mesei, numai puparea mâinilor FMI-ului și BM-ului. Sărmanul Andropov: singurul care a înţeles ce se va întâmpla dacă serviciul nostru va fi supus controlului unor birocrați din CC.

Nepoate! Ești băiat mare. După standardele sovietice, ești matur de trei ani. După cele europene, ai devenit matur anul acesta. Ai cap bun, poţi să judeci, din câte am citit – îţi iubești pământul, îl vrei fericit. Adevărat, nu poate fi bogată, adică fericită, o ţară cu oameni săraci. Dar poate fi fericită dacă are toţi oamenii bogaţi! Simplu ca bună ziua! De ce nu vrei să înţelegi – și sunt sigur că nu vrei, nu că nu înţelegi – că doctrina noastră, a comuniștilor care erau pe punctul să facă fericită o ţară mare, cea mai mare de pe pământ! este și a voastră, a tinerilor? Adică și a ta?! O fi zicând dobitocul de Ziuganov (susţinut și de „liderul" nostru) că Hristos a fost primul comunist, dar dacă scoţi haina de pe tine și o dai celui gol, se schimbă ceva? Golul are s-o roadă și atunci o să fiţi pe lume doi goi! Cum ai să-ţi faci ţara bogată? Ai să-i trimiţi sfaturi de peste ocean? Când ai să te întorci (dacă ai să te întorci!), ești sigur

că ai să vii cu creierii cu care ai plecat? Tare mă tem că nu… Ai să devii un agent plătit de-al lor. Pentru că ei știu ce vor și știu cum să facă ce trebuie, nu le dă sfaturi și nu le face din deget nimeni de la CC-ul lor…

Ieri te-am văzut prin geam, te plimbai în curte cu un coleg sau un prieten. Ești băiat mare, frumos, pe mutra ta se vede că nu ești prost… De ce te lași prostit? Ce bine ţi-ar sta în rândul celor care luptă pentru a scoate ţara din impas, nu, nu al comuniștilor noștri, Doamne ferește, dar nici în rândurile șmecherilor ce-o fac pe democraţii… Apropo, crezi că democraţii tăi bagă în lupta lor banii pe care i-au furat? Pe naiba! Îi primesc de-acolo unde pleci tu… Nu te-ai gândit niciodată că o organizaţie de tineri, fie ei și maximaliști ca orice tânăr, care ar promova ideile de început ale lui Lenin, Troţki, Andropov, în frunte cu flăcăi de-alde tine, ar însemna pentru ţărișoara noastră foarte mult?

Gândește-te, nepoate, cugetă! Dar nu sta la îndoială. Nu ezita!

Aș vrea ca exemplul meu de jertfă pentru viitorul acestui pământ năpăstuit să nu se topească în uitare. Tu ai toate șansele să ajungi cel pe care ţara îl va cinsti cu recunoștinţa ei.

Fie vorba între noi – tovarășii mei, foștii colegi te vor ajuta numaidecât.)

…Pe data de șase august, pe înserat, a bătut la portiţa lui Onufrii un soldat și i-a înmânat un bileţel. Eram convocaţi amândoi pentru a doua zi la comitetul împlinitor…

— Cred că-i vorba de scrisoarea mea, făcu Onufrii nu prea vesel.

— Pe dracu'! i-am zis. Ai pomenit numele meu în scrisoare? Nu? Atunci de ce să mă cheme și pe mine? Cred că-i vorba de vizita aceea unde ne-am lăsat toţi numele. Riva doar a fost chemată…

— O să mergem și o să vedem, zise Onufrii.

Ți-am scris mai înainte de teama să nu uit cum am stat pe coridor până s-a sfârșit nu știu ce ședinţă. Apoi a ieșit secretara și ne-a invitat să intrăm. Câte unul.

— Intră tu primul, mă tem că pe mine o să mă ţină mai mult.

Am intrat. Șeful nu mai era cel pe care-l văzusem în ziua eliberării. Cinstit îţi spun că după atâţia ani nu-i mai ţin minte numele, ceva cam Victor Alexeevici și atât.

S-a ridicat de la birou, a trecut în faţă și mi-a strâns mâna. Milităreşte.

— Așază-te, tovarășe Tarabanţu. Deţinut politic?

— Da, i-am răspuns. Deţinut politic, muncitor-linotipist și

comunist. Am participat și am organizat la Tighina…

— Bender, mă întrerupse șeful. Știm, știm totul. Bravo, mulţumirile noastre… Numai că… Știi tu…

M-a tutuit de la început și mai târziu am observat că lucrul acesta era un obicei general, chiar plăcut, ca între tovarăși.

— …Știi tu, asemenea acţiuni au un specific al lor. Pentru asta trebuia ceva școală, pe care n-ai putut-o primi în ilegalitate.

Vorbea o limbă aproape ca la Opăriţi, amestecată însă cu multe cuvinte rusești (abia când am învăţat rusa, am priceput că-i anume așa), al căror înţeles mai mult îl ghiceam.

— Apoi iată care-i treaba. Ne-am sfătuit aici și ne-am gândit că n-ar fi rău să te dăm la o școală ca asta. La început, la niște cursuri de vreo trei luni… De trei, Ivan Timofeevici?

Abia acum observai că în încăpere mai era cineva. Un militar cu petliţe albastre, cum purtau și miliţienii din oraș, dar cu niște figuri geometrice care trebuiau să însemne gradul.

Militarul aprobă:

— Întocmai, de trei luni.

— Acolo ai să înveţi cum poţi ajuta enkavediștii noștri… Trebuiesc și cadre de pe loc… Naţionale. Ei, ce zici?

Nu puteam să zic nimic. De emoţie!

— Te gândești?

— Nu, am sărit de pe scaun. Nu-mi vine să cred! Sigur că vreau!

— Ei vezi, bravo! Adevărat co… De fapt, nu ţi-am spus: comuniștii din partidele frăţești pot fi primiţi în partidul nostru numai pe baze de obște… Eu cred că tu ai să meriţi… Ivan Timofeevici, tovarășul e al tău.

Enkavedistul îmi întinse o foaie de hârtie:

— Mâine la ora zece să te prezinţi la adresa asta. La secţia de cadre.

Mulţumii tovarășilor și mă îndreptai spre ușă. Eram în al nouălea cer.

— Ia stai, mă opri șeful. Acuși vine și tovarășul… se uită pe o foaie de hârtie. Tovarășul Moscalenco… Îl cunoști?

— Este… a fost secretarul celulei noastre.

— Și ce fel de om era?

— Un om foarte bun.

— Om bun – nu-i meserie. El a fost cu voi, atuncea, la Bender?

— Nu, n-a fost. Era urmărit de siguranţă și…

— Aha…, făcu șeful. Davai, ești liber.

Onufrii mă văzu atât de radios, încât zâmbi și el.

— Bine?

— Foarte bine, zisei eu, am fost…

— Pe urmă, pe urmă. Dacă vrei, poţi să mă aștepţi, și intră.

…După vreo oră și ceva de așteptare, o luai spre casă.

Onufrii se întoarse seara târziu, un pic cam băut.

— N-au înţeles nimic din scrisoarea mea! Auzi? Eu – oportunist, vânător de posturi înalte! M-au spălat în zece ape, ca lâna de pe-o oaie râioasă! Deocamdată, mă întorc la tipografie. Foarte bine, o să culeg la linotip scrisoarea către tovarășul Stalin, ca să fie cât mai ușor de citit!…

Mai mult n-a vrut să vorbească cu mine, nici nu s-a interesat de rezultatele mele și s-a culcat.

Dimineaţa, când am plecat la adresa indicată, l-am lăsat dormind.

A fost una din zilele mele fericite. Am primit pașaport vremelnic de cetăţean sovietic, toate instrucţiunile cum să mă pregătesc de plecare la Harkov împreună cu un grup de tovarăși repartizaţi la aceleași cursuri, am primit un avans în ruble, primii mei bani sovietici și pe chestia asta am luat masa într-o cantină. Pentru prima dată am mâncat și niște colţunași foarte mici, cu carne, o mâncare siberiană foarte gustoasă, mai ales stropită cu oţet.

Cum ziua se sfârșise, amurgea, am crezut că o pot găsi acasă pe Riva. N-o mai văzusem din ziua când ne-a spus de numirea ei la editură. Știam unde-i casa doctorului care mă salvase de la moarte, fusesem acolo pentru un control. Am bătut la ușa din lemn sculptat, masivă, impunătoare. Mi-a deschis o necunoscută cu părul vâlvoi, îmbrăcată într-un halat de mătase mai să crape pe ea.

— Pe cine cauţi? mă întrebă pe un ton de parcă ne certaserăm în ajun.

— Pe dom… pe tovarășa Rosenberg.

— Așteaptă, făcu ea și trânti ușa.

Peste un minut, ușa se deschise iar. Riva era într-o rochiţă albastră, îmi adusei aminte că în rochia asta o mai văzusem când m-au adus de la jupânul Costică în camera aceea de la tipografie, și toată mutricica ei un pic pistruiată radia o bucurie nemărginită.

— Tu ești, Ionică?

Eu eram.

— Chiar așa de fericită ești să mă vezi?

— Ah, ea îmi sări de gât și mă sărută pe obraz, sunt fericită, Ioane, fericită! Azi-noapte a venit tata!… S-a întors de la Istanbul! Dar hai înăuntru!

Holul casei doctorului Iuliu arăta mai altfel decât îl știam. Trei mese pline de castroane, de farfurii care spălate, care nu, și câteva primusuri arzând îi dădeau un aspect nou, neașteptat. Matroana își trase într-o parte dosul și Riva reuși să deschidă o ușă laterală. Probabil, cea care ducea cândva în bucătărie.

Într-adevăr, chiuveta și mașina de gătit vorbeau fără îndoială de rostul mai vechi al încăperii. Două paturi normale, unul de campanie, vreo trei scaune, o măsuţă și un dulap lăsau prea puţin, adică aproape deloc, spaţiu și pentru locatari.

Din nișa dintre dulap și perete se ridică înalt, cum îl știam, dar foarte tras la faţă, domnul Rosenberg. Îmi întinse mâna:

— Protejatul Rivei, nu? Îmi pare bine… Își suci gâtul ca să cuprindă cu privirea toată încăperea: ia zi, pentru asta am jertfit partidului vostru jumătate de milion de dolari?

— Papa, îl opri Riva.

— Gata, gata… Tac. Dar numai o întrebare prietenului tău: tinere comunist, zicea Riva că ești un om serios. Spune-mi, te rog, am pornit-o de jos, n-am moștenit nimic, taică-meu vindea porumb fiert pe stradă. Am dat statului acesta, de azi, două fabrici, câteva magazine, o tipografie și o casă… hm… destul de încăpătoare. De ce statul acesta își bate joc de mine? Aș fi folositor ca șef al unei fabrici, aș face-o să înflorească, am ceva experienţă. De ce nu vrea să mă folosească? Să mă aibă de om, nu de vită ţinută în grajd!

— Tată, făcu Riva.

— Acuși… Cum crezi, dacă ar fi locuit aici Goethe sau Dostoievski, ar fi fost repartizaţi într-o mansardă? Sau într-o

bucătărie?

Mă fâstâcisem bine, nu mă așteptam la asemenea discuţie.

— Noi ne ducem să ne plimbăm un pic, sări Riva ca să mă salveze.

— Da, sigur, bombăni bătrânul și se așează în jilțul lui din nișă.

— Cum e în Africa? Trebuie să fie căldură mare… Simţeam nevoia să spun și eu ceva la urma urmei.

Rosenberg mă privi uluit:

— Păi, Istanbulul…, începu el…

— Ion a glumit, sări iar Riva. Haidem!

Parcul „Stalin”, cum se numea acum Grădina Mitropoliei, era unul din puţinele locuri din oraș unde, vara, ai fi putut lua o gură de aer. Aleile centrale erau pline de lume, o scenă cu acoperiș în formă de scoică, construcţie recentă, nici nu știam de ea, era ocupată de o fanfară civilă, care îi tot zicea la marșuri și valsuri auzite înainte doar la radio Moscova. În taină. Pe băncile lungi, din scândură proaspătă stătea cea mai pestriţă mulţime, mai ales tineri cu șepci, lucru ce vorbea despre calitatea lor de muncitori, și fete modest sau chiar sărăcuţ îmbrăcate.

— Înainte, pe aleile astea nu prea vedeai lume proletară, încercai eu să-mi demonstrez spiritul de observaţie. Numai burjui.

— Lasă, Ionele, fără politică. Hai într-un colţ mai tăcut. Nu-mi place să mărșăluiesc.

Prin colţurile parcului mai erau bănci libere.

— E un om bun, Ioane, nici nu-ţi închipui cât îl iubesc. Nu-i capricios, dar știi cum a fost primit la sosire? Chiar de la gară a fost trimis, mi se pare chiar însoţit, la miliţie: „Cu dumneata o să se lămurească Comisariatul Trebilor Dinlăuntru”. Să vomiţi, nu alta, la asemenea limbă. Nu i s-a dat nici măcar o hârtie, nici măcar ceva ce-ar înlocui buletinul, cum am avut noi în primele zile. I-au luat pașaportul: „Îl trimitem la Comisariat, acolo ai să-l găsești… Dar știi ceva, mai bine rămâneai unde ai fost, domnule fabricant!” Dacă n-aș fi fost eu, probabil le-ar fi spus că e gata să se întoarcă. Îl iubesc tare, mi-a fost și mamă, și confident de la trei ani. Atunci a murit mama. Era pianistă, a fugit cu el din dragoste. Din mine n-a putut face pianistă, dar după ce-am terminat liceul m-a înscris la

Bordeaux, la o facultate unde trebuia să studiez economia și administraţia. Avea acolo o soră, bolnavă cronic, dar a avut toată încrederea în mine. I-am înșelat-o din anul întâi. Toamna, noi, studenţii, am avut două săptămâni de practică la o mare podgorie din preajma orașului. Acolo l-am întâlnit pe Henry. Un tânăr ţăran – să nu crezi, și în Franţa sunt ţărani! – descărca strugurii în niște căzi uriașe. Pe jumătate gol, pe arșiţa ceea, avea un tors de zeu, numai mușchi, un păr castaniu și niște ochi albaștri să te pierzi în ei. Și m-am pierdut. L-am îndrăgit din prima clipă. Deși și el își mai arunca ochii spre mine, eu am fost cea cu inițiativa. I-am propus să ne întâlnim.

Ea îmi prinse mâna și tăcu așa o vreme. Știam atât de puţin despre trecutul ei…

A fost primul bărbat din viaţa mea. Visam să fie și ultimul. Economia și administraţia au trecut pe planul doi, ne întâlneam fie într-un hotel mizer din oraș, când îi permitea timpul liber, dar mai ales la mica lui fermă, la cinci kilometri de oraș, unde locuia cu maică-sa, o femeie un pic sărită de pe fix, care păștea zi de zi o pereche de capre. Era sărac, creștea cartofi pe micul petic de pământ al fermei și se întreţinea mai mult din câștigurile sezoniere. Am hotărât să-i fiu soţie, gata să-i pasc caprele, să-i sap cartofii; cu greu, dar l-am convins și pe el. I-am trimis tatei o scrisoare în care, pe vreo zece pagini, i-am descris toată epopeea, i-am spus că mă poate dezmoșteni și i-am cerut iertare pentru durerea sufletească pe care i-o provoc… Și, știi? Mi-a trimis un cec care acoperea toate cheltuielile pentru o locuinţă decentă, pentru haine și alte cele și o scrisoare prin care se invita la nuntă… „Și răposata maică-ta a fugit de acasă ca să se mărite cu un sărăntoc…”, încheia el misiva.

Tăcu brusc. Întoarse capul într-o parte, bănuiam că o podidesc lacrimile.

— Banii i-am folosit pentru înmormântarea lui Henry. A intrat într-unul din butoaiele acelea uriașe, ca să-l spele, și a fost scos mort. Asfixiat. A urmat un caleidoscop de lucruri de care nici nu-mi mai amintesc, așa cum nici nu-mi dădeam seama că le fac. M-am trezit la București la litere, franceza și germana pe care le știam perfect de acasă, am avut bărbaţi, foarte mulţi bărbaţi, mai ales

dintre studenţii care m-au și atras în politică, am devenit membră de partid, nu știu dacă am fost o comunistă exemplară, de câteva ori mi s-a atras atenţia că sunt curvă, dar banii tatei, pe care acesta îi vărsa din când în când în casa partidului, mușamalizau multe… Cel puţin așa cred… Iar acum…

Vorbise tot timpul cu privirile în pământ, ca la spovedanie. Și când își ridică ochii spre mine, arăta de parcă i se ridicase o piatră de pe inimă.

— Acum, Ionele, aș vrea să răspund la unele din întrebările pe care ţi le-ai pus deseori. Despre mine. Da, Ionică, ori e ceva patologic, ori așa m-a făcut Iehova, am nevoie de dragoste. De multă dragoste, pe care lumea, neștiut de ce, o numește „vinovată”. S-o numească cum vrea, dar, ori de câte ori sunt cu un bărbat, nu mă dau lui. Mă dau lui Henry. Și de fiecare dată înţeleg că el nu mai este. Și când te-am văzut pe tine atunci, la pielarii aceia, înalt, cu păr castaniu și ochi albaștri, mi-am zis: „E Henry”. Și nu mi-am mai putut scoate din cap lucrul ăsta. Nici chiar atunci, în nebunia aceea de la tipografie, când am înţeles că nu poţi fi al meu niciodată – nici atunci n-am renunţat să fii Henry al meu. E o ieșire din minţi, înţeleg perfect, dar acesta este răspunsul meu la întrebarea „De ce mă cocolește așa necunoscuta asta care nu mi-i datoare cu nimic?”. Ia vorbele mele ca o declaraţie de dragoste platonică. Nevoit platonică. Dar să nu-ţi pară rău niciodată că ești așa cum ești sau cum ai ajuns. Să nu regreţi, dragostea poate scoate din minţi, te poate împinge la cele mai nesăbuite fapte. Devotamentul tău pentru cauza pe care ai îmbrăţișat-o atât de aprins e și el o patimă, dar o patimă care poate fi de folos oamenilor… Pe când dragostea… Și mai ales cea trupească…

Comisia medicală…

…la care a trebuit să mă prezint înaintea plecării la Harkov m-a găsit bun de reformat din cauza piciorului, adică inapt pentru cursurile preconizate. Din fericire, în sala unde stăteam toţi goi ca la baie se mai aflau și oameni deștepţi, adică militarul din cabinetul comitetului care mă și recomandase. Când mi-a văzut mutra plouată și a aflat pricina, s-a repezit pe dată la președintele comisiei. N-am auzit ce și-au spus unul altuia, deși vorbeau pe un ton mai ridicat, am deslușit doar vreo două cuvinte – „cadre naţionale” și „devotament” –, care cuvinte, bănuiesc, l-au și convins pe președinte s-o lase mai moale și să scrie peste prima rezoluţie „Bun, cu efort fizic limitat”.

N-am sărit să pup mâna binefăcătorului numai pentru că eram în pielea goală, în schimb, s-a apropiat el de mine:

— Vezi, să nu mă faci de râs! și se făcu a împunge cu degetul ciotul, la care colegii priveau pe furiș, dându-și coate.

Cam peste tot se vorbea rusește, vrând-nevrând, mă deprindeam și eu, și nu numai în afara casei. Orice clipă liberă o petreceam cu dicţionarele și cărţile pe masă.

Tot mai rar intra Onufrii la mine în odaie. Nu-mi plăcea mutra lui: posac, indiferent, pleca la lucru, venea, nu se mai ciondănea cu Mașa. În sfârșit, nu-mi plăcea dispoziţia lui. Mai ales după ce într-o zi, a doua sau a treia după ce reîncepuse lucrul la tipografie, întors acasă, mă luă la o parte:

— Știi, Ioane, am nimerit în altă lume. Lucrez la linotip, alt linotipist n-au. Dar îmi măsoară până la gram aliajul. Când nu te-aștepţi, simţi că cineva te citește peste umeri ce culegi, să mai stai de vorbă cu cineva – ferit-a sfântul, parcă s-ar pândi unul pe altul.

— Foarte bine, am râs, abia n-ai să mai culegi scrisoarea de care

spuneai.

— Am și trimis-o, făcu el triumfător. Direct lui! La Kremlin…

— Dar parcă zici că vă spionaţi unii pe alţii!

— Alţii. Eu nu. Dar știi ce linotipist sunt, ţi-am fost învăţător…

Mă neliniștea fapta lui. Dacă nu i-a fost înţeleasă scrisoarea aici, de ce i-ar fi înţeleasă acolo? Cu atât mai mult că nu credeam ca tovarășul Stalin să se ocupe de fleacuri. Putea doar să ne strice situaţia tuturor ilegaliștilor!

Dar n-a fost să fie cum mă temeam eu. Un pic mai rău…

Plecarea la Harkov avea loc pe 28 august. De la gară, la ora șase dimineaţa. Eram pregătit, valiza – darul Rivei – lângă ușă, trebuia să fim îmbrăcaţi cât mai modest, acolo aveam să primim uniforme. Dar somnul nu se lipea nicicum de mine. Mă învârteam pe toate părţile, era și foarte cald, dar mai ales gândul că plec spre o altă viaţă, spre un început de altă viaţă, necunoscută, dar minunată, mă făcea de fiecare dată să deschid ochii și să privesc în tavanul care se prefăcea într-un ecran ce prezenta fragmente din acel viitor.

Să fi fost ora trei. Trebuia să pornesc spre gară la patru. Pe la trei, zic, se opri lângă noi o mașină. Sării la geam. O clipă mi se năzări că tovarășii foarte atenţi de la Comisariat trimiseseră după mine un echipaj, oricum, până la calea ferată aveam drum bunișor. Dar mașina era o dubă, din cele care transportă pâine. Nu aveam în vecini nici șoferi, nici brutării.

Câinele porni să latre, iar portiţa, care nu avea zăvor, se izbi de gard cu toată puterea.

Fără să dea atenţie câinelui care se sufoca hămăind, păși în curte un civil și un militar cu baioneta la armă. Afară era lună plină.

Bătură la ușă s-o scoată din ţâţâni.

— Deschideţi!

Dacă veniseră după mine, nu-mi surâdea gara… Mă apropiai pe vârfuri de ușa ce ne separa camerele și o crăpai abia.

— Cine-i? întrebă Onufrii scăpărând un chibrit și aprinzând lampa.

— În numele legii…

Onufrii deschise și necunoscuţii năvăliră în odaie.

— Da ce, legea spune să treziţi oamenii noaptea? se interesă Maşa.

Civilul nu-i dădu atenţie.

— Cetăţeanul Moscalenco Onofrei?

— Eu, zise Onufrii.

— Ia cunoştinţă de mandatul de arest. Ai cinci minute ca să-ţi pregăteşti schimburi, săpun şi o perie de dinţi!

— Pentru ce? întrebă Onufrii cu glas tremurat.

— De ce, ce-a făcut? strigă Maşa de răsună mahalaua.

— Au să te lămurească acolo unde trebuie, zise civilul.

Maşa sări din pat în cămaşă de noapte cum era şi îşi cuprinse bărbatul.

— Cetăţeană Moscalenco, nu mă obliga să folosesc forţa! La o parte!

Onufrii o luă uşurel de umeri şi o aşeză pe pat.

— Liniştește-te, Măşuţă. Cred că-i o greşeală. Sau prostia cuiva…

Maşa începu să plângă, adună într-o legăturică cele cerute.

— Onufrii, să te-ntorci repede…

— Mâinile la spate, în urma soldatului, marş! comandă civilul. Şi către Maşa, batjocoritor. Scuzaţi de deranj…

După care ieşi şi el.

Câinele încetase brusc să mai latre.

Închisei încetişor uşa şi mă repezii la geam.

Onufrii urcase pe uşa din spate a dubei şi, pentru că se codise un pic, luă un brânci solid din partea soldatului. Maşina demară imediat, în timp ce la casele din jur scăpăra câte o lumină.

Maşa bătu în uşă ca apucată şi năvăli în odaie. Eu îmi scosesem haina şi acum o îmbrăcam din nou.

— Ce s-a întâmplat, Maşa? Ce te-a apucat?

— Ce s-a întâmplat? De ce n-ai venit şi tu, să le spui… Eraţi prieteni…

— Cum? Ce? mă prefăcui eu mirat. Tocmai mă îmbrăcam. Te-ai certat cu Onufrii?

Ea mă privi lung-lung.

— L-au luat pe Onufrii… L-au arestat…

— Cine?

Ea se uită și mai lung la geamul deschis. Ar fi trebuit să-l închid. Îl închise ea.

— Adică nu știi nimic… N-ai văzut, n-ai auzit…, și ieși din odaie.

Încă nu era patru, dar nu mai puteam rămâne aici. Luai valiza și deschisei ușa de la intrare:

— Maşa, eu plec… Dar am să trec mai întâi pe la miliţie… Poate că s-o fi bătut cu cineva, la băutură câte nu se fac…

Ea rămase întinsă pe pat cu faţa în perne. Parcă mi-ar fi spus ceva, dar nu-i putui deslușì cuvintele.

— La revedere, Maşa. Fii tare! Am să fac tot ce-am să pot.

Ieșii în uliţă și iuţii pasul. Mai departe, cât mai departe de casa asta peste care, probabil, coboară blestemul. Miliţia nu vine cu dubele și soldaţi înarmaţi la bătăuși și beţivani. Sigur că la miliţie nu am ce căuta, și-apoi și timpul mă presa. Tot omul cu mâna lui și-o face. I-am spus să nu se joace cu focul! Căutător de dreptate! Dreptatea-i la fundul mării, cum spunea perceptorul când venea să ia niscai ţoale sau vite din curţile vecinilor la Opăriţi. Și apoi de unde să știu eu în ce dandana se mai băgase principialul de Onufrii? Nu puteam risca cu Harkovul! Iar când doi prieteni nimeresc la nevoie, e bine ca măcar unul să scape. În numele cauzei.

Când mă întorc de la Harkov, neapărat am să mă interesez de soarta prietenului.

În orice caz, plecam cu inima grea…

Dacă-i pe cinste, trebuia să iau o piatră în gură: mergeam cu trenul pentru prima oară. Eram cu toţii un vagon întreg, cu paturi, cu așternut și o femeie care ne aducea ceai. Vreo câţiva de-ai noștri (cum altfel?) scoaseră niște sticle cu vin, vreo câţiva ucraineni, și din aceștia erau, se puseră pe basamac; cei zece ruși, și ei grămăjoară, se adunară în jurul a vreo două sticle cu ceva alb ca apa, dar, chiar când să înceapă veselia cea mare, se proţăpi în mijlocul vagonului însoţitorul nostru, un sergent, de ce neam nu știu, cu o faţă netedă de parcă-l trăsese cineva cu mutra pe șosea, niște ochi piezișì, cu care te-ai fi mirat să vadă mare lucru, și două șchioape de la pământ:

— Ba nu, flăcăii, nu este băutura! Pizdeţ! Aduce sticlele la eu! La Harkov poate dăm înapoi. Davai, davai, pizdeţul! Cine îmbatat – afară, la pușcarie! Soldat la slujba, nu la baut!

Un murmur de dezaprobare umplu vagonul, dar mititelul părea foarte hotărât.

De cum ne urniserăm din gară, mă lipii cu nasul de geam. Una-i să vezi cum aleargă trenul, și cu totul alta să te uiţi cum fuge pământul cu case, stâlpi de telegraf, ogoare… Și să asculţi cum cântă roţile: „Te duc, te duc, te duc…” Mai fluturau la soare numai foile porumbului, dat și el în pârg; grâul, secara, ovăzul lăsaseră în urmă miriști înguste, care pârjolite de foc, care nu, mai puţine arate, numai viile stăteau verzi pe aracii lor strâmbaţi de vânturi. Podul peste Nistru l-am trecut dintr-o răsuflare, nici n-am avut timp să simt cum mi se sperie ochii de fierăraia lui, apa am văzut-o de departe și nu mi s-a părut așa mare ca atunci, la Tighina, adică la Bender.

Citisem undeva că nemţii s-au chinuit zeci de ani ca să adune pământurile în masive mari, pe care să le poată lucra cu mașinile, acum vedeam cu ochii mei așa lanuri: poate mai bine de-o sută de hectare de miriște, pe care un tractor cu șenile – altă minune sovietică! – mergea liniștit, trăgând în urma sa trei brazde odată, de parcă s-ar fi jucat. Să fi povestit celor din Opăriţi lucrul ăsta, m-ar fi luat de nebun! Îmi aminteam cum se opinteau căluţii noștri – și nu erau cei mai proști din sat! – ca să ducă la capăt o singură brazdă, cum se opreau la fiecare capăt de ogor, ca să se odihnească, și cum abia pășeau seara când se întorceau de la ocna asta…

Sergentul se apropie de mine:

— Colhozul, așa-i? Imperialismul – pizdeţ!

Rusește n-o rupea mai bine ca mine, în schimb, gesturile care-i însoţeau cuvântul preferat, înţeles și de un necunoscător al limbii oficiale, erau cât se poate de grăitoare. De altfel, același cuvânt, care interzicea băutura sau condamna imperialismul mondial, a fost folosit ca să ne anunţe și sosirea la destinaţie:

— Pizdeţ, băieţii! Este Harkov, dăm jos…

Într-o cazarmă de la marginea orașului (pe care nici nu l-am prea văzut din camionul cu prelată ce ne-a luat de la gară), am

mâncat, după care am mai trecut o dată prin înjositoarea procedură a vizitei medicale.

Chirurgul care m-a întors pe toate feţele a clătinat nedumerit din cap și s-a apropiat de masa președintelui. Nu știu ce i-o fi spus șefului, tot arătând la mine, dar, în cele din urmă, m-au chemat la ei. Președintele mi-a atins cu un beţișor restul de mădular:

— Face treabă?

— Întocmai! i-am răspuns soldăţește.

Apoi mută beţișorul la pulpa care nu se mai umpluse de carne și-mi făcea piciorul mai scurt:

— Și ăsta face treabă?

— Întocmai.

— Când ai să te duci la curve, vezi să nu le încurci, zâmbi cel mai mare și ordonă subalternului: scrie și tu „apt, cu limitarea efortului fizic”. Stau rău acolo dacă ne trimit și așa ceva…

Aș fi putut să mă supăr, dar bucuria rezultatului era prea mare. Și-apoi, mai târziu, am învăţat că în armată supărarea unui soldat nu se termină cu bine…

(N-am să-ţi scriu mai nimic despre cursuri, pentru ce am făcut și am învăţat acolo am dat în scris că vom păstra cea mai strictă taină. Iar un kaghebist care nu-și respectă cuvântul dat are de așteptat două lucruri: 1. Dacă a lucrat în serviciile de peste hotare – moartea. 2. Dacă a lucrat în interiorul ţării – același lucru în cazuri grave sau închisoarea și dispreţul colegilor în cazuri mai simple.

Acum, de când cu balamucul din ţară, unii dintre ai noștri și-au dat în petic, mai bine zis – și-au dat arama pe faţă. Câţiva au șters-o peste hotare, unde, pentru o mână de dolari și un blid de linte, toacă verzi și uscate; de obicei, fantezii pe gustul idioţilor de acolo. S-au găsit însă și din acei care au dat la iveală nume și adrese precise, uitând că, atunci când ţara noastră mare mai înflorea încă, tot ei au fost autori a multe lucruri pe care le demască acum. Dar aceștia sunt drojdia, scursurile. Absoluta majoritate a celor care au fost concediaţi sau pensionaţi din organe sunt oameni de onoare, printre care am mândria să mă număr și eu. Aceștia mor, dar nu-și trădează convingerile sau jurământul. Sigur că scursurile de care vorbeam se află și în interior, unii s-au băgat în politică, ascunzându-și dibaci trecutul. Chiar aceștia strigă mai tare ca alţii că trebuie o lege a lustraţiei, să se publice adică listele celor care au lucrat sau au colaborat cu KGB-ul, știind precis că lucrul acesta nu se va

întâmpla niciodată, pentru că tot ei sunt cei care îl împiedică. Alţii s-au băgat în afaceri, pentru a se îmbogăţi (ca și politicienii, de altfel), dar să știi că cei mai mulţi, în posturi mai mult sau mai puţin importante, fac tot ce pot pentru a readuce pe linia de plutire Marea Uniune, distrusă de canalii și parveniţi. Și te asigur că aceștia vor birui! Mă bucur să știu că ești în legături strânse cu unul dintre acești patrioţi adevăraţi, că de multe ori îi asculţi sfaturile, acest lucru îmi dă unele speranţe. Nu-ţi spun numele persoanei, sunt sigur că ai rămâne tablou când ai afla și ai putea face prostii enorme. Mă gândesc că, în cele din urmă, ai putea ajunge acolo unde aș vrea să te văd și gândul acesta mă umple de bucurie. Și în același timp mă mândresc că am avut (și mai avem!) în rândurile noastre asemenea minţi luminate, asemenea maeștri cum este persoana în cauză…

Nu ţi-aș fi scris niciodată rândurile de mai sus dacă aș fi bănuit măcar că risc. Nu risc nimic. Și dacă vreodată, întâmplător sau nu, va fi să afli cine este persoana de care ţi-am vorbit, sunt sigur că nu vei regreta că i te-ai încredinţat!

Vei fi pe drumul cel bun și nu vei ezita să-l continui…

P.S. De fapt, nu știu încă dacă voi lăsa acest pasaj în textul scrisorii, mai degrabă nu. Vorba ceea – paza bună… Cine să știe în ce fază de coacere îţi este caracterul?…)

La începutul lui decembrie m-am întors cu colegii împreună de la Harkov. (Minus doi: unul furase nișteb ani de la un ofiţer, celălalt furase și el, dar nu bani: trei pistoale „nagant”, pe care voia să le aducă acasă în scopuri nelămurite. Amândoi rămăseseră la pușcăria din oraș.)

Rusește o rupeam binișor, chiar bine. Ce-i drept, jumătate din vocabularul de care dispuneam era format din cuvinte mai puţin folosite în societate! Purtam uniformă militară nouă – tunică cu două petlițe albastre, deocamdată de soldat, pantaloni bufanți, cizme de iuft și o manta lungă, de trebuia să te înveţi să umbli cu ea! Și, principalul, mă întorceam în calitate de ajutor de împuternicit raional sau de sector, adică nu soldat prost. Contrar așteptărilor, făcusem faţă regimului destul de sever al cazărmii, participasem și la așa-zisul efort fizic, lucru ce își găsi aprobarea unanimă a superiorilor și chiar inscripţia corespunzătoare în livret.

Aveam liber trei zile, după care trebuia să ne prezentăm la Comisariat, la cadre. Nu-mi prea făcusem prieteni la Harkov – eram

atât de încărcaţi, încât seara, la stingere, ne prăbuşeam răpuşi în paturi ca să ne ridicăm cu greu în zori – aşa că de la gară o luai direct spre casă, şi nu cu micile companii ce se formaseră ca să „stropească” evenimentul absolvirii.

Speram să-l găsesc pe Onufrii întors, nu credeam să fi fost ceva prea grav, n-avea cum să comită vreo crimă, nu mă îndoiam nicio clipă de devotamentul lui. Şi totuşi, în caz că nu l-aş fi găsit, mă întrebam cum m-ar fi primit Maşa. Ne despărţiserăm nu prea frumos, cel puţin ea ar fi putut interpreta anume aşa plecarea mea… Una o ştiam precis: în caz că Onufrii nu se întorsese, n-aş fi putut interveni nicicum. Ar fi însemnat să pun punct carierei mele, poate chiar şi libertăţii. La Harkov învăţasem şi văzusem destule. După campania împotriva duşmanilor interni şi exterminarea lor, se crease în ţară o atmosferă de suspiciune, de neîncredere totală între prieteni şi vecini, chiar în sânul familiilor, într-o măsură mai mică acea campanie mai continua şi nu se putea să nu dai dreptate autorităţilor: lupta de clasă nu se sfârşise. Părinţii mei erau mici chiaburi, mijlocaşi, cum li se spunea, şi chiar dacă o rupsesem cu ei definitiv – tot rămâneam cu o origine socială dubioasă. Nu puteam să mă expun, nu puteam sări peste cal. Faptul că fusesem membru de partid în ilegalitate nu-mi acorda niciun fel de plusuri, poate chiar dimpotrivă! Trebuia să-mi fac datoria corect şi să nu-mi bag nasul în politica mare. Harkovul îmi deschisese ochii…

Portiţa casei lui Onufrii era ruptă dintr-o balama şi atârna. Nu era un semn tocmai bun. Intrai în curte şi ciocănii uşurel…

Peste un minut, uşa se dădu zgomotos de perete şi mă întâmpină un zdrahon pe picioare scurte şi cu o faţă destul de şifonată.

— Ce vrei? îmi duhni el în mutră.

— Maşa… Maşa-i acasă?

Mă temeam să întreb de Onufrii.

— Ce Maşă? Nu-i nicio Maşă…

— Păi, locuia aici… Acum trei luni.

— Acum trei luni locuia… Acuma nu…

Din spatele zdrahonului se arătă o femeie despletită; după toate semnele, nu mai puţin băută. Îmi strigă peste umărul voinicului:

— S-a spânzurat Maşa ta… Caut-o la cimitir…

Mi se făcu negru în faţa ochilor.

— Cară-te naibii, zise zdrahonul și-mi trânti ușa în nas.

Nici nu mai știu cum am părăsit curtea. Biata femeie! Adică nu se întorsese Onufrii… Mai mult ca sigur că nu. Și ea n-a găsit altă cale să-și stingă disperarea… Poate chiar aflase ceva despre soarta lui, iar în cazul acesta nu putuse afla ceva bun… Ce putea fi la mijloc? Scrisoarea aceea? Dar pentru o jalbă nu poţi închide sau distruge un om. Era la mijloc altceva, mult mai grav. Ceva poate încă de pe vremea ilegalităţii, iar noi… Noi, tovarășii lui, orbiţi… Nu cred că mă întrebase degeaba șeful cela dacă fusese și Onufrii cu noi la Bender…

Îmi amintii de costumul rămas în camera mea când am plecat la cursuri, dar bine-am făcut că n-am mai întrebat de el. Precis că-l băuseră noii locatari ai casei în care învăţasem să citesc și să fiu om…

Era duminică. N-aveam unde pune capul, era iarnă și ger. Până marţi, când trebuia să mă prezint la cadre, era vreme berechet și perspectiva s-o petrec pe o bancă din parc nu-mi surâdea. Cealaltă perspectivă, a unui hotel, era de domeniul fantasticului – în oraș era unul singur, mereu ticsit cu cinovnici de toate soiurile, și-apoi și bruma de bani cu care fuseserăm onoraţi la plecarea de la cursuri…

Era după-amiază și mă gândii că n-ar fi deloc frumos să n-o văd pe Riva. Sigur, în înghesuiala în care trăiau nici vorbă să rămân la ei peste noapte, dar simţeam nevoia să împărtășesc cu cineva bucuria noii mele condiţii. Și cu cine aș fi putut-o împărtăși mai bine!?

Ușa o deschise chiar ea, de la prima bătaie. Era cu un șal gros pe umeri. Nici nu ridică ochii din pământ:

— Intraţi, șopti cu un glas stins.

— Riva, strigai eu, ce-i cu tine? Chiar așa m-am schimbat?…

Ea mă privi ca pe o arătare și se apucă de inimă:

— Ionică! Intră, intră repede.

Primusurile din hol erau în repaus, ea trase ușa fostei bucătării și o închise imediat. Mi se aruncă la piept și începu să plângă cu hohote.

— Ionică, ai venit… Credeam… când am văzut mantaua… Ai

terminat cursurile…

— Da. Ai în faţă un ajutor de împuternicit NKVD…

— Ionică… Tata a fost arestat… Acum trei săptămâni… Nu știu nimic de el, pe unde n-am fost numai…

— Cum arestat?

— Au venit noaptea. Aveau mandat. N-au spus nimic. L-au luat și s-au dus. Am rămas singură. Dacă ai ști ce nopţi de groază trăiesc! Unchiul Iuliu a fost trimis la un spital din nu știu ce sat… Ionică, ai să-l salvezi pe tata? Tu poţi, Ionică! Pe tine au să te asculte, ești de-ai lor!

— Liniștește-te, Riva! Nu știu dacă am să pot, dar am să fac tot posibilul. Mai întâi…

— Ai să faci tot? Te implor, Ionică! Nu mai am pe nimeni!…

În cameră, adică în fosta bucătărie, era ordine perfectă. Din cauza aceasta, se și putea lesne observa o valijoară nelalocul ei, lângă ușă, și un palton cald pe umerii unui scaun tot acolo.

— Te uiţi, îmi observă ea privirile. Când au să vină după mine, am să mă pierd… Dar așa am totul pregătit.

— Nu mai vorbi prostii, Riva! Cine să vină după tine?…

— Tata s-a dus la Comisariat și a cerut să i se permită plecarea în România. Voia să mergem împreună, dar eu m-am opus categoric. Știi ce se face acolo… Au venit legionarii la putere… Și-apoi de ce să-mi las eu locurile care mi-s dragi? Tata zicea că are acolo bani buni la o bancă, iar banii rezolvă totul… Naivul… Ionică, salvează-l! Pe mine mă salvezi, Ionică… Adu-ţi aminte…

— Am spus doar: voi face tot posibilul! Cred că e ceva legat de Turcia… Se tem să nu fie vreun caz de spionaj… Dar au să discute cu el și au să-și dea seama. Nu dispera!

— Mulţumesc, Ionică… Ai fost pe acasă, la Onufrii?

Adică nu știa nimic. N-avea niciun rost să-i mai torn sare pe rană.

— Chiar într-acolo mă îndrept.

— Atunci pleacă. Dacă s-ar întâmpla… Dacă ar veni… N-ar fi bine să te găsească și pe tine aici…

— Vorbești prostii! Dar de plecat trebuie să plec, nu pot deranja oamenii noaptea…

Riva mă cuprinse și mă sărută de câteva ori:

— Ai să-l salvezi?…

Ea închise fără zgomot ușa masivă în urma mea. Pe trotuarul din faţă se plimba un tânăr, tropăind mereu din picioare. Era ger. Se prea putea să fie un observator. Făcui colţul și mă apucai eu să-l observ. După vreo cinci minute, ieși din casa pe lângă care se învârtea el o tânără și amândoi, cuprinși, o luară la vale. „Slavă Domnului, mi-am zis. M-am înșelat.” Și o pornii spre gară.

I-am spus prietenei cuvinte de îmbărbătare, dar știam bine că n-am să pot face nimic. Și nici n-am să încerc. Cazurile cu asemenea figuri cum era bătrânul Rosenberg nu se discută la sectoare de miliţie; se rezolvă mult mai sus, unde un pârlit ca mine n-are acces, poate doar cu riscul să-și bage singur capul în laţ. Și, la drept vorbind, după foarte scurta discuţie pe care-o avusesem cu el înţelesesem perfect că nu-i nici pe departe un om de-al nostru, ci un foarte solid reprezentant al clasei antagoniste. Să se fi întâmplat ceva asemănător cu Riva, în foc m-aș fi băgat! Era omul care-și depășise toate prejudecăţile de clasă, proletar pur prin adopţie! Era omul pentru care ai fi putut să-ţi dai și viaţa! Înţelegeam că îl iubea pe cel care-i cătase în coarne până la a susţine financiar un partid care lupta contra celor de teapa sa, dar aceasta putea fi, pentru el, un motiv de indulgenţă? Va trece o vreme și Riva se va împăca cu gândul că nu se mai poate face nimic și va sluji mai departe cauza căreia i s-a dedicat!

Sigur că nu mă puteam expune, trebuia să mă păstrez pentru eventualitatea prea puţin probabilă că i s-ar întâmpla și ei ceva.

Când am ajuns la gară, era noapte. Sala de așteptare – aproape goală, doar pe peron o mulţime de oameni: pleca un tren cu repatriaţi spre București. Țipete, lacrimi, ultimele îmbrăţișări, se despărţeau, și pentru totdeauna, rude și prieteni. Unde se duceau oamenii aceștia? La moarte? Știam de dimineaţă, de la radioul din trenul cu care sosisem că în România are loc o rebeliune legionară, se pomenea despre sute de morţi, pogromuri evreiești.

Birou de bagaje nu era. Am ochit o bancă mai întreagă, am pus valiza alături și am așteptat să se scurgă valul celora care-și conduseseră rudele. În scurt timp, sala s-a golit din nou, eram

aproape singur. Mi se închideau ochii, când am simţit o mână pe umăr:

— Vă rog, documentele!

Era un miliţian. I-am dat livretul, a citit atent și mi l-a întors.

— Mi se pare că ești din cei care-au venit de la Harkov… Ai vreo problemă?

Ba bine că nu. I-am expus situaţia.

— Hai cu mine. Dai o sticlă și facem ceva…

Miliţianul de serviciu, mai mare în grad, îmi cercetă și el documentele.

— Ai rămas cu curul pe gheaţă, leat? Păi, uite ce facem: dormi pe divanul din biroul șefului… Dar să te scoli când se deschide bufetul!

Cred că m-am prăbușit într-un somn de moarte de cum m-am chircit pe divanul tapiţat cu dermantină din cămăruţa cu o singură măsuţă și un singur scaun, numită pompos „birou”. Ciudat de tot, dar dimineaţă mi-am dat seama că îmi amintesc pentru prima oară un vis proaspăt.

…Se făcea că mă aflu în alt cabinet, mult mai mare, cu tablourile tovarășului Stalin pe toţi pereţii, în spatele unui birou uriaș, cu cinci telefoane, așezat într-un jilţ moale, sorbind o cafea dintr-o cană de aluminiu. Pe jos se întindea un covor mănăstiresc ce acoperea toată podeaua, la o măsuţă scundă dintr-un colţ de lângă ușa capitonată stătea aplecată asupra unei mașini de scris Riva, ţăcănind un ordin pe care i-l dictam eu între două sorbituri. În faţa mea, în picioare, cu mâinile în șolduri, stătea don’ Ghiţă privindu-mă dispreţuitor. „Să chem gardianul, Ivan Alexandrovici?” mă întrebă Riva. Dădui din cap aprobator. Riva bătu câteva semne la mașină, după care ușa capitonată se deschise larg și intră în cabinet Chiţoranu călare pe Ducipal. Calul începu să necheze fericit, încercând să se apropie de mine, dar vătaful cerșetorilor îl struni: „Pe urmă, pe urmă!” Vechilul râse și își descheie bumbii la pantaloni, își scoase mădularul și, agitându-l, se îndreptă spre Riva. Riva începu să râdă isteric, dar Chiţoranu îl înșfăcă pe ticălos de sulă și îl aruncă pe spinarea lată a lui Ducipal. „La moarte?”, întrebă ţiganul. Riva conteni de râs și mă întrebă același lucru.

„La!”, răspunsei eu scurt. În ușă, Ducipal întoarse capul către mine: „La moarte?”, întrebă și el. Era prima oară când îl auzeam vorbind; de mirare, nici nu-i răspunsei. Ușa se închise de la sine. Riva sări de la măsuţa ei și, în câteva clipe, se dezbrăcă goală. Se trânti pe divan. În afară de sâni, nu avea niciun alt semn că ar fi femeie. „Nu vii lângă mine?” mă întrebă ea mieros. „De ce?”, făcui eu indiferent. Apoi tare, de se cutremură cabinetul: „De ce?… ”

— Cum de ce? zise miliţianul care mă scutura de umeri. S-a deschis bufetul, camarade!…

„Brunza, salutare…

…și n-am cuvinte!” am strigat, bineînțeles în minte, când am coborât din trenul ce mă lepăda din capitală pe peronul cu zăpada necurăţată a fostei comune de care ţineau și Opăriţii, acum centru raional.

La cadre, unde am rugat să fiu repartizat oriunde, numai nu în Brunza, nici n-au dorit să mă asculte:

— Așa s-a hotărât. Ești din partea locului, cunoști situaţia.

Firește, nu cunoșteam nicio situaţie, erau rupte prea de mult legăturile, dar în sistemul nostru nu se admiteau discuţiile. Trebuia să mă prezint însoţit de un plic sigilat la Fiodor Ilici Globov, comandant superior, adică ceva amintind a căpitan, împuternicit al NKVD-ului în raionul dat, viitorul meu șef.

După câteva întrebări, la care unii cetăţeni nici nu catadicseau să răspundă, rupându-se imediat din loc, am găsit și sediul împuternicitului. Culmea! Era într-o căsuţă cochetă în chiar curtea bisericii, cu ușa – biserica! – blocată cu două scânduri bătute în formă de „x”. Căsuţa servise de adăpost pentru sluga preotului și cei trei copii ai ei, făcuţi mai în tinereţe din mila Domnului și a parohului (lumea credincioasă, după câte îmi aminteam, o porecliseră Maria Magdalena!), acum evacuată în altă parte. Casa parohială, în spatele bisericii, o construcţie solidă, de piatră, acum era Comitetul Raional de Partid, iar alături, fosta primărie – Comitet Executiv (mai precis – Împlinitor, după noua modă).

(Aveam să aflu mai târziu că la 28 iunie, popa, care avea un aparat de radio cu baterii, ieșise în curte numai în cămașă de noapte, înhămase singur caii la căruţă și, după ce urlă la sărmana coana matușca, prinseră amândoi să încarce în vehicul geamantane și boccele, odăjdii și tacâmuri, își cocoţă peste toată zestrea jumătatea și, după ce strigă peste gard primarului, care își făcea nevoile de dimineaţă lângă un copac, „Fugi! Vin rușii!”, dădu bice cailor,

trăgându-și din mers haina popească. În curtea bisericii rămase în genunchi Maria Magdalena înconjurată de progenituri și strigând în gura mare: „Pe noi cui ne lași, idole?!…”

Idolul avea să se întoarcă pe înserat: lat, în trăsura goală, cu beregata tăiată. Despre soarta coanei matușca, bietele animale pline de spumă nu puteau spune nimic…)

Cum la bătaia mea nu răspunse nimeni, intrai nepoftit. La un birouaș modest, acoperit cu postav verde, stătea un civil căruia nu i se vedea decât un început de calviţie, adâncit în lectura unui dosar.

Era limpede că aveam de-a face cu șeful, nici urmă de anticameră sau secretară.

— Ajutorul de împuternicit NKVD Tarabanţu Ivan Alexandrovici la dispoziţia dumneavoastră potrivit ordinului…, urlai eu, dar el, fără să ridice capul, mă întrerupse cu un gest:

— I-am rugat să-mi trimită un surdomut… Ce oameni!

Abia după asta ridică privirea. Avea o faţă rotundă, destul de plăcută, ochi albaștri aproape fără gene.

Pusei pe masă plicul și mă retrasei cu un pas. El îmi întinse moale mâna peste masă, dar nu se ridică.

— Uite ce-i, Tarabanţa Ivan, născut la Apariţî, din părinţi mijlocași cu care nu ţii legătura și fost lucrător tipografic, comunist ilegalist în România regală, și acum ajutor de împuternicit. Să nu ţipi la mine niciodată, eu am să ţip la tine. Lămurit?

— Întocmai, făcui eu un pic dezorientat. El însă zâmbi:

— Ai să-mi spui Fiodor Ilici, așa-i meseria, umblu mai mult civil. Sunt un om bun ca pâinea caldă, împușc numai dușmani și numai când am chef… Lămurit?

— Exact. Avea simţul umorului și asta mă calmă. Nu pot suferi oamenii bosumflaţi sau posaci…

Puse plicul meu într-un sertar și se ridică de la masă. Desfăcu larg braţele și făcu câteva mișcări de înviorare.

— N-am dormit toată noaptea, avem mult de lucru… Apropo de lucru: zece sate și numai trei ajutoare, bineînţeles cu tine. O să mai primim, dar deocamdată ai să iei în primire două localităţi…

Se apropie de un fel de hartă de pe unul din pereţi:

— Plopeștî și Toloca… Le știi?…

Ba bine că nu: Plopeștii erau la o zvârlitură de băţ de la Opăriţi, ne duceam acolo la furat harbuji, iar Toloaca – peste două dealuri de la stâna lui Căcăluș. Aveam și un văr acolo, dar nu ne știam.

— Ai să ţii legătura cu secretarii de partid, mai ales cu președinţii de soviete. Dacă au comsomol, și cu ei. Cu miliţienii – să-i lași naibii, sunt niște proști… Știi ce ai de făcut, v-au învăţat. Suntem în preajma Crăciunului, vezi ce se face. Și nu uita principalul… Cred că nu trebuie să-ţi amintesc…

Știam, și eram nerăbdător să pun în practică tot ce învăţasem la Harkov.

Globov deschise o casă de fier din colţul odăii și scoase de acolo un „nagant”. Îi învârti butoiul, numără într-o cutie cartușele:

— Ia-l și păstrează-l ca ochii din cap. Cred că știi contra cui să-l folosești.

La Harkov, unul dintre ofiţerii care ne predau a fost decorat în faţa cursanţilor cu un revolver asemănător pentru nu mai știu ce faptă. Îl sărutase. I-am repetat gestul.

— Ești sentimental, Tarabanţa! Nu ţi-i dor de Opariţî? Acolo nu calci. Deocamdată. Cum stai cu pula care ţi-a mâncat-o câinele?

Știa tot! Desigur că voia să mă impresioneze. Să-mi dea de înţeles că stau mereu sub o lentilă care mă arăta gol. Dar nu mă simţeam cu nimic pe suflet. Și nici n-aveam de gând să mă simt. Dimpotrivă, îmi plăcea să văd cât de puternică este instituţia care mă admisese printre slujitorii ei…

— N-avem timp de odihnă, flăcăule, zise Globov. Dormi azi, și mâine în zori pleci în satul care-l alegi tu primul. Ai trei… nu, patru zile, după asta vii cu raportul.

Cred că avea vreo patruzeci de ani, dar, cu toată oboseala de pe faţă, arăta plin de energie. Făcu o „stânga-mprejur” ca la carte și strigă:

— Erofeici!

Ușa care mi se părea a fi a unui dulap în perete, ferecată cu șine de metal, se deschise și în prag se arătă un bătrânel scund, cu picioare strâmbe și mutră de mongol sau chinez, pe care atârna o mustaţă sărăcuţă.

— Ce vrei? întrebă el fără să ţină cont de regulament, deși era în

haine militare.

— Fă cunoștinţă, noul meu ajutor. Îl duci la hotelul nostru și dimineaţă îi faci o căruţă… Până la…

El se uită întrebător la mine.

— Până la Plopești, hotărâi eu pe loc.

— Se face, bombăni Erofeici și dispăru în dosul ușii de unde se arătase.

— Din Siberia a venit după mine. Un om de aur, a fost vreo douăzeci de ani gardian pe la o mulţime de lagăre…

Deschise ușiţa unei case de fier, scoase o sticlă de votcă și două pahare. Umplu paharele ochi:

— Hai, să fie într-un ceas bun, să ne împăcăm bine…

— Eu nu beau, Fiodor Ilici.

El se făcu roșu:

— Nu bei? Cu șeful tău? Cum poţi avea încredere într-un om care nu bea? Nu cumva…

Vorbea prea serios ca să fie vorba de o glumă, în ochi îi jucau niște scântei care nu prevesteau nimic bun. Mă făcui a râde și ridicai paharul:

— Credeam că înţelegeţi gluma, Fiodor Ilici!

Dădui votca peste cap și strânsei bine pleoapele ca să nu-mi iasă ochii din orbite. Îl auzii cum trântește paharul gol de masă:

— Oh, Tarabanţa! Șarpe viclean! Știam eu că au să trimită un băiat bun, i-am rugat doar…

Dădu parcă să mă pupe, dar se mulţumi, spre marea mea bucurie, să-mi strângă mâna…

„Hotelul” era o simplă cameră într-o casă nu prea arătoasă a unui negustor de vinuri, care, la eliberare, fugise de teama celor pe care-i amăgise ani buni și își lăsase în plata Domnului o nevastă durdulie și patru fete nemăritate, dar mai ales o pivniţă monumentală cu zeci de butoaie golite de conţinut în zilele „slobodei”.

Erofeici plecă, lăsându-mă în grija matroanelor care mă hrăniră cu atâta stăruinţă, încât se încurcau unele cu altele și dându-mi de înţeles că mi-ar putea oferi și mie serviciile de care se bucurau Erofeici și alţi locatari.

Somnul de o jumătate de zi și o noapte mă făcu să uit de divanul miliţienilor, care-mi sucise oasele, și de votca lui Globov, așa că în zori, când Erofeici mă trezi cu „Echipajul e la scară!”, mă simţeam în stare de toate faptele mari ale lumii.

…Plopeștii erau acoperiţi de zăpadă, uliţele pustii, doar câţiva copii grăbindu-se la școală. La sovietul sătesc, fosta primărie, mă primi paznicul, care mă asigură că ambii demnitari ai satului trebuie să apară din clipă în clipă, lucru ce se întâmplă mult mai târziu. Iarna, satul și instituţiile lui au un program aparte, mai știam lucrul acesta și de la Opăriţi, așa că nu mă mirai când președintele îmi duhni în faţă aburii a cel puţin unei căldări de vin, lucru pe care îl repetă în mai mică măsură și secretarul de partid. Prezenţa mea îi făcu să depună eforturi chinuitoare ca să-și vină în fire. Se părea că abrevierea NKVD nu-i entuziasma. Globov nu mai fusese de săptămâni bune, fapt pe care ei îl interpretaseră ca „pe loc repaus”. Din expunerile lor destul de dezlânate înţelegeam că Plopeștii nu sunt prea dispuși să se sovietizeze, vorbesc verzi și uscate, unii își permit chiar să se pună contra… De exemplu, mulţi refuză să participe material la bunăstarea ţării, nu vor să plătească impozitele pentru pomi fructiferi și animale, nu participă la lecţiile cu care vin de la Centru tot felul de specialiști ca să le explice ce înseamnă un colhoz și care sunt binefacerile lui… Mi-am notat nume și adrese, și nu numai de recalcitranţi, ci și de inși înţelegători. După ce i-am expediat (civilizat!) pe la casele lor, ca să se refacă, am pornit la o plimbare prin sat. Pe secretarul de comsomol l-am găsit acasă. M-a primit un pic speriat, mi-a propus, potrivit obiceiului, să ne cinstim cu câte un pahar de vin. Refuzul meu l-a speriat și mai mult, dar, când am trecut la întrebări și răspunsuri despre atmosfera care domnește în rândurile tineretului, și mai ales după ce i-am atras atenţia că nu mă interesează demagogia, vreau fapte concrete, s-a speriat definitiv. A acceptat fără pic de ezitare să-mi fie agent-informator, drept care i-am și luat, fără întârziere, acceptul în scris. Mi-a dat și el o mulţime de nume, și bune, și rele, după părerea lui, și ne-am despărţit mari prieteni.

Seara, am vizitat la domiciliu un fost deputat cuzist, care din prag m-a luat cu știrea că el e în măsură să pună bazele unui

colhoz, că am fi primul colhoz din republică, a adunat și vreo zece cereri, că jumătate de sat e gata să intre în cooperativă, și nu știe dacă ar mai putea face așa ceva cineva din localitate.

Sunt un om respectat și stimat de consăteni. Am luptat contra exploatatorilor și pe vremea românilor! Nu-i adevărat ce vă spun oamenii, că am fost antisemit! Dacă a fost exploatator – nu mă interesa de ce neam este. S-a întâmplat însă așa că cei mai mulţi bogătani erau evrei!…

Mi s-a mai oferit să mă informeze despre toţi antisovieticii din sat și să continue munca în vederea creării colhozului, căruia el îi poate înmâna chiar mâine uneltele și animalele de care dispune personal.

Desigur, era un demagog, un element străin, dar îmi amintii din *Cursul scurt despre „tovarășii de drum”* – cine-l știe, poate face treabă, iar după asta… L-am lăsat în suspensie, ca să mă mai sfătuiesc cu Globov. Oricum, chiar să fi vrut, nu aveam mandat să arestez oameni. Și nu cu asta trebuia să-mi încep lucrul într-un sat…

Noaptea, la soviet, mă aștepta președintele proaspăt ca un mieluţ, ca să mă invite la el să înnoptez. Dar mă mai așteptau și patru tineri, fiecare dintre ei (unul învăţător) doritor să vorbească cu mine în particular.

Sincer vorbind, nu mă așteptam. Toţi patru își ofereau serviciile de informatori! Mi-am notat numele fiecăruia și am amânat pentru mai târziu tratativele. N-ar fi fost deloc serios să mă prezint la raport cu o listă de agenţi despre care nu știam nimic. Bănuiam, cum, de altfel, s-a și confirmat mai târziu, că veniseră la îndemnul entuziastului comsomolist.

Noaptea târziu, am luat cina la președinte, am băut și un pahar de vin, lucru care l-a bucurat nespus pe găzdaș („păi, a băut și el cu mine”, în caz că l-aș fi raportat!) și am dormit tun până dimineaţă.

A doua zi am petrecut-o cu secretarul, care, mai pe ocolite, mai direct, mi-a dat de înţeles că și comuniștii-conducători au dreptul să închine un pahar de ziua soţiei, iar el, dacă ar auzi că s-a întâmplat așa ceva cu un tovarăș, nu s-ar grăbi să-l îngroape, și comuniștii sunt oameni. Era membru de partid foarte tânăr, până la eliberare fusese ajutorul fierarului din sat, nu făcuse politică, era proaspăt

însurat și fusese numit secretar dintr-un număr de trei ca dânsul, pentru că era membru și în comitetul sărăcimii. Singurul lucru pe care-l știa despre comunism era necesitatea colhozului, unde toţi vor lucra puţin și vor primi mult. Mai bine se descurca în gândurile oamenilor.

— Să ai grijă de cutare, îmi zicea el despre un vecin. La o adunare m-a întrebat cum adică poate el, dacă sapă jumătate de grădină, să scoată roadă de parcă ar fi lucrat-o toată? Avea în vedere treaba cu munca din colhoz și răsplata, iar eu știam lucrul ăsta de la un învăţat. I-am răspuns direct că de lucrat au să lucreze mașinile. Și știi ce mi-a zis? „Mă cac eu în mașinile tale, unde-s?" Eu cred că el îi contra…

În zori m-a repezit cu sania la Toloaca chiar președintele. Acolo, cam același lucru. Cadrele nu prea pregătite, comsomol nu aveau, un profesor de matematică mi-a spus în nas că el nu scrie cu chirilice, limba moldovenească, de fapt românească, nu-i făcută pentru așa păduchi de litere. Lucrul acesta era prea serios ca să-l las uitat, dar, cum nu puteam să-l arestez, l-am rugat să mi-l scrie pe o foaie de hârtie, ca să discutăm cu specialiștii. Nu prea nădăjduiam s-o facă, dar seara a venit la soviet cu patru foi de caiet pline cu părerile lui. Nu pomenea „păduchii", dar asta nu schimba nimic.

— Sunt gata să polemizăm! mi-a declarat el sigur de sine.

L-am asigurat că și noi suntem gata…

Am racolat și la Toloaca trei informatori, pe alţii vreo doi, voluntari, i-am lăsat pentru mai târziu. Aveam perspectiva să-mi creez o agentură pe cinste.

Niciodată nu mi-am închipuit că sătenilor mei le place atât de mult să-și îngroape semenii!… De fapt, glumesc… Adevăraţii patrioţi nu se uită cine este dușmanul patriei – vecin sau frate.

Cu asta m-am întors la Brunza.

Președintele din Plopești se angajase să-mi găsească o gazdă, pentru că hotărâsem să-mi stabilesc acolo reședinţa permanentă. Nu pentru că ar fi fost mai aproape de Opăriţi. N-avea dreptate împuternicitul, nu eram sentimental.

Globov mi-a tras o săpuneală bună pentru cuzist:

— Zilele astea trebuie să-l umflăm. Bine că nu te-ai angajat cu

nimic. Iar *Cursul scurt…* trebuie să-l și înţelegi, nu numai să-l citești! Închipuie-ţi numai că ar fi reușit să realizeze ceva. Și apoi să citești în „Pravda”: „Un fascist în fruntea unui colhoz”. Adică, la revedere pentru zece ani, cetăţeni Globov și Tarabanţa! Aţi căscat gura, odihniţi-vă… Nu-i bine să fii idiot.

Pentru informatori nu mi-a spus decât că munca mea va depinde de ei. Cum am să mi-i aleg, așa vor fi și rezultatele. Pentru care am să răspund eu. În schimb, m-a lăudat pentru profesorul polemist, după ce i-am tradus cum am putut opera polemică.

— Cum ai reușit să-l faci să scrie? Bravo, nu ești chiar așa de prost.

Vreo zece zile am tot bătut drumul între Plopești și Toloaca, apoi a apărut Globov într-o sanie-faeton cu doi cai și Erofeici pe capră. Îmi aducea înlocuitor pentru Toloaca – un ucrainean de undeva din nordul republicii, căruia i-am predat toate materialele care priveau satul lui. Pe la miezul nopţii am plecat cu toţii la Toloaca, de unde l-am umflat pe profesorul polemist, total năucit de „surpriză”. Într-un ceas ne-am întors fără ucrainean, ca să-l burdușim la Plopești pe cuzist. Acesta tremura ca varga, jurându-se pe toţi sfinţii că nu-i vinovat de nimic și ratăm o mare realizare… După care, cu amândoi arestaţii legaţi, aproape în zori, Globov făcu cale întoarsă.

Apoi a urmat, până pe la sfârșitul lui martie, ceea ce se numește muncă de rutină. Reușisem să descopăr și să dau pe mâna lui Globov doi contra (de fapt, pe mâna lui Erofeici, Globov nu bătea!), cam o dată pe săptămână mă prezentam cu raportul la raion; n-o duceam rău, mai ales că mi se trăsese și telefon (ce-i drept, funcționa când voia el) și multe mărunţișuri le rezolvam pe loc. Era o primăvară ploioasă, înotam în glod până la gât, cam acesta era singurul inconvenient. Dar, chiar la sfârșitul lunii, seara, pe o ploaie mai al naibii decât celelalte, mă sună Globov, să mă prezint de urgenţă la el. Credeam că e o glumă în ajunul lui întâi aprilie; unde să pornesc noaptea pe un drum desfundat, bun mai degrabă pentru o barcă?! Dar seria de înjurături măiestrit etajate, mai dihai decât cele auzite la Harkov, mă urni din loc.

În cabinetul Lui Globov se mai aflau trei ajutoare din alte sate,

băieţi care fuseseră cu mine la cursuri, toţi cu mutre încruntate. Globov mă salută cum știa el, adică „Iată-l, câtă cinste pe noi, a binevoit…”, și ne adună pe toţi în jurul mesei. Scoase din sertar o foaie de hârtie și ne-o întinse în faţă:

— Uitaţi-vă bine! Afară-i beznă, nu trebuie să greșim. Mergem cu căruţele până la magazin, acolo le lăsăm și mai departe o luăm pe jos. Casa-i în fundul curţii. Din tindă, la dreapta, dăm în odaia unde au să fie toţi.

— Cine? nu mă stăpânii eu.

Globov, fără să ridice capul:

— Hitler și Antonescu… Sunt cinci, poate șase. Tu, Vicol, treci în spatele casei, este o ferestruică acolo. Voi doi, Miţu și Vasiliev, spargeţi ușa de la intrare, în tindă trageţi câte un foc în tavan și pătrundeţi în odaia din dreapta. Eu cu Tarabanţa venim din urmă și-i luăm ca din oală. Aveţi lanterne? Ei pot sparge lampa. Să nu se piardă nicio hârtiuţă! Da, câine în curte nu-i, dar totuși pășiţi atent, fără zgomot.

Dacă nu punem la socoteală glodul prin care am străbătut cu mare greu cei vreo trei sute de metri până la casa suspectă, mai departe toate au mers ca pe roate. Sau aproape…

Era întuneric, dar din casă se strecura pe unul din geamuri un sâmbure de lumină, așa că manevra de înconjurare a decurs normal. Cei doi desemnaţi cu spargerea și-au făcut datoria, doar că ușa s-a dovedit a fi mai slabă decât efortul, s-a rupt din balamale și s-a prăbușit. Miţu și-a păstrat echilibrul, a tras un foc, dar același lucru l-a făcut și Vasiliev, numai că în timp ce cădea peste ușă. Am sărit în urma lor și eu cu Globov.

În jurul unei mese stăteau cinci tinerei, fiecare cu un teanc de hârtii în faţă, pe masă – o călimară și o cutie cu peniţe. Lampa atârna de tavan asupra mesei, lumina săracă venită de sus scotea în relief ciudat feţele încremenite ale conspiratorilor. Pe cel din capul mesei îl știam, fusese student la Iași, acum preda istoria la școala medie din Brunza.

— Nicio mișcare! strigă Globov.

Tânărul istoric se ridică în picioare:

— Ce înseamnă…

Dar mai mult nu reuși să spună: glonţul pornit din „nagant”-ul împuternicitului îl lovi în umăr. El se lăsă pe scaun, alb la faţă.

— De ce? șopti el, ne facem lecţiile…

— Acuși vi le controlăm, rânji Globov.

Un tinerel, probabil, cel mai tânăr, întinse tiptil mâna și apucă o foaie de hârtie scrisă de pe marginea mesei, o făcu fulgerător boţ și o puse în gură.

— Stai, urlă Vasiliev și-i izbi un pumn în gură.

Mototolul căzu din gura tânărului cu tot cu dinţi…

— Dă-o, zise Globov. Dezveli hârtia și mi-o întinse. Ce scrie?

Un scris caligrafic și îngrijit anunţa: „Tineri români basarabeni! Hidra comunistă și imperialismul sovietic și-au întins braţele peste…”

— Ajunge, făcu Globov frecându-și mâinile. Părea foarte mulţumit.

— Ei, ce mai ziceţi?…

Tinerii conspiratori păreau să fie încă în stare de șoc.

Erofeici intră în odaie, deși trebuia să păzească ieșirea.

— Avem un mort, șopti el.

— Din păcate, doar rănit, zise Globov. Și n-o să-l lăsăm să moară. Pansează-l, Erofeici.

— Ba nu… Miţu, în tindă…

Globov se repezi afară, reveni peste câteva clipe:

— Aţi ucis un om, un enkavedist! Criminalilor!

— Dar n-avem arme, strigă rănitul.

— O să aveţi! O să le găsim!

Plecarăm împreună cu Vasiliev după căruţe.

— Eu… Mi se pare că eu l-am atins…, începu el să se tânguie. Când am căzut…

— Fii bărbat, încercai să-l liniștesc, la război se întâmplă multe. Și azi am participat la un război, războiul dintre clase!

Când ne-am întors cu trăsurile, toţi conspiratorii aveau mâinile legate la spate. Cu niște curelușe de piele crudă.

Erofeici își știa meseria…

Miţu a fost înmormântat cu onoruri militare; bineînţeles, cât ne permitea efectivul foarte redus. Globov a scos din arsenalul

confiscat un pistol pe care l-a alăturat dosarului celor cinci în calitate de corp delict. Vasiliev, care s-a dovedit a fi cam slab de înger, a fost mutat disciplinar în alt raion, dar și cu altă motivaţie.

Lucrul la Plopești se desfășura aproape normal, oamenii începeau să înţeleagă că lupta contra celor care vor să te facă bogat și fericit e o pierdere de timp, uneori și de libertate. Unii se cam temeau de mine, alţii mă stimau, aveam una din agenturile cele mai solide din raion, eram pe punctul să descopăr un individ care de vreo două ori încercase să dea foc sovietului sătesc, îmi stătea ca un ghimpe în coastă, iar miliţianul, care ar fi trebuit să-mi fie mâna cea dreaptă, era într-adevăr un prost.

Eram în ajunul sărbătorilor de mai când, pe înnoptate, mă găsi telefonul lui Globov.

— Urgent la mine și îmbrăcat de paradă! după care trânti receptorul.

Orice căruţă e mai înceată decât telefonul. Pe la miezul nopţii, ajuns la raion, îl găsii pe Globov la birou, erupând foc și pară:

— Unde mi-ai fost, te miști ca un melc! Trenul pleacă peste o oră!

Mai pe scurt, îmi înmână un plic sigilat.

— Te prezinţi la secţia de urmăriri penale, la colonelul Erofeev. Îi dai plicul și asculţi bine ce-mi spune. Nu mai putem ţine aici pe bandiţii ceia, vin sărbătorile, unul la spital, patru aici… De unde să iau atâta pază?…

Secția de anchete…

…și urmăriri penale se afla în cea mai bogată parte a orașului, în clădirea unui fost consulat, în apropierea fostei case a Rosenbergilor.

De trei ori am băgat mâna în buzunar ca să scot documentele, până m-am văzut în anticamera șefului. O secretară acră și roșie ca o pătlăgică murată îmi tăie scurt avântul:

— Tovarășul șef nu primește, este ocupat.

— Și când se eliberează?

— Nu mi-a raportat.

M-am înfuriat grozav, în vagon nu fusese niciun loc liber, era frig și mizerie, aveam de gând să mai trec pe la Riva și să prind și trenul de întoarcere…

— Ai auzit, muierea naibii, despre poșta secretă? Știi ce-i acela un pachet?

Nici nu bănuiam că acest „pachet” era parola noastră. Ea se ridică neașteptat de sprinten și dechise ușa cabinetului. Reveni peste o clipă.

— Ai două minute. Nicio secundă mai mult.

Cabinetul era mare de tot, mobila, probabil, rămăsese de la fostul proprietar, numai lemn roșu, ba chiar și un bufet cu uși de cristal; din spatele biroului, cât o masă de biliard, se vedea un căpșor cu smocuri de păr sur și vreo două palme din trupul slab al celui care era groaza dușmanilor contrarevoluţionari.

La o masă mai mică, perpendicular sprijinită în birou, stătea pe un scaun, tot din lemn de mahon, o femeie într-o rochie simplă, ruptă la umeri, cu părul roșu, năclăit și cu multe șuviţe lipsă. Mâinile goale, pline de zgârieturi și vânătăi, le ţinea pe masă, se vedea cât colo că îi tremurau mărunt.

„Ferească Domnul să nimerești aici adus!” mă gândii, în timp ce

începui să raportez:

— Ajutorul împuternicitului…

Șeful îmi închise gura cu un gest energic:

— Arde? mă luă el moale.

— Întocmai! și-i pusei în faţă plicul. El rupse sigiliile sub masă, probabil, într-un coș, și se apucă să citească.

Stăteam strună, dar ochii cedară curiozităţii, îi întoarsei spre interlocutoarea șefului.

O clipă nu-mi putui da seama ce se petrece cu mine, apoi simţii că mă ia cu leșin: femeia din faţa celui poreclit printre subalterni „moartea spionilor” era Riva.

Dar ce Rivă! Cu cearcăne negre, poate chiar vânătăi, sub ochi, cu faţa tumefiată, numai un accident sau niște lovituri sălbatice îţi pot schimba în halul acesta fizionomia! Rochia ei albastră, o mai ţineam minte, era sfâșiată și în faţă îi ieșise, aproape tot, unul din sânii plini și tari, cum îi văzusem atunci, la tipografie… Pentru o clipă, privirile ei tulburi lunecară peste mutra mea, probabil, albă ca varul, dar niciun mușchi nu-i tresări pe faţă, deși eram sigur că m-a recunoscut.

Nu se putea, era imposibil să se întâmple așa ceva: Riva în ancheta secţiei de urmăriri penale a NKGB-ului! Pentru ce? De ce? Ea, care își pusese toată tinereţea în slujba cauzei, anchetată și schingiuită! Ar fi fost peste puterile mele să tac! Trebuia să profit de faptul că mă aflu faţă în faţă cu „moartea spionilor”, când și cum altă dată aș mai fi putut ajunge la dânsul! – să-i spun cine-i fata asta, ce-a făcut ca să aducă și la noi socialismul! Să-i amintesc, la urma urmei, că și tovarășul Stalin a spus și a scris că nu trebuie să răspundă copiii pentru faptele părinţilor; Dumnezeu cu el, cu bătrânul Rosenberg, Riva e alta. La urma urmelor, eu pot fi unul dintre martorii principali în cazul acesta, nici nu mai este nevoie să mă caute. Sunt sigur, adică mai mult ca sigur, că Riva, nobilă fiinţă, n-a spus niciun nume, n-a vrut să implice pe nimeni… Și-apoi ce-ar fi putut spune, ce-ar fi avut de spus?… Acum e clipa să intervin!

Șeful terminase de citit raportul lui Globov și mă privea mirat:

— Ce-ai încremenit așa, soldat? Vrei să mai rămâi la o cafea?

Parcă mi-ar fi dat cu o vadră de apă rece în cap, mă trezi într-o

clipită:

— Nicidecum, tovarășe colonel. Îmi permiteţi să raportez?

El mă privi ironic-nerăbdător, și din aceste priviri, parcă nevinovate, simţii brusc adierea morţii.

— Ei?

— Tovarășe colonel… Hm… Vă rog… Trebuie să știţi… Vreau să vă rog… să trimiteţi urgent… mașina specială și echipa… Nu avem oameni, nu avem condiţii să-i păzim cum se…

El se ridică încetișor, nu părea mai înalt decât era pe scaun:

— Ascultă-mă cu atenţie, puţă de câine! Te informez prietenește că nici mie nu-mi ajung oameni. Apoi, pe un ton mai sus: Ori crezi că aș pierde vremea cu putori ca asta de-aici de pe scaun, care-și închipuie că-i mare spioană? Ai venit să stai la taifas cu mine? Ochii i se făcură roșii și vocea îi răsună, probabil, în toată clădirea: Raportează șefului care te-a trimis: ai zece zile de închisoare. Iar el… El… Se îneca: Stânga-mprejur! Afară, idiotule!…

Am zburat pușcă din cabinetul lui.

N-am mai auzit cuvintele secretarei. Probabil, voia să-mi spună că nu-i plăcuse ceva din spusele mele și mă opri în coridor.

Voiam să plec cât mai repede din clădirea asta, cu oamenii de aici era greu să discuţi, dar nu puteam, în niciun caz nu se putea să plec până nu aș fi văzut-o pe Riva, să-i cad în genunchi și să-i cer iertare pentru lipsa de curaj, pentru că m-am pierdut în faţa omului aceluia atotputernic, care, desigur, o să se lămurească până la urmă și o să-i facă dreptate. M-am retras într-un colţ mai îndepărtat al coridorului, hotărât să aștept: odată și odată trebuia să vină gardianul s-o scoată din cabinetul șefului. Gardianul, la sigur, o să-și lase colegul să-i spună deţinutei două vorbe, iar dacă nu… Cum o să mă împiedice el să-i strig fetei două cuvinte de îmbărbătare? Lucrul acesta ar face-o să înţeleagă că nu-i singură, că cineva mai are grijă de dânsa!

Am coborât la parter și m-am postat înaintea scării care ducea în subsol. Altă cale nu avea. Au apărut amândoi după vreo bună jumătate de oră. Ea mergea în faţă, târșindu-și piciorul drept de parcă ar fi vrut să mă imite. Până a ajunge în dreptul meu, își lunecă privirea absolut indiferentă peste mine, de parcă aș fi fost un

bolovan sau un stâlp. Am deschis gura, dar n-am putut scoate un cuvânt. Cât de schimbată era! Poate că indiferenţa ei era un semn să tac? Dar de ce? Ori poate un semn că a înţeles: nu e singură? Da, nu mă îndoiam: însuși faptul că m-a văzut trebuia s-o liniștească și să-i dea încredere…

Am părăsit secţia cu inima grea totuși. Mă întrebam ce-ar fi fost dacă n-aș fi tăcut în cabinetul lui Erofeev? M-ar fi ascultat? Mai degrabă nu. Sau, cine știe, trebuie să fie un psiholog mare! Cum altfel ar fi ajuns așa de sus! Ah, dacă nu m-aș fi pierdut din cauza privirilor lui greu de suportat… Până la rugămintea cu mașina specială și echipa părea dispus să mă asculte!

Am prins trenul în ultima clipă. M-am înghesuit pe o banchetă din colţul vagonului, era însă prea frig ca să pot aţipi. Și atunci m-a fulgerat un gând care, fără să-mi dau seama, clocea în creierul meu încă în cabinetul acela: n-a fost oare toată întâmplarea aceasta nu o simplă întâmplare, ci o cursă bine pusă la cale de șeful meu și șeful secţiei de urmăriri penale? O confruntare, chipurile întâmplătoare, neașteptată, între doi bănuiţi complici? Cum ar fi decurs lucrurile dacă am fi fost complici? Foarte simplu: amândoi ne-am fi speriat. Numaidecât! Sau, dimpotrivă, ea s-ar fi aruncat la mine: „Spune-le că nu sunt vinovată, tu mă cunoști!” Iar eu m-aș fi lepădat de dânsa imediat! Așa însă… Ea a tăcut, înţelegând că în calitatea mea n-aș fi putut decât s-o îngrop mai tare, eu – rămăsesem absolut indiferent la soarta ei, în felul acesta manifestându-mi încrederea în organele noastre. Și totuși, nu părea să fie o cursă. Globov ar fi încercat cumva să mă tragă de limbă, dar între noi nu s-a pomenit niciodată numele Rivei… Și-apoi ce înţelegere între Globov și Erofeev? Probabil că șeful habar n-avea de existenţa modestului împuternicit raional…

Rămânea în picioare o singură explicaţie – cea la care nici prin gând să-mi dea să mă gândesc. Ce știam eu despre Riva decât cele povestite de dânsa personal și bârfele privitoare la dragostele ei? Nimic. Dar traiul acesta dezordonat, aflările ei foarte îndelungate prin străinătăţi, originea ei socială, în sfârșit, erau toate la un loc de natură s-o arunce în braţele oricăror servicii secrete străine. Iar eu, prostul de ţăran incult și ignorant, eu căscam ochii la dânsa ca la o

minune. Ce înţelegeam eu? M-am băgat cu disperare în cărţile celea, am făcut teorie de mama focului, lăsând practica vieţii la o parte, ca să dau acum nas în nas cu ea. Nu lucrează în organele noastre competente oameni întâmplători! Un Erofeev dintr-o simplă privire îţi poate spune cine eşti (măcar că în privinţa mea se înşelase; nu eram nici pe departe „puţă de câine" sau idiot). Desigur, Riva făcuse multe pentru mine, dar îi dădea mâna, am fost un capriciu al ei, chiar ea mi-a spus. O simplă copie a lui Henry, ţăranul francez, un fel de excitant viu… Iar dacă acum se află unde se află și cum cei care-o au în grijă nu sunt niște simpli amatori, trebuia să mă împac cu gândul că ea fusese marea greșeală a vieţii mele.

Orice s-ar spune, dar interesele statului, siguranţa lui și viitorul trebuie să fie mai presus de mamă, tată, prieteni. Mai ales ale unui stat cum este al nostru!

În felul acesta, ea trebuia să rămână un capitol închis. Soarta, dacă există, voise să supravieţuiască cel care ar fi putut apăra interesele cauzei, și, cu toată lipsa de modestie, trebuia să recunosc că acela eram eu.

Uneori, e bine să gândești nu numai la rece, ci chiar și la frig!

— Ai să faci cele zece zile de închisoare prin corespondenţă, îmi zise Globov. Mașina a ajuns înaintea ta și i-a și luat, așa că bravo! Merita s-o faci pe idiotul pentru așa rezultate. Și bine că mi-ai spus de întâlnirea aceea neașteptată, știam că aţi făcut parte din aceeași celulă, dar tu, până la proba contrarie, rămâi curat. Tu nici mutră de spion n-ai, ce-aveai să spionezi? Câtă baligă dau vacile din Apăriţii tăi? Dar grozavi ovreii ăștia, te vând și te cumpără cum vor ei!…

Bineînţeles că nu-i spusesem nimic despre încercarea mea de a-i lua apărarea!…

(Am s-o iau înaintea evenimentelor, ca să-ţi pot demonstra că nu sunt un monstru nerecunoscător, că nimic omenesc nu-mi este străin.

În toamna lui patruzeci și patru, după eliberare, întors în republică cu grad de locotenent NKGB la secţia de aprovizionare și resurse, adică departe de munca operativă, am fost trimis odată, din cauza lipsei acute de personal, ca observator la o manifestare ce părea un pic suspectă organelor noastre. Era

vorba de un serviciu divin organizat de comunitatea evreiască din oraș la cimitirul iudaic în memoria victimelor ocupanţilor. Bineînţeles, nu să cânt psalmii din tora lor, ci să ascult și să văd ce se mai aude și se mai face.

Lângă zidul cimitirului erau înșirate niște panouri cu fotografiile sau pur și simplu numele celor dispăruți. Sigur că trebuia să le privesc, lucru pe care l-am și făcut. Și, închipuie-ţi, chiar pe al doilea panou am descoperit o fotografie, la vederea căreia mi s-a strâns inima. Era fotografia ei, a Rivei. Iar dedesubt inscripţia: „Riva Rosenberg, 1914-1941, ucisă de călăii lui Antonescu”.

Era o greșeală, o gravă greșeală politică. Cel care dăduse fotografia putea să nu știe adevărul, dar eu, care îl știam, ar fi trebuit să atrag atenţia organizatorilor sau, cel puţin, să-mi anunţ superiorii. N-am făcut-o. Am stat mult la îndoială, dar n-am scos o vorbă. Oasele ei n-ar fi pierdut și n-ar fi câștigat nimic dacă aș fi scos adevărul la iveală. Cum n-au pierdut și n-au câștigat nimic din tăcerea mea…

Tăcerea aceea a fost micul meu prinos adus memoriei unei femei care, deși își trădase ţara, mie personal nu-mi făcuse rău, participase oarecum la formarea mea ca om.

Ani mulţi s-au cernut peste noi și peste evenimente, au șters multe bune și rele, dar eu mă gândesc uneori nu la marele rău pe care l-a pricinuit cauzei, ci la micul bine pe care mi l-a făcut mie. Și nu cred că în felul acesta păcătuiesc faţă de cauză…

Asta am vrut neapărat s-o știi…)

Câteva luni lucrasem la niște liste, aproape săptămânal mă întâlneam cu Globov, de câteva ori și cu conducătorii raionului, ca să ștergem, să adăugăm nume noi, și, sincer vorbind, nu prea înţelegeam de ce pierdem atâta timp cu fleacuri. Erau listele oamenilor în care nu se putea avea încredere, chiaburi, intelectuali prea „deștepţi”; într-un cuvânt, toţi cei pe care puterea sovietică ar fi trebuit să-i reeduce. Doar că încercări de a-i reeduca nu se prea făceau. Desigur, cu unii mai stăteam și noi de vorbă, uneori și cu „nagant”-ul pe masă, dar după asta nu se vedea deloc ca indivizii să se schimbe și că avem în ei patrioţi, oameni sovietici devotaţi.

De câteva ori l-am și întrebat pe Globov ce înseamnă toată comedia asta și de fiecare dată el mă calma: „Ai răbdare. Așteaptă”. Aveam în Plopești vreo cinci trimiși la raion și de-acolo mai departe, prin lagăre, dar ce însemnau aceștia cinci faţă de ceilalţi vreo optzeci câţi încăpuseră pe listă?

Pe la începutul lui iunie, șeful mă chemă la raion.

— Băiatule, Tarabanţa, peste trei zile ai să primești răspuns la întrebarea ta cu listele. Începem reeducarea celor neascultători. (Râse.) Și am hotărât să-ţi fac o favoare. Chiar azi predai listele tale ajutorului meu de la Opăriţi, iar tu le iei pe ale lui. Ai să te afli acolo toate zilele acestea și ai să observi cum decurge procesul reeducării. (Râse iar.) Te întâlnești cu președintele, cu secretarul de partid și cu cel al comsomolului, confruntaţi listele, iar peste trei zile, la ora 21, aștepţi la intrarea în sat dinspre Brunza și conduci convoiul de mașini spre centrul satului, ca să nu se încurce pe hudiţele de-acolo. Omul meu are să-ţi aducă ordinul scris, la fel au să fie puși la curent și șefii satului. Totul înţeles? Executarea!

Mă opri din prag:

— Da, poţi, dacă dorești, să treci și pe la părinţi. (Iarăși râse.)

Opăriţii arătau așa cum îi lăsasem. Și drumul de pe lângă moara Șchiopului avea cam același colb pe care îl lăsasem atunci, în augustul plecării mele. Doar, încă din primele gospodării, lipseau mulţi copaci pe care mă căţărasem la furat mere sau caise, în mijlocul bătăturii lui Parfene – nici urmă de părul uriaș, cu pere văratice, din care posacul de stăpân mă coborâse cu grebla și m-ar fi sfârtecat dacă nu i s-ar fi agăţat unealta într-o creangă…

Mutu, președintele sovietului sătesc, în mijlocul curţii fostei primării, trăgea de un capăt de frânghie o vacă umflată butie, cu un căluș în gură, tot cercând s-o ridice cu picioarele din faţă pe o movilă de nisip. Se vede că animalul păscuse în lucerna popii și acum se înădușea de gazele care-i apăsau plămânii. Alături, o femeie pe care n-o puteam recunoaște bocea de mama focului că-i moare vita. Filip-ţiganul, care lecuia orice animal și știa chiar să pună iarbă de talan la chișiţele cailor, își pregătea instrumentul cu care trebuia să spargă bârdâhanul vacii ca să-i scoată răutatea. Vreo trei gură-cască priveau curioși peste gard.

Nu știu dacă mă recunoscuse Mutu, mai degrabă veni în întâmpinarea uniformei mele.

Nu-mi întinse mâna, mă pofti doar în cabinetul lui. Nu se schimbase nimic înăuntru, totul era așa cum ţineam minte de când fusesem cu tata ca să plătească nu știu ce amendă pentru una din

boroboaţele mele, atâta că în locul portretului lui Carol atârnau pe perete cele ale tovarășilor Stalin și Kalinin.

— Secretarul nostru de partid, tovarășul Bursuc, mi-l prezentă președintele pe necunoscutul care stătea aplecat asupra unui vraf de hârtii la o masă lăturalnică.

Nu era de la noi din sat. Venetic.

Pe drum, luat de alte gânduri, nu avusesem curiozitatea să citesc lista cu cei din Opăriţi. Acum președintele îmi arătă cele două nume din capătul ei:

— Le-a scris Globov, cu mâna lui. Iată, sunt și pe lista dumitale. (Așa îmi spuse – „dumitale”.)

Cele două nume erau Taranţabu Alexandru și Taranţabu Lizaveta. Anume Lizaveta.

— Fane s-a dus la Donbass, la scos cărbuni. Ții minte cum aţi nimerit cu sania în beciul popii?

Ba bine că nu! (Adică mă recunoscuse. Ori poate îl informase Globov?)

— Păi, Fane se cam betejise la cap!

— Așa-i. Altfel poate nu se ducea… Știi, continuă el, poate ar trebui să te duci pe la ei… Pe la părinţi… Că cine știe…

Mutu își meritase numele pe deplin. Nu era deloc vorbăreţ, iar când scotea câteva cuvinte, spunea numaidecât ceva serios. Poate de-aceea îl și aleseseră oamenii să le stea în frunte.

Trecuseră atâţia ani!… Iar mama… Mama nu era vinovată cu nimic. Sigur, mai punea și ea mâna pe câte-o jordie, dar avea și motive. Dar tata! Tata…

M-am oprit la portiţă după-amiază.

Gardul de nuiele era cum îl lăsasem, în mijlocul curţii – doi căiuţi, cred că nu mai erau aceiași, rumegau zgomotos din căruţă iarba de curând cosită, cei doi gutui din faţa pridvorului nu se mai vedeau…

Mama tocmai se pregătea să urce cele trei trepte care duceau în casă, dar încremeni pe-o clipă și se întoarse brusc cu faţa la mine. Își duse mâna la inimă și se repezi ca apucată spre portiţă. Căzu într-un genunchi, se ridică, parcă rușinată de atâta neîndemânare, și se opri în pieptul meu. Îmi prinse capul care îl depășea cu mult pe

al ei, îl aplecă spre obrazul pe care lacrimile îi curgeau șiroaie și începu să mă sărute așa cum o făcea când eram mic de tot și încă nu știam să fug de acasă.

— Ionică…, suspina ea, Ioane, Ionuţ, unde-ai fost, băiatul meu, unde?… Și te-am îngropat, băiatul mamei… Dar a vrut bunul Dumnezeu…

Tata ieși în prag în cămășoiul lui de tort în tort cu care obișnuia să-și petreacă după-amiezile fierbinţi în casa mare, la răcoare.

Păși încet, o apucă pe mama de o mână și o repezi în lături.

Ridică spre mine aceiași ochi cu care mă privise la plecarea din „Cizmaria de Lux” a jupânului Berl:

— Pleacă, omule. Ion a murit de mult. Noi nu dezgropăm morţii…

Apoi se întoarse și, împingând-o pe mama înainte, intră în casă…

În dimineaţa zilei când trebuia să întâmpin convoiul, opri în faţa sovietului o mașină jerpelită și sură de praf din care coborî un civil, după mersul lui și alte semne – desigur, un curier de-al nostru. Acesta înmână un plic secretarului de partid și plecă.

Bursuc, secretarul, ne invită pe mine și pe Mutu:

— Ordinul ne privește pe toţi trei. Astăzi, la ora 23^{00}, vor fi mobilizaţi toţi activiștii și numărul de trăsuri necesare transportării tuturor persoanelor convenite din timp în instanţă și a bagajelor acestora – câte treizeci de kilograme, citi el. Operaţia trebuiește terminată la ora 02^{00}. Cel târziu. Responsabili direcţi pentru buna desfășurare a operaţiei suntem, aţi ghicit, noi trei.

Observasem eu la gara din Brunza sumedenie de vagoane, dar credeam că ne-au sosit mărfurile destinate raionului și așteptate de lungă vreme. Erau vagoane de marfă. Adică… Dar, la urma urmei, de unde s-ar fi găsit atâtea vagoane de pasageri câte ar fi fost necesare?…

La ora 21^{10} se arătă convoiul. De fapt, patru camioane pline cu soldaţi. Le oprii cu un semnal de lanternă. Când se așeză praful, văzui în faţa mea un căpitan tinerel:

— Ia să-ţi vedem documentele, nu ești cumva Ivan Susanin?

În faţa sovietului sătesc abia mai găsirăm ceva loc și pentru

mașini. Era o mare de căruţe. Soldaţii se aliniară în curtea sovietului în așteptarea ordinelor. Mutu și cu secretarul scoaseră în pridvor o masă pe care cineva puse o lampă.

— Activiștii să vină câte unul la masă pentru instrucţiuni, strigă Bursuc. Aţi auzit toţi? Repet…

Cred că înainte de a fi trimis aici fusese ceferist…

La fiecare din familiile indicate pleca o căruţă cu un activist și un soldat. În caz că cineva ar fi încercat să fugă, soldatul avea ordin să tragă.

Majoritatea celor veniţi să caște gura o luară la fugă spre case. Vestea se răspândi ca fulgerul prin sat. Nu se știa sigur despre ce este vorba, ce trebuia să urmeze, abia la vreo jumătate de oră după începutul operaţiei se auziră primele ţipete, primele bocete, care se răspândiră curând peste tot. Când plecă la treabă și ultima trăsură, ne adunarăm în cabinetul lui Mutu. Convenirăm cu căpitanul ca soldaţii să păşească alături de trăsuri până la gară (nu era mult, vreo cinci kilometri) și ne răspândirăm cu toţii prin sat ca să urmărim desfășurarea lucrurilor. Un deștept, aproape vecin cu părinţii mei, pusese foc fânului și cu un topor în mână alerga prin curte strigând că mai bine își taie copiii decât să-i ducă în Siberia. Flăcări înalte luminau împrejurimile dând un aspect nereal tabloului. Ne-a trebuit ceva efort mie și activistului ca să-l imobilizăm și să-i legăm mâinile la spate. În timpul acesta soldatul avea probleme cu pușca, nu putea băga cartușul pe ţeavă și tot striga: „Stoi! Stoi!”. Cei patru copii ai deșteptului (unul Pandrea, om blând de felul său, fost gardian la primărie, de vreo trei ori mă prinsese la furat cireșe în grădina lui și nu mă lovise niciodată!) ţipau pe prispă ca din gură de șarpe, iar nevasta smintitului îi bătea peste cap ca să tacă… Din fericire, căpiţa de fân a fostului gardian, om sărac, nu era cine știe ce mare și focul nu se răspândi…

Apoi m-am dat în umbra gardului nostru de nuiele. Curtea se vedea ca în palmă, cineva scosese o lampă pe prispă, mai lumina și un felinar. Mama ba intra în casă, ba ieșea, ba scotea un lucrușor, ba îl ducea înapoi, tot întrebându-l pe tata: „Ce să iau? Ce să mai pun în căruţă?”. Tata stătea în pridvor, rezemat de-un darac, apoi coborî și deschise ușa grajdului. „Ia ce vrei, îi răspunse mamei. Și

cântărește cu bezmenul ca să fie treizeci de kile.” Mama plângea încetișor, cu frică să nu-și supere bărbatul, ridică singură un tobultoc cu făină sau ce-o mai fi fost, intră în casă și ieși repede cu un braţ de ţoale de iarnă și sarica tatei cu care se ducea el iarna la pădure. „Ți-i frig?” o întrebă tata, și ea îndrăzni să-l contreze: „Are să ne fie”. Tata nu zise nimic, trecu colţul casei și cu o izbitură de picior doborî leasa care despărţea curtea de grădină. Rămase așa o clipă privind în întuneric. Stătea încordat, eram sigur că o rupe la fugă. Soldatul, un tinerel cu caș la gură, privea în altă parte. Activistul era ocupat să cerceteze buclucurile din căruţă. Băgai mâna în buzunarul pantalonului, pipăii „nagant”-ul. Mă apucă un tremur mărunt, nu puteam să-l opresc cu niciun chip. Adică nu era de ajuns ce-mi făcuse, mai voia să distrugă și ce am făcut eu? Și unde are de gând să fugă? Ori își închipuie că are unde? Soldatul privea cu ochi mari la micul cireș altoit din faţa casei, era, probabil, la primul rod, la lumina slabă a lămpii observase, desigur, o boabă roșie, se întinse, o rupse și stătea la îndoială – s-o pună în gură sau nu? Dar tata scuipă o dată lung spre grădină și reveni lângă căruţă:

— Caii și vaca i-am dezlegat, în grădină n-au să moară de foame…

Mama își șterse ochii uscaţi cu colţul basmalei:

— Nici bobul nu l-am strâns…

Tata suflă lampa de pe prispă, agăţă felinarul de leucă, apoi dezlegă câinele. O ajută pe mama să urce peste calabalâc, urcă și el și-i zise activistului:

— Dă-i drumul, căcănarule.

Soldatul porni din urmă, apărându-se de cotei cu stratul pușții.

Pornii la fugă spre sovietul sătesc.

La gară era o adevărată babilonie.

Două rânduri de soldaţi înconjuraseră staţia cu baionetele îndreptate spre mulţimea de lume pestriţă, spre ţipetele copiilor nedormiţi, spre bocetele femeilor și înjurăturile bărbaţilor. În ușile larg deschise ale vagoanelor de vite, oamenii se călcau unii pe alţii, grăbiţi, de parcă la capătul drumului îi aștepta mana cea cerească. Nu simţeam niciun pic de compătimire pentru toate astea, mă gândeam la suspinele lungi de ani și ani pe care chiaburimea asta le

scotea din piepturile celor pe care-i exploataseră și-i furaseră, și gândurile acestea îmi dădeau mai degrabă un sentiment de satisfacţie. De ce adică să nu treacă și ei prin ce-au trecut cei mulţi? Știa oare Vasile Cibotaru, chiaburul din Opăriţi, cel cu patruzeci de hectare de pământ, dintre care zece de vie altoită, ce înseamnă foamea și înjosirea? De unde avea să știe el așa lucru când își hrănea pălmașii cu fasole veche și mămăligă mucedă în mijlocul curţii, iar el, în pridvor, în faţa tuturor sărăntocilor, rupea cu dinţi de aur dintr-o găină grasă, tăvălită prin mujdei și stropită cu vin alb, aburind stacana?

Două locomotive cu proiectoarele aprinse luminau staţia ca în palmă. Globov alerga de la un vagon la altul strigând și mai scăpând câte o înjurătură, ori că aflând nereguli, ori că voind să pară mai al dracului în faţa celor vreo doi superiori veniţi din capitală, ba și în ochii șefilor locali, care urmăreau tabloul de pe peron.

Convoiul din Opăriţi venise printre primele. În faţa vagonului ce trebuia să-mi primească consătenii (acum foștii) cineva pusese o ladă. Ai mei se urcaseră printre primii, nu-i văzusem, pe grăsanul de Cibotaru îl împingeau de fund vreo doi prieteni, pentru nevastă-sa mai chemară ajutoare. Măcăluș băgase într-un sac un miel legat la bot, acum însă bietul animal se eliberase de căluș și behăia de mama focului, dar nimeni nu mai putea să-i deosebească vocalizele de vacarmul general. Când, în sfârșit, urcă și ultimul opăriţan de pe listă, Mutu făcu semn unei femei ce stătea mai la o parte cu o bocceluţă într-o mână și cu o legăturică de buruieni uscate în cealaltă. O ajută să urce, apoi sări și el în vagon. Globov tocmai apăruse:

— Ai numărat? întrebă el soldatul de lângă ușă.

— Patruzeci și nouă, raportă soldatul.

— De unde doi în plus? se repezi el la Mutu. Cine-i femeia de lângă tine, n-o cunosc! Daţi-vă jos.

— Este soţia mea, tovarășe Globov, făcu Mutu. Știi, cu cei rămași în sat n-am să pot lucra, cum am să mă uit în ochii lor? Cu aceștia am să mă împac mai bine…

— Îţi arde de glume?

— Plec cu ei.

Globov se făcu stacojiu. Voi să spună ceva, dar abia putu șopti soldatului:

— Închide!

Apoi, în timp ce soldatul împingea ușoiul vagonului, îi aruncă lui Mutu:

— O faci pe eroul! Dară du-te în pizda mă-tii să piei în bălţile celea!

În ultima clipă mi se păru că văd faţa mamei. Era ultima dată când o vedeam. Dar uneori îmi mai amintesc de dânsa.

Sergentul-major…

…Tarabanţu Ivan Alexandrovici, adică subsemnatul, peste trei zile își reluă în primire postul de la Plopești în această nouă calitate.

Chiar a treia zi după marea curăţenie de clasă, adică izbăvirea ţării de elementele străine și periculoase, veni ordinul comisarului, potrivit căruia, și lui Globov, și mie ni se adăugase acest „major”. În seara aceleiași zile, Globov organiză o mică petrecere la care el primul se îmbătă criţă, și într-un acces de sinceritate îmi mărturisi că aș fi putut nimeri și eu în trenul acela, ba mai mult, chiar în beciurile lui Erofeev, dacă n-ar fi fost el, Globov. „Știi când am înţeles că ești de-ai noștri cu trup și suflet? Când te-ai lepădat de părinţii-culaci și, mai ales, când n-ai pus o vorbă pentru foștii tăi tovarăși de la români, care-au fost comuniști cum sunt eu popă!”

Desigur, vorbele lui, chiar spuse la beţie, nu erau de natură să-mi dea aripi, dar mă bucura totuși faptul că devotamentul meu cauzei noastre nu era pus la îndoială.

La Plopești am plecat într-o șaretă nouă-nouţă, rămasă de la un culac din Brunza (Globov se alesese cu un faeton cu doi cai!), și cu doi soldaţi. „După asemenea operaţii, lupta de clasă se înteţește; potrivit învăţăturilor tovarășului Stalin, elementele dușmănoase încă nedescoperite scot capul; cu această ocazie, trebuie să fim bine pregătiţi pentru a-i distruge!” – mă lămuri șeful când îmi încredinţă acești doi noi luptători trimiși de la Centru.

Satul era încă agitat după deportarea elementelor ostile sovietelor, se comenta mult pe la porţi și pe la colţuri, dar, dacă mă vedeau de departe, grupuleţele se desfăceau imediat, semn că oamenii înţeleg prea bine care-i adevărata putere în ţară. Informatorii nu mai veneau la mine cu știri majore. Doar informaţii cam de felul că, iată, cutare a spus despre cutare culac că n-ar fi trebuit să fie ridicat, era om bun. Bănuiam că n-o să am cine știe ce

mult de lucru și treaba asta îmi convenea, mă simţeam cam obosit.

(Într-o seară, întins pe laiţa tare cu care mă împăcasem să dorm, neștiut cum, din ce motiv, din care impuls, am încercat să recapitulez în memorie noaptea ceea de la Opăriţi. M-am oprit, firește, la momentul acela cu încercarea tatei de a fugi. Un singur om dispărut ar fi însemnat pentru noi, cei răspunzători de organizarea operaţiei, sfârșitul carierei, dacă nu și ceva mai rău. Și poate nu atât această tragică, în fond, perspectivă ar fi trebuit luată în calcul, cât confruntarea a două lumi, dacă vrei – a două ideologii: cea reacţionară, a ţăranului avut, și cea nouă, progresistă, a proletarului comunist. Iar nodul devine aproape gordian dacă se implică în această confruntare și elementul sentimental, al gradului de rudenie dintre cei doi – tată și fiu. Iată-mă pus de propriul tată în faţa unui fapt la care trebuie să reacţionez. Să trag sau nu? Aș fi tras? Aș fi tras. Și nu în despotul copilăriei și tinereţii mele, ci în omul care îndrăznește să tragă el în crezul vieţii mele de comunist, în cauza pentru care sunt gata de orice. Aș fi plâns poate, mi-aș fi mușcat pumnii, dar aș fi tras!)

Era dimineaţă tare, dar soarele, abia ivit de după orizont, frigea. Se prevedea o zi fierbinte, și nu numai în natură. Globov mă invitase cu o voce ce nu prevestea nimic bun, zicea că suntem invitaţi la comitetul raional al partidului pentru o săpuneală gratuită. Chipurile, nu se face bine munca de lămurire în rândul populaţiei referitor la deportări. Știam însă că de Plopeștii mei n-au ce să se plângă, oamenii erau atât de lămuriţi, încât nici nu mai deschideau gura. Niciun eveniment major, nicio jalbă!

Vremea cireșelor trecuse, venise vremea caiselor și aveam buzunarele pline. Căluţul meu pășea cu spor, o să ajung repede, o să mai am timp și pentru o limonadă la gară, singura băutură mai tare care-mi făcea plăcere.

La un moment dat, zumzăitul bondarilor care, probabil, atrași de aroma caiselor, îmi tot treceau pe lângă ureche fu acoperit de un zumzăit mai puternic, care creștea cu orice clipă. Venea de sus.

Pe albastrul încă întunecat al cerului se desemnară niște avioane mari, negre și alte câteva mai mici și mai sprintene. „Manevre, îmi trecu prin gând. Frumos aliniate!”

Când trecură pe deasupra mea, nu deosebii însă nicio stea. Nu puteam pricepe ce ar fi însemnat cercurile și crucile negre de pe

aripi și profundoare… Vreo vizită ceva?

Apoi veni dinspre Brunza un tunet puternic și deasupra gării se înălţă un nor de fum. Vedeam totul din înălţimea dealului pe care-l coboram spre raion.

— O bombă? strigai eu calului care se oprise, încercând să cabreze.

Bomba explodase alături de gară, chiar lângă drumul pe care treceam.

— Nemţii, nemţii și românii, îmi zise Globov de cum intrai în biroul lui. Gata adunarea, sunt lucruri mai importante. Mă aşteptaţi până mă întorc de la Comitetul Raional.

Difuzoarele din faţa Comitetului Executiv, care vorbeau zi și noapte, acuma amuţiseră. Peste o oră reveni Globov:

— La zece va vorbi la radio tovarășul Molotov. Deocamdată se știe că azi-dimineaţă, la patru, Germania și România au năvălit mișelește asupra ţării noastre. Suntem în război și din clipa aceasta sunteţi toţi mobilizaţi la posturile voastre. În ţară intră în vigoare legea marţială și procedaţi potrivit instrucţiunilor. Ivanov, îl chemă el pe proaspătul său adjunct: amândouă comitetele nu au lumină electrică, nu vine curent de la moară. Radioul tace! Vezi ce se petrece cu generatorul, ce face mecanicul. Dacă îţi miroase a sabotaj – îl împuști pe loc. Executarea!

În cabinetul secretarului al doilea al Comitetului Raional n-am putut asculta cuvântarea tovarășului Molotov până la capăt: cedaseră bateriile. Vestea de la moară nu era mai veselă – doi morţi: generatorul și mecanicul. Nu aveam ce face la Brunza și, după un scurt instructaj, pornirăm cu toţii spre satele noastre.

Război… Ce putea fi mai de nedorit acum, când scăpasem de dușmanul intern, când câmpurile promiteau o recoltă îmbelșugată și lumea începuse să se dea mai strâns cu viaţa cea nouă!?

La staţie aşteptai minute bune până să treacă un tren cu câteva tancuri și vagoane pline cu ostași spre Prut. Cât timp urcai dealul, mai trecură încă două eșaloane… Din culme se auzea un tunet permanent, înfundat dinspre hotarul care se afla în linie dreaptă cam la vreo patruzeci-cincizeci de kilometri. Artileria… Cine știe câţi tineri voinici cad acum cu numele tovarășului Stalin pe buze și

câţi blestemând numele lui Hitler și Antonescu…

În sat se știa totul: că gara din Brunza e rasă de pe faţa pământului, că românii au trecut Prutul și azi-mâine intră în Plopești, care la noapte trebuie să fie bombardaţi, că secretarul de partid se pregătește să fugă la Moscova… Cel puţin, cam aceste informaţii mi le pregătise agentura, deși niciunul nu-mi putu indica un nume concret de-al lansatorilor de zvonuri.

Cu soldăţeii mei pornii un fel de patrulare prin sat, dar pe uliţe nu se prea vedeau oameni. Un singur tip (pusesem de mult ochiul pe dânsul, dar la deportare nu trăgea) mă opri, beat cum era de obicei, și mă luă la o parte:

— Tovarășe ofiţer, cum rămâne cu colhozul, că vreau să fac cerere…

I-am dat una la ceafă și l-am trimis cu un soldat să-l răcorească în beciul sovietului. A doua zi pe la prânz, după o noapte dormită ca pe sponci, mi se prezentă la sediu un activist:

— Ia cată aici, tovarășe sergent, ce-a găsit nevastă-mea în pădure. Că s-a dus hăbăuca după ciuperci…

Și-mi puse pe masă o bucată de pânză de parașută.

— Zicea să facă feţe de pernă…

Adică începuse. Lupta aceea despre care ni se tot vorbea, a forţelor celora tainice, care pot face un rău și mai mare decât bombele ori dinamita…

În câteva minute înjghebai o echipă – vreo șase activiști plus soldaţii mei – și o luarăm spre locul cu pricina.

Nevasta activistului ne arătă mormanul de vreascuri de sub care scosese parașuta, după care o luă la picior, speriată nevoie mare.

Sub morman și prin împrejurimi nu mai găsirăm nimic. Pădurea ce se întindea între Plopești și Toloaca nu era cine știe ce mare, vreo trei sute de hectare. O puteam „curăța” bine și cu efectivul de care dispuneam. Ar fi trebuit poate să-i dau de știre și lui Globov, dar mă gândisem că n-ar fi rău deloc să-i fac o surpriză: un spion viu pe tavă!

O luarăm pe parchete, dar fără niciun rezultat; vreo doi mistreţi și o căprioară – singurele fiinţe vii. Mai rămânea parchetul dinspre Toloaca, unde-și avea căsuţa și pădurarul, un tânăr destul de

lunecos și șmecher. Să fi fost eu în locul spionului sau spionilor, aș fi ocupat în primul rând casa: avea ieșire și spre pădure, și spre satul vecin.

Planul pe care-l vedeam eu mai potrivit era simplu: dispun echipa în semicerc în faţa casei, aşteptăm o vreme să vedem dacă nu este ceva mișcare în casă sau în afara ei, apoi, la un semnal al meu, tăbărâm toţi în aceeași formaţie: unul dintre soldaţi trece în spatele casei, ca să taie calea spre Toloaca, ceilalţi atacăm frontal.

Casa, cu faţa spre pădure, avea o grădină împrejmuită cu un gard mai mult simbolic – pe alocuri dărâmat și pământul bine râmat, probabil, de sălbăticiuni.

Ne oprirăm la lizieră, mascaţi de tufele de sânger încă verde. Consemnul fusese – liniște absolută. Vreo zece minute nu se întâmplă nimic. Apoi, brusc, un strănut răsunător urmat de altele vreo două… Un soldăţel, gâdilat, probabil, la nas de vreo crenguţă, făcuse praf consemnul… Mă îndreptai spre el ca să-i spun ce cred, când cu coada ochiului observai o umbră aruncându-se din casă spre șura alăturată. Nu mai avea niciun rost să aşteptăm și dădui semnalul de asalt. În câteva clipe, casa era prinsă într-un cerc de fier. (Ce-i drept, n-aveam decât trei arme și câteva reteveie, dar ne bizuiam pe surpriză!)

Pădurarul ieși din casă nu prea speriat:

— Ce vreţi, oameni buni?

— În primul rând, mâinile sus! Mâinile, am zis!…

— Le-am ridicat, dădu el să râdă.

— Unde-s parașutiștii, câţi sunt?

— Ce parașutiști, aţi căpiat?…

Chemai soldatul cu strănutul și-i arătai ușa deschisă a șurii.

— Intră, arma la șold!

Soldatul îmi aruncă o privire jalnic-întrebătoare, dar păși înăuntru. Erau amândoi copii, neinstruiţi, luaţi din cine știe ce sat rusesc prăpădit prin taiga.

— Nu-i nimeni, îmi strigă.

— Fân este?

— Este! strigă el bucuros că-mi poate da măcar un răspuns pozitiv.

— Împunge-l cu baioneta!

— Staţi! strigă pădurarul. Opriţi!

Dar era prea târziu. Din șură se auzi un horcăit și o încercare de urlet.

— Este! strigă soldatul.

Intrai în șură în același timp cu pădurarul, care nu mai dădu nicio atenţie „mâinilor sus”.

Soldatul trăgea de armă s-o scoată din fân și nu reușea. Îl ajutai și eu și la picioarele noastre se prăbuși cu faţa în jos, fără mișcare, un tânăr, cu o cămașă surie, pe care sângele o vopsea, încet, în roșu pe tot spatele.

Soldatul aruncă arma și se repezi afară vomitând din mers.

— Petrică… frate…, gemu pădurarul și îl întoarse pe cel căzut cu faţa în sus.

— Feciorul lui Oanţă, secretarul de la soviet, zise un activist făcându-și cruce.

Mă repezii la pădurar:

— Tu l-ai ucis, nemernicule! De ce n-ai spus nimic? Ești arestat!…

Nici în casă, nici prin acareturi nu era urmă de parașutiști.

Încărcarăm mortul în căruţa pădurarului. Acesta, la picioarele lui, cu mâinile legate, plângea mereu și se căina:

— A venit la mine ca să nu fie mobilizat. Cum am să mă uit în ochii părinţilor?…

— Mai bine gândește-te cum ai să te uiţi la tribunal, deșteptule!

Soarele cobora spre asfinţit, să fi fost vreo trei ore până la căderea nopţii, când, chiar la intrarea în sat, ne ieși în întâmpinare un grup de femei.

— Încotro, gâștelor? încercai să glumesc, dar o văzui printre „gâște” și pe soţia activistului cu parașuta.

Femeile păreau să se fâstâcească.

— Feţe de pernă? Din mătase? întrebai eu. Vreţi să vă împușt ori să vă reguleze spionii?

— Ehe, strigă una mai veselă, unde-i spionul cela!

— Spionul nu-i, dar pe ăsta îl vezi? făcu un activist și dete la o parte ţolul ce acoperea faţa mortului.

Mai bine n-o făcea. Se porni o mamă de bocet și jale și așa intrarăm în sat…

Până să ajungem la casa celui ucis se formă o procesiune ca la înmormântarea unui mare om de stat…

Vreo săptămână întreagă, pot spune, n-am dat pe acasă mai mult de câteva ceasuri. Numai pe dealuri, numai prin păduri. Ba era doborât vreun avion inamic, ba cineva venea cu informaţia că a văzut noaptea parașute în dreptul lunii. De cele mai multe ori nu găseam nimic, o singură dată am descoperit trei piloţi lângă un avion nemţesc, aterizat pe burtă și bine avariat. La somaţia noastră să se predea au răspuns cu focuri de revolver, rănind un ostaș. Când au terminat gloanţele, doi dintre ei (unul fusese ucis de focul nostru) rămaseră în picioare alături de resturile avionului. Cu armele gata ne apropiarăm de ei, dar, când mai aveam de făcut câţiva pași, unul își duse „parabellum”-ul la tâmplă și trase. Celălalt îmi aruncă revolverul la picioare, mai bine zis, peste picioare. Nu durerea provocată de lovitură, ci dispreţul cu care făcuse gestul acesta mă scoase din minţi. Trasei în plin. Din fericire, Globov era mai departe și nu văzuse nimic, totul trecu drept un gest de apărare. Altfel… Un prizonier german, ofiţer și încă aviator, ar fi fost de mare folos contraspionajului nostru. Și greșeala mea n-ar fi rămas nepedepsită…

Deși comunicatele erau destul de optimiste, frontul, din păcate, se mișca în altă parte decât cea dorită. Cel puţin pe aripa noastră. Tunurile se auzeau din ce în ce mai distinct, atacurile aviaţiei – din ce în ce mai insistente, nu stăteau cu mâinile în sân nici sabotorii. La începutul lui iulie, cinci sau șase ale lunii să fi fost, noaptea, mă sună Globov, dar nu reușii să aud decât că trebuie să vin urgent cu toate… că telefonul muri. Presupunând că nu avea în vedere să-i vin cu toate, să zicem, femeile din localitate, am pus într-o geantă toate documentele și am înhămat calul. Abia ieșit din sat, am și descoperit pricina convorbirii întrerupte: firele de telefon erau tăiate în vreo zece locuri… După câteva înjurături bune, am început, involuntar, să mă umplu de mândrie: adică totuși sunt cineva dacă dușmanii se tem de mine! (E o glumă.)

Aproape toate „echipajele” ajutoarelor lui de prin sate erau de

faţă, Globov arăta palid, probabil, nu dormise noaptea.

— Tovarăși, ne adună el în cabinet, n-am veşti bune. Frontul e pe cale să se rupă. Ne retragem peste Nistru, acolo s-a mai vedea. Aţi luat cu voi toate documentele? Și tu, Tarabanţa? Bravo! Acum încărcăm documentaţia mea, răspundeţi de ea cu capul! Întâlnirea – după ce trecem podul. Acum lăsăm geniștii să-și facă treaba…

Mie îmi reveni o ladă cu dosarele personalului, Globov mă preveni că e bagajul cel mai serios, de aceea mi-l încredinţează personal. El avea să plece cu prim-secretarul, cu maşina, amândoi trebuiau să se prezinte la comisariat…

Primul obuz se sparse după-amiază, pe dealul ce domina Brunza. Convoiul nostru porni imediat, deși ne înţeleseserăm să călătorim noaptea, mai în siguranţă.

Geniștii nu pierdeau nici ei timpul: când trecurăm pe lângă moară, mai nu ne răsturnă suflul unei explozii puternice și aproape vreo cinci minute gonirăm printr-un nor alb de făină, fără să vedem drumul… Mai lipsea o ploaie, după care am fi putut fi băgaţi în cuptor… Nu eram singurii pe șosea, înaintam cu greu. Era noapte neagră când ajunserăm în faţa capitalei. Mulţimea de maşini și trăsuri formase un râu care înainta încet, ne-ar fi prins dimineaţa cu bombardamentele ei obligatorii în oraș… Din Brunza plecaserăm opt trăsuri, acum ne mai găseam trei, ceilalţi fie că o luaseră înainte, fie că întârziau. Solidaritatea n-ar fi fost la locul ei, așa că după un mic sfat hotărârăm să înconjurăm orașul. O luarăm pe partea de sud, mai plină de dealuri, dar și de vegetaţie.

Eram în frunte, șareta mea uşurică trecea lesne orice hopuri, așa că de la o vreme mă văzui singur. În vale, orașul se lumina din când în când, era o lumină de rău augur, se aruncau în aer edificiile instituţiilor mai importante, depozite, mori, uzine, tot ce-ar fi putut servi dușmanul… Mi se strângea inima când mă gândeam că sunt legat de unele clădiri, repere ale tinereţii mele, dar înţelegeam că altcum nu se poate… Spre dimineaţă acoperisem vreo cincizeci de kilometri. După socotelile mele, ar fi trebuit s-o iau la stânga, să mă vărs în șosea, altfel nimeream într-o pădure ce ţinea până la Nistru, numai bună să te rătăcești de-a binelea… Cele două trăsuri ce trebuia să-mi calce pe urme nu se auzeau, nici se vedeau. E drept,

erau mai grele, într-una se afla seiful lui Globov, în cealaltă șeful nu uitase să mai pună și câte ceva din averea sediului, mai ales din cea cu care se pricopsise după deportare… Eram hotărât să aștept, cu atât mai mult cu cât un vuiet specific îmi dădea de înţeles că mă aflu aproape de artera principală care ducea la Nistru, la pod. Dar calul, căluţul meu, se opri singur înainte de a-i da eu comanda. Sufla greu și nici nu se aplecă spre firele de iarbă de la marginea drumului, cum avea în obicei. Respira fluierat, des și ca un trăsnet mă lovi amintirea cavalcadei din copilărie, când era să mă ucidă tata pentru că băgasem iapa în tignafes… Numai trap, numai galop, unde să reziste bietul animal obișnuit cu drumuri nu prea lungi, acum și nehrănit, și neadăpat… Prostia următoare nu întârzie. Purtam întotdeauna în șaretă o canistră mare de metal (pentru care mă și invidiau colegii, era o raritate!) plină cu apă. Nu aveam o vadră, ceva, umplui cascheta și o întinsei bietului animal. El goli lacom întreaga canistră cu apă rece de răcoarea nopţii. Apoi se culcă așa înhămat cum era… Îi scoasei hamul, cu greu reușii să-l ridic în picioare, el însă făcu vreo doi pași alături de drum și se culcă iar. Toate încercările de a-l face să se ridice nu dădură niciun rezultat… Eram disperat. Căruţele rămase în urmă nu se mai arătau; probabil, luaseră alt drum ori se rătăciseră. Erofeici s-ar fi descurcat poate prin taiga, nu și prin viile noastre, iar ceilalţi… doi erau orășeni și încă patru – boboci, veniţi din Rusia…

Soarele urcase în zenit, din când în când treceau avioane nemțești în direcţia pe care trebuia s-o iau eu, peste un timp foarte scurt răsunau bubuiturile exploziilor, probabil, adică sigur! – bombardau podul… Calul se simţea din ce în ce mai rău, refuza mâncarea și îmi arunca niște priviri după care trebuia să izbucnești în hohote de plâns.

Pe la vreo două am înţeles că singura mea scăpare pot fi doar eu însumi. Pe drumul acesta nu trecea și nu avea să treacă nimeni. Luai din șaretă lada cu documentele, o desfăcui. Erau numai dosare. Multe dintre ele cunoscute, altele noi. Pentru mine. Dar cum toate conţineau cam același material, nu mă simţii cuprins de curiozitate. Aceasta apăru doar când dădui de dosarul pe care scrisul foarte caligrafic al lui Globov transformase cerneala în „Tarabanţu Ivan

Alexandrovici, ajutor al împuternicitului NKVD (șters, alături NKGB), r. Brunza, RSSM". În colţul de sus, stânga, SVN, ceea ce, în traducere, se citește ca „fiu de dușman al poporului".

În interior, pe lângă autobiografia mea, repetarea biografiei (mele!) sub formă de informaţii, foarte multe informaţii, semnate cu pseudonime care nu-mi puteau spune nimic. Probabil, lista cu descifrarea lor se afla numai în buzunarul lui Globov. Nu recunoșteam niciun scris. Informaţiile nu-mi incriminau nimic compromiţător, doar fleacuri, și numărul mare al lor nu putea decât să însemne că Globov insistase să mă prindă cu ceva, fără succes însă. Chiar și despre relaţia mea cu Riva nu se vorbea ca despre ceva ce ar fi putut da de bănuit.

Al naibii tip, Globov!

Scrisoarea lui prin care mă recomanda instanţei superioare ca să fiu înaintat în grad („Caracteristica" era numele ei original) sfârșea prin a mă numi „devotat cauzei și patriot sovietic" nu atât datorită activităţii mele din ilegalitate, cât faptului că mă lepădasem de părinţii „culaci", ba chiar luasem parte la deportarea lor…

De fapt, nici nu prea aveam de ce să-l acuz: vigilenţa era cuvântul de ordine, totdeauna, vorbind și despre un prieten apropiat, trebuia să păstrezi o anumită rezervă. Eu, oare, eu aș fi băgat mâna în foc pentru Onufrii ori pentru Riva?…

După socotelile mele, până la Nistru să mai fi rămas vreo zece kilometri. Calul se topea, să mă înham eu la șaretă ar fi însemnat să bat pasul pe loc, trăsurile nu mai veneau, timpul cel mai preţios se scurgea văzând cu ochii.

Am scărmănat dosarele cum am putut mai bine, le-am pus morman și le-am dat foc. Oricum, era de preferat scrumul în mâna inamicului decât date secrete. Lada nu mi-ar fi fost în puteri s-o duc cu mine. Am sărutat căluţul, care-și întinsese capul pe pământ, și am pornit la drum.

Șoseaua era mai degrabă un nor lung de praf. Claxoane și strigăte, mașinile și echipajele cu tracţiune animală mai degrabă se ghiceau decât se vedeau. Tancuri și blindate circulând, neștiut de ce, în ambele sensuri, când se știa prea bine unde-i linia frontului… Am încercat să mă agăţ de o trăsură ce mi se părea mai goală, dar

nu m-am ales decât cu un bici în latul spinării. Mașinile nu opreau, trăsurile nu opreau, fiecare era ocupat de propria salvare.

Am pornit pe jos. Peste vreo sută de metri, un civil foarte băţos, probabil, fost mare funcţionar, stătea mai la o parte, lângă un clit de geamantane.

M-am oprit lângă el să-mi trag sufletul.

— Ieri era mai liber, zise civilul.

— Staţi aici de ieri?

— Da. Un tâmpit de general ne-a rechiziţionat mașina. Ne-a debarcat aici și a plecat. Măcar să se fi dus înspre front… N-am s-o las așa…

— Și rămâneţi aici?

— Ba nu, soţia a plecat în satul acela, arătă el o direcţie indecisă, poate găsește o trăsură…

— Pe vremurile astea?…

— Ce să-i faci, are cristaluri aici, arătă el la geamantane. A visat la ele toată viaţa…

În cele din urmă, cum nu aveam cu mine cristaluri, mi-am luat inima în dinţi și m-am agăţat de oblonul unui camion.

— Dă-i peste labe! strigă cineva din fundul mașinii.

— E de-al nostru, zise un ofiţer și mă ajută să mă ridic.

Era, spre norocul meu, un grup de enkavediști.

Mă trântii într-un colţ și adormii pe dată.

Mă trezii abia când ofiţerul cel milostiv încerca să mă tragă afară din mașină.

— Sari odată, atac aerian!

Mă rostogolii la marginea șoselei și mă făcui una cu pământul. Un grup de „stukas”-uri se desfășurase asupra podului din vale și, pe rând, cu sirenele lor sinistre, se năpusteau ca să-și lepede ouăle ucigașe. Nu eram amenințaţi direct, așa că mă ridicai în capul oaselor să văd unde nimerisem. Nimerisem la intrarea în iad. Mașina stopase pe șoseaua ce ducea în pantă spre pod, mai precis, spre poduri; alături de cel de fier mai era unul, de pontoane. Cele mai multe bombe nimereau fie în apă, fie în cel plutitor, ai fi zis că piloţii au ordin să nu lovească trecerea permanentă. Iar la accesul spre trecere – sute de vehicule de tot soiul, mii de oameni,

călcându-se, împingându-se unii pe alţii, se străduiau să nimerească anume în mașina ceea de tocat carne omenească. Câteva „messerschmitt”-uri profitau de pauzele dintre două picaje și măturau razant podurile cu mitralierele. Se vedeau bucăţi de mașini și de oameni zburând prin aer ca să umple apa de sânge și ulei… Era un spectacol de coșmar.

Din fericire, nu dură mult. „Stukas”-urile își epuizează repede rezerva de bombe, avioanele își reiau locurile în formaţie și abia atunci se auzi destul de palid antiaeriana. Puteam să ne ridicăm, lucru pe care îl și făcui. Și în clipa următoare recunoscui mașina care, profitând de momentul de acalmie, se strecură în viteză pe lângă înghesuiala de pe șosea, ca să ocupe, obraznic, un loc mai aproape de trecere. Era mașina plecată din Brunza, cu demnitarii raionului și Globov. Nu puteam să mă înșel, stătea în faţă, lângă șofer, cu un pachet în braţe. Probabil că pentru o frântură de secundă privirile chiar ni se întâlniseră, dar aceasta avea să fie ultima întâlnire. Pentru că antiaeriana care tot trăgea pe alături nimeri, în sfârșit, un avion. Și chiar în momentul când acesta se afla asupra mulţimii din jurul intrării pe pod. Avionul se clătină, se lăsă pe o aripă și coborî drept în jos, în mijlocul babiloniei în care tocmai intrase mașina cu șeful meu. (Probabil, aceasta a și fost cauza pentru care nu aveam să mai aud niciodată de dânsul…)

Suflul exploziei m-a trântit (și nu numai pe mine!) la pământ; camionul nostru, care cu fiece detunătură luneca la vale cu câteva degete, acum porni de-a rostogolul, ca să intre în norul de foc ce mistuia mașinile și oamenii…

Peste câteva minute, locul care părea mai înainte un furnicar rămase ca o pată neagră, uriașă, înconjurată de rămășiţele furnicarului care se puse iar în mișcare.

„Nu-i de mine trecerea asta”, mi-am zis. Peste o oră mă aflam departe, în avalul râului, la un meandru de-al lui, care mi se păru mai accesibil priceperii mele modeste de înotător.

Se vede că nu eram singurul deștept: pe mal se mai zăreau câte-o valiză părăsită, diferite obiecte casnice, ba chiar și o pereche de pantaloni.

Rămas numai în albituri, mi-am strâns în boccelуţă ţoalele,

documentele le-am învelit în câte hârtii netrebuincioase am găsit prin buzunare și le-am băgat printre haine, ranița cu merinde și alte fleacuri am luat-o în spate după ce-am mai înghesuit și cizmele deasupra și, cu optimistul „ce-o fi o fi”, îmi dădui drumul de pe malul nu tocmai josuţ în vâltoarea apei.

Într-adevăr în vâltoare… Apa mă supse în adânc, îmi umplu gura și mă aruncă afară; din fericire, nu înapoi în mal, ci spre firul ei.

Ori că fusesem eu chior, ori că mai erau și perioade fără asemenea transporturi, pe apă la vale veneau tot felul de obiecte, trupuri de cai morţi și vreo două de oameni, un dulap de cancelarie și o ladă de cartușe goală. Înotam din răsputeri să ies din firul apei și nu reușeam; curentul puternic se muncea și el să mă tragă în jos, spre fund. Până am ajuns la lada de cartușe, de care m-am și agăţat. Atâta doar că nu văzusem o mână care se agăţase și ea de aceeași ladă. Era o femeie, deasupra apei i se vedea doar capul cu ochii ieșiţi din orbite. Mă văzu și ea, încercă să spună ceva, dar apa îi umplu imediat gura. Într-un efort supraomenesc, ea se desprinse de ladă și se agăţă de ranița mea. Eram sortiţi înecului amândoi, eu nu puteam purta propria greutate, darmite două… Simţeam că puterile mă lasă, îi strigai femeii să apuce iar lada, singura ei (și a noastră!) salvare, dar ea se prinse de raniță și cu a doua mână. Din fericire, curelele raniţei se prindeau cu cârlige, nu cu catarame. Mă lăsai puţin la fund ca să slăbesc forţa cu care mă trăgea nenorocita, scoasei cârligele din inele și, lopătând cu ambele mâini, îmi făcui vânt într-o parte. Ea rămase cu ranița în mâini. Când întoarsei capul să văd ce realizasem, femeia nu mai era, doar deasupra apei se spărgea un șir lung de bulbuci. Ieșisem din firul apei, eram salvat. Îmi aruncam mâinile în apa mai calmă cu atâta disperare, încât cred că am mai înotat o bună distanţă și pe nisipul malului râvnit. Avea dreptate bătrânul Darwin: supravieţuiește cel mai tare!

„Cel mai tare” zăcu pe nisip nu mai mult de-un ceas. De cum începea o nouă serie de bombardamente, apele Nistrului se umflau, lingând nisipul, și băile acestea la fiecare două-trei minute, mai ales că soarele coborâse bine, nu erau chiar plăcute. Plaja sfârșea în niște tufari și sălcii plângătoare. Mă târâi sub una din ele, unde

începui să tremur. Și de nervi, și de oboseală, dar și de răcoarea ce-ar fi prins mai bine ziua.

Dar anume răcoarea asta mă scoase din starea de euforie de după trecerea apei și mă aruncă în ceea ce se numește neagră disperare: eram nimeni. Absolut nimeni! Că se duseseră mâncarea cu cizmele – s-au dus. Că se duseseră pantalonii cu tunica – duși erau. Dar se duseseră pe apa sâmbetei și toate actele mele… În apă, luptându-mă cu agresiunea femeii, nici nu luasem seama cum mi se desprinsese cureaua cu bocceluţa, ca să rămân fără livret și toate documentele pe care le mai aveam. Acum puteam fi nimeni sau oricine: pilot neamţ, erou al muncii socialiste, bandit de drumul mare sau milog din ceata lui Chiţoranu…

Și atunci, cum o mai făcuse de multe ori, interveni îngerul…

Îţi amintești, ţi-am mai vorbit despre ciudăţenia asta a mea: cred în îngerul păzitor și găsesc că e o credinţă nevinovată, cu nimic contravenind cauzei pe care o slujesc și ideologiei ei. Cred, pentru că altfel nu mi-aș putea explica sumedenia de cazuri extreme în care am nimerit și din care, dacă nu basma curată, am ieșit cel puţin cu pierderi minime. Aș fi putut să-l numesc altfel, să zicem – noroc, dar ar fi prea banal, așa e un capriciu al meu…

Sfatul lui de data aceasta era simplu de tot: „Ridică-te, Ioane, și privește. Acuși se face noapte…”

M-am ridicat imediat. De la malul acesta cu tufari până hăt în zarea ce se stingea nu vedeai altceva decât rânduri-rânduri de pătlăgele pe marginile unor șanţuri, adică irigate. Pe alocuri călcate în picioare de alţi fericiţi, care se salvaseră înaintea mea, pe alocuri pleoștite de lipsa apei, probabil, pe timp de război nu se prea consuma combustibilul la pompe. Iar în câteva locuri și cu nefericiţi loviţi, probabil, de mitralierele avioanelor nemţești când încercau să traverseze câmpul. După ce loveau podul, cam pe-aici virau îndărăt și se distrau bravii vulturi germani…

Prin câteva geamantane și boccele părăsite la întâmplare n-am găsit decât lucruri femeiești. Am luat doar un șal ud. Uscat la soare, mi-ar servi de pătură. Cei doi bărbaţi erau atât de măcelăriţi, încât n-ai fi putut scoate dintr-înșii niciun capăt de cămașă mai întreg. Al treilea bărbat însă, lovit de două gloanţe în ambii omoplaţi, zăcând

cu faţa în jos, îmi atrase atenţia. Purta cizme și pantaloni bufanți, doar haina îi era civilă. Se vede că fusese lovit mai demult, rigiditatea morţii îi dăduse deja o poză, cum s-ar zice – „păscând bobocii”. I-am tras cu greu cizmele de pe picioarele umflate, mai erau ude înăuntru și vădit cam mari pe picioarele mele; am fost nevoit să-i spintec un crac ca să-i pot scoate pantalonii, dar pe postavul lor nici urmă de sânge, pământul uscat de secetă nu-l lăsase să se împrăștie.

Întors sub salcia mea, am întins pe nisipul încă fierbinte, relativ, șalul și cu o bucată de fier ruginit, găsită pe plajă, am deschis câine-căinește conserva descoperită într-una din valize. Era năut conservat, numai bun să producă poftă de mâncare… Ca să mă mai încălzesc (maioul se usca pe mine), am pornit să mă învârt la fugă în jurul copacului despletit și am înţeles că noaptea ce se lăsa nu-i potrivită pentru călătoria de mai departe. Eram extenuat. Din câteva vrejuri de roșii și ceva iarbă uscată mi-am înjghebat un culcuș, m-am culcat ghemuit și… dimineaţa m-am trezit fără urmă de guturai sau alte semne de boală.

„Adică mai trăiesc!” am strigat în sinea mea salutând soarele. Ca imediat să cobor tonul la realitate: „De ce?” Un individ fără identitate, jertfă sigură și pe merit a primei patrule curioase să știe cu cine are de-a face, iată cine eram. Cu toată rușinea trebuie să recunosc că am avut, pe-o clipă, și un acces de lașitate: „Oare n-ar fi bine să mă ascund în adâncul apei?”, dar am alungat imediat gândul idiot. Adică mi l-a alungat. Îngerul. Mi-a băgat mâna în buzunarul pantalonilor „împrumutaţi”. Și mi-a pus în ea un portmoneu plin cu hârtii încă umede. Mai întâi, un fișic impresionant de bancnote a câte treizeci de ruble, apoi câteva acte transformate într-o cocă din care nu se putea alege nimic și, în sfârșit, un document cu tartaje roșii, pe care, cu litere aurite, stătea scris „Permis”.

Dacă aș fi fost pus în situaţia să-mi tai propriul buric, n-aș fi făcut operaţia cu mai multă grijă decât am pus-o la desfăcut tartajele permisului. Din nefericire, și documentul acesta nu arăta mai bine – pe hârtia cu semne de protecţie lipită de primul tartaj se mai păstrase doar sus „Comisaria…”, fotografia cu gelatina imaginii

lipsă, ștampila rotundă – cu tușul spălat, semnătura indescifrabilă a „Direc…”, iar din numele deţinătorului permisului – doar „… kurov”… Putea fi un Vinokurov, un Troekurov, orice…

Dar, oricum, era ceva. Întrebaţi apa Nistrului, dacă nu mă credeţi! Treceţi-o și voi înot cu actele în mână!

Începea să-mi pară rău că nu încercasem în ajun să-mi continui călătoria, dar în cizme ude, cu două numere mai mari, și obiele de mătase, altceva nu găsisem jefuind geamantanele de pe plajă, nu aș fi ajuns prea departe. Acum, ziua, ar fi fost o nebunie asemenea încercare: avioanele veneau în valuri și, după câte observasem, nu ca să distrugă podul, ci ca să măcelărească oamenii…

Soarele se înălţase de vreo două suliţe, când unul din vitejii aceștia ce dominau cerul trecu în zbor razant peste apă, mitraliind. Pe nisipul ce mă primise în ajun stăteau culcaţi doi inși, probabil, ţinta pilotului.

— Veniţi repede încoace! le strigai. Avionul se întoarce acuși!

Ajunseră sub salcie la timp, aparatul trecu fără foc.

Erau un bătrânel și un copil, băiat de vreo zece-doisprezece ani.

Băiatul plângea cu hohote:

— Mama! Ma-ama!…

— Oleg, nu se mai poate face nimic… Liniștește-te, băiatul meu… Așa a fost scris…

— Fiica mea… Maică-sa… Avea un picior luxat… S-a înecat de cum am intrat în apă…, mi se adresă el mie. Probabil, o bulboană… Noi ne-am salvat cu asta, îmi arătă el un balon de oxigen umflat și încins strâns cu o curea.

Băiatul sări în picioare și se repezi spre râu:

— Mamă, ma-amă!

— Cred că am să mă duc cu el. Râurile își scot uneori la mal jertfele…

— Da… mai la vale e un cot adânc. Ieri am văzut acolo două trupuri.

Bătrânul se ridică și alergă neașteptat de sprinten în urma copilului. Lăsaseră lângă mine o raniță impermeabilă și o trusă medicală. Cum trecuseră apa îmbrăcaţi încă și cu bagaje? Desigur – balonul de oxigen. Fără el s-ar fi înecat și ei la sigur…

…Reveniră după-amiază. Amândoi tăcuţi, cu hainele uscate. Bătrânul, mai gârbovit acum, se așeză lângă mine. Băiatul trecu în spatele salciei:

— N-am să uit locul! strigă el. Am să mă întorc!

Apoi își lăsă capul pe genunchi și nu mai scoase o vorbă.

— Mulţumesc că ai avut grijă de bagaje, zise bătrânul într-un târziu.

— Cine putea să le ia? Numai eu…

El desfăcu trusa, scoase un pachet învelit în mușama și legat cu câteva rânduri de tifon. Vărsă apa din trusă.

— Ia te uită, medicamentele nu s-au udat…

— Sunteţi doctor?

El rămase o vreme pe gânduri.

— Am găsit-o la vreo șase sute de metri de aici. Chiar la cot, pe nisip. Am îngropat-o sus pe mal. Am săpat cu o bucată de fier și cu o scândură… Pământul a fost milostiv, moale…

Iar tăcu, pierdut în gândurile lui.

— Da, medic. Și eu, și ea la fel. A fost un medic bun. O fiică bună… Și o mamă bună… Tuși lung, duse mâna la buzunar: mda, ţigările s-au dus… Unde am rămas? Ah, da, să mă prezint. Știi, domnule, mi se pare că ești militar, nu?

— Sergent-major în trupele NKGB.

— Prietenii mei, zâmbi bătrânul. Eu așa cred că în zilele noastre trebuie să știi cu cine vorbești și cu cine îţi petreci vremea. Așadar, eu sunt Nikolai Afanasievici Somov, doctor în medicină, infecţionist, am ajuns aici cu familia – eu, nepotul și fiica… La ultimul cuvânt avu un spasm în gât. Am ajuns aici pentru că autoduba sanitară cu care plecasem din capitală a fost lovită în plin motor de o bombă. Probabil, nu prea mare. Eu însoţeam doi colonei și un general grav răniţi. De la spitalul vostru, al securităţii. Eram în spatele mașinii și am scăpat întregi. Ceilalţi și șoferul… Dumnezeu să-i ierte…

— Iar eu sunt…, începui eu, dar doctorul mă întrerupse:

— Nu, încă n-am terminat. Nu aș vrea ca atunci când vei fi întrebat cu cine te-ai întreţinut să afli că n-ai făcut bine… Iată, pe scurt, cine sunt: cu mult înainte de războiul celălalt, la începutul

secolului, părinţii m-au trimis să fac medicina în Germania. Se vede că n-am fost un student rău, pentru că mi s-a propus să rămân acolo la un mare laborator, unde am și rămas. M-am însurat, am crescut o fiică, mi-am făcut un nume în lumea oamenilor de știinţă, dar prin treizeci și cinci, cum eram invitat să mă întorc în patrie, iar în Germania venise la putere un cârnăţar, am dat curs invitaţiei și ne-am întors toţi, cu căţel și purcel, cum se spune. Mi s-a găsit loc bun la un laborator în Sankt… în Leningrad, de unde plecasem, la fel soţiei și fiicei, nepotului i s-a făcut loc la o grădiniţă, iar după vreo trei luni de hoteluri ni s-a repartizat și o locuinţă – două cămăruţe în casa ce fusese chiar proprietatea părinţilor mei, pierduţi în timpul războiului civil… Două cămăruţe cu o bucătărie la șase familii! Pentru soţia mea, nemţoaică, asta echivala cu traiul într-o cocină de porci. Peste jumătate de an s-a spânzurat, noaptea, chiar în bucătărie… În treizeci și șapte, colegii dumitale mi-au ridicat ginerele, neamţ și el, și de atunci nu se mai știe nimic despre dânsul. Fiică-mea a fost dată afară din serviciu, numai de mine nu s-a legat nimeni, lucram la o mare comandă de stat. Dar pe la începutul lui patruzeci, mă cheamă la el șeful laboratorului, academician și om de onoare, și mă sfătuiește să mă pregătesc de plecare în exil. „Te-am apărat până acuma cât am putut. Dar știi cum vine treaba: savanţii de treabă scriu articole științifice, nulităţile scriu scrisori anonime. Ți-a ajuns funia la par, trebuie să pleci. Am aranjat totul…” Așa am ajuns unde a mai fost exilat și Pușkin. Numai că el nu avea copii… Ca să-i piardă… Păcat că a ajuns ţara asta mare așa cum a ajuns, nu crezi?

Eram, desigur, de altă părere. Dar nu i-am mai spus-o. Dimpotrivă, i-am înșirat toată tărășenia cu actele mele și ceea ce descoperisem la biata victimă necunoscută.

— Ia stai, făcu doctorul, și bucăţica ceea de nume te poate salva. Atâta doar că va trebui s-o înveţi bine și s-o ţii minte. Aveţi în limba voastră cuvinte sau nume care să se termine cu „curov”?

Râse când îi tradusei înţelesul.

— Bine, zise el, o fi urât cuvântul în moldovenește sau românește, cum mi s-a spus că este corect, dar în rusește nu înseamnă nimic rău!

— La școală eram poreclit *Verdicur*, pentru că îmi plăcea să stau pe iarbă, minţii eu cu nerușinare.

— Excelent! aproape că strigă doctorul. Asta n-o mai uiţi, e a ta! Verdikurov. Chiar sună frumos, cum ar suna Troiekurov sau mai știu eu cum. Felicitările mele, dom… tovarășe Verdikurov! Nu mai ai ce te teme de patrule…

Băiatul tăcea, nu scotea o vorbă, privea mereu în gol, cu ochii uscaţi.

— Mă tem pentru el, e atât de emotiv… Și o iubea atât…

Doctorul desfăcu gura raniței, chiar eram curios să știu dacă nu dăduse apa într-însa. Era uscată. Scoase un mic pacheţel și un bisturiu. În pacheţel avea două bucăţi de salam de-al păstorilor nomazi, „ghiudem”. Și Căcăluș îi cunoștea reţeta. Carnea de oaie bine condimentată era așa de presată, încât, mestecând mai mult timp o bucăţică, îţi umpleai gura. Cu alte cuvinte, îţi înșelai foamea. Îmi dădu două bucăţele, la fel și nepotului. Dar băiatul refuză, se întinse pe nisip. Voia să-și amăgească bunicul că are de gând să doarmă, dar adormi cu adevărat.

…La drum am pornit-o de cum s-a înserat. Am luat-o drept peste plantaţie, am trecut pe lângă un sat afundat în întuneric, aproape de șosea, am înţeles că șoseaua nu e de noi nici măcar noaptea, înghesuiala și harababura în întunericul calm nu erau cu nimic mai bune decât ameninţările din timpul zilei. Dar am convenit s-o folosim ca punct de reper, înaintând pe drumuri lăturalnice. Am ocolit și Tiraspolul, oraș ce nu prezenta mare importanţă pentru aviaţia inamică, cel mult staţia lui de cale ferată, dar nouă anume drumul-de-fier ne trebuia…

— Nu poate fi mai simplu decât la Bender, zise doctorul. Nouă ne trebuie nodul acela foarte important, am uitat cum îi zice.

Nu puteam să-l ajut să-și amintească…

În zori eram la vreo douăzeci de kilometri de la punctul de plecare. Într-un mic sat de ucraineni am negociat vreo două duzini de ouă, o bucată de slănină și niște pâine, pentru care am lăsat tot teancul de bancnote găsit în portmoneul donatorului anonim. Am descoperit un drumeag ce însoţea paralel șoseaua, dar la o distanţă respectabilă, și cum începuse să zumzăie în aer, ne-am refugiat

într-un lan de floarea-soarelui.

Dar avioanele erau încă departe când ne învălui un nor de praf, ridicat anume de pe drumeagul nostru: o imensă cireadă de vite cobora dealul și cotea anume pe lângă noi. Animalele – desigur, flămânde, nemulse – își amestecau mugetul cu strigătele disperate ale celor care le mânau mai departe de lăcomia dușmanului. Cornutele dădeau tot timpul să părăsească drumul, să intre prin lanurile ce le ieșeau în cale, doar-doar să se aleagă cu o gură de ceva comestibil. Ca să nu fim călcaţi, o luarăm la picior în adâncul lanului. Și făcurăm lucrul acesta la timp: avioanele de vânătoare care însoţeau escadrila se lansară la vârful copacilor, cosind nemilos cu mitralierele animalele înnebunite.

Peste vreun sfert de oră, când distracţia așilor luase sfârșit și revenirăm la locul iniţial, n-aveam cum continua drumul altfel, în faţa ochilor noștri se deschise un tablou de groază. Nici la cele mai bogate hecatombe din antichitate nu s-ar fi jertfit atâtea animale; în orice caz, nu le-ar fi jertfit așa. Mutilate, făcute bucăţi, rămase întregi, dar atinse în puncte care le imobilizau… Și mai ales acestea de la urmă. Privirile lor parcă ar fi spus: „Voi ne-aţi domesticit, ne-aţi luat pe lângă casele voastre să vă fim de ajutor, de ce nu ne ajutaţi și voi?…”

Niciodată să nu credeţi că mersul pe jos în cizme cu două numere mai mari decât se cuvine și mai ales cu obiele de mătase e ușor. A treia zi de dimineaţă, ajunși pe dealul nu prea solid, dar care domina nodul de cale ferată, cel mai mare din sud-vestul ţării, cum avea să mă pună la curent doctorul, picioarele mele s-au oprit singure. „La revedere, tovarăși, eu am ajuns…”

Când profesorul s-a aplecat asupra labei piciorului meu drept, a sărit imediat înapoi, credeam că o să-l lovească damblaua…

— Omule, nu ești sănătos! strigă el. Vreau să zic – la cap nu ești sănătos. De ce-ai tăcut până acuma? Vrei să umbli pe cărucior?…

A scos pachetul din trusă și m-a pus să mă dezbrac până la chiloţi.

— Păi bine, a strigat el, dar ești invalid sută la sută! Cine te-a făcut așa? Colegii tăi? Că de asta știu că sunt buni…

I-am spus toată povestea.

În timpul acesta el mă pansa. Nu pot spune că am suportat ușor, dar avea mâini de aur. A sfârșit cu o injecţie.

— Am două fiole. Mi s-au dat pentru general. Cred însă că o să ajute și un sergent… Se numește penicilină, te scapă de sepsis… E un medicament descoperit de englezi. Îţi plac englezii?

Trebuiau să-mi placă, așa era situaţia…

Stăteam sub umbra sărăcuţă a unui tei singuratic, vreo furtună sau, cine știe, poate războiul îl văduvise de multe crengi și frunziș, în jurul lui se întindea dealul pleșuv, vălurându-și colilia.

Luasem seama că escadrilele nemţești apăreau cu regularitate teutonă la fiecare oră și jumătate, își lepădau încărcătura ucigașă asupra staţiei, dar, cum aici antiaeriana era ceva mai sprintenă, se grăbeau să-și facă treaba cât mai repede.

Un avion, un „heinkel” 111, lovit în plin, se clătină neputincios și, lăsând în urmă o coadă de fum negru, trecu pe deasupra noastră, descompunându-se în aer. Două parașute se deschiseră chiar asupra gării, a treia, cu pilotul, se agăţase de coada aparatului, se vedea limpede pilotul sau cine-o fi fost cum se zbate să-și scape pielea…

— Bunicule, zise băiatul (era prima dată când deschidea gura de la plecare), tatăl meu a fost german?

Somov căscă ochii mari de bucurie că băiatul își revenise din șoc, dar, desigur, și de întrebarea neașteptată.

— Da, Oleg, a fost neamţ. Dar mama a fost rusoaică și pe tine tot rus te-a scris în acte… Trebuie să te mândrești că ești rus.

— De ce să mă mândresc? Că luăm bătaie? Aș vrea să fiu german…

Doctorul îmi aruncă o privire speriată.

— Vorbești copilării, Oleg. Ai să crești mare și ai să înţelegi…

Băiatul se îndepărtă câţiva pași, se așeză pe iarbă și izbucni brusc în hohote de plâns.

— Și-a revenit, slavă Domnului… Iar prostiile pe care le-a spus… La Sankt… La Leningrad, la școală, nu prea știa rusește, și colegii l-au poreclit „Fritz”. E vorba de o reacţie…

Ca și cum ar fi vrut să se scuze…

El scoase din ranița impermeabilă o mapă groasă, două ștampile, le puse alături pe iarbă, din mapă luă o foaie de hârtie,

probabil, un formular, și mă chemă alături. Avea o mină de conspirator:

— Facem o mică șmecherie! Scriem adică… Cum zici că te cheamă?

— Cu adevărat?

— Ai un singur nume, domnule!

— Verdikurov Ivan Alexandrovici.

— Uite așa mai vii de-acasă. Anul nașterii și așa mai departe.

„…și așa mai departe” scrise el, fără concursul meu, scrise mult, din când în când se mai oprea, probabil, ca să se inspire, și în cele din urmă, după ce aplică cele două ștampile la locul cuvenit, îmi flutură foaia sub nas:

— Ori salvarea, ori pieirea dumitale, dar în ultimul caz – și a mea. Foaia dumitale de internare și observaţie de la spitalul vostru…

La gară trebuia să nimerim între două bombardamente, punctualitatea nemţească era de partea noastră, aveam o oră și jumătate ca să facem, să reușim ceva. În cel mai fericit caz să prindem un tren.

La intrarea în gară ne întâmpină prima patrulă vie pe care o vedeam de la plecare.

Un ofiţer cu petliţe albastre, însoţit de vreo patru soldaţi, ne ceru documentele. Le examină cu atenţie pe ale lui Somov, îl salută și i le înapoie:

— Și ceilalţi?

— Nepotul meu, zise doctorul. Iar dumnealui… E singurul care s-a salvat cu noi din autobuzul sanitar…

Scoase mapa din raniță și i-o întinse ofiţerului. Acesta citi, probabil, antetul:

— De-ai noștri, camarade? Unde te-a prins, la Chișinău?

— La Prut…

— Și eu am scris vreo trei rapoarte să fiu trimis pe front, dar…

— Avem front destul și în ţară, observai eu filosofic.

— Asta-i așa, spioni, sabotori, dezertori… Drum bun, fă-te bine. Tovarășe doctor, așteptăm repede un tren sanitar dinspre Odesa…

Al naibii doctorul! Șmecheria prinsese!…

— O să ne întoarcem, bunicule? Vreau să-i ridicăm mamei un monument frumos…

— O să ne întoarcem, Oleg. Neapărat…

Vocea lui nu mi se părea însă atât de sigură.

Trenurile sanitare trec prin staţii în viteză, nu opresc decât atunci când au de descărcat morţi. Acesta avea.

Somov ajunse la primul vagon cu doctorul-șef al trenului, chiar când acesta pusese piciorul pe scară să urce și să dea semnul de plecare. Nu părea dispus să stea de vorbă cu cineva.

— Sunt medic, zise Somov.

— Chirurg? întrebă șeful.

— Infecţionist. Somov, Nikolai Afanasievici.

Șeful sări de pe scară:

— Somov? Acela?

— Depinde ce ai în vedere prin „acela”. Presupun că da…

— Tovarășe Somov, dar ne-aţi ţinut un curs! V-am fost student! Și eu sunt leningrădean… Acum vă recunosc…

— Am mai îmbătrânit, nu?…

Șeful bănuia să aibă trei cazuri de tifos în tren, infecţionistul, și ce infecţionist! era o găselniţă nemaipomenită, se făcu imediat loc pentru el și pentru nepot.

Mai dificil fu cazul meu. Șeful parcurse foaia de observaţie:

— Ei au spitalele lor, au trenurile lor, doctorii lor… Noi suntem săraci, n-o să-l putem hrăni cu banane…

Apoi, parcă în scârbă, îmi aruncă peste umăr:

— Urcă!

Se întoarse spre Somov:

— Poate aflu de la dânsul unde mi-au dus părinţii în treizeci și șapte…

Părăseam gara chiar în clipa când uruitul monoton-sacadat al „junkers”-urilor le anunţa sosirea. Eram departe când detunăturile bombelor marcau o nouă incursiune dușmană asupra teritoriului nostru. Lungit pe poliţa de sus a compartimentului, încercam să nu ascult povestea morţii celui care ocupase bancheta cu vreo două ore înainte, poveste pe care rănitul de sub mine mi-o servea cu lux de amănunte, aproape că o savura.

Pe Somov l-am mai văzut o singură dată, când a intrat la mine în compartiment ca să constate că sunt cel de-al șaselea bolnav de tifos.

De fapt, nu sunt sigur că ţin minte precis vizita lui.

Deliram.

Sfârșitul părţii a doua

Partea a treia

maistru

Dar mai întâi…

…a fost un vis, din cele pe care eu le ţin minte foarte rar.

Se făcea că stau culcat pe un așternut moale, dar rece, foarte rece, că tremur, iar ceva îmi spune insistent că mă paște un mare pericol. Întind în lături mâna dreaptă și prind ceva lunecos și la fel de rece ca așternutul, întind stânga – același lucru. Sunt doi șerpi. Îi strâng din răsputeri, îi strivesc, carnea lor se scurge printre degetele strânse pumn, gurile lor se cască neputincioase, limbile despicate atârnă fără vlagă. Și, spre propria mea uimire, izbucnesc într-un hohot de râs homeric: a mai fost chestia asta, o știu, îi zicea Heracle, dar a făcut lucrul acesta în leagăn! Trecerea de la vis la realitate se face lin, deschid ochii și nu văd niciun leagăn, nu văd decât ceva albastru, probabil, cerul, și cu coada ochiului – cearșaful murdar pe care stau întins…

Șarpele din mâna dreaptă se transformă, treptat-treptat, într-un băţ lung, cafeniu, coada lui e în altă mână, dar nu a mea. Mâna se dovedește, până la urmă, a aparţine unui bărbos cu o mutră fioroasă, îmbrăcat într-un burnuz paradit, iar pe cap cu o căciulă cu clape.

— Rus? mă întreabă el aspru.

Încă nu pot înţelege tot. Îmi trebuie ceva timp ca să diger cuvintele.

— Neamţ? repetă el și mai aspru.

Am înţeles.

— Rus, rus! mă grăbesc bucuros. Nu avea niciun rost să mă bag în probleme de etnie…

— Atunci scoală, ai să rămâi fără plămâni!

Bărbosul mă ajută să mă ridic dintr-o mizerie de mocirlă, un șanţ de lângă terasamentul căii ferate. Sunt ud până la piele, numai noroi, abia mă ţin pe picioare. Mă împinge până sus, pe șine, mă

așez să-mi trag sufletul, dar cum s-o fac? De jur-împrejur – un tablou sinistru. Bucăţi de vagoane, bucăţi de oameni, saltele sfârtecate, perne – toate împrăștiate pe jos și prin copaci. O șină ruptă și învârtită aproape nod ţine suspendată osia unui vagon cu amândouă roţile știrbe.

— Să mergem, zise bărbosul. N-ai cu ce te îmbogăţi aici. Acuși trebuie să se întoarcă…

— Cine să se întoarcă?

— Cine, cine… Nemţii!

— Dar au fost aici?

— Apoi cum? Au trecut pe jos, a fost și o drezină cu ei, trebuie să se întoarcă să dreagă drumul… Infanteria s-a dus mai departe, spre Kaluga…

— Dar de unde au apărut? Cum?

— Ai avut noroc, flăcăule, te-au crezut mort. De fapt, și eu te-am crezut… Altfel…

— Și de mult am murit?

— Îţi arde de glume… De vreo șase ceasuri, roagă-te Domnului să te scape… Hai!

— Nemţii! se auzi o voce răgușită din pădure.

Într-adevăr, se putea distinge pufăitul greu al unei locomotive, probabil, cu o macara.

După doi pași, bărbosul fu nevoit să mă ia de subsuori: picioarele refuzau să mă slujească. Mă trânti pe o saltea ruptă în trăsura de pe drumul ce ducea în pădure, scoase de pe mine mantaua udă și-mi aruncă deasupra o prelată groasă. Căldura umedă ce mă învălui îmi moleși și mai tare trupul, dar memoria începu să-și revină…

…Adică mai întâi și-ntâi, Breanskul. Spitalul de contagioși. Tuns chilug, când sora, contrar consemnului, îmi arătă oglinjoara, văzui în ea un individ străin, slut de mama focului, galben și prăpădit. Mi-a trebuit o vreme ca să recunosc că sunt eu. Apoi o lungă perioadă de hrănit cu linguriţa de mâna vrăjită a infirmierei, apoi începem să facem primii pași, și, în sfârșit, cu certificate și alte hârtii în regulă – un loc călduţ într-un vagon cu convalescenţi. „Convalescenţi” e un fel de a spune, un eufemism. Câţiva fără

amândouă picioarele, cei mai mulţi fără o mână și fără un picior… La început voiau să încarce în același vagon și „butucii”, cei cu toate membrele amputate, dar lipsea personalul care ar fi trebuit să-i îngrijească… Eu am nimerit datorită lui Somov. „Să-i pupi mâna profesorului, el ne-a rugat să te expediem la refacere, altfel…” Aveam cu mine și foaia de observaţie scrisă de el, o șterpelisem din dosarul meu de pe masa sorei superioare, o mai am și acum, deși… La Breansk nu l-am mai văzut pe Somov, deliram încă atunci când au avut nevoie de dânsul la Oriol…

Apoi vagonul nostru, agăţat la coada unui marfar, pornește spre Oriol, drum de vreo zece ore. Dar după trei zile, ajunși abia la jumătatea drumului, suntem întorși de unde am plecat și redirijaţi spre Kaluga. Eram în drum de două zile. Locomotiva abia ne târa între doi pereţi de pădure care nu se mai termina, când mecanicul frână. Eram în coada marfarului, pufăitul locomotivei nu ne împiedica să prindem alte sunete, și sunetul pe care-l prinserăm era al unor avioane. Mecanicul, probabil, le văzuse, un tren în mișcare se observă mai lesne, mai conta poate și pe camuflajul pe care i-l oferea pădurea. Acesta era, desigur, motivul pentru care oprise. Am îmbrăcat mantaua și am ieșit pe scara vagonului. De un singur lucru nu ţinuse cont mașinistul: de uriașa cruce roșie de pe acoperișul vagonului cu convalescenţi, o ţintă preferată a „adlerilor” hitleriști… Ce mai ţin minte este că am observat „stukas”-ul cum se redresează deja după picaj, am simţit izbitura vagonului, mecanicul hotărâse la sigur să nu rămână pe loc, căzând, încă în aer m-a luat pe sus suflul exploziei teribile ce a urmat, și… și bățul bărbosului, pe care-l luasem drept șarpe. Bomba lovise anume ultimul vagon, îi rupsese legătura cu restul eșalonului și trenul plecă mai departe…

…După vreo cinci-șase kilometri, pe care i-am parcurs mai mult în neștire, trăsura opri în faţa unei izbe, tipic rusești, așa cum le știam din poze. Abia acolo luai seama că bărbosul este însoţit de un tânăr cu mâna stângă lipsă. Amândoi mă umflară pe sus și peste câteva clipe, gol pușcă și învelit într-o pătură, eram urcat pe un fel de cuptor.

— Dormi, îmi zise stăpânul, deși nu era nevoie de asemenea îndemn. Ori te scoli sănătos, ori nu te mai trezești. Dar nu-ţi face

griji, dacă se-ntâmplă cumva ceva… iaca documentele tale, erau în glod, lângă tine. Le punem la uscat și om da de știre neamurilor…

Nu sunt sigur că am auzit bine ultimele cuvinte ale bărbosului, dar altceva nu avea ce să-mi spună…

…Când m-am trezit, mi s-a spus că am dormit trei zile în cap. Rămân totuși la ideea că natura m-a făcut ca să experimenteze pe mine: cât poate rezista un organism omenesc. Prin câte nu m-a tăvălit, prin câte nu m-a aruncat – și, iată, a ajuns și ea la concluzia că a construit ceva solid. Altfel cum aș fi sărit de pe cuptorul acela drept în mijlocul odăii așa gol cum mă culcaseră stăpânii, ca să descopăr că în afară de bărbos în odaie se mai afla și o femeie… Sigur, am aruncat pe mine singurul lucru mai la îndemână – un ţolișor întins pe laiţa de lângă cuptor –, dar spectatorii izbucniră în hohote de râs.

— Iaca măi, icni bărbosul, încă mai trăiești! Nu te rușina, îmbracă-te, Duneașa a mai văzut ea…

Pe cealaltă laiţă se aflau hainele mele, spălate și netezite, pe un cui din perete spânzura mantaua.

Cred că niciodată nu m-am echipat mai repede. Duneașa, o blondă bine împlinită, stătea pe un taburet la masă și-mi urmărea atentă mișcările, pufnind în pumni. Echipat, primisem la Breansk efecte noi, posibil că nu arătam chiar rău. Bărbosul tuși:

— Iaca, semeni a om. Să-i mulţumești Dunei, ea te-a pus pe picioare, ţi-a fiert buruieni… Altul se curăţa! Să stai atâtea ceasuri în apă rece ca gheaţa!

— Da’ galoanele ţi le-am ascuns, zise Dunea. Când au venit nemţii, tare ne-am mai speriat. Le-am spus că ai tifos, au ridicat numai un colţ de pătură și au ieșit… Da’ pe Vitea l-au luat, măcar că-i invalid…

— Fratele ei, zise bătrânul. L-ai văzut. Și-a tăiat mâna la joagăr, numai că ei n-au crezut, au zis că-i de la război, l-au luat prizonier…

— Nemţii sunt aici?

— Ei, aici… Ce să caute aici? Au încărcat alaltăieri toată suta de vaci de la fermă… și duși au fost. Au rămas trei, niște bătrânei cu vreo zece cai răniţi… Și doi poliţai, i-au adus ei… Ce să facă nemţii

aici, că stăm la marginea lumii…

Satul N., am să-i zic așa din motivele pe care ai să le înţelegi mai încolo, de fapt, un cătun cu vreo douăzeci de case, se afla la vreo șase kilometri de calea ferată, fără să aibă cel puţin o haltă, și cam la aceeași distanţă de ocârmuirea colhozului de care ţinea. Drumul prin pădure servea în această calitate numai câteva luni pe an, în cazuri de urgenţe numai tractoarele îl puteau străbate. Nici tu lumină, nici tu telefon… Oamenii se ocupau cu cele o sută de vaci de la fermă, coseau fân, laptele muls de multe ori se înăcrea în așteptarea colectorilor de la centru, dar își consumau timpul mai ales cu producerea unei băuturi cu mare căutare, un fel de holercă din pomușoarele culese prin bălţi. Un fel de enclavă autarhică în plin centrul socialismului.

Oamenii nu păreau prea afectaţi de venirea nemţilor; totuși, își făceau griji în privinţa meseriei de căpetenie – distilarea poamelor. Îi deranjau mai mult poliţaii: beau prea mult, cu ei nu-i mare lucru nici să falimentezi!

Mai târziu, aveam să aflu că informaţia servită de bărbos a fost oarecum adaptată situaţiei, lucrurile nu stăteau chiar așa. Dar vreau să păstrez cronologia…

Behăitul unei capre mă făcu să deschid ochii și la cele din jur. Lumina slabă din odaie mă împiedicase să văd totul, acum luai seama că mă aflu într-o încăpere scundă, destul de mare, cu o sobă ocupând jumătate din spaţiu, cu două laiţe și o masă înconjurată de câteva taburete. Interior destul de spartan, la care se adăuga, cu mirosul ei specific, și capra legată scurt într-un colţ. Ferestruicile mici, cu sticla aburită, nu permiteau să vezi ce se face afară, așa că primul pas mă opri la una din ele. Ștersei aburul cu mâna: afară era totul alb. Zăpada încă imaculată acoperise curtea largă și goală, pe stâlpii gardului mai mult simbolic stârceau căciuliţe de nea.

— A venit iarna! nu mă putui stăpâni. Artiomâci zice că a venit cam devreme. Și-i ger…

— Artiomâci sunt eu, zise bărbosul. Ţie-ţi zice Ivan, așa-i?

— De unde știi? A… documentele… actele mele…

— Nicio grijă! Duneașa, ia dă-le încoace.

Duneașa se ridică, trecu pe lângă mine clătinându-și șoldurile și

chiar atingându-mă niţel. Se înălţă pe vârfuri, apucă de pe hornul sobei pachetul cu actele și mi-l întinse:

— Primiţi-le, tovarășe sergent-major!

Actele erau uscate, cerneala nu se întinsese prea tare, se putea citi totul.

— Artiomâci, zisei eu. Trebuie să plec.

— Unde? se miră el.

— La ai noștri. Linia frontului e departe?

— Da' cine s-o știe… Ăștia merg repede…

— Unde să te duci așa, prăpăditule, interveni Duneașa. Eu nici după apă nu te-aș trimite.

— Duneașa are dreptate. Nu știi locurile… Mai vino-ţi în fire, pe urmă…

— Pe urmă…, făcu și Duneașa.

— Pe tine nu te-ntreabă nimeni. Du-te la mătușă-ta, vezi ce are și stai cu dânsa până se-ndreaptă. Și ţine-ţi limba ceea lungă!

Duneașa se strâmbă, dar nu spuse nimic. Își puse cojocelul, luă broboada și trânti ușa.

— Iapă tânără, nora asta a mea. Nărăvașă. De când l-au luat pe feciorul meu la armată, doi ani de-acum, nu-și găsește locul…

Artiomâci mai avea și meseria, se poate spune, de vânător. Dar din prima zi a războiului toate armele fuseseră rechiziţionate și acum era nevoit să vâneze cu ajutorul laţurilor și capcanelor.

— Apoi facem așa, până se înserează nu-i mult. Nu mi-am controlat locurile de trei zile. Eu am să mă duc, am să pun lacătul, iar tu, chiar dacă vine cineva, taci mâlc, nu te vezi, nu te-auzi!

Mă căţărai pe cuptor, de fapt, mai mult o cotruţă adâncă, și mă lăsai pradă gândurilor. Aveam la ce mă gândi. Trebuia să caut o ieșire din situaţie, nu puteam sta pe capul acestor oameni destul de nevoiași, oricât de binevoitori ar fi fost. Și mai era și simţul datoriei pe care, pot să mă laud, am dreptul, nu l-am dat de sminteală niciodată… Mai ales al datoriei faţă de Partid și de Țară.

(S-o mai iau o dată înaintea evenimentelor. Și azi, după atâta amar de vreme, sunt obsedat de gândul că o dată am greșit, și am greșit tare…

Vorba e despre întâlnirea mea cu Somov și contactele de mai departe. De zeci de ori am rulat în minte filmul acelor zile, și de fiece dată am descoperit

elemente noi, care, în orice caz – pentru mine, nu pledau.

Mai întâi și-ntâi, i-am văzut doar pe malul apei, nu trecând-o înot. Apoi înmormântarea fiicei n-am văzut-o, am aflat asta din vorbele lui. Fiica putea fi una virtuală. Mai departe: povestea vieţii lui, întocmită special ca să impresioneze. Zic – povestea, pentru că în situaţia dată nu se putea verifica nimic. Apoi micile împunsături la adresa regimului sovietic și, mai ales, a organelor sale represive. (Acel batjocorilor „colegii tăi" ș.a.) Uşurinţa cu care a falsificat un document oficial, chipurile, pentru a mă salva de organele de control. Singurul lucru de care m-a convins a fost identitatea lui, să amintesc doar întâlnirea cu șeful trenului sanitar. Dar rămân în suspensie două momente esenţiale. Primul: cum au scăpat ei trei, și numai ei, de o bombă care a lovit în plin autobuzul sanitar? Puţin plauzibil. Oare nu ei au fost autorii morţii celor trei ofiţeri superiori, în felul acesta slăbind puterea de apărare a ţării? Și al doilea: oare tot ce a făcut el pentru mine ca să mă salveze, chipurile, nu a avut scopul de a mă racola, de a mă obliga, drept mulţumire, să comit ceva contra propriei Patrii?

Am împărtășit aceste temeri generalului Erofeev, pe care l-am întâlnit la Moscova în '42. El m-a ascultat cu multă atenţie.

— Mi-ai povestit lucruri interesante, a zis el, generalul. Dar treaba e că Nikolai Afanasievici Somov a fost propus pentru decernarea titlului de Erou al Uniunii Sovietice. La Kiev a oprit un grup de ofiţeri fasciști să evacueze răniţii noștri dintr-un spital și nemţii l-au împușcat…

— La Kiev? m-am mirat eu. Dar de la Breansk el a plecat la Oriol! Cum a nimerit în Kievul ocupat cu vreo lună înainte?

Generalul mi-a mulţumit și a promis să verifice informaţia mea.

Cum era și de așteptat, în listele eroilor numele lui Somov n-a mai apărut.

Și iată ce citesc eu mai zilele trecute într-un ziar moscovit, care, din fericire, se vinde la noi mai bine decât ale noastre: „Se conferă titlul de Erou al Rusiei lui Somov Nikolai Afanasievici (post-mortem) pentru actul de curaj cetăţenesc din timpul Marelui Război…"

Înţelegi ceva? Oare au să înceapă să-i facă eroi pe toţi trădătorii, pe toţi foștii prizonieri sau dezertori care au înfundat lagărele după râzboi?

Și cine face asta? Urmașii acelor comuniști cinstiţi și intransigenţi, care au pus temelia celui mai minunat stat din lume!

Cu aceștia vrei să ţii pasul, nepoate? Aceștia și-au aruncat pe umeri mantia murdară a democraţiei și vor să te murdărească și pe tine!)

Mătușa Duneașei trăgea…

…să moară și tânăra n-a mai dat pe la casa lui socru-său.

Făceam menajul în doi: eu găteam și mai încercam ceva ordine prin casă, deși, când ţii în odaie o capră, nu se prea poate vorbi de ordine. Artiomâci făcea focul, eu nu ieșeam pe afară decât noaptea. Cu vânătoarea lui, oamenii nici nu-l prea căutau pe bărbos. Uneori lipsea câte o zi sau o noapte întreagă, dar, cum nu-mi spunea de ce lipsește, nici eu nu-l întrebam.

Și iată, peste vreo două săptămâni, și cam la trei zile după înmormântarea mătușii, se prezintă Duneașa la casa bărbatului. Artiomâci era plecat, ușa încuiată pe din afară, dar probabil că aveau înţelegere asupra cheii. Când am auzit-o învârtindu-se în lacăt, am cam băgat-o pe mânecă: vorbisem cu Artiomâci să ciocănească într-un anume fel la fereastră, ca să fiu prevenit. Mă așezai resemnat pe laiţă – ce-o fi o fi. Duneașa răsări în ușă rumenă și veselă ca după o cumetrie:

— Ce-i, Vaniușa, ţi-a fost dor de mine?

Sincer vorbind – nu prea. Și-apoi adresarea asta…

— Sigur că mi-a fost.

— Și de mâncarea mea! Cred că ţi-au rămas în gât borșurile lui socru-meu…

— Ei…

Ea dădu la iveală de sub șalul ce-o acoperea până la pământ un fel de tortar de metal, din care mai ieșeau aburi.

— Apoi hai la masă!

Își aruncă cât colo șalul și cojocelul, scutură din picioare pâslarii, aranjă pe masă farfuriile de aluminiu relativ spălate și două stacane. Apoi scoase de sub laiţă o sticlă cu renumita lor băutură, de care mi se apleca numai la vedere.

Turnă în stacane fără milă:

— Apoi să bem de cunoștinţă! și dete paharul de dușcă.

Încercai s-o imit, dar nu reușii decât pe jumătate.

— Ba eu o să mai gust…

Scoase din tortar bucăţi mari de carne foarte neagră, tăvălite într-um sos cafeniu.

— Mănâncă, Artiomâci a adus un căprior întreg la praznic…

Mâncarea se dovedi foarte gustoasă, le compensa oarecum pe cele gătite cu mâna proprie…

— Mai vrei? Ia, că este destulă…

Strânse vasele murdare și le aruncă într-o covăţică.

— Mulţumesc, Duneașa!

— Ei, zău? Așa se mulţumește la voi? De ce neam ești?

— Moldovean.

— N-am auzit. Tătar?

— Aproape. Dar se mulţumește și așa.

Mă aplecai și o sărutai pe obraz.

Ea se așeză pe laiţă:

— Puţin, tătarule… Cu așa mulţumiri nici în rai să nimerești, nici în iad… Ia vino încoace să te mulţumesc eu!

Se răsturnă brusc pe spate și își trase poalele sub bărbie:

— Hai! Scoate ciotul cela la lucru!

Mă trecură sudori reci. Probabil, era beată.

— Nu pot, Duneașa. Eu nu fac așa ceva, nu pot.

— Nu te teme, sunt curată… Și mult nu-mi trebuie. De doi ani de zile n-am mai simţit bărbat în mine…

— Nu pot, înţelege-mă! După ce-am fost rănit…

Ea se ridică în capul oaselor, dar nu-și acoperi, nerușinată, locurile acelea pe care Dumnezeu nu le făcuse pentru mine.

— Atunci de ce te-am încălzit cu ţâţele mele când te-a adus Artiomâci? De ce te-am hrănit cu linguriţa, tătarule? De ce ţi-am dat buruieni de pe baltă, pe care alţii se duc să le strângă și nu se mai întorc? Te rușinezi de ciotul acela? Mie nu-mi trebuie mai mult… Hai! Dă-i bătaie!…

— Înţelege, Dunea, sunt neputincios la așa ceva. N-am mai făcut, nu merge…

— Tătarule! Ori vii, ori te omor!…

Îmi amintii scena de la tipografie cu Riva. Oare toate femeile înnebunesc dacă vor bărbat?

Ușa se dădu de perete și intră Artiomâci împreună cu un val de aburi reci. Își scutură încălţările și abia atunci își observă nora care nu se grăbise să sară de pe laiţă:

— Ce-i cu tine, căţeaua naibii! Ai dat în călduri? Și tu…

Se întoarse spre mine și mă văzu îmbrăcat, în picioare, în dosul mesei.

— Tu de ce n-ai luat o jordie? Se vrea frecată iapa? Ieși afară, târâtură, și bagă-ţi omăt între buci să te răcorești!

Duneașa se ridică încet de pe laiţă, îmbrăcă alene cojocelul, își aruncă pe umeri șalul și se îndreptă spre ușă. Ajunsă în dreptul lui socru-său, își dezveli fetia:

— Na, porc bătrân, miroase-o!

Apoi trânti ușa.

Artiomâci își turnă o stacană de holercă și o dădu peste cap:

— Nevoie cu muierile astea, dau la om! Apoi încheie filosofic: războiul…

…Trecuse de miezul nopţii și Duneașa nu se mai arăta.

— O fi la casa lui mătușă-sa, că i-a lăsat-o ei, zise Artiomâci. Bărbaţi în sat nu-s, n-are la cine se rătăci. Hai să ne culcăm, mai vedem dimineaţă, pe minte limpede, ce facem. Nu se știe dacă-i viu ori nu bărbatu-său, în doi ani am primit numai o scrisoare, la început. Dacă aș ști că nu mai este…

— Ce-ai face dacă ai ști?

— V-aș lăsa să vă faceţi de cap.

— Nu-s bun de asta, Artiomâci. Nu merge… Rănile…

— Ți-au spus și doctorii?

— Mi-au spus.

— Apoi dacă-i așa, poţi fi bun de altceva… Dar hai să ne culcăm.

El își mai turnă o stacană, mie nu-mi propuse, știa că băutor din mine nu mai face.

Și chiar când puse pe masă paharul, se cutremură casa. Tunetul fu atât de puternic, încât lungă vreme se mai scurse zăpada de pe brazii ce-i înconjurau gospodăria.

— Oare vin ai noștri? făcu bărbosul.

— Ar fi canonadă, zisei eu. Asta-i o explozie.

— Apoi curat la drumul-de-fier. Chiar dintr-acolo mi s-a părut să vină trăsnetul…

Peste vreo jumătate de ceas, veni și Duneașa. Intră valvârtej în casă:

— M-am speriat! Am crezut că o să crape inima în mine!

Se trânti pe laiţa ei fără să se dezbrace. Părea mai degrabă obosită decât speriată.

— Ai mas la casa ta? o întrebă socrul.

Ea nu răspunse.

Adormise.

În zori, când e mai dulce somnul, cineva mă izbi de un picior:

— În două minute să-mi fii îmbrăcat! Am fost în sat, e razie, nemţii!

Era Artiomâci.

Cu mantaua și cizmele în mână, desculţ pe zăpadă o luai la fugă în urma lui. El deschise ușa șurii, dădu la o parte cu picioarele fânul de pe podină și descoperi o ușiţă, de fapt un chepeng, care acoperea intrarea într-un beci, un zemnic, cum i se zice pe la noi; la sfârșitul iernii se umple cu zăpadă și paie, după care servește de răcitor toată vara. Ridică chepengul:

— Aici să-mi stai și să nu răsufli! apoi strigă: Dunea, adă capra!

Nu vedeam nimic, auzeam însă totul. El adună iar paiele peste chepeng, bătu ceva în pământ, probabil, un ţăruș, de care legă capra adusă de noră.

— Să taci mâlc! zise iar și plecă.

Înăuntru era un miros îngrozitor de paie putrede, găinaţ de șobolani și mucegai. Ca și cum nu mi-ar fi ajuns astea toate, capra, odată legată la loc nou, găsi de cuviinţă să urineze anume pe scândurile ușiţei și o ploaie călduţă îmi potopi spatele.

Să fi trecut un veac sau un ceas, nu mai avea importanţă, când se auzi scârţâind zăpada tot mai aproape și doi inși intrară în șură.

— Ei, zise unul, nimeni, nicio sulă.

După vorbă păreau să fie poliţai. Ucraineni.

— Muierea mi-ar fi zis dacă era cineva la dânșii.

— Aiurea ţi-ar fi zis… O ducem la comenduire?

— Pe ce chestie? Astă-noapte a dormit la mine…

— La mine n-a vrut să vină, curva!

— Nu-i nimic, acuma ţi-o trimit eu.

— Se regulează bine?

— Știe meseria… De șapte ori m-a muls…

— Să trag o rafală în fân?

— Ba în cur. Nu vezi că nicio capră nu se poate ascunde? Hai, să mergem.

— Hai, că tare mai pute…

Am numărat până la două sute, am numărat pașii ce se auzeau tot mai slab și am ridicat cu capul chepengul.

Aerul de sub fundul caprei mi s-a părut balsam de trandafiri…

Îngerului meu păzitor îi plăcea uneori să mai și glumească…

…De fapt, nu se întâmplase mare lucru. Un patriot pusese un explozibil sub calea ferată ce trecea pe lângă satul N., calculase ceva greșit și trotilul explodase după trecerea trenului… Era treabă de minute să se înlocuiască șinele rupte, dar însuși faptul pusese în gardă sărăcuţele în efectiv garnizoane nemţești din împrejurimile atentatului. Se pomenea tot mai des cuvântul „partizani”, era o formă de rezistenţă cu care fasciștii nu voiau să aibă de-a face. De unde și raziile severe, una din ele vizând și satul N.

Fierberea nu ţinuse mai mult de două zile. Duneașa, după ce mă întrebase dacă nu m-am regulat cu capra în zemnic, plecase iar de acasă. Artiomâci tot zâmbea sub mustaţă de parcă-mi pregătea o surpriză și o tot întârzia.

În cele din urmă, surpriza avu loc.

Seara, după ce nu-l văzusem ziua întreagă, puse pe masă sticla aceea uriașă, turnă pentru amândoi și începu de departe. Adică, la ce mă mai pricep decât la arestat oameni?

— Mai știu să-i trag de limbă, să scot dintr-înșii ce-mi trebuie…

— Asta am văzut-o, mi-o reteză el. Dar altceva… Nemţește știi?

— Din păcate, nu…

— Vasăzică, luptător din tine… Sită de mătase din coadă de câine…

— Nu mă nesocoti, Artiomâci. Când ţara-i în pericol, toţi suntem

luptători. Și tineri, și bătrâni. De aceea vreau să plec cât mai repede, acolo-i nevoie de oameni, nu pe cuptor…

— D-apoi nici noi nu prea stăm pe cuptor… Este treabă și aici.

— Ce treabă? Să-i ducem pe nemţi de nas, să ne ascundem prin beciuri?

Artiomâci tăcu o vreme.

— De partizani ai auzit, flăcăule?

Auzisem. Și în spital, la Breansk, și de la colegii din vagonul cu convalescenţi. O armă nouă, adică nu prea, rușii se mai folosiseră de ea și când l-au alungat pe Napoleon. Citisem.

— Apoi războiul partizanilor abia începe… Nemţii au început s-o simtă. Oameni mulţi s-au adunat prin păduri, soldaţi rămași de regimentele lor ori fugiţi din prinsoare… Săteni și orășeni… Fritzii au să-și aducă soldaţi de pe front, altcum nu se poate. Și ăsta-i un ajutor mare – să le slăbești frontul…

— Bine, Artiomâci, mulţumesc pentru lecţie, dar de ce mi-ai ţinut-o?

Bărbosul zâmbi:

— Tu, cum crezi, n-ai fi bun de partizan?

Nu-mi venea să cred!

— Artiomâci, omule! Du-mă! Du-mă la ei! E bine aici la tine, dar e și rușinos să stai așa când fasciștii își bat joc de ţara ta!

Artiomâci se ridică.

— V-au învăţat la școlile voastre să spuneţi cuvinte frumoase… Să vedem ce-ai să faci cu ele mai departe…

Mai pe scurt, ziua cea mare sosise. Nu era chiar ce visam eu, să trec linia frontului și să-i caut pe ai mei (deși, după cele văzute la podul de peste Nistru, nu prea aveam speranţă să mai găsesc pe cineva), dar, oricum, nimeni nu va putea să-mi spună că am fugit de la datorie…

Bărbosul avea să se ducă dimineaţă la văru-său, să se înţeleagă când și cum au să mă treacă bălţile, iar până atunci îmi servi și câteva informaţii despre detașamentul de partizani din partea locului. (Printre altele, numai ei doi, cu verișorul, știau de existenţa partizanilor și cunoșteau drumul spre unitate.)

— Ți-oi spune drept, nu-mi prea place unde și cum s-au dislocat.

Dar ce să-i faci, comandant este fostul secretar întâi al raionului, om iute la hotărâri, care nu prea ascultă de alţii. Dincolo de calea ferată este un loc mai înalt, vreo cincizeci de hectare, ca un fel de insulă. Din toate părţile – numai bălţi. Apoi acolo și-a ales el baza. Noi, ăștia care-am mai fost la războiul celălalt și la cel civil, i-am spus curat că n-a făcut o alegere bună: de-aici, de la noi, până la baza lui să fie vreo doisprezece kilometri. Din partea cealaltă, unde-i un sat mai mare, nu mai puţin de douăzeci.

— Până au să iasă partizanii de la bază, n-au să mai fie buni de luptă, i-am zis eu.

Dar de unde să ne asculte. Pe șeful comisiei de recrutare l-a dat afară din partid pentru că i-a spus că de război trebuie să se ocupe militarii, iar el – de politică! Și l-a mai întrebat dacă are de gând să lupte ori să-și facă loc de ascunziș…

Ce să-i faci, el e șeful. Și-a trântit niște bordeie să juri că-s palate, a cărat acolo toate rezervele magazinelor din raion și și-a adunat toţi cinovnicii. Numai luptători n-are… Ar fi bucuros el să facă ceva, dar acum e prea târziu, trebuie aduși oameni… Cu o săptămână în urmă, i-au trimis cu parașutele de la Centru o radiotelegrafistă și un specialist cu bombele. Ea a nimerit bine, dar pe specialist l-au găsit peste vreo două zile agăţat într-un molid, mort, îngheţat.

Eu și cu vărul Petea le ducem carne și băutură, pe gerurile astea fără o sută de grame nu se poate. Alţii nu știu nici drumul, nici măcar că avem partizani! S-ar mai găsi cine să se ducă la ei, dar cum? Pe noi nu ne lasă să-i aducem, se teme de spioni… Despre tine i-am tot bătut capul, abia l-am lămurit. Știam eu că vrei să faci treabă… Vezi, ai limba destul de iute, poate îl mai înveţi câte ceva, de partizani care să zacă prin bordeie avem noi nevoie?

Sigur, nu-mi surâdea deloc perspectiva să nimeresc într-un detașament de luptă… birocratic, dar ce altceva aveam de ales?

Și-apoi cine știe dacă toate sunt chiar corect descrise de Artiomâci? Ordinea și disciplina nu sunt cele mai des întâlnite calităţi printre colhoznici. Și mai ales printre „colhoznicii liberi” și nu prea controlaţi, cum erau cei din N.

Cu toată rușinea, n-aveam nicio leţcaie și nimic altceva de preţ.

Am îndrăznit să-l rog pe Artiomâci de niște pâslari: iarna era aspră, chiar neobișnuit de aspră, și picioarele erau partea mea cea mai vulnerabilă.

— Nu fi rușinos, oameni suntem, făcu el. Dacă mă rugai de niște cămăși de mătase, poate că mă mai gândeam, dar așa lucruri facem singuri, aici, în sat.

A doua zi, mai dormeam încă, când reveni de la văru-său:

— Flăcăule, diseară! Are să te conducă Petea, el e mai tânăr, nici șaizeci n-are!

Pe laiță stăteau gata de drum două perechi de schimburi, o bundiță din piele de iepure și o pereche de pâslari noi-nouți…

— La vreme te duci, scăzu vocea Artiomâci. Dunea noastră s-a curvit cu totul, oamenii au văzut-o ieșind în zori de la poliţai. Dracul știe ce-i mai poate da prin cap!… Capul femeii îi mai jos de buric. Eh, de mi s-ar întoarce feciorul…

…Petea, adică Piotr Vasilici, ducea în spate o raniță de vreo treizeci de kilograme, pulpa unui elan prins la strâmtoare de văru-său. Un fel de bir pe care îl plăteau săptămânal partizanilor. Nu-i prea ardea de vorbă, de fapt, nici mie, era un geruleț să-ți înghețe și limba în gură.

Luna plină desena umbrele cele mai ciudate prin pădure; cărarea pe care pășeam, de fapt un traseu al sălbăticiunilor cu copite și fără, dispărea uneori din pricina acestor umbre, dar pe alături nu se putea să pășim: urmele noastre s-ar fi întipărit pe zăpadă. Copitele elanilor și cerbilor, peste seamă de mulți, cum zicea Artiomâci – din cauză că nu se mai vâna, făcuseră cărarea atât de grunțuroasă, încât altceva nu se mai putea întipări pe ea. Singurul drum ce ducea la baza partizanilor.

— Prostul cela care-a pus bomba se vede că s-a speriat și n-a mai nimerit cărarea asta. A luat-o de-a dreptul prin pădure. A făcut până la bălți vreun kilometru, iar pe baltă nu mai mult de o sută de pași. Nemții care i-au luat urma au găsit numai căciula și s-au întors înapoi. Deștepți. Dacă se băgau mai adânc, nu-i mai găsea nimeni nici pe dânșii. Poliţaii mi-au spus… Acuma se poate întâmpla să trimită încoace un desant, dar nu mai găsesc ei baza câtă-i lumea!

Se mergea greu, una-i să ai patru picioare și alta – două.

Săculeţul cu o pâine, niște carne prăjită și o sticlă cu holercă, cu care mă cinstise gazda, îmi apăsa din ce în ce mai greu umărul. Dar numai vreo trei kilometri. La limita asta pădurea se rărea brusc, cărarea făcea un cot adânc, în faţă se deschidea o întindere plină de tufari joși și moviliţe ca niște mușuroaie de furnici înzăpezite. Bălţile…

— Ne tragem sufletul o clipă și începem să dansăm. Trebuie să ţii minte un lucru, flăcăule: calci numai pe urmele mele. Un pas în lături – și are să-mi fie mie mai ușor singur… Ai mai văzut vreodată baltă?

Altă baltă decât cea în care se bălăceau raţele din mijlocul curţii noastre nu mai văzusem.

— Un lucru-i bun: dacă te-ai pornit în jos, nu te mai oprești până la fund. Nu te chinui!

Avea umor Piotr Vasilici. Cam negru, dar umor…

Ce-a urmat – are nevoie de un scriitor să descrie. Din moviliţă în moviliţă, din urmă de pâslar în urmă de pâslar. La fiecare două-trei sute de pași – oprire, altfel îţi sare inima din piept. Poate-o fi exagerat călăuza, el pășea liber, sprinten ca în bătătură, dar pentru mine perspectiva unei băi pe gerul acela era mai groaznică decât cea a morţii… Dar, minunea minunilor, peste vreo două ore de mers, adică de ţupăială, am început să mă simt și eu mai ușor. Venise, cum zic sportivii, al doilea suflu. Care era să și mă coste scump: mi-a lunecat un picior de pe a suta movilă și numai sfaturile și mâna întinsă a lui Piotr Vasilici m-au salvat. Cu un pâslar ud, care curând avea să se transforme într-o cizmă de gheaţă… Din fericire, cam la capătul drumului, deși am mai mers o bună bucată pe sărite și după ce se anunţase pământ tare!

Am trecut de santinela care a învârtit timp de vreo cinci minute, fără succes, manivela unui telefon de campanie și am nimerit într-o poiană care ni se dezveli în tot largul ei la lumina lunii.

Era baza partizanilor.

După câteva ore de drum ca acesta, nu-ţi mai arde decât de somn, spiritul de observaţie scade la zero. Totuși, nu se putea să nu vezi cele vreo șase uși culcate ca la pivniţele noastre și mascate cu cârpe mai mult sau mai puţin albe – imitaţie de zăpadă. Piotr

Vasilici bătu la una din ușile acestea. Trecu vreme bună până să deschidă cineva. Un tip somnoros scoase capul afară:

— A, tu ești, Petea! De ce nu lași oamenii să doarmă…

— Spune-i șefului că l-am adus.

Piotr Vasilici scoase ranița din care se mai zărea și gâtul unei damigene.

— M-am săturat…

Ușa se săltă iar și somnorosul, de data asta cu un cojoc pe el, mi se adresă scurt:

— Documentele!

Băgă în buzunar pachetul cu actele mele.

— Hai! Tu, Petea, așteaptă-mă aici.

— Unde-l duci? întrebă călăuza.

— La obiectivul numărul cinci.

— Cum? Aţi înnebunit?

— Ordinele lui Mih. Mih. nu se discută.

Ușa obiectivului numărul cinci era blocată din afară cu o bârnă sănătoasă. Somnorosul o dete la o parte, apoi mai descuie și un lacăt.

— Intră și n-ai grijă. Până mâine, mâine se lămurește totul…

Îmi lumină cu o lanternă interiorul încăperii. Bordeiul era mare, în lungul pereţilor se înșirau de-a dreptul pe pământ câteva „paturi”, cetină de brad și ceva fân… Cinci din aceste paturi erau ocupate: dormeau pe ele, chirciţi, trei nemţi în uniforme și doi civili…

— Ce înseamnă asta? strigai eu, dar ușa se trântise deja. În bordei se lăsase un întuneric de nepătruns.

Nu avea niciun rost să mai urlu. Mă pregătii să mă întind pe unul din așternuturi gata de orice…

— Acuși, camarade…, răsună o voce din întuneric.

Se auzi ceva mișcare și o flacără sărăcuţă lumină bordeiul. Era în încăpere și o sobiţă pe care n-o observasem, o improvizaţie dintr-un butoiaș de metal. Alfel n-ar fi ţinut mult vieţile locatarilor.

— Aoleu, strigă civilul de lângă sobă. Armata Roșie! Ai venit să ne eliberezi?

Probabil, avea în vedere mantaua mea.

— Ia scoală, se adresă el celuilalt civil, izbindu-l cu piciorul. Avem un oaspe drag. Dezertor? mi se adresă mie.

Probabil, ar fi trebuit să-i fac jocul, să mă recunosc dezertor. Dar nu-mi plăcea obrăznicia lui:

— Feciorul lui mă-ta-i dezertor. Eu sunt aici din întâmplare.

— Atunci să ne folosim de întâmplare…

Până să mă dumiresc, doi pumni sănătoși mă întinseră pe cetină, pumnii mei nu contau – aveam de-a face cu doi buhai. Pe mâneci purtau însemnele poliţailor aduși de nemţi. Într-o clipă îmi scoaseră ranița și mantaua. Când desfăcură sacul cu merinde, scoaseră două urlete să scoale și morţii:

— Bravo, muscalule! Te iertăm, dormi, și îmi aruncară mantaua.

În câteva clipe goliră sticla, apoi începură să înghită bucăţi de carne care-ar fi rămas în gâtul oricărui om normal.

În tot timpul acesta, nemţii nu se mișcară de pe paturile lor, chirciţi, tremurând de frig; cu ochii amijiţi urmăreau festinul sălbatic al tovarășilor de prinsoare.

Mă acoperii cu mantaua peste cap. Lungă vreme până să mă prăbușesc în somn mai auzii clefăitul de fiară al poliţailor…

…Din fericire, sosisem cam pe la capătul nopţii și dimineaţa se arătă repede.

Somnorosul intră în bordei odată cu soarele, dar și cu gerul care nu slăbise. Nemţii stăteau gata aliniaţi în faţa paturilor, poliţaii dormeau duși. Holerca nu era deloc slabă. Nu-i treziră nici loviturile de picior ale partizanului.

— A ta era? mă întrebă el, arătând sticla goală.

— A mea.

— De ce nu mi-ai spus, o luam la mine…

— Nu erai prea vorbăreţ…

Somnorosul râse:

— Hai la șef. Te așteaptă. Ei ţi-au făcut-o?

— Ce să-mi facă?

— Vânătaia…

— Ba nu, eu singur…

Abia acum simţeam usturimea de sub ochi.

Obiectivul numărul unu…

…adică bordeiul șefilor, putea fi luat drept bordei numai din afară. O încăpere nu prea mare însemna doar anticamera. Pereţi din bârne șlefuite, vreo trei scaune și o măsuţă cu telefon și o mașină de scris. O ușă capitonată, adusă, probabil, de departe, dădea în cabinetul șefilor. Un birou mare, ce-i drept, confecţionat la faţa locului, acoperit cu postav verde. Încăperea era împărţită în două de o draperie groasă, în spatele ei părea să fie dormitorul. Cât privește cabinetul propriu-zis, el avea pereţii din aceleași bârne șlefuite, pe unul – o hartă mare a raionului, pe altul, în spatele mesei, – portretul tovarășului Stalin în ramă și ale membrilor biroului politic, mai mici și neînrămate. Un șir de bănci în lungul pereţilor, probabil, pentru adunări mai numeroase, și o măsuţă cu patru scaune în centru, pe un covor moale – pentru discuţii într-un cerc mai restrâns.

Primul gând ce mi-a dat prin cap a fost că nimerisem într-adevăr la un șef într-un raion nu prea însemnat. Părea să aibă dreptate Artiomâci. Nu așa îmi imaginasem bivuacul unui detașament care ar fi trebuit să-și schimbe locul de fiecare dată când ar fi fost luat la ochi…

În spatele mesei-birou stăteau doi, ambii în uniforme militare, unul dintre ei cu epoleţii nou-introduși în armată – căpitan, celălalt fără însemne de grad.

— Tovarășe căpitan, sergentul-major Verdikurov Ivan Alexandrovici la ordinul dumneavoastră!

Căpitanul zâmbi parcă stânjenit și făcu semn spre militarul negradat, adică „iată șeful”.

— Cetăţene Verdikurov, începu șeful imediat, suntem gata să ascultăm biografia ta. Eu sunt Mihail Mihailovici Pavlov, comandantul detașamentului, dumnealui este Igor Sergheevici

Sivolobov, secretarul organizației de partid și șef al secţiei speciale. Te sfătuim să nu ascunzi nimic și să vorbești cât mai detaliat despre zilele de după începutul războiului.

Primirea nu părea să fie prea călduroasă, deși aveau dreptate să nu se încreadă în primul venit, dar noaptea petrecută „la dubă” mă cam înrăise.

— De ce m-aţi închis cu bandiţii ceia? Ori credeţi că…

Căpitanul mă opri cu un gest energic:

— Nu uita unde te afli. Aicea noi punem întrebări, Verdikurov. Dacă zici că ai lucrat în organele noastre, trebuie să știi câte ceva…

Nu aveam ce-i riposta. Cred că i-am ţinut vreo două ceasuri cu autobiografia.

Pavlov avu o singură întrebare:

— Pe teritoriul vremelnic ocupat de cotropitorii fasciști ai avut contacte cu nemţii?

— Numai astă-noapte…

— Aici nu este teritoriu ocupat. Mai departe ai să discuţi cu Igor Sergheevici.

Convorbirea cu căpitanul n-a fost mai scurtă, tot ce m-a întrebat face parte din categoria secretelor cunoscute doar de colaboratorii NKGB-ului, așa că nu pot să ţi-o descriu. În orice caz, am putut înţelege că la sfârșitul ei căpitanul mi-a strâns mâna.

— Bine-ai venit în rândurile partizanilor, tovarășe Verdikurov. Îmi pare bine că l-ai cunoscut pe Erofeev, am fost colegi. Colonel vasăzică… Și mie mi s-a propus să plec în Moldova voastră… Păcat că nu m-am dus, poate eram și eu general!

Râse mulţumit de propria glumă, după care învârti manivela telefonului.

— Bolotov, la mine! Și mie: Aranjează-te, odihnește-te, mâine îţi spunem cu ce ai să te ocupi, ce sarcini o să-ţi încredinţăm…

Somnorosul, de data asta Bolotov, mă conduse la obiectivul numărul trei.

— Ai să stai cu mine și încă unul. Cam modest, dar…

Obiectivul numărul trei mai semăna a adăpost de campanie. Tavanul de grinzi, pereţii de pământ, doar podeaua amintea de civilizaţie, acoperită cu linoleum, la fel și soba înaltă, de fontă albă,

cu nișe pentru gătit. Îmi închipuiam cât de greu o fi fost transportul lor peste bălţi…

Paturile, fiecare dintre ele, podmol de pământ, cu saltele peste crengi și cetină de brad, iar masa din centru – înjghebată din scânduri grosolane, nedate la rindea.

— Odaia șefului îmi place mai mult, încercai eu să glumesc.

Bolotov zâmbi:

— Nu i-ai văzut cabinetul de la raion! Cred că nici Budionnâi nu avea așa ceva.

— Nu se prea văd oameni pe afară, i-am spus. Plecaţi în misiune?

El mă privi oarecum mirat:

— Care misiune, pe lumină? Pur și simplu, ziua nu se prea recomandă să ne învârtim pe afară. Oricând poate să apară vreun avion de recunoaștere. Mai ales după chestia cu calea ferată și parașutarea radiotelegrafistei… Iar dacă-i pe cinste… Ce misiuni? Pentru atacuri de obiective sau garnizoane suntem prea puţini. Iar pentru un război pe șine, cum i se zice, nu avem nici specialist-artificier, nici materiale… A încercat unul… Fie-i ţărâna ușoară… Era profesor de fizică…

— Știu… Și de cel parașutat tot știu…

— Da… Cred că a sărit mai târziu… Acum trebuie să vedem dacă putem primi un avion… Mâine pleacă doi de-ai noștri la vreo șase kilometri de aici, unde încep bălţile din partea cealaltă, nu de unde ai venit tu, este acolo un câmp tare, poate pe schiuri ar putea ateriza un PO 2. Ne-ar aduce un specialist și ceva explozibil. Că așa, să-ţi spun drept, nu se mai poate. Ne îngrășăm și ne împuţim. Să-i fi ascultat Mih. Mih. pe militari…

Mă temeam să mă adâncesc în asemenea discuţii. Viaţa te învaţă să eviţi provocările, niciodată nu știi de unde vin. Și mie, abia ajuns la un liman, asta-mi mai lipsea…

Bolotov, acum un fel de intendent al detașamentului, fusese tot intendent și la comitetul raional. Toată seara mi-a povestit despre casa pe care o lăsase în centrul raional, despre iubita care nu se știe dacă n-o să se încurce cu nemţii, nu de alta, dar vorbea bine germana, preda la școală obiectul ăsta, fie el blestemat!

Îmi plăcea omul, putea vorbi fără întrerupere ceasuri întregi și nu se supăra dacă te prindea că nu-l asculţi.

Dimineaţă, după un somn sănătos, la căldură, fui invitat la Sivolobov.

Acesta nu avea un cabinet al lui, mă primi în anticamera lui Pavlov, la masa pe care o bănuisem a secretarei.

— Verdikurov, mi-am dat seama după discuţia de ieri că ești un bun patriot, un om gata de orice ar putea aduce servicii Patriei noastre socialiste…

(Începutul părea nu prea promiţător. Avea perfectă dreptate, așa era. Știam însă din experienţă că asemenea introduceri duc la o continuare care începe cu „dar”… Spre mirarea mea, n-a urmat niciun „dar”.)

— Știi, probabil, ţi-am spus și eu ieri, ţi-o fi spus și Bolotov, că pe teritoriul nostru nu se trage cu arma. E o măsură de securitate, nu avem dreptul să ne demascăm. Asta printre altele. Acum ascultă-mă foarte atent. Avem cinci prizonieri, trei nemţi, grade inferioare, prinși de patrioţii colhozului unde ai stat tu ascuns, nu în N., ci în satul cel mare. Au fost luaţi când încercau să jefuiască avutul oamenilor. Și mai avem, tot de acolo, doi poliţai. Aduși tocmai din Ucraina subcarpatică. Tu ce crezi, care-i pedeapsa pe care-o merită?

— Poliţaii?

— Ba toţi!

— Păi, cu poliţaii n-avem ce discuta. Dar nemţii, prizonieri de…

— Partizanii nu iau prizonieri. N-au cum să le creeze condiţii… (Râse zgomotos.) Și au fost înșfăcaţi la furat găini, nu pe front! (Mai să se înece de râs.) Într-un cuvânt, troica i-a condamnat la moarte. Ești de acord cu troica, aprobi?

— Bineînţeles! Aceasta este și linia Partidului. Cât am stat prin spitale, prin gări – peste tot o singură lozincă: „Moarte ocupanţilor nemţi! Moarte fascismului!”.

— Bravo, îmi placi! Acum iată sarcina ta: ai să-i execuţi tu.

Am simţit că ameţesc. Nici cu gândul – la asemenea onoare. De tras am tras în oameni, dar în stare de afect, faţă în faţă cu dușmanul de clasă, care n-ar fi ezitat nicio clipă să tragă el în mine.

Și în situaţii extreme! Dar aici… Călău?

— Și chiar credeţi, tovarășe căpitan, că eu sunt singurul de aici bun de călău?

Sivolobov se făcu verde:

— Măsoară-ţi cuvintele, Verdikurov! Aici nu sunt călăi, ci patrioţi care-i pedepsesc pe cei care le-au cotropit ţara!

— Dar să trag în oameni vii… Nu știu dacă am să rezist…

— Dar n-ai să tragi, naivule! La noi trasul cu arma, ţi-am spus, este oprit categoric! Ai să-i faci binișor cu baioneta! Nemţii îi spânzură pe-ai noștri. Dar noi nu suntem nemţi!… Ei?

Am tăcut lungă vreme. N-am să fiu în stare, ar fi fost peste puterile mele, trebuia să spun „nu”!

Dar n-am spus. A fost poate singura dată în viaţa mea când am ezitat…

— Pot să mă gândesc până dimineaţă?

Sivolobov rânji mulţumit:

— Ei, așa mai merge. Chiar mâine trebuie să începem execuţiile. Gândește-te bine. Ești liber.

Dar, înainte de a deschide ușa, mă opri:

— Verdikurov, cum crezi, cineva în Moldavia ta dragă ţi-a observat lipsa?

Eu zâmbii și încercai s-o fac pe modestul:

— Nu… Nu cred!

— Atunci află că Rusia este de o mie de ori mai mare decât Moldavia… Și lipsa ta de aici…

Nu trebuia să fii cine știe ce isteţ ca să descifrezi amenințarea.

…Cred că mă înţelegi, n-am putut dormi toată noaptea. Cum mă suceam eu de pe o parte pe alta, la fel răsturnam pe toate feţele și problema: să ucid, să nu ucid, ce să fac?… Sigur, situaţia mea de aici nu se deosebea cu nimic de cea a unui cetăţean nimerit întâmplător la o nuntă: poate fi omenit, dar poate lua lesne și un picior în fund, dacă… Dacă… ce?

Mi-a trebuit multă vreme până să mă edific asupra terminologiei: a ucide? De ce a ucide? De ce nu, și pe bună dreptate, a pedepsi? Nu te uita în ochii lui, dacă te uiţi, ai să vezi înaintea ta, după toate probabilităţile, un cap, poate chiar arătos,

un trunchi, membre, toate semnele unui semen de-al tău. Și ai să tremuri. Dar închide ochii, privește-i chipul intern, privește fiara care a ucis, a violat, a dat foc și a călcat în picioare tot ce ţi-a fost drag. Pe front privești în ochii celui în care tragi? Nu! Și tragi fără să ai remușcări, probleme de conștiinţă, de morală… Războiul este amoral. Se zice. Dar de ce trebuie să fie morală o luptă dusă pe ascuns, mârșavă și inumană împotriva unui popor care nu are altă vină decât că trăiește pe pământul pe care ai pus tu laba? Până și Biblia spune: ochi pentru ochi!

Mi-am mai amintit și un articol pe care l-am citit în „Pravda” la Breansk sau în tren. „Ucide-l” se numea. Al unui scriitor, mi se pare Ehrenburg. Poate chiar neamţ și el – după nume. Țin minte că, citindu-l, simţeam cum crește în mine setea de răzbunare. Cum mă simţeam capabil de orice, doar să plătesc cu vârf și îndesat cotropitorului pentru toate fărădelegile lui. De ce aș face mofturi acum, când un om atât de mare, încât se tipărește în ziarul Partidului, îmi dă dezlegare?

Când m-am ridicat să mai arunc niște vreascuri în sobă (se făcuse cam rece), am observat la lumina ce se revărsase moale prin bordei, lângă patul meu, o baionetă. Românească. În teacă. Bolotov mi-o pusese. Probabil. Am tras-o afară, era ascuţită brici. Iar asta nu însemna nimic altceva decât faptul că Sivolobov credea în mine, știa că voi accepta să fac ceea ce trebuia făcut.

De ce nu alţii? Să fim serioși, cum ai fi putut încredinţa așa treabă serioasă unui contabil de la cine știe ce cooperativă raională sau unui instructor de dans de la căminul cultural? Era cât se poate de firesc să te oprești asupra unui lucrător din organe, călit în munca de curăţare a societăţii de elemente străine și periculoase. Mi se părea chiar caraghioasă împotrivirea mea din ajun!

Nu există muncă rușinoasă. De ce ar fi așa cea de călău?

În zori, potrivit înţelegerii, m-am prezentat la obiectivul numărul unu. Sivolobov dormea. Ieși bombănind, dar se înseninã când mă văzu:

— Te-ai gândit, fricosule?

— Tovarășe căpitan, sunt gata să execut ordinele dumneavoastră!

— Maladeţ! Așteaptă afară.

Doi partizani, îi vedeam prima dată, doi vlăjgani îl duceau de coate pe poliţaiul care mă lovise (al naibii psiholog Sivolobov, lămurise cine mă altoise și începea cu dânsul!). Poliţaiul avea mâinile legate la spate. În urma lui pășea Bolotov cu o mapă subsuoară, apoi, când ajunseră în dreptul nostru, ne alăturarăm și eu cu căpitanul.

Se vedea cât colo că poliţaiul tremura, dar se străduia s-o facă pe grozavul. La un moment dat se opri și se întoarse spre noi, nu-l ţineau prea bine vlăjganii:

— Muscali împuţiţi, vreţi să mă ucideţi? Hai, au să vină tovarășii mei, au să vă taie pulele și au să vi le bage în gură!

Unul dintre vlăjgani îi repezi un pumn. Poliţaiul se clătină, dar nu căzu. Scuipă sânge și dinţi, dar mai mult nu scoase o vorbă.

În apropierea locului ales pentru santinelă se afla o mică râpă, la buza ei se înălţa un cedru uriaș, împrejurul ei zăpada fusese bine bătătorită: Bolotov se îngrijise de toate. Vlăjganii îl rezemară pe poliţai de trunchiul cedrului, Bolotov scoase din mapă o hârtie și i-o întinse căpitanului.

Abia când ne-am oprit, am înţeles că tremura nu numai poliţaiul, tremuram și eu. Noaptea exersasem cu baioneta mai multe feluri de lovituri: directe, de sus în jos, de jos în sus. Acum uitasem totul. Hotărâi totuși să lovesc de sus în jos, era lovitura, cum mi se părea mie, care solicita cel mai mic efort…

Sivolobov își drese glasul și citi:

— „Conform verdictului troicii, poliţaiul… (nu și-a divulgat numele), pentru atrocităţile comise asupra oamenilor sovietici în calitate de slugoi al fasciștilor, este condamnat la moarte… hm… prin înjunghiere. Sentinţa este definitivă și fără drept de apel. Troica.” Sergent-major, executarea!

Bolotov scoase o cârpă și îl legă pe condamnat la ochi.

Vlăjganii se dădură în lături.

— Păgânilor, gemu poliţaiul, măcar dreapta să mi-o dezlegaţi, să-mi fac cruce…

— Lasă că-ţi fac eu, zise vlăjganul care-l lovise, și-i repezi un pumn în frunte.

Poliţaiul se lovi cu ceafa de copac, ameţise probabil.

„Acuma-i acum”, îmi zisei în gând și dădui vânt baionetei.

Dar se făcuse o greșeală: nu scosesem pufoaica de pe individ. Baioneta i-o spintecă, dar schimbă și direcţia loviturii. Lama, atingând pieziș osul, îi tăie de vreo două palme pielea de pe piept; condamnatul făcu un pas înainte, sângele ţâșni cu putere stropindu-mi mantaua, și toate în câteva secunde.

— Încă o dată! strigă căpitanul.

Cum am lovit încă o dată nu mai ţin minte. Țin minte doar că arma a pătruns ușor, cum ai împinge-o într-o mămăligă rece, și-mi mai amintesc horcăitul lui și strigătul lui Bolotov:

— Scoate-o repede, să-i iasă sângele!

Apoi, parcă ar fi căzut peste picioarele mele trupul, parcă i-ar fi sărit cârpa de pe ochi și parcă ni s-ar fi întâlnit privirile.

Dar totul – parcă…

Sigur e numai un lucru: că m-am trezit pe marginea râpușoarei, în genunchi, lepădând, cu horcăituri ca și ale poliţaiului, mâncarea din ultimele zile.

…Zăpada nu scoate sângele de pe manta, îl întinde doar. Bolotov mi-a și găsit pe loc numele de „burtă roșie”, dar s-a conformat ordinului căpitanului și mi-a dat din rezerve efecte noi – pantaloni vătuiţi și o pufoaică albastră, cum purtau toţi, mantaua urmând s-o îmbrac numai la execuţii.

După o zi de odihnă, ca să-mi întăresc duhul, cum mi-a zis Sivolobov, a urmat al doilea poliţai. De data asta totul a decurs normal, la fel și cu nemţii, nu-i mai executam îmbrăcaţi. Problema era alta: îngropatul. Am încercat zadarnic să lărgim râpa ceea mică, pământul însă era de fier. Și atunci s-a hotărât să-i depozităm alături, stivă, ca lemnele, pentru că în mai puţin de o oră trupurile executaţilor se transformau în bușteni. Și să așteptăm primăvara.

(Te întrebi, desigur, dacă n-am avut vreodată remușcări pentru ceea ce făceam. Nu. N-am avut. Am trăit totuși un puternic sentiment de greaţă, așa cum se întâmplă ucigând un șobolan: nu ai remușcări că l-ai ucis, dar îţi este greaţă să-l iei de coadă ca să-l arunci. Eram conștient de ceea ce fac, cineva trebuia să facă lucrul acesta. E de condamnat gunoierul că adună gunoiul urât mirositor și îl duce departe de nasurile noastre fine? A vrut soarta să fiu

gunoier o vreme – am fost, am scăpat ţara de deșeurile ce ameninţau să ne acopere, și pentru asta eu cred că aș merita recunoștinţa compatrioţilor, nu oprobriul lor. Inclusiv recunoștinţa ta! Da, da, mă gândesc cu groază ce s-ar fi întâmplat cu noi toţi, bineînţeles și cu tine, dacă am fi lăsat fascismul să se întindă pe pământul nostru. Cine ai fi fost tu dacă nu un om de ultimă categorie, „rasă impură”?

Între noi fie vorba, aș fi putut cu ușurinţă să trec peste capitolul acesta, să-l fac uitat. Am fost cutare, am făcut cutare, am fost partizan… și basta. Dar n-am sărit peste momentele acestea grave, viaţa nu-i o alee înflorită, ea știe să fie și aspră. Și e bine să fii pregătit pentru toate aspectele ei, ca să rămâi om.)

În ajunul Anului…

…Nou avea să se întâmple ceea ce ar fi trebuit să fie munca de fiecare zi a detașamentului: prima ieșire organizată a unui grup de partizani la „vânătoare”. La una din nenumăratele adunări pe care le convoca Pavlov, ca să bată apa în piuă și să împartă mustrări și avertismente pentru te miri ce „încălcări” – ușile bordeielor prost mascate, plimbări pe teritoriu ziua… – vreo câţiva „partizani” (între ghilimele, cum s-au intitulat singuri!) i-au cerut categoric șefului sau să se apuce de treabă, sau să lase locul pentru unul mai capabil. Sivolobov, care știa să se orienteze repede în orice situaţii, luă partea rebelilor și Pavlov, gata să mai ţină o cuvântare înflăcărată și goală, se replie din mers și îl însărcină pe căpitan să organizeze operaţia.

În ce mă privește, terminasem cu cei prinși, continuam să particip la „partizanatul de operetă” al lui Pavlov, adică stăteam mai mult în bordei, fie să ascult balivernele lui Bolotov, fie să-mi ascult propriile gânduri. Tovarășii „de luptă”, era evident acest lucru, mă cam evitau, păstrau distanţa faţă de un individ care, chiar dacă făcea o treabă absolut necesară, nu putea fi egalul lor, al celor cu mâini curate. Aș minţi dacă aș spune că nu sufeream din cauza asta.

Dar se întâmpla și câte un lucrușor care ne mai înveselea.

Într-o bună zi, telefonul de campanie, care lega santinela cu obiectivul numărul unu, îl puse pe jar pe Sivolobov, foarte ocupat cu elaborarea planului viitoarei operaţii. Santinela prinsese un soldat neamţ care, neștiut cum, ajunsese până în preajma lui, străbătând cărarea secretă de peste bălţi. Faptul părea atât de grav, încât Pavlov în persoană își părăsi bârlogul și, împreună cu Sivolobov, cu mine și cu cei doi vlăjgani specializaţi la escortarea condamnaţilor spre locul execuţiei, se deplasă la faţa locului.

Neamţul, un tip semănând mai degrabă a cerşetor, cu mantaua ruptă și murdară, nebărbierit, cu priviri rătăcite, stătea în pirostrii în faţa santinelei și bombănea ceva. Nu se lăsă impresionat de mulţimea celor veniţi să-l umfle și scoase din sân un săculeţ cu resturi de mâncare.

— L-ai percheziţionat? întrebă Pavlov.

— Nu se lasă, muge ca un bou, nu vrea nici să vorbească, făcu santinela.

— Cred că s-a rătăcit în pădure, constată Pavlov. Și încă de multă vreme, ia priviţi ce murdar este.

Cei doi vlăjgani îl prinseră brusc de mâini și îl ridicară în picioare. Neamţul încercă să se zbată, dar nu știa cu ce voinici are de-a face. Unul dintre ei îi descheie mantaua. De gâtul neamţului atârna un „schmeisser” nou-nouţ…

— Uite, vezi? se repezi Pavlov la santinelă. Acuma ai fi putut fi mort, iar noi… Un diversionist. Mascat al naibii…

Luă din mâna vlăjganului pistolul:

— Was ist das? îl întrebă pe neamţ. Probabil, singurele elemente de germană pe care le știa.

Acesta prinse să mugă și cu mâinile făcu nişte gesturi spre automat, ca și cum ar fi spus „Ia-ţi-l ţie!”.

— O mai face și pe nebunul, conchise Pavlov. Cine eşti, cum te cheamă, din ce unitate?

Dar neamţul nu părea dispus să vorbească.

Sivolobov făcu semn vlăjganului bătăuș și acesta îi repezi un pumn în faţă diversionistului. Neamţul căzu pe zăpadă și începu să plângă. Încet, cu lacrimi.

— Ne-am lămurit, făcu Pavlov. Sabotorii, diversioniștii și alte lepre de felul acesta se execută pe loc. N-ai să scoţi dintr-însul nimic… Sivolobov!

Sivolobov își mută privirile la mine:

— Verdikurov!

Locul execuţiei era în imediata apropiere a santinelei. Alături erau depozitaţi și cei executaţi deja, lucru de care se și plângeau unii: nu li se părea vecinătatea cea mai plăcută…

Vlăjganii scoaseră mantaua de pe sabotor, acesta rămase în nişte

zdrenţe jalnice. Mugea.

— S-a mascat bine, canalia! zise Pavlov. Verdikurov, ia dă baioneta încoace!

Cântări arma în mână, se vedea că nu mai văzuse așa ceva, și se întoarse spre noi:

— Câinelui – moarte de câine! Și lovi cu baioneta… în cureaua neamţului.

Acesta prinse să râdă ca un smintit.

Ridicai de jos arma și pusei capăt comediei.

Vlăjganii aruncară trupul nenorocitului diversionist peste ceilalţi executaţi, pe feţele cărora până la primăvară avea să cadă zăpada fără să se topească.

Plecam de acolo cu oarecare îndoială în gând: „Oare așa de tâmpiţi să fie nemţii?”

— Să nu uităm să întocmim procesul-verbal, zise Pavlov adresându-i-se lui Sivolobov. Și să raportăm…

A doua zi pe la prânz trebuia să vină Artiomâci, ca să conducă peste bălţi grupul de partizani organizat de căpitan și vizat de Pavlov.

Acesta se arătă cu puţină întârziere, dar cu o falcă în cer și cu una în pământ.

Pavlov se afla în curte – făcea „instructajul politic” cu cei șase luptători desemnaţi pentru misiune.

— Ce-aţi făcut? se repezi Artiomâci la șef, de parcă n-ar mai fi existat subordonare. Pe cine l-aţi ucis?

Pavlov păli:

— Noi nu ucidem, tovarășe. Am executat un diversionist fascist.

— Ăsta-i Proșca, nebunul satului… Surd și mut… Care fascist? El nici unei muște nu i-ar fi făcut rău… A furat o manta, și nu automat…

Pavlov se făcu stacojiu:

— Tovarăși partizani, instructajul s-a terminat. Mult succes. Artiomâci, să mergem la mine…

N-am mai aflat ce-au discutat cei doi, dar lagărul a vuit până în seară. Și pe bună dreptate. Dar vorba e că toţi încercau să facă din mine ţinta înţepăturilor, și nu din adevăratul „erou”.

Se temeau totuși de Pavlov. Îmi închipui cât de iubit era în raion…

Mai de la Bolotov, mai din ghicite, am înţeles că planul lui Sivolobov de a da foc fostei ferme de vite, acum un fel de spital pentru cai, îngrijit și păzit de un feldwebel veterinar și trei soldaţi bătrâni, căzuse. Artiomâci refuzase în ruptul capului să conducă grupul la asemenea treabă:

— Să dea nemţii foc satului? Să ne ucidă pe toţi?… La ce v-aţi gândit?…

În lipsa explozibilului, ideea cu un atac asupra trenurilor care circulau destul de des fusese abandonată de la bun început, rămânea numai încercarea de a pune mâna pe vreuna din patrulele care inspectau terasamentul și, bineînţeles, șinele, la fiecare trei-patru ore. Radiotelegrafista, pe care n-o prea vedea nimeni, avea un colţișor amenajat special în bordeiul șefului, expediase abia vreo două rapoarte în care se vorbea despre „un grup de soldaţi fasciști și câţiva poliţai nimiciţi de către luptătorii detașamentului de partizani care poartă numele tovarășului Stalin”, cu semnătura lui Pavlov în coadă, și nenumărate cereri de ajutor material – mine și explozibil, dar mai ales trimiterea unui specialist-artificier în locul celui „căzut la datorie”, adică lăsat să îngheţe în bradul de care i se agăţase parașuta… Se simţea imperios nevoia unui raport mai serios ca să se poată conta pe ajutorul Centrului.

Sivolobov îmi refuză cererea de a mă include și pe mine în grupul ce avea să plece spre seară: „O să avem nevoie de tine aici!”

…Grupul se întoarse odată cu răsăritul soarelui. Fără pierderi. Și cu patru captivi. Era ceva nemaipomenit! Pentru prima dată am văzut și eu întreg detașamentul: năvăliseră vreo treizeci și ceva de bărboși din bordeiele lor să vadă minunea. Adică un caporal, doi soldaţi și un civil, lucrător la căile ferate. Toţi în cojoace de oaie, lungi până la pământ, cu niște clape de lână, ca niște căști de radio, sub bonetele subţirele și cizmele băgate în niște împletituri de paie contra gerului năprasnic, care nu slăbea de mai bine de-o lună.

Comandantul grupului, unul din cei doi vlăjgani, ajutoarele mele la execuţii, zâmbea obosit, dar cu gura până la urechi și nu se jena deloc să tot repete:

— Artiomâci, el i-a prins! Dacă nu era Artiomâci…

Șmecheria bătrânului bărbos fusese copilăresc de simplă: în spatele unui troian solid, cum se aflau multe în lungul liniei, i-a dosit pe toţi cei șase luptători, apoi a meșterit ceva sub una din șine și a pornit în întâmpinarea patrulei. Când au apărut nemţii, el a ridicat mâinile, chipurile, „nu vă temeţi de mine”, și a început să strige „Bomben! Bomben!”, tot arătând spre locul pe care-l meșterise. Aceștia, la fugă, cum puteau fugi înfofoliţi în cojoace și cu cizmele băgate în paie, se opresc în faţa șinei sub care Artiomâci băgase, de fapt, un pietroi învelit într-o cârpă și dă-i să se sfătuiască în limba lor. „Le-am căzut în spate și i-am luat ca din oală. Pe caporal l-a ameţit cu un pumn în creștet comandantul, ceilalţi au aruncat armele și au ridicat mâinile fără să scoată un cuvânt.”

A fost un An Nou pe cinste, a încăput tot detașamentul în bordeiul șefului, unii recunoșteau că-i pășesc pragul întâia dată, dar, în lipsa băuturii, limbile nu s-au prea dezlegat. Doar foarte vag se simţea că oamenii vor să facă ceva, voiau să lupte, și că sunt, pe ascuns încă, porniţi contra lui Pavlov, care înţelegea altfel decât ar fi fost firesc rezistenţa. Într-un cuvânt, contra partizanatului birocratic, de operetă…

Cei trei nemţi au luat drumul celorlalţi, lucrătorul de la căile ferate, un localnic mobilizat forţat de către ocupanţi, s-a dovedit a fi un om de treabă, mai mult – avea legături cu partizanii care activau în împrejurimile nodului de cale ferată la care lucra.

Artiomâci rămăsese la noi:

— Târfa de noră-mea s-a înhăitat cu un poliţai. Asta înseamnă că nu mai am ce căuta în sat. Dar treabă trebuie să facem. Acuma ne iau mâncarea, casele, femeile… Repede au să ne ia și copiii, blestemaţii. Am eu un plan…

Planul lui Artiomâci depindea de feroviar. Acesta avea un loc unde ascunsese o ladă cu zece faustpatroane, șterpelită dintr-un vagon cu muniţii și pe care nu reușise s-o predea partizanilor lui.

— Știi ce-i asta? făcu Artiomâci. Ceea ce ne lipsește ca să dăm peste cap vreo două eșaloane nemțești…

Sivolobov aprobă, după unele îndoieli, planul lui Artiomâci. Îndoielile îl priveau pe Serafim, feroviarul, dar cuvântul bătrânului

atârna greu. Eroul singurei operaţii!

— Ai să mergi cu noi, zise fosta mea gazdă. Eşti în stare?

Prinsesem nu numai la puteri, dar şi la grăsime în „casa de odihnă” a lui Pavlov. Mă simţeam gata de orice, numai să scap de gândul care mă urmărea, vrând-nevrând, că totuşi ceea ce fac nu-i cine ştie ce onorabil… Mă rog, rămăşiţe ale unei mentalităţi burgheze de care azi mă ruşinez…

De fapt, cred că îngerul a strigat atunci prin gura mea: „Merg! Sunt în stare”.

Pentru orice eventualitate, operaţia avea loc în taină. Sivolobov se temea că se vor repezi prea mulţi voluntari, iar Pavlov… Nu se ştia cum ar fi reacţionat şeful.

Când am ajuns aproape de capătul bălţii, Artiomâci, care păşea, desigur, în frunte, ne-a făcut semn să oprim:

— Ia uitaţi-vă aici, am făcut multe urme pe alături. Mi-am scos un pâslar şi l-am întipărit în zăpadă peste locuri pe care le ştiu eu că nu ţin omul. Şi vedeţi? Iată două urme şterse… Pun capul că dedesubt, la fund, găsim doi nemţi!

— Bravo, făcu Serafim, un omulean josuţ şi slab, dar şi foarte vioi.

— Bravo-nebravo, dar asta înseamnă că nemţii au fost aici. Şi n-au avut călăuză ori au avut una nu prea pricepută. Dar pe cărarea de mai departe se pot descurca şi singuri… Trebuie să avem mare grijă…

Din fericire, am scăpat fără încurcături, repede am dat de locul unde organizaseră o pândă, dar o părăsiseră, era prea frig ca să reziste cele cinci zile de când se întorsese grupul cu prizonierii…

Până la locul unde Serafim aruncase lada din tren am mers prin pădure, paralel cu linia ferată. Zăpada nu era prea mare, totuşi puteri am cheltuit destule. De două ori am stat nemişcaţi ca să treacă patrulele, tot de-atâtea ori am stat pitiţi ca să nu fim observaţi din trenurile care se mişcau destul de încet, în faţă cu câte o platformă plină de militari-observatori. După vreo zece kilometri de drum, ajunşi lângă un mărăciniş în care şi dracul şi-ar fi cotonogit picioarele, Serafim ne făcu semn să oprim.

— Ai găsit bine locul, făcu Artiomâci.

— Ei ba nu, râse Serafim. Am sărit și eu în urma lăzii… A doua zi i-am spus șefului că m-am bătut cu nevasta, eram tot numai zgârieturi…

Cu ceva mai puţine, dar n-am scăpat nici noi fără. Lada era la locul ei, acoperită cu un strat subţire de zăpadă. Dacă n-ai fi călcat pe ea, n-ai fi observat-o.

Era grea. Am dezlipit-o cu greu de pământul îngheţat și am luat calea îndărăt.

— Așa nu merge, făcu Artiomâci și o lăsă la pământ. Ori n-avem lemne acolo?

Cele zece „faust”-uri mai miroseau a vopsea, cartușele care trebuiau să le pună în mișcare, învelite frumos în hârtie de pergament, erau la locurile lor.

— Facem așa, zise bărbosul, le armăm și le luăm pe umeri.

După o lungă chibzuială, cu toată părerea de rău, patru bucăţi rămaseră în ladă, iar lada își luă din nou locul bine dosit. Mai mult decât două n-am fi putut duce…

Se făcuse târzior, peste vreo două ore ar fi căzut noaptea, când ajunserăm în apropierea cărării noastre. Serafim ne făcu semn să ne oprim și ceru tăcere adâncă:

— Mi se pare… Ba nu, nu mi se pare, e o drezină cu motor… Ivan, fuga de cealaltă parte a liniei, ascunde-te și uită-te la mine. Ai înţeles cum se trage, nu?

Nu auzeam niciun motor, calea ferată dinspre Breansk, de unde i se năzărise lui Serafim drezina, făcea un cot, nu se vedea nimic, dar am sărit cum am putut de repede peste terasament și m-am pitit în spatele unui brad gros. „Ochesc în faţă, cu atât mai în faţă, cu cât e viteza mai mare, și trag de pârghioara asta!” îmi tot repetam în gând. Repede auzii și eu ceea ce deosebise mai înainte urechea încercată a feroviarului, apoi văzui și drezina. Era un mic vagon închis, cu geamuri, și era împins, probabil, de un diesel. Făcea zgomot ca un tractor. Să fi avut vreo cincizeci-șaizeci de kilometri viteză. Îmi potrivii sub braţ ţeava ciudatei arme și socotii să trag în fruntea vagonașului. Orice viteză ar fi avut grenada, nu se putea să nu lovească ţinta…

Concentrat asupra mișcărilor pe care trebuia să le fac, n-am

ţinut cont de un singur lucru: să mă uit la Serafim. Mai apoi avea să-mi spună că mi-a făcut semne disperate să nu trag: în urma drezinei, la oarecare distanţă venea un automobil pe roţi de tren, aveau nemţii așa ceva.

Și am mișcat hotărât pârghioara.

M-a orbit o lumină puternică și suflul exploziei ce-a urmat m-a așezat pe fund.

Ca într-un film tras cu încetinitorul am văzut drezina dându-se peste cap și… alte două explozii, aproape concomitente, mă întinseră de-a binelea pe zăpadă. Am sărit imediat în picioare și am luat subsuoară al doilea „faust”. Am mai tras o dată în vagonetul ce stătea pe-o coastă, cu roţile în sus, am aruncat ţeava nefolositoare și am băgat mâna în buzunar după „nagant”.

Abia atunci, cum s-a împrăștiat fumul, am observat în urma drezinei un automobil fără partea din faţă, unde ar fi trebuit să fie motorul.

Se lăsase o liniște de mormânt. Și cu adevărat de mormânt: în resturile drezinei, în cele mai ciudate poze, zăceau care mai întregi, care bucăţi vreo cinci soldaţi (apoi am numărat și un ofiţer), pe ușile deschise ale automobilului (o să-l ţin minte bine, era un „Opel Kapitän”) se prăvăliseră afară șoferul și un tip în uniformă neagră, probabil de ofiţer SS. În orice caz, avea la petliţe un cap de mort din metal alb… Iar de pe bancheta din spate a „Opel”-ului privea nedumerit la Artiomâci, care se holba și el nu mai puţin mirat, un grangur într-o manta din postav fin, cu epoleţi brodaţi cu argint și cu o servietă neagră, legată de braţ cu un lănţișor de oţel.

În timp ce săream peste șinele pline de tot felul de fiare, răsună o împușcătură.

— Artiomâci! strigă Serafim. Dai o sticlă de basamac!

Ofiţerul cu cap de mort, rănit doar, își revenise și îndreptase un „parabellum” în spatele bătrânului. Din fericire, deși cu greu, Sivolobov le dăduse câte un „nagant” și celorlalţi doi participanţi la operaţie.

— Dar cât mai puţin zgomot, făcuse el, numai în cel mai rău caz!

Artiomâci mârâi ceva și îl trase afară din fosta mașină pe

nedumerit. Acesta ridicase doar o mână, în cealaltă ţinea geanta. Cât de ciudat ar fi părut, dar ofiţerul nu avea decât nasul spart și câteva zgârieturi neînsemnate pe faţă. Nu-și revenise din șoc, tot bombănea unele și aceleași cuvinte în limba lui, pe care, din nefericire, n-o înţelegeam niciunul…

— Ei, zise Serafim cu o mutră radiind de bucurie, v-am adus la arme și vă întoarceţi cu altă pradă!

Artiomâci se încruntă:

— Mai bine să ne luăm tălpășiţa… Cât mai repede… Ce are să fie aici! Ehe-he!… Numai de-am reuși…

Ne întorceam numai cu două „faust”-uri, în schimb și cu altceva, probabil, mai însemnat. Ofiţerul, cu cizmele lui de lac, pășea greu pe gheaţa grunţuroasă, Artiomâci, în spatele lui, îl mai grăbea din când în când cu câte un picior în fund. Neamţul, de la o vreme, o lăsase mai moale cu protestele, de vreo două ori însă se puse pe zăpadă, chipurile „mai departe nu merg!”, dar de fiecare dată bărbosul găsea argumente potrivite ca să-l convingă să coopereze…

Ajunși la bălţi, Artiomâci, după vreo jumătate de kilometru de echilibristică, găsi un loc potrivit și ne invită la odihnă. Aveam nevoie, marșul forţat ne storsese de vlagă, ne ţinea pe picioare mai mult conștiinţa și entuziasmul unei victorii absolut neașteptate.

— Ei, oftă mulţumit bătrânul. Acuma putem zice că am scăpat întregi…

— Măi Ivane, zise Serafim, n-ai văzut că ţi-am făcut semn să nu tragi?

— Dar am tras rău?

— Ba foarte bine! Și cu noroc, ai mâncat ceva câcat în copilărie. Ai tras în șină, și asta a fost bine, altfel nu se ducea peste cap drezina. Ai făcut armata?

Dar nu ochisem în șină!

— Și de ce nu trebuia să trag?

— Păi, venea din urmă și cealaltă drezină… Dacă mai erau și altele?

— Dar n-au venit…

Îmi plăcea, de ce aș ascunde-o, mă bucuram să fiu eroul zilei.

— Oricum, bravo! Ai făcut o treabă bună, zise și Artiomâci.

…Trecuse de miezul nopţii când am căzut, sfârşiţi de oboseală, în faţa obiectivului numărul unu.

Sivolobov, cu cojocul peste izmene și cu târlici în picioare, ieși foarte nemulţumit de deranj, dar fu de ajuns să arunce o privire la neamţul care încerca să-și dezmorţească cizmele de lac:

— Oberscharführer! strigă el, îl apucă pe ofiţer de mânecă și îl trase în anticameră. Intrarăm și noi în urma lui.

— L-aţi percheziţionat, nu?

El îi descheie mantaua. Neamţul nu putea nici să se mişte de îngheţat ce era și dintr-o teacă prinsă la centură scoase un „browning” cu prăsele de fildeș.

— Ăsta-i de împuşcat fluturi, râse căpitanul. Altceva mai ai?

— Nein, nein…, zise colonelul și începu să înșire nişte fraze kilometrice.

— După cât pricep eu, vrea să fie tratat ca ofiţer superior potrivit nu știu căror înţelegeri… Dă-l în mă-sa. Dar trebuie să-l păzim bine și să-l dezgheţăm. Centrul are mare nevoie de așa ceva… Aţi făcut treabă bună, băieţi. Asta trage la medalii… Ba nu, la ordine. Nu-i așa, Artiomâci?

Artiomâci dormea dus pe un scaun într-un colţ.

Pavlov catadicsi și el să vină la gălăgia din anticameră. Păstră o mutră cât se poate de severă până înţelese despre ce este vorba, apoi puse imediat stăpânire pe situaţie:

— Eliberaţi anticamera. Generalul inamic va dormi aici, va fi păzit de doi partizani înarmaţi. Să nu se clintească un fir de păr de pe capul lui… Executarea!

— Tovarășe comandant, îndrăzni Serafim. Știu de la partizanii din locurile unde am venit. Fasciștii au să trimită dimineaţă un avion de recunoaștere… Apoi au să bombardeze dacă află ceva suspect…

Pavlov, gata să-i taie vorba feroviarului, se încruntă:

— Și ce facem?

Sivolobov tuși:

— Nicio grijă, mă ocup eu. Se sting chiar acum toate sobele, nicio urmă de fum. Peste locurile umblate se aruncă zăpadă proaspătă, chiar și peste brazii de pe care s-a scuturat. Cam asta…

— Bine, zise Pavlov. Am făcut o treabă bună, trebuie să informez Centrul. Iar dumneata, căpitane, vezi de restul…

Voi să se retragă, dar își mai aminti ceva:

— Dacă apare avionul de recunoaștere, n-ar fi bine să pregătim un grup de pușcași să-l doboare?

Sivolobov râse:

— Cu praștiile. Și piloţii să fie aduși în faţa biroului…

Pavlov trânti ușa.

…Avionul n-a întârziat. Zbura la vârful brazilor, era un „focke-wulf”, se putea distinge mutra pilotului. Din când în când, mai lua ceva înălţime, dar, în cele din urmă, insistă asupra unui colţ de pădure mai îndepărtat. Se părea că n-a observat nimic suspect. După vreo oră dispăru.

Toţi răsuflarăm uşuraţi, dar peste alte vreo două ore se auzi vuietul surd al unor „stukas”-uri. Trecură în formaţie peste poiana cu bordeie fără s-o ia în seamă, dar deasupra locului unde se învârtise mai insistent observatorul se aliniară și porniră jocul cela al morţii, cum îl mai văzusem și la Nistru, și mai apoi la nodul acela de cale ferată. Bubuiturile răsunau, una după alta, la intervale precise, vârfurile brazilor tremurau. Eram adunaţi toţi în cabinetul lui Pavlov, care ne comunicase mulţumirile Centrului pentru captură și, mai cu seamă, că în curând va sosi un avion cu materialele cerute și cu un maistru-artificier.

— Aţi luat legătura cu Centrul? se interesă Sivolobov.

— Da, zise Pavlov. Era încă întuneric, n-am vrut să te trezesc.

— Aha, făcu Sivolobov nervos. Ar fi trebuit să mai schimbăm locul emiţătorului. Cred că n-a mai rămas nimic din el…

Se putea ușor înţelege că se bombardase locul unde goniometrele nemţești fixaseră prezenţa unui post de emisie.

Pavlov nu avusese suficientă răbdare să comunice „fapta lui vitejească”…

Avioanele au plecat peste vreo jumătate de oră.

Mai târziu, aveam să vedem ce bombardaseră. Pădurea era făcută praf pe vreo câteva hectare.

Ca prin minune, și din fericire, ascunzătoarea cu emiţătorul nu fusese atinsă, deși a trebuit s-o dezgropăm de sub un morman de

pământ și crengi fărâmiţate…

Ori că o făcuse…

…Sivolobov în înţelegere cu radiotelegrafista, ori că o făcuse radiotelegrafista de capul ei, nu știu, o văzusem o singură dată, Pavlov o ţinea departe de luptătorii lui, pentru a evita orice tentativă de atac la morala socialistă, dar avionul care aterizase cu bine noaptea pe porţiunea aceea de pământ tare la marginea bălţilor aducea cu sine nu doar mine magnetice și alte abţibilduri de luptă, nu doar un artificier, ci și un nou comandant al detașamentului, în locul lui Pavlov. Și vestea că în curând se vor vărsa în unitatea noastră peste cincizeci de luptători dintr-o altă formaţie, locul acesta fiind mai important strategic. Și, aici, sigur, mi-a ţăcănit inima să-mi iasă din piept: ordinul să ne prezentăm cu același avion la Moscova toţi trei, împreună cu preţiosul nostru prizonier, pe care să-l păzim cu strășnicie.

Toată vitejia lui Artiomâci s-a dus de râpă când a venit vorba să plece la Moscova cu avionul, nici măcar pe mine și Serafim nu ne-a condus.

— Pe pământ m-am născut și de pământ vreau să mă ţin când mi-a veni rândul…

Oberscharführerul, cu mâinile legate la spate, a strâmbat din nas când i s-a propus să ia loc în avion pe o ladă, se vede că era deprins cu alte cele; noi doi, Serafim cu un automat, eu cu „nagant”-ul, altă pază n-ar mai fi încăput, ne-am mulţumit și cu podele de metal, reci ca gheaţa. Neamţul, care nu mai scosese o vorbă din noaptea când l-am adus la bază, arunca din când în când priviri pline de teamă spre cele două femei care pilotau aparatul menit pentru lucrări agricole.

La aerodromul unui colhoz din apropierea Moscovei, unde am aterizat peste vreo trei ceasuri, aveam să aflu că una dintre acele două brave aviatoare, care ne-au trecut peste linia frontului cum ai

trece o stradă neaglomerată, era campioana Uniunii la acrobaţii, iar cealaltă, și ea maestru al sportului, fiica unui comandant de armată.

Dimineaţa ne-a prins tremurând de frig într-o baracă, punctul de comandă al aerodromului, așteptând tovarășii care trebuia să ne întâmpine, în ajun ninsese bine și mașinile circulau cu greu.

Neamţul a fost urcat într-o dubă, noi, împreună cu un căpitan (care ne-a dat onorul de parcă noi am fi fost superiorii lui!), am fost duși într-un cămin de la marginea orașului și aranjaţi într-o cameră caldă și cu duș… Să-mi fi spus cineva cu o zi înainte că o să scot jegul de pe mine cu apă caldă, i-aș fi râs în nas…

Ni s-au dat efecte noi și epoleţi, mie de sergent-major, lui Serafim – de plutonier, subofiţer, cum își terminase serviciul, și ni s-a spus să fim gata a ne înfăţișa ștabilor care au dorit să ne vadă. Am stat o zi și mai bine din a doua, mai ales în cameră, pe coridoare roiau generali și colonei, tot felul de ofițeri superiori, trebuia să stai în permanenţă cu mâna la chipiu ori să asculţi „Ce-i, mocofanule, nu știi regulamentul?”

După-amiază a venit același căpitan, ne-a urcat într-o mașină mică și am intrat în capitală. Moscova își lingea rănile. Aproape pe toate străzile – baraje antitanc, arici de metal sau mici piramide de beton, acum trase mai spre borduri, oameni puţini pe străzi, cozi uriașe la ușile magazinelor, și militari, militari, fie încolonaţi, fie câte doi-trei, dar grăbiţi; pe cerul mohorât – zeci de baloane și aerostate… Patrulele și posturile de trecere dădeau de înţeles că încă nu se ridicase starea de asediu, mașina noastră însă, cu un permis special pe parbriz, era oprită din când în când, dar mai mult de formă…

În piaţa uriașă cu statuia, cum ni s-a spus, a lui Dzerjinski, învelită în scânduri groase, mașina opri. După ce trecurăm vreo cinci posturi de control, pe jos, ascensoarele nu funcţionau, urcarăm la nici nu mai știu ce etaj și căpitanul ne lăsă în grija unui maior care stătea la o masă cu multe telefoane lângă o ușă masivă, probabil, intrarea în cabinetul unui ștab mare.

Curând, ieși:

— Tovarășul general Erofeev vă așteaptă!

Am intrat ca doi provinciali, înghesuindu-ne amândoi odată în

ușa deschisă pe jumătate și am salutat în același timp.

— Ei bine, bravo, zâmbi generalul, vă știu și vă salut.

Apoi veni lângă noi și ne strânse mâinile.

Îl recunoscusem la prima vedere. Mic de stat, slăbuţ, cu ochi albaștri, poate cam spălăciţi, cu smocuri de păr sur pe un cap cam turtit din părţi. Îl ţineam bine minte, chiar prea bine…

— Prieteni, zise el, aţi făcut o treabă bună, chiar foarte bună: ne-aţi adus omul care ne interesa foarte tare. Șeful intendenţei. Cum luptă fasciștii știm, i-am dat peste cap, dar e bine să le cunoaștem și rezervele. Acuma le cunoaștem. Iar pentru asta Partidul și Guvernul vă decorează cu Ordinul „Steaua Roșie”. Vă felicit.

Îi agăţă ordinul lui Serafim, apoi mie. La un moment dat se opri, mă privi lung:

— Am memorie bună, sergent: faţa ta mi se pare că am mai văzut-o…

Îmi venea să sar în sus de bucurie: un general să-și amintească de mine?!…

— Întocmai, tovarășe general, aţi mai văzut-o.

— Unde?

— În Moldova, tovarășe general!

— A… Suntem concetăţeni?

— Exact, tovarășe general. Sunt moldovean. La Chișinău m-aţi dat afară din cabinet și zece zile de arest…

Generalul izbucni în hohote de râs:

— Na-ţi-o bună! Ia să-mi spui cum a fost!

Se întoarse spre Serafim:

— Maiorul, aghiotantul meu, are să-ţi comunice tot. Prietenul dumitale mai rămâne o clipă la mine…

Serafim salută foarte brav, strânse mâna pe care i-o întinse generalul și ieși. Erofeev mă invită să iau loc și se așeză în faţa mea.

Se zice că oamenii care hotărăsc sorţile altor oameni sunt sentimentali. Gestul generalului confirma aceste presupuneri: îl mișcase întâlnirea cu un ins de pe meleagurile unde schimbase soarta multor cetăţeni.

— Amintește-mi cum a fost treaba!

Îi amintii. Povestea îl amuză grozav. Se ridică, era gata să-mi

întindă mâna când îmi luai inima în dinţi:

— Tovarășe general, pot să vă iau încă un minut?

El se încruntă niţel, dar zise:

— Dă-i drumul.

Îi povestii despre întâlnirea cu Somov și îndoielile mele. Ți-am scris mai înainte despre asta. Dar îl interesă momentul cu schimbarea numelui.

— Adică ai făcut o șmecherie! Bravo! Era cazul s-o faci ca să pui mâna pe burtosul de neamţ! Vrei să-ţi recapeţi numele?

— Tovarășe general, mi-i totuna. Dar n-am niciun document…

El mă privi atent câtăva vreme.

— Verdikurov… Sună și rusește, și un pic exotic… Bine, aghiotantul meu are să aibă grijă de tine. Da, și va trebui să pleci la ai tăi, în orașul B., e în regiunea Orenburg. Au nevoie de oameni.

…Peste trei zile, cu livret în regulă pe numele definitiv Verdikurov, cu ordinul la piept sub mantaua nouă, cu bilet gratuit și hrană rece pe patru zile, încercam să mă încălzesc și să dorm într-un vagon cu geamurile bătute în scânduri, așteptând cu ceasurile prin halte și gări necunoscute, în drum spre regiunea Orenburg, în apropierea Kazahstanului și Başkiriei, unde se afla marea masă de refugiaţi din Moldova. De Serafim m-am despărțit ca de un frate; din păcate, n-am mai avut ocazia să ne întâlnim. În prima noapte de călătorie cineva îmi furase hrana rece, și după trei zile și trei nopţi de foame și frig debarcam pe peronul îngust și murdar al orășelului B. – un colţ uitat de Dumnezeu, mirosind a petrol, dar plin de concetăţeni de-ai mei din Moldova sovietică…

Războiul era…

…departe, basarabenii și transnistrienii – prea aproape unii de alţii. Cel puţin asta am înţeles-o la comisariatul meu, unde aghiotantul lui Erofeev trimisese instrucţiunile necesare în legătură cu situaţia mea.

Persoanele mai puţin importante din guvernul refugiat al republicii împănau orașul, făcându-și, foarte importanţi, de lucru, cei mai răsăriţi încercau să deschidă ușile pe la Moscova, reușind mai ales pe la radio și felurite publicaţii, cei deloc importanţi se adunaseră la institutul pedagogic, retras și el, și pe la alte organizaţii mai mult sau mai puţin însemnate. Treaba e că basarabenii, cu rare excepţii, nu erau luaţi în armată, probabil că un an de trai sovietic nu reușise să facă din ei luptători de încredere, doar câţiva din așa-zisa elită scriitoare și gazetărească purtau pe umeri epoleţi de corespondenţi de război, dar aceștia nu se prea arătau prin oraș. Prima impresie era că singurul comisariat mai responsabil se dovedea a fi al nostru, lucru pe care avea să mi-l confirme secţia de cadre, unde-am bătut pragul câteva zile.

După comisia medicală care m-a găsit (altfel nici nu se putea!) inapt, șeful secţiei, probabil, inspirat de ordinele lui Erofeev, mi-a propus la alegere: „Ori te supui hotărârii medicilor, și în cazul acesta încercăm să-ţi scoatem o pensie… hm… de invaliditate, ori…”

Am ales cel de al doilea „ori”.

Știau ei, cei de la cadre, că o altă întâlnire cu Erofeev n-o să mai am, așa că…

Am acceptat să lucrez ca agent sub acoperire, un post foarte prost plătit în interiorul ţării, în popor numit și colaborator secret. Departe de activitatea comisariatului, informator neinformat în ale organizaţiei…

Majoritatea refugiaţilor erau din mediul intelectualilor, adică în acest mediu trebuia să fiu implantat. Maiorul căruia i-am fost dat în primire a hotărât să ne oprim asupra institutului. Bineînţeles, am protestat: n-am decât patru clase primare!

— Nu-ţi cere nimeni să fii premiant! râse Orlov. Dimpotrivă, un student mai puturos, cu absenţe și alte vicii, dar cu limba bine atârnată, inspiră mai multă încredere elementelor care ne interesează. O știm din practică… După cât înţeleg, ești un om citit, s-ar putea spune un autodidact, ai ceva spirit și, principalul, ești un om devotat și vrei să lucrezi…

Asemenea celor mai importante instituţii, ministerelor și departamentelor, și acestui așezământ academic nu i se repartizase cea mai grozavă clădire, din motive de lipsă a acestora. Orășel al petrolului, B. în timpul războiului era ocupat mai mult de extragerea acestui produs atât de necesar frontului decât de construcţii. Cu toate acestea, la facultatea de litere s-a găsit – miraculos! – un colţișor în care să se înghesuiască și studentul sosit de pe front, rănit, Verdikurov Ion, deși anul era aproape de sfârșit. Din fericire sau, mai bine zis, din păcate, în tot orașul nu se afla niciun cetăţean care să-l fi cunoscut pe Tarabanţu Ion în patria acum ocupată, nimeni din Brunza sau Opăriţi nu avusese norocul să ajungă până aici… Bineînţeles că fusesem înarmat nu doar cu legenda frontului și rana de la picior, mai devenisem și proprietarul unui pașaport civil cu nume nou, al unui costum corespunzător, al unui pat într-un cămin supraîncărcat și al cartelelor respective…

Mai departe rămâneam propriul meu stăpân, cum îmi plăcea, cu întâlniri și rapoarte săptămânale sau extreme, un mic destin, dacă vrei, al celor ce mă înconjurau.

(Mai deschid o paranteză, poate ultima din această scrisoare. Ți-am mai spus despre asta câte ceva, posibil să mă repet, dar vreau cu orice preţ ca lucrurile acestea să ajungă la urechile tale nealterate de judecăţile și interpretările a feluriţi ageamii. E vorba de o filosofie, în filosofie se speculează mult, vreau să ţi-o explic personal.

Pentru început am să vin cu un exemplu din tehnică, dar tu, umanistule, nu te speria – din tehnica elementară!

Luăm un automobil modern. Știm să-i învârtim volanul, să apăsăm sau nu

pe accelerator, să cuplăm sau nu ambreiajul și să apăsăm sau să slăbim frâna. Și… Atât! Nu știm, deși ne interesează, ce se petrece în interiorul motorului. Habar n-avem de biele și tacheţi, de cilindri și pistoane, de răcire și aprindere. Ar fi bine să știm, și – chiar știind – ne vom apuca să demontăm, piesă cu piesă, motorul capricios în drum? Ar fi o pierdere enormă de timp și nervi, ar însemna să fim încărcaţi cu atâta informaţie, încât creierul nostru ar protesta. Și chiar dacă am poseda-o: de ce să demontăm radiatorul când clenciul e în baia de ulei? De ce să scoatem arborele cotit sau demarorul când tot defectul e o bujie crăpată?…

Dar oameni deștepţi au prevăzut toate acestea, pilotul, și-au zis ei, mai ales când e vorba de amatori, nu poate fi și mecanic, și lăcătuș, și mai știu eu ce… Și au inventat senzorii. Un senzor la ulei: ai depășit temperatura normală. Citește indicaţia și adaugă motorului ulei. Face mofturi un cilindru: notează semnalul micului informator de pe tablou și cheamă autodepanatorul cu piesa respectivă s-o înlocuiască pe cea defectă… Sunt, sper, suficient de explicit…

Și acum imaginează-ţi un stat în care ar lipsi senzorii – informatorii special dispuși în centrele vitale ale statului. Tulburări, să zicem, într-un oraș, să zicem, al minerilor. Pui tunul să cureţe orașul de pe faţa pământului? Pui la zid populaţia? Păi, așa rămâi repede fără obiectul conducerii, fără poporul care e veșnic nemulţumit de ceva sau poate fi provocat să fie nemulţumit. Dar informatorii, senzorii care duc la tabloul din faţa puterii, spun: instigatorii sunt Popescu, Ionescu și Petrescu. Ai scos din circuit elementul periculos și orașul continuă să trăiască și să înflorească!

Zi și tu: ar fi avut loc răscoala din Budapesta dacă motorul ţării ar fi fost dotat cu agenţi informatori în punctele nevralgice ale orașului? Pur și simplu, conducerea de acolo n-a ţinut cont de învăţăturile clasicilor marxism-leninismului, care spun că orice cuceriri ale revoluţiei au nevoie de pază! Același lucru și când vorbim de Polonia sau Cehoslovacia…

Nu-ţi scriu lucrul acesta cu intenţia de a-mi pune aripi de înger în ochii tăi. Nu! Munca a fost ingrată, recunosc, de mulţi dispreţuită, dar neapărat necesară, aș spune benefică. Îţi scriu acest lucru ca să te întreb: ai tu în sfera în care te învârţi oamenii tăi, agenţii tăi – senzorii care ţi-ar spune cu cine pășești alături? Care să te prevină că vorbele dulci și propunerile ameţitoare pe care ţi le face Cutărescu nu sunt altceva decât niște manevre murdare, din care murdar vei ieși tu, și nu el!

Nepoate, când vei ajunge mare – și vei ajunge numaidecât! –, să nu uiţi cele ce ţi-am scris aici. Și mai grozav ar fi să le realizezi chiar acum! În cazul acesta sunt sigur că ai veni spre noi cu inimă deschisă, spre noi, cei care mai moștenim și facem tot posibilul să păstrăm idealurile mari ale trecutului, ale

marilor înaintași.

Tu meriţi acest lucru, această onoare s-ar răsfrânge și asupra mea, unchiul tău, care, deși a atins înălţimi modeste, le-a pregătit pe cele mari pe care vei urca tu!…

Ah, nepoate, nepoate! E atât de plăcut, atât de îmbătător să-ţi domini semenii!)

Colegii de institut m-au primit bine de la început. Binevoitor – mai precis. Îmi propuneau ajutor când era vorba de unele materii mai complicate, îmi împrumutau manuale și alte dulcegării. Dar mă ascultau cu gura căscată când le vorbeam despre front, despre cum am scăpat în cutare sau cutare episod, despre grozava tehnică germană și incapacitatea unor comandanţi de-ai noștri, fapt ce a dus la pierderi uriașe de material uman. Era suficient să citești corect expresia feţelor, licărul din ochii ascultătorilor, ca să știi cu cine ai de lucrat mai departe. Era suficientă democraţie în societatea aceasta a intelectualilor, ca să poţi comunica simplu și cu profesorii, și, în cadrul numeroaselor ședințe literare sau de interese, să te mai împrietenești ba cu un inginer, ba cu un doctor…

N-am să te obosesc cu o povestire amănunţită a celor doi ani petrecuţi în B. În primul rând, pentru că ar fi plictisitor, nimic spectaculos; în al doilea rând, pentru că în munca aceea a mea am folosit nu doar trasul cu urechea, și trasul de limbă a fost o treabă care presupunea, cum li se spune azi, tehnologii ce ţin de domeniul secretului de stat, despre care nu am dreptul să vorbesc. Totuși, un amănunt, ca o curiozitate, am să ţi-l dezvălui. După primele contacte cu cineva, uneori chiar după primul, îi propuneam să lăsăm la o parte chestiile de protocol: „Spune-mi Gioni!” îl rugam. Ei bine, nici nu-ţi poţi închipui ce efect avea fleacul ăsta. Peste o jumătate de oră eram prieteni intimi, la cataramă! Și exotismul numelui – pentru localnici, și nostalgia pe care-o trezea în compatrioţii refugiaţi… Acest „Spune-mi Gioni!” a deschis multe inimi și a dezvăluit multe taine…

Nu fără un pic de mândrie pot să mărturisesc că am salvat societatea noastră sovietică de multe elemente dușmănoase, care ar fi putut provoca pe viitor lucruri imprevizibile și rele.

Spre mirarea mea (și nespusa mirare a lui Orlov, maiorul meu!),

am reușit să termin doi ani de facultate! Cu note nu chiar strălucite, dar cine se uită la note când angajează un specialist? Se uită la rezultate. Din păcate, n-am continuat învăţătura odată întors acasă, poate-aș fi fost un profesor nu tocmai de lepădat…

Anul al doilea de studenţie a fost mai scurt, mult mai scurt. În ianuarie ni s-a spus că vom da toate examenele într-un timp record, cerinţele nu vor fi exagerate, pentru că foarte curând ne vom întoarce în patria pe cale de a fi eliberată și braţele noastre vor fi necesare la ridicarea ei din ruine.

Chemat oficial la comisariatul meu, de fapt, devenit minister, mi s-a spus că pot reveni, așa invalid, la slujbă, e mare nevoie de cadre, că pot conta pe gradul de locotenent, dar nu la munca operativă, ci la administraţie. Nu trebuie să-ţi spun cu câtă bucurie am acceptat schimbarea!

Iarăși acasă, iarăși printre ai mei!…

Nestruli, pi malu…

…tău, crești iarbă și dudău, măăăi…

Dacă n-aș fi știut cântecul din copilărie, ce-i drept, pronunţând cuvintele un pic altfel, l-aș fi învăţat numaidecât: alături de mine, pe una din banchetele improvizate într-un camion rămas, probabil, de la năvălirile tătarilor, stătea un civil cu pălărie boţită și un pardesiu destul de slinos, ba îngânând melodia, ba recitând textul. Am încercat să intru în vorbă cu dânsul, nu din curiozitate, ci ca să scap cumva de tristeţea pe care-o împrăștia lipsa lui de auz muzical. Dar după bombăniturile ce-au urmat, din care n-am înţeles decât că vrea să vadă mai degrabă Tirișpolea lui maternă, am dat preferinţă cântecului…

În coșul camionului eram vreo douăzeci de persoane. Eu împreună cu un coleg – întâmplător, nu încăpuse tot MGB-ul într-o singură mașină. Tovarășii de drum erau în majoritate militari cu grade superioare: corespondenţi de război. Vreo câţiva concetăţeni de-ai mei – scriitori care schimbaseră ficţiunea pe corespondenţe de pe fronturi, restul – de pe la gazetele centrale. Nu aș putea spune că nu mirosea bine a spirt în mașină – întoarcerea acasă după atâta amar de vreme nu e un eveniment de trecut cu paharul. Ajunși la Nistru și coborâţi din camion ca să trecem pe jos podul de pontoane, mulţi ne mai și clătinam. Nistrul era destul de umflat, începutul lui aprilie patruzeci și patru topea viguros zăpada din munţii Bucovinei, așa că vina clătinării se mai putea da și pe seama tumultuosului fluviu…

Era o primăvară cu ceva întârziere, iarba de-abia își arăta colţii, drumul spre malul înalt din apropierea cetăţii Sorocii mai era lunecos, pe alocuri te mai plecai și în patru labe ca să-l urci, dar nimic nu ne-a putut împiedica, ajunși sus, să scoatem un „Uraaa!” puternic și să îngenunchem ca să sărutăm pământul sfânt al patriei

dezrobite. Era romantic și înălţător.

Dar nu pentru toţi.

Unul dintre marii noștri poeţi, cel puţin astfel calificat de critica literară, n-a dorit să-și murdărească genunchii: s-a dat puţin mai la o parte și a început… să se pișe. Pe pământul pe care, scria el, îl visa în fiece noapte!…

(Am s-o iau iar înaintea evenimentelor: peste câtăva vreme, când au sosit și ștabii noștri, i-am raportat șefului meu direct despre revoltătorul, scandalosul gest al „poetului”. Și ce crezi, ce răspuns am primit? „Dar ce-avea omul să facă? Să se pișe în pantaloni?”

Atunci am înţeles că începem să ne îndepărtăm de romantismul revoluţionar, că se apropie era pragmatismului rece și sec, că nu au să mai fie urmate exemplele lui Lenin, Stalin și ale tovarășilor lor, gata de orice sacrificiu în numele cauzei, în numele umanismului revoluţiei, în numele înaltei morale comuniste. Venirea la putere a lui Hrușciov, apoi a lui Gorbaciov mi-a dat, din nefericire, dreptate…)

Dar nu ne-a fost dat să revenim imediat la casele și slujbele noastre. Abia reușiseră bravii ostași să elibereze o parte din nordul Moldovei, că frontul se opri. Nu știu amănuntele, probabil, era nevoie de o pauză de „respiro”, prea tumultuos înaintaseră trupele noastre în ultimele luni, nu reușea partea sedentară să se târască în urma lor. Până în august am rămas în regiunile eliberate, dar nu fără lucru. Cei cu munca operativă erau zi și noapte pe teren, vânând dezertori și sabotori, ocupându-se de colaboraţioniști; cei cu lucrul administrativ nu stăteam nici noi cu mâinile în sân: veneau mașini și vagoane cu arhive și alte bunuri evacuate, ne îngrijeam de traiul normal al celor de pe teren.

Totul – până în august, când, în urma unei operaţii fulger, a fost eliberat tot restul Moldovei sovietice în câteva zile. La 25 august eram în capitală.

Dar ce capitală!… Ruine…

Cele mai multe, e drept, lăsate de noi la plecare, dar și multe noi, fie ca urmare a bombardamentelor, fie provocate de inamic în retragere.

De data aceasta, spre deosebire de 1940, autorităţile românești

de ocupaţie avuseseră grijă din timp să-și evacueze personalul; intelectualii, în mare număr, plecaseră și ei de bunăvoie; populaţia orașului, mai ales dintre muncitori și foștii servitori, birjari, curieri, a primit eliberatorii cu un entuziasm relativ, sătulă de așteptarea lungă și ceţoasă. Ceea ce nu-i împiedicase pe unii dintre ei să se fi dedat jafului. Cei care plecau în refugiu erau limitaţi la o cantitate anume de bagaje, cu excepţia caselor grangurilor, mobila rămăsese fără stăpâni.

Ministerului nostru i-a picat o casă destul de arătoasă în centru. Arătoasă în forma ei iniţială, nu cu ușile și ramele ferestrelor furate, așa că am avut ceva de asudat și am cheltuit ceva timp ca s-o facem bună de lucru… Bineînţeles, la noul meu post am alergat de-am scos sufletul și din mine, dar și din administraţia orașului, ca să ne aranjăm și noi ca oamenii.

Ocupat mai apoi cu lucru de rutină: îmbracă oamenii, hrănește-i, tipărește-le cartele pentru membrii familiilor, scoate bani și alimente din piatră seacă pentru pachetele și plicurile cu leafa neimpozabilă pentru personalul angajat la munci grele… Îţi închipui, probabil, că toate astea nu mă lăsau decât să visez la munca operativă dinaintea războiului… Cu toate acestea, experienţa mea din trecut nu a rămas nefolosită. Ți-am scris despre vizita de la cimitirul evreiesc, soldată, de fapt, cu un gest sentimental, care, chiar dacă nu a afectat organizaţia, m-a ţinut lungă vreme în ceva mustrări de conștiinţă. Au mai fost și lucruri despre care încă nu se poate vorbi.

Altă sarcină, mai târziu, când mecanismele organizaţiei începuseră să funcţioneze normal și se mai ivea și ceva timp liber, a fost să plec la Brunza și prin satele din împrejurimi și să mă întorc cu un raport asupra stării de spirit a locuitorilor din raion.

În centrul raional nu revenise nimeni din fosta conducere. Soarta lui Globov și a prim-secretarului îmi erau cunoscute, deși mă gândeam și la o posibilă minune. Dar minunea nu avusese loc. Președinţii sovietelor din Plopești și Toloaca fuseseră împușcaţi de jandarmi împreună cu vreo treizeci de evrei. Agronomi, învăţători, doctori sau agenţi fiscali – nu rămăseseră decât în număr foarte mic, și aceia prinși de atacul fulger al trupelor sovietice.

Despre organizarea în colhozuri se vorbea prin sate ca despre o viitoare pușcărie. Am stat multe nopţi cu împuternicitul nostru pentru raionul Brunza, ne-am istovit bine creierii până am dat de vreo cinci nume, știute încă înainte de război, și până să înţelegem că aceștia sunt instigatorii sau răspânditorii de zvonuri, în stare să dezorienteze ţăranii…

Raportul meu a fost primit foarte bine, e suficient să-ţi spun că a fost și premiat cu două salarii.

Dar n-a fost asta tot ce am găsit în Brunza. Mi-am găsit acolo și fratele. Fratele Petrică.

Venind odată vorba despre școală, împuternicitul a pomenit numele fostului director din vremea ocupaţiei, acum simplu profesor. Îţi închipui că numele Taranţabu nu-mi putea trece pe lângă urechi. Nu i-am spus nimic colegului, un trecător mi-a arătat casa în care locuia profesorul.

Ca să vezi, mama își visa feciorul director la școala din Opăriţi, în locul regăţeanului, dar băiatul se căţărase tocmai la Brunza!

Am bătut seara la portiţa unei căsuţe modeste, aproape în centrul localităţii.

A ieșit să mă întâmpine chiar el, Petre.

S-a oprit în faţa mea și m-a privit atent și lung. Nu ne mai văzuserăm din ’39, de la gară. Se schimbase un pic, era ceva mai slab, mai matur, cu cearcăne adânci sub ochi.

— Petre, i-am spus, Petrică! Sunt eu, Ion!… Frate…

— Știu, a zis cu o voce moale, un pic guturală. Dar am să-ţi deschid când ai să vii aici cu mama și cu tata de mână. Cu părinţii mei!

Apoi s-a întors și a pășit fără grabă spre casă.

— Petrică, i-am strigat. Oprește-te! Am venit să-ţi dau niște sfaturi. Ca să te păzești! Petrică!…

N-a întors capul. Parcă l-ar fi repetat pe tata. Sigur de sine și încăpăţânat.

Îmi părea rău, apăsa pe capul lui și păcatul refugiului din patruzeci, și cel al directoriei din anii de ocupaţie și, cum îmi zisese împuternicitul, cel al unei limbi cam lungi, nu prea controlate…

Dar ce puteam face? Toată pasărea pre limba ei piere. Să

intervin cumva pentru dânsul ar fi însemnat să pun punct carierei abia reîncepute ori, poate, și mai rău…

De altfel, m-am mirat cum a știut să reziste atâția ani: abia în patruzeci și nouă a fost deportat împreună cu soția și băiatul său, Vasile, născut anume cam pe când încercasem să-l vizitez eu…

(Încă o paranteză, și de data asta într-adevăr ultima.

Referitor la fratele meu Petre. Nu l-aș fi putut ajuta direct sub nicio formă. Prea îi erau păcatele grele și evidente. Sfaturile… Ce sfaturi i-aș fi putut da, decât să-și scurteze limba, să mai strige din când în când cu martori „Trăiască comunismu!”, chițibuș ce-ar fi putut impresiona vreo persoană de la raion, să se roage, să implore să fie primit în Partid, deși, sigur, n-ar fi fost acceptată candidatura lui. Să plece poate undeva în altă parte, unde biografia lui n-ar fi fost pe limba tuturor, mai bine la o altă muncă, să zicem muncitor… Dar, cunoscându-l prea bine, mai mult ca sigur că mi-ar fi arătat ușa, cum a și făcut-o, fără să mă asculte măcar…

La Plopești, înainte de război, am avut un caz, care mi-a servit de lecție, și faptul că am încercat totuși să-mi ajut fratele însemna că n-am însușit lecția pe deplin.

Treaba a fost cam așa: unul din agenții mei mi-a semnalat un caz de antisovietism și anticomunism foarte grav. Cetățeanul asupra căruia am fost informat nu dăduse până atunci niciun semn că ar fi contra regimului și regulilor noastre; dimpotrivă, mi se părea foarte loial. N-aveam ce face, informatorul meu mai avea și un martor, ce-i drept, rudă, dar un tip serios, așa că l-am umflat pe contrarevoluționar și l-am dus la Brunza… Acolo, după ce a fost bine „prelucrat” de Erofeici, a recunoscut tot, ba și mai mult, după care a luat calea mai departe, spre nord…

Peste un timp însă, aflu de la alți agenți următoarele: pârâtul și informatorul meu se aflaseră lungă vreme într-o dispută privitoare la o fată din sat, fata îl preferase de soț pe pârât, iar omul meu, în înțelegere cu un văr, hotărî să-și pedepsească fericitul rival cu ajutorul meu…

M-am prezentat valvârtej la Globov, i-am expus foarte pe înțeles toată tărășenia și i-am cerut categoric să revenim asupra greșelii comise. Ba pe deasupra l-am mai rugat să-l strunească pe Erofeici, prea nu seamănă a oameni cei care trec prin mâinile lui…

Globov m-a ascultat foarte calm, de vreo două ori a pufnit în râs, apoi m-a așezat pe un scaun:

— Ascultă-mă cu toată atenția de care ești capabil, Tarabanța! Organizația noastră, care se numește NKVD și din care tu faci parte, neștiut de

ce și cum, nu are obiceiul să greșească. Ea nu poate greși! Închipuie-ţi pe o clipă că s-ar găsi un deștept de-alde tine, dar într-un post mai serios, care ar spune: „Iată, am săvârșit o greșeală, scuzaţi, îl eliberăm pe cel asupra căruia am greșit!" Îţi imaginezi câtă lume s-ar strânge la ușile noastre ca să ne strige că am greșit și cu alţii? Și să le dăm drumul? Aia e, prostule! Noi nu greșim niciodată, nici chiar atunci când greșim…

Așa că, umanistule căcăcios, trimite-ţi informatorul acela în mă-sa sau mai bine la Erofeici, el o să-i bage minţile în cap… Cât despre văduvă… Chiar nu ești tu în stare să alini o văduvă?…

N-aveam ce riposta. Primisem o lecţie bună. Dar când să plec, Globov mă chemă la masa lui:

— Apropo de Erofeici. Așază-te, am să-ţi dau un document să-l citești aici. Dar să te ferească sfântul și o mie de draci măcar să pomenești de el cuiva. O fac pentru că ţin la tine și am toată încrederea, scapi o vorbă – și s-a sfârșit cu noi amândoi. Na!

Îmi puse în faţă o hârtie trasă la mașină.

Când am citit în colţul din dreapta sus „Telegramă cifrată a CC…", am simţit că încep să lunec de pe scaun.

— Fiodor Ilici… Poate nu trebuie… E secretă…

— Citește. Ori picăm amândoi, ori devenim mai deștepţi. Citește ce-am subliniat!

La început îmi cam jucau literele în ochi, apoi am citit-o mai calm de câteva ori. O știu pe de rost și acum, așa cum știu și textul Manifestului, dar am să citez doar câteva fragmente:

„La CC al PCUS s-a aflat că secretarii comitetelor regionale și de ţinut, controlând activitatea colaboratorilor NKVD, le impută acestora faptul că fac uz de forţă faţă de cei arestaţi, ca și cum ar fi vorba de un act criminal. CC al PCUS lămurește că uzul de forţă în practica NKVD-ului a fost admis din anul 1937 cu permisiunea CC al PCUS… E bine știut că toate serviciile de informaţii burgheze fac uz de forţă contra reprezentanţilor proletariatului socialist, mai mult decât atât, aplică această forţă în cea mai nerușinată formă. Se naște deci întrebarea: de ce serviciul de informaţii sovietic trebuie să fie mai umanist faţă de agenţii burgheziei, dușmanii de moarte ai clasei muncitoare și ai colhoznicilor? CC al PCUS consideră că uzul de forţă trebuie practicat și în continuare, în mod excepţional, contra dușmanilor vădiţi și contra dușmanilor poporului care încă nu s-au dezarmat, fiind o metodă justă și rațională…

Secretar al CC al PCUS: I. Stalin 10-I-'39, ora 15."

Câteva zile am umblat gândindu-mă numai la cele citite.

Cu adevărat, o ţară poate fi mare numai prin oamenii ei mari!

Îmi poţi da măcar un singur exemplu, nepoate, de dătător și luător de mită de la noi care să fi fost pedepsit? De hoţi și corupţi care să fi înfundat pușcăria?…

Lipsește Omul cel Mare!

Gândește-te bine la aceasta, nepoate!)

…Apoi a venit seceta și foametea. Să nu crezi o iotă din ceea ce se spune și se scrie despre tragedia aceea. Seceta a ucis oamenii, și nu noi. După război, rezervele ţării erau la pământ. Lipsa ploilor timp de doi ani nu putea să nu ducă la nenorocirea care a avut loc. Da, au fost și unele prostii comise de oamenii partidului, le-am atras atenţia asupra acestui lucru, dar n-am fost ascultaţi. Da, din exces de zel s-au curăţat unele poduri care n-ar fi trebuit atinse, Moscova n-a fost informată corect, dar atunci când s-a descoperit adevărul – tot Moscova a fost aceea care a sărit în ajutorul nostru, delegatul Moscovei a dat afară din funcţii și din partid o seamă de conducători incapabili, lingăi, carieriști și a pus capăt prăpădului…

A fost o perioadă când mă rupeam în zece ca să salvez colaboratorii noștri și familiile lor de la moartea ce bântuia republica.

Nu că aș vrea să mă mândresc, dar în ’49 am fost trecut peste un grad și am devenit căpitan anume pentru munca din această perioadă.

Un amănunt curios. Nimeni dintre colegi, discutând între ei, nu-mi spunea pe nume: eram „căpitanul șchiop”. Dar nu mă supăra porecla! Șchiop eram într-adevăr și probleme am avut destule din cauza asta. De-o vorbă, comisia medicală, care ne examina în fiece an, de fiecare dată mă găsea inapt pentru slujbă, și de fiecare dată superiorii se făceau luntre și punte ca să mă păstreze în aparat. Nu e și acesta un semn că eram preţuit și că porecla mi se dăduse cu dragoste?…

Vezi, nu-ţi ascund nimic.

Dar exista o altă problemă, în afara organizaţiei, cât se poate de serioasă.

Vorba e că locuiam într-o cămăruţă mizerabilă, la un cămin muncitoresc. Eram trecut în tabelul nominal pentru o locuinţă ca

lumea, dar rândul se mișca cu viteza unui melc. Mai degrabă aș fi ajuns general decât m-aș fi văzut într-un apartament onorabil, așa cum începuseră să se construiască, dar cu ţârâita. Nu prea aduceam vorba despre asta, dar într-o zi, când totuși m-am plâns șefului, acesta s-a uitat la mine ca la un prost:

— Bine, măi Verdikurov! Ce fel de kaghebist ești tu, dacă n-ai observat că la împărţitul locuinţelor familiștii sunt prioritari? De ce nu te însori? Ai, slavă lui Allah, aproape treizeci de ani și încă n-am băut la nunta ta!…

Nu m-am grăbit să-i explic de ce, dar ideea lui începu să dea colţ.

În primul rând, am consultat în mare taină un doctor renumit.

— Problema penisului, mi-a zis el cu cinismul care-i caracterizează, nu se pune: cu cât mai noduros, cu atât mai bine. Altceva e cu problema erecţiei. Ai neglijat-o mult timp, o să fie nevoie de un an-doi până o scoatem la capăt. Sfatul meu e să-ţi cauţi o curviștină, aia te pune mai repede pe picioare. Ori nu te pune deloc. Ha, ha!…

Și a urmat greșeala vieţii mele…

Nu puteam să aștept un an-doi până am fi „scos-o la capăt” cu doctorul, apoi încă vreun an cu căutarea candidatei și înregistrarea căsătoriei… Aveam nevoie de o locuinţă omenească, atmosfera căminului îmi dădea un adevărat complex de inferioritate, mă tâmpea! Iar dovada că într-adevăr mă tâmpea n-a întârziat.

Căminul nostru, ca orice cămin ticsit cu muncitori în primă generaţie, cu ţărani adică, veniţi cu sutele la orașul în stare să-i hrănească, nu se deosebea cu nimic de comuna patriarhală: cu beţivul satului, cu nebunul satului și, bineînţeles, curva satului. Ei bine, aceasta din urmă mi-a atras atenţia. O proastă, care, după două invitaţii la cantina din apropiere și două borșuri cu slănină, s-a declarat gata să fie a mea cu trup și suflet. Mai ales cu trup. A trebuit să-i explic multă vreme că am nevoie de actul de căsătorie, și nu de binefacerile mariajului, dar până la urmă a înţeles, a căzut de acord să ne unim numele, cu o condiţie însă: un an până la viitorul divorţ să se bucure și ea de casa nouă. După care să-și ia suma de bani promisă și să-și vadă de drum…

— Of, a exclamat ea, măcar un an să mă hodinesc și eu de hărmăsarii iștia!…

După o nuntă foarte neafișată, Anul Nou 1948 l-am sărbătorit la fel de modest într-un apartament drăguţ, cu două camere și toate dependinţele. Vreo trei zile toanta, nu vreau să-i pronunţ numele, n-a ieșit din baie, se spăla, probabil, pentru prima oară în viaţă. Ce mi-a plăcut era că nu a atentat niciodată la pudoarea mea; după unele semne, mă înlocuia cu cavaleri întâmplători cât mă aflam la serviciu. Ce mă scotea din sărite – că-mi băgase toate economiile în covoare și mobilă de la talcioc și că-i umbla meliţa cât ţinea ziulica…

Apoi a venit ziua cea tristă.

Instruită de acasă cum să alcătuiască cererea de divorţ, „nepotrivire de caractere”, m-am trezit în instanţă că doamna vrea să divorţeze pentru „neîndeplinirea de către soţ a obligaţiilor conjugale”, cerând totodată „departajarea bunurilor acumulate în comun”. Adică a locuinţei mele și a mobilei, covoarelor etc… cumpărate din economiile mele.

Judecătorul, aproape roșind, mi-a pus o singură întrebare:

— Pârât, aţi avut contacte sexuale cu petenta?

Bineînţeles, am fost nevoit să recunosc că nu… După care mi-am pierdut capul, ca să aflu până la urmă că-mi rămâne doar o cameră din apartament și o jumătate din ceea ce transforma locuinţa în cămin…

N-am mai făcut apel, nu aveam nevoie de scandal. Peste vreo două săptămâni de coexistenţă nepașnică în interiorul spaţiului comun, cu buhai trecând peste mine, prin camera mea, ca să mugească din camera vecină, după hoardele de prietene venite să vadă cum se lăfăiește târfa în lux, mi-am luat boarfele și lumea în cap. Am găsit la marginea orașului o chichineaţă cu dependinţele în curte și baia după colţ, unde mi-am dus veacul până la pensie, garsoniera de acum fiind și atenţia cu care mi s-a răsplătit munca cinstită de treizeci și cinci de ani…

E de la sine înţeles că am rămas pentru tot restul vieţii cu învăţătura că unii proști sunt mai deștepţi decât înţelepţii și, dacă nu ţii cont de axioma aceasta, poţi foarte ușor să „dai în bară”, cum

vă exprimaţi voi, cei de acum…

La deportarea din ’49 am fost doar un simplu observator, trimis în nordul republicii, într-un raion ce nu-mi era cunoscut. Mecanismele operaţiei nu s-au prea deosebit de cele din ’41, n-am ce insista în descrieri și amănunte. Personal însă, am avut ocazia să pătrund mai adânc în filosofia celor ce se desfășurau, pot spune că mă maturizasem. Era suficient să privești în ochii celor care trebuiau să plece, să vezi câtă ură fusese acumulată în ei, acum revărsându-se fără rezerve. Și am înţeles că mijlocul ales pentru a potoli valul acesta de ură și dușmănie era cel mai bun, era optim! Rupe de sub picioarele dușmanului de clasă pământul, dar pământul pe care s-a născut și a crescut, distruge-i sentimentul veșniciei, al perpetuării pe această veșnicie cu sute de generaţii în urmă, strămută-l pe alte meleaguri, ca să-i arăţi cât de mic este în comparaţie cu ţara, cu globul pământesc, și poţi spune că e al tău: îl ai dezorientat, debusolat, ca pe un nou-născut, și după aceea îl poţi remodela cum trebuie. Exemplu pot sluji copiii și nepoţii celor strămutaţi atunci, azi oameni de vază, vărsaţi în marea familie sovietică (pe care nu o vor distruge „democraţii” atât de ușor, ea începe să se reînchege!…).

Apoi a urmat drama morţii tovarășului Stalin. Nu i-au ajuns – nu, nu ani! – zile, ca să ducă la acoperiș marele edificiu înălţat!… Și tragedia (mai mult ca tragedia!) venirii la putere a lui Hrușciov…

Descompunerea uneia (de fapt, de ce „uneia”?) din cele mai mari puteri ale lumii a început în mod satanic: cu smulgerea pârghiilor de dirijare din mâinile noastre, ale organizaţiei noastre. Ce-a urmat? Comuniștii lui, îmbuibaţi de bunurile păzite de noi, pot spune – create de noi, au dus de râpă agricultura ţării, apoi industria, au luptat contra morilor de vânt – nu le-a plăcut, vedeţi dumneavoastră, cum desenează pictorii, cum cântă compozitorii, cum scriu poeţii… Să-i fi lăsat naibii pe acești copii răsfăţaţi ai societăţii cu jucăriile lor, s-ar mai fi implicat restul intelectualilor? Ar mai fi apărut disidenţii? Să-i fi lăsat naibii pe evrei să se călătorească spre peticul acela de pământ „al făgăduinţei” – făgăduinţa unei nostalgii veșnice după locurile calde părăsite –, s-ar mai fi ridicat lumea contra noastră? (Ah, cât de simplu și eficient

voia să rezolve tovarășul Stalin problema sionismului, și n-a reușit…)

Dar toate sforţările noastre de a deschide ochii orbiţi de grăsime ai comuniștilor ce degenerau galopant au fost zadarnice. Dimpotrivă, cu mâinile noastre au încercat să-și ducă la bun sfârșit operaţia de autodistrugere, și în bună parte au dus-o…

Odată cu moartea (fizică!) a lui Brejnev, am fost pensionat. La nici șaizeci și cinci de ani! Cu experienţa mea! Cu o pensie, ce-i drept, bunicică, mai ales în comparaţie cu ce plătesc azi democraţii, prietenii (nu știu de ce!), prietenii tăi…

Apoi a răsărit la orizontul ţării cel care trebuia să fie salvarea ei: Andropov!

Începusem tratativele de revenire la vechiul loc de muncă, eventual ca operativ, dar… Nemiloasa moarte nu ţine cont de valoarea unui om. Andropov a strălucit ca un meteor și s-a stins.

Mai departe știi tot. Ai fost și ești martor.

Și, în general, nu vreau să mai revin la Istorie.

Istoria se scrie o singură dată, și încercările de a o rescrie sunt sortite de la bun început unui eșec lamentabil. Nu vor reuși să treacă de acest tabu nici noii democraţi, cu atât mai puţin noii comuniști, cei care nu doar că acceptă capitalismul, ci îl și practică, cei care presupun că lupta de clasă e un moft depășit…

De mine am vrut să-ţi vorbesc, despre mine în Istorie, despre copilul de ţăran necăjit, care, datorită adevăraţilor comuniști, romanticii unei lumi mai bune, a ajuns, după ce a cunoscut și vicisitudinile vieţii, colonelul în rezervă Ion Verdikurov (fost Tarabanţu).

Unchiul tău.

După cât ai putut observa, am trecut fugitiv peste cea de a treia perioadă a vieţii mele, cea a călirii în război și a activităţii de după. Nici eu nu știu de ce. Poate din cauză că nu s-a întâmplat nimic spectaculos, poate din cauză că perioada aceasta nu a contribuit cu nimic la formarea caracterului meu, dar poate și din pricină că ar fi trebuit să scriu despre unele lucruri care ar fi pus la îndoială modestia mea. Și am avut multe momente din acestea: și încercarea de a-mi salva fratele, și felul în care am reușit să scot din ușa

pușcăriei poetul acela, devenit apoi mare, care a încercat să „salveze” Cehoslovacia, și, de ce n-aș spune-o, și salvarea tatălui tău, care, dacă nu aș fi sugerat eu ideea unui spital de psihiatrie, ar fi făcut ani mulţi de lagăr în regiunile acelea de unde se întorc puţini…

Am făcut și gogomănii, dar acestea m-au afectat mai mult pe mine decât pe cineva din societate sau poate chiar societatea.

Nimic spectaculos, nu-i așa?

Zilele acestea însă, am aflat că ai hotărât să revii în ţară. Am ascultat cu urechile mele declaraţia ta de la „Europa Liberă” că ești extrem de recunoscător Americii pentru cei doi ani de universitate pe care i-ai făcut acolo, dar că este pe glob un colţișor de pământ care are nevoie de tine, pe care nu-l poţi trăda prin lipsă și pe care leprele nostalgice sau pur și simplu hoţii vor să pună laba…

Frumos spus, foarte frumos.

Am înţeles din asta și alte lucruri, pe care sunt sigur că le-ai intuit, dar nu le-ai spus din politeţe: că nu mai vrei să-ţi fie spălaţi creierii, că se poate învăţa la fel de bine și aici, fără să plătești învăţătura cu slugărnicia unui viitor agent de influenţă, dacă nu chiar simplu agent… Și că, în general, vrei să pui umărul… (Ori greșesc?)

M-am bucurat nespus. Am ajuns și eu la capătul scrisorii cam lungi, pe care vreau să ţi-o înmânez la sosire, mă și gândeam cu groază cum aș fi putut să ţi-o trimit acolo.

Dar motivul principal al bucuriei mele este altul…

Am repede șaptezeci și șapte de ani. E vârsta sau începutul vârstei plecărilor. Și cel puţin cincizeci din anii aceștia am purtat cu mine o durere, o dramă uriașă în suflet. O durere pe care n-am mărturisit-o nimănui niciodată, pe care și mie însumi uneori îmi era groază să mi-o împărtășesc: nu am, nu am putut avea un urmaș…

Doamne, ce om aș fi putut face din el! N-ar fi scăpat niciun amănunt din experienţa mea, ar fi adăugat practicii mele inteligenţa proprie, corect și subtil dirijată de taică-su, ar fi sărit câte trei treptele pe care eu m-am târât în genunchi și în coate, l-aș fi văzut cum saltă, zi cu zi, tot mai sus, ca să atingă, până la urmă, înălţimea la care eu n-am putut ajunge…

Vei citi această spovedanie a mea, a unchiului tău, și…

Sunt sigur că voi avea acest urmaș. Și va purta același nume cu care am venit eu pe pământ. Va citi scrisoarea aceasta și va veni.

Iubitul meu nepoţel Traian!

Știi tu oare ce înseamnă să stai îndesat pe o canapea de pe care te ridici cu greu, să stai la geam și să visezi? Nu, nu la trecut, acesta e apanajul rataţilor! Să visezi la viitor!

Iată-ne, stăm amândoi pe otomana ce-mi odihnește noaptea oasele bătrâne, stăm genunchi la genunchi, poate cu câte o ceșcuță de cafea, pe podele, discutăm liniștit, din când în când zâmbești poate de unele gafe ale mele în pronunţie sau la sensul cuvântului, oricum, sunt un autodidact, am început-o nu de la Charles Perrault, ci de la Genoveva de Brabant, și încă la maturitate! – dar ești generos, urmărești miezul celor pe care ţi le înșir, nu forma lor… Din când în când protestezi, dar, dacă nu ai dreptate, recunoști. La un moment dat te rog: „Spune-mi Gioni! Simplu – Gioni”. Tu îmi spui, și discuţia noastră adaugă un plus de căldură și intimitate. Încep să știu toate gândurile tale! Dar de data asta – și tu pe ale mele! Înţelegi? Vei ști gândurile mele! Și vei prinde adâncul ascuns al acestei mici șmecherii, și vei ști, de-acum înainte folosind-o, cine și ce-ţi este. Prieten? Dușman? De fapt, ai prins lucrușorul acesta încă în America ceea, singurul lucru bun adus de acolo. Spune-mi Bill, spune-mi Jack! Și fac lucrul acesta nu umili căutători de prietenii, ci președinţi de state! E un fleac, în fond, dar e atât de bine să știi cu cine pășești, peste cine treci, pe cine calci în drumul tău impetuos, fără ezitări, spre columnă.

Vezi ce loc ţi-am rezervat, Traiane?

Citește-mi scrisoarea. Citește-o atent, nu pe diagonală.

Apoi vino la mine, în garsoniera pe care ai bombardat-o cu zeci de pietre, bate la ușă și eu îţi voi deschide ușa și sufletul.

— Spune-mi Gioni? ai să-mi zâmbești.

— Spune-mi Gioni, am să-ţi răspund…

Cu dragoste,
unchiul tău Verdikurov Ivan Alexandrovici